ETHNIC UNITY

مىللەتلەر ئىتتىپاقى

1998.4

● ئۆمۈر مۇساپەمدىكى سىردىشىم — «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلى

● ئىزچى ۋە ئوۋچىلارنىڭ كۆمۈلگەن ئىزلىرى

● دېھقان ئاتا (نەسر)

● ئىسمائىل ئەھمەد، لى دېجۇلارنىڭ مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتلىرى مۇدىرلىرىنىڭ مەملىكەتلىك يىغىنىدا سۆزلىگەن سۆزلىرى

全国百种重点社科期刊
中华人民共和国
新闻出版署
1998-1999

ISSN 1002-9184
07>

جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەت

ئەزىمەتلىرى

بۆخ (موڭغۇل، مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى)

1926- يىلى ئىچكى موڭغۇلنىڭ تۇمۇت سول خوشۇنىدا تۇغۇلغان. 1939- يىلى يەنئەنگە بارغان، كېيىن يەنئەن مىللەتلەر ئىنستىتۇتىدا ئوقۇغان. 1942- يىلى جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىگە ئەزا بولغان. 1947- يىلدىن كېيىن ئىچكى موڭغۇل سەنئەت ئۆمىكىنىڭ باشلىقى، ئىچكى موڭغۇل ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ باشلىقى، پىرتىق كومىتېتىنىڭ مۇدىرى، ج ك پ باۋتۇ شەھەرلىك كومىتېتىنىڭ شۇجىسى، ج ك پ ئىچكى موڭغۇل ئاپتونوم رايونلۇق كومىتېتى تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى، دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى، ج ك پ كۆكخوت شەھەرلىك كومىتېتىنىڭ 1- شۇجىسى، كۆكخوت شەھىرىنىڭ باشلىقى، ج ك پ ئىچكى موڭغۇل ئاپتونوم رايونلۇق كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، ئىچكى موڭغۇل ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى بولغان. جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسى 12- نۆۋەتلىك، 13- نۆۋەتلىك كومىتېتلىرىنىڭ ئەزاسى، جۇڭگو ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى 2-، 3-، 4- نۆۋەتلىك بىرلەشمىلىرىنىڭ ئەزاسى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ۋە جۇڭگو تىياتىرچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، 7- نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى بولغان. ھازىر مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى.

مۇھەررىردىن تەۋسىيە

بىز ھەممىدىن ياخشىسىنى تاللاپ بولالمايمىز،

ھەممىدىن ياخشىسى بىزنى تاللىسۇن.

ئىسمائىل ئەھمەد: «بۇ قېتىم گوۋۇيۈەننىڭ ئاپپارات ئىسلاھاتىنىڭ سالمىقى ناھايىتى زور بولسىمۇ، دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنى ساقلاپ قالغانلىقى پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ۋە گوۋۇيۈەننىڭ مىللەتلەر خىزمىتىگە يۈكسەك دەرىجىدە ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنى تولۇق چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. بىز مىللەتلەر خىزمىتى تارماقلىرىنىڭ تۇرغان ئورنى ۋە ئۆز ئۈستىگە ئالغان مەسئۇلىيىتىنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ، مىللەتلەر خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش جەھەتتىكى مەسئۇلىيەت تۇيغۇمىزنى، تەخىرسىزلىك تۇيغۇمىزنى چوقۇم كۈچەيتىشىمىز كېرەك، دۆلەتنىڭ چوڭ ئومۇمىيلىقىغا بويسۇنۇپ، مىللەتلەر خىزمىتى تارماقلىرىنى ھەقىقىي يوسۇندا ئىش ئۈنۈمى يۇقىرى، ماس ھالدا ئىشلەيدىغان، ھەرىكىتى قېلىپلاشقان، بازار ئىگىلىكى تەرەققىيات تەلىپىگە ئۇيغۇنلىشالايدىغان دۆلەت مەمۇرىي ئورگىنى قىلىپ قۇرۇپ چىقىشىمىز كېرەك.»

لى دېجۇ: «مىللىي مەسىلە ئېلىمىزنىڭ ئىنقىلاب ۋە قۇرۇلۇشىدىكى زور مەسىلە، مىللەتلەر خىزمىتى جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش ئۇلۇغۋار ئىشلىرىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى. ئەسىر ئالمىشىدىغان پەيتتە، ئەسىر ھالقىيدىغان مىللەتلەر خىزمىتىنى ئوبدان ئىشلەش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن مىللەتلەر خىزمىتىنىڭ قانداق مۇھىتقا دۇچ كەلگەنلىكىنى، ئېلىمىزدىكى مىللىي مەسىلىنى قانداق يۈكسەكلىك ۋە قانداق نەزەرىيە ئارقىلىق كۆزىتىش، تەتقىق قىلىش ۋە بىر تەرەپ قىلىشنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىشىمىز لازىم. جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش ئىشلىرىنى 21-ئەسىرنى نىشانلاپ ئومۇمىيۈزلۈك ئالغا سىلجىتىشتا، ئەسىر ئالمىشىدىغان پەيتتىكى مىللەتلەر خىزمىتىنى ئوبدان ئىشلەشتە، يېڭى ۋەزىيەتنىڭ يېڭى ۋەزىپىلىرىگە ئۇيغۇنلىشالايدىغان يۇقىرى ساپالىق مىللەتلەر خىزمىتى كادىرلىرى قوشۇنى بولۇشى زۆرۈر.» مانا بۇلار بۇ قېتىملىق مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتلىرى مۇدىرلىرىنىڭ مەملىكەتلىك يىغىنىدا دۆلەت ئىشلىرى كومىسسارى ئىسمائىل ئەھمەد بىلەن دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى لى دېجۇنىڭ نۆۋەتتىكى مىللەتلەر خىزمىتىنىڭ مۇھىم نۇقتىلىرى، مىللەتلەر خىزمىتى دۇچ كەلگەن يېڭى مۇھىت ۋە بۇنىڭدىن كېيىنكى ئورۇنلاشتۇرۇشلار ھەققىدىكى مۇھىم يوليورۇقىدۇر. بۇ مەزمۇنلاردىن خەۋەردار بولاي دېسىڭىز، ئىككى رەھبەرنىڭ سۆزىنى ئەستايىدىل ئوقۇپ چىقىڭ.

«ياسىن ھوشۇر ئەپەندى قەدىمكى ئۇيغۇر تىلى تاۋۇش سىستېمىسىنى ناھايىتى چوڭقۇر تەتقىق قىلىپ، بۇ تىلنىڭ تاۋۇش قۇرۇلمىسىنى ئەسلىگە كەلتۈردى ھەم قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى بىر نەچچە تۈگۈننى سىستېمىلىق يېشىپ بېرىپ، تۈركولوگىيە تەتقىقاتى ساھەسىدىكى بىر بوشلۇقنى تولدۇردى. بۇ بۈيۈك نامايەندىنى ئىختىرا قىلغىنى ئۈچۈن ياسىن ھوشۇر ئەپەندىگە پەلسەپە دوكتورى ئۇنۋانى بېرىلدى!» مانا بۇ ياسىن ھوشۇر ئەپەندىنىڭ ئۇيغۇرلارنىڭ زامان- زامانلاردىن بېرى تۈرلۈك ماكانلاردا قالدۇرۇپ كەلگەن، ئەمما تارىخنىڭ نەچچە مىڭ يىللار مابەينىدىكى بوران-چاپقۇنلۇق قىسمەتلىرى كۆمۈپ تاشلىغان ئاشۇ بىباھا ئىزنالارنى قايتا يورۇقلۇققا چىقىرىشتا سىڭدۈرگەن ئاجايىپ ئەجىر- مېھنىتىنىڭ مېۋىسى. بۇنىڭغا قىزىقسىڭىز **«ئىزچى ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ كۆمۈلگەن ئىزلىرى»** ۋە ئۇنىڭغا يانداشما قىلىپ بېرىلگەن **«ئۇيغۇرلارنىڭ مىخ مەتبەئە تېخنىكىسىغا قوشقان مۇھىم تۆھپىسى»** سەرلەۋھىلىك ماقالىنى ئوقۇڭ.

«گۈلدەستە» سەھىپىمىزگە بېرىلگەن **«كۈنچىقىشقا سەپەر»** ناملىق چاتما شېئىردا، يىراق ئۆتمۈشنىڭ شاھىدى بولغان ئىزنالار، تارىخنىڭ ئېچىنىشلىق -سەلتەنەتلىك دەۋرلىرى يارقىن شېئىرىي تىل، چوڭقۇر پەلسەپىۋى پىكىر ئارقىلىق يورۇتۇپ بېرىلىدۇ؛ **«ئۈزۈلمەس كۈي، كۆڭۈللۈك ئەسلىمە »** ناملىق ئەدەبىي خاتىرىدە، ئاپتور سەپەر جەريانىدىكى بىۋاستە سەرگۈزەشتىلىرىنى، خىيال قۇشىنى تەڭرىنىڭ مۇبارەك نامى بىلەن ئاتالغان ئانا تاغنىڭ جەننەتتەك ئېتەكلىرىدە، ئانا دەريا تارىم بويلىرىدىكى قەدىمكى توغراقلىقلاردا پەرۋاز قىلدۇرۇپ تۇرۇپ سېلىشتۇرۇش ئېلىپ بېرىپ، ئىجادكار، ئەمگەك سۆيەر، ئاق كۆڭۈل، خۇش پېئىل، سەنئەتخۇمار مىللىتىمىزگە، جۇلالىنىپ تۇرىدىغان مىللىي مەدەنىيەت-سەنئىتىمىزگە بولغان يۈكسەك ھۆرمىتىنى؛ خەلقىمىزگە، تالانتلىق سەنئەتكارلىرىمىزغا بولغان چەكسىز قايىللىقىنى؛ يۇرتقا بولغان چوڭقۇر سېغىنىش ھېسسىياتىنى ئىزھار قىلىدۇ. **«دېھقان ئاتا »** ناملىق نەسىردە، قان-تەرى بەدىلىگە ھالال ياشاپ ھاياتنى كۈلدۈرەلەيدىغان؛ تەمەسىز، مىننەتسىز كۈن ئۆتكۈزىدىغان، تومۇز ئىسسىقى ۋە قەھرىتان قىش سوغۇقلىرىدا تاۋلانغان بەردەم ئىنسان— دېھقاننىڭ يارقىن سىماسى يورۇتۇلغان. قېنى، ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ئاۋايلاپ تىزغان «گۈلدەستە»مىزنىڭ خۇشبۇي ھىدىدىن ھوزۇر ئېلىڭ.

مۇندەرىجە

ژۇرنىلىمىزنىڭ ئالاھىدە ماقالىلىرى

دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسى ئۇلۇغ بايرىقىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، مىللەتلەر خىزمىتىنى ھەقىقىي كۈچەيتىپ، ئەسىر ھالقىيدىغان ئۇلۇغۋار نىشانىنى ئىشقا ئاشۇرۇش يولىدا ئىلگىرىلەش كۈرەش قىلايلى .... ئىسمائىل ئەھمەد (4)

مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتلىرى مۇدىرلىرىنىڭ مەملىكەتلىك يىغىنى ئاخىرلاشقان چاغدا سۆزلەنگەن سۆز.......................... لى دېجۇ (10)

ئىسلاھات ۋە تەرەققىيات

مانا مەغرۇر ئاتلىنىۋاتقان بىز بېشىدىن دەسسەپ ئۆتۈش — مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلارنىڭ پارتىيە 14 - قۇرۇلتىيىدىن بۇيانقى ئىقتىسادىي تەرەققىيات نەتىجىلىرى ھەققىدە ئومۇمىي مەلۇمات .... (18)

پايتەختتىكى ئۇيغۇرلار

ئىزچى ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ كۆمۈلگەن ئىزلىرى ... تۇرغۇن ئابدۇلئەزىز (23)

مىللەت خەزىنىسى

ئۇيغۇرلارنىڭ مىخ مەتبەئە تېخنىكىسىغا قوشقان مۇھىم تۆھپىسى .... ياسىن ھوشۇر (29)

ژۇرنىلىمىز نەشر قىلىنغانلىقىنىڭ 10 يىللىقىغا بېغىشلانغان مەخسۇس بەت

ئۆمۈر مۇساپەمدىكى سىردىشىم — «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلى .... ئابلىمىت ئاقيولى (33)

مىللەتلەر مۇنبىرى

گېنېرال شياۋخوا: ئاز سانلىق مىللەتلەر ماڭا گۈزەللىك بەخش ئەتتى... شى يى (36)

مىللەت ۋە ئۆرپ-ئادەت

تاجىكلار تۇرمۇشىدىكى تۈرلۈك پەرز ۋە پەرھىزلەر ... شېرىن قۇربان (38)

مىللەتلەر چوڭ ئائىلىسىدە

دۇلۇڭلارنىڭ قىسقىچە ئەھۋالى .... خەمىت نىغمەت (41)

نەزەرىيە ۋە مۇھاكىمە

ئەخلاق - پەزىلەتنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى رولى ھەققىدە .... گۈلى ئىسمائىل (43)

مىللەتلەر ئىتتىپاقى

دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ باشچىلىقىدا خەنزۇ، موڭغۇل، ئۇيغۇر، قازاق، چاۋشيەن تىللىرىدا چىقىدىغان سىياسىي، ئۇنىۋېرسال خاراكتېرلىك ژۇرنال

«مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرناللىرى نەشرىياتى نەشر قىلدى

نەشرىيات باشلىقى، باش مۇھەررىر:
لى جىنچى (مياۋزۇ)

مۇئاۋىن نەشرىيات باشلىقى، مۇئاۋىن باش مۇھەررىر:
ليۇ جىنسو (موڭغۇل)

مۇئاۋىن باش مۇھەررىرلەر:
ئىدرىس بارات

چېن لىيچى (دۇڭزۇ)
مۇئاۋىن نەشرىيات باشلىقى:
جاڭ دېكەن (موڭغۇل)

ئۇيغۇرچە نەشرى
(ئومۇمىي 59 - سان)
ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمى تۈزدى
باش مۇھەررىر: ئىدرىس بارات
تېلېفون: 2834567
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر: ياسىن ھاۋازى
تېلېفون: 2837021

نۆۋەتچى تەھرىرى: خەمىت نىغمەت

ماقالە تەۋەتىنىڭ   مۇشتەرى بولۇڭ   قەدەم تەشرىپ قىلىڭ

مۇندەرىجە

جەۋھەرلەردىن تەرمىلەر

ياپونلاردىكى يەتتە «قىلماسلىق» .... (46)

ئىزا تارتىش كىشىلەردە ياخشى ئەسەر قالدۇرىدۇ .... (46)

كىتاب ئوقۇش ۋە ئۆگىنىشنىڭ ئۇسۇلى (قاتارلىق 5 پارچە) .... (47)

تۇرمۇشىڭىزغا مەسلىھەت

ئالما ۋە ساغلاملىق (قاتارلىق 11 پارچە) .... (48)

ھەزىل سوئالغا ھەزىل جاۋاب

ئوقۇرمەنلەردىن كەلگەن سوئاللارغا [illegible] ئوقۇرمەنلەرغا سۇنۇلغان ئۈچ سوئال .... (50)

كۈلكە خۇرجۇنى

چەت ئەل يۇمۇرلىرى .... (52)

گۈلدەستە

كۆن چىقىشقا سەپەر (جانما) .... [illegible] (54)

ئۈزۈلمەس كۆي، كۆڭۈلنىڭ [illegible] (55)

دېھقان ئاتا (نەسر) .... [illegible] (61)

گۈلدەستە (شېئىر) .... [illegible] (62)

مەنىۋى مەدەنىيەت [illegible] (63)

بەت ئاستى چىمەنزارى

مۇھەررىردىن، ئوقۇرمەندىن [illegible] قاتارلىق كىچىك سەھىپىلەر بويىچە [illegible] .... (4 ـ 63)

گۈزەل سەنئەت گۈلزارى

مۇقاۋىنىڭ 1 ـ بېتىدە: 9 ـ نۆۋەتلىك [illegible] 14 ـ نۆۋەتلىك دۇنيا [illegible] ياش ئۇسسۇلچى ــ [illegible]

مۇقاۋىنىڭ 2 ـ بېتىدە: [illegible] بوخ (موڭغۇل) ....

مۇقاۋىنىڭ 3 ـ بېتىدە: [illegible] .... [illegible]

مۇقاۋىنىڭ 4 ـ بېتىدە: «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» [illegible] ئىجتىمائىي پەن ساھەسىدىكى [illegible] ئورۇن ئالدى ....

(ئۈرۈمچى جەنۇبىي تىنچلىق يولى 204 ـ نومۇر 2 ـ بىنا D ئىشىك)

پوچتا نومۇرى: 830001

«شىنجاڭ گېزىتى» باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى

ئاي ئايلارنىڭ 15 ـ كۈنى نەشىردىن چىقىدۇ

دۆلەت ئىچى ۋە سىرتىدا ئاشكارا تارقىتىلىدۇ

ئۈرۈمچى شەھەرلىك پوچتا ئىدارىسى تارقىتىدۇ

ھەر يىلى 5 ـ ۋە 10 ـ ئايلاردا جايلاردىكى پوچتىخانىلار ئارقىلىق مۇشتەرى قوبۇل قىلىنىدۇ

ۋەكالەت نومۇرى: 117 ـــ 58

ماقالە ئەۋەتىڭ [illegible]

دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسى ئۇلۇغ بايرىقىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، مىللەتلەر خىزمىتىنى ھەقىقىي كۈچەيتىپ، ئەسىر ھالقىيدىغان ئۇلۇغۋار نىشاننى ئىشقا ئاشۇرۇش يولىدا تىرىشىپ كۈرەش قىلايلى

— مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتلىرى مۇدىرلىرىنىڭ مەملىكەتلىك يىغىنىدا سۆزلەنگەن سۆز (قىسقارتىلمىسى)

دۆلەت ئىشلىرى كومىسسارى ئىسمائىل ئەھمەد

1. دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسى ئۇلۇغ بايرىقىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسىنى مىللەتلەر خىزمىتىگە يېتەكچى قىلىشتا قەتئىي تەۋرەنمەي چىڭ تۇرۇشىمىز لازىم

پارتىيە 15 ـ قۇرۇلتىيىدا ئوتتۇرىغا قويۇلغان ئۇلۇغۋار نىشاننى ئىشقا ئاشۇرۇش ۋە مىللەتلەر خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش ئۈچۈن، دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسى ئۇلۇغ بايرىقىنى قەتئىي تەۋرەنمەي ئېگىز كۆتۈرۈپ، دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسىنى مىللەتلەر خىزمىتىگە يېتەكچى قىلىشتا چىڭ تۇرۇشىمىز لازىم.

دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسى — ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ داۋامى ۋە راۋاجى. زامانىمىزدىكى جۇڭگونىڭ ماركسىزمى. دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسى مۇكەممەل بىر نەزەرىيە سىستېمىسى بولۇش سۈپىتى بىلەن مول مەزمۇنغا ئىگە بولۇپ، بىر قاتار مۇھىم نەزەرىيىۋى نۇقتىئىنەزەرلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. مىللەتلەر خىزمىتى توغرىسىدىكى نەزەرىيە دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى بولۇپ، ئۇنىڭ مەزمۇنى ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدە مەركەزلىك ھالدا گەۋدىلىنىدۇ، شۇنداقلا پارتىيىنىڭ پارتىيە 11 ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3 ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيانقى لۇشيەن، فاڭجېن ۋە سىياسەتلىرىدىمۇ ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسى ئىچىدىكى مىللەتلەر خىزمىتى توغرىسىدىكى نەزەرىيە مول مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، مۇنۇلاردىن ئىبارەت: ھەقىقىي مىللىي باراۋەرلىكنى ئىشقا ئاشۇرۇش توغرىسىدىكى نەزەرىيە؛ جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ بۈيۈك ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش توغرىسىدىكى نەزەرىيە؛ ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى قوغداش توغرىسىدىكى نەزەرىيە؛ مىللىي تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە تۈزۈمىنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇش ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈش توغرىسىدىكى نەزەرىيە؛ ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىنى زور كۈچ بىلەن يېتىشتۈرۈش توغرىسىدىكى نەزەرىيە؛ ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئۆزئارا ئۆگىنىشى؛ بىر-بىرىنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىنى قوبۇل قىلىپ، كەمچىلىكىنى تولۇقلىشى، ئۆزئارا ھەمكارلىشىشى لازىملىقى توغرىسىدىكى نەزەرىيە؛ ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ مەنپەئىتىگە ئېتىبار بېرىش، ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى تېزلەتىش توغرىسىدىكى نەزەرىيە؛ بىر قىسىم كىشىلەر ۋە بىر قىسىم رايونلارنىڭ ئاۋۋال تەرەققىي قىلىشى، ئاۋۋال بېيىشى ۋە ئاۋۋال بېيىغانلارنىڭ كېيىنكىلەرنىڭ بېيىشىغا ياردەم قىلىش ئاخىرىدا ئورتاق بېيىشنى ئىشقا ئاشۇرۇش توغرىسىدىكى نەزەرىيە قاتارلىقلار.

دېڭ شياۋپىڭنىڭ مىللىي مەسىلە توغرىسىدىكى نەزەرىيىسى ئىدىيىدە ئازاد بولۇش، ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەش، پىكىرنى مۇپەسسەل بايان قىلىش، ھاياتىي كۈچكە تولغان، چوڭقۇر مەزمۇنلۇق ۋە چۈشىنىشلىك بولۇشتىن ئىبارەت روشەن ئالاھىدىلىككە ئىگە بولۇپ، ئۇنىڭدا ھەم ئالدىنقىلارغا ۋارىسلىق قىلىنغان، ھەم تەرەققىي قىلدۇرۇپ يېڭىلىق يارىتىلغان. يولداش دېڭ شياۋپىڭ تارىخنى يەكۈنلەش، رېئاللىقنى تەھلىل قىلىش ئاساسىدا جۇڭگودىكى مىللىي مەسىلىنىڭ ئالاھىدىلىكى توغرىسىدا ئىلمىي خۇلاسە چىقىرىپ، زامانىمىزدىكى

ETHNIC UNITY

مۇھەررىردىن: ژۇرنىلىمىزدا ئېلان قىلىنغان ئەسەرلەرنىڭ نەشر ھوقۇقى ژۇرنىلىمىزغىلا تەۋە.

جۇڭگودىكى مىللىي مەسىلىنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتىنى كۆرسىتىپ بەردى، يېڭى تارىخىي شارائىتتا مىللىي مەسىلىنى قانداق قىلغاندا ئوبدان بىر تەرەپ قىلغىلى بولىدىغانلىقى توغرىسىدا ئىلمىي جاۋاب بەردى. زامانىمىزدىكى جۇڭگودا، مىللىي مەسىلىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈن، دېڭ شياۋپىڭنىڭ مىللەت نەزەرىيىسىنى ئەستايىدىل ئۆگىنىپ ۋە ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈش كېرەك، مانا بۇ تارىخنى ۋە رېئاللىقنى يەكۈنلەش ئارقىلىق چىقىرىلغان، تەۋرەنمەسكە بولمايدىغان يەكۈندۇر.

دېڭ شياۋپىڭنىڭ مىللىي مەسىلە توغرىسىدىكى نەزەرىيىسى بىزنى مىللەتلەر خىزمىتىدە يېڭى ۋەزىيەت يارىتىشىمىز ئۈچۈن قۇدرەتلىك ئىدىيىۋى قورال بىلەن تەمىنلىدى. بىز ئۇنى ئەستايىدىل ئۆگىنىشىمىز ۋە ئىزچىل ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈشىمىز كېرەك. يېڭى ۋەزىيەتتە مىللىي مەسىلىنى ئىلمىي يوسۇندا تونۇش ئىقتىدارىمىزنى ئۆستۈرۈشىمىز، مىللەتلەر خىزمىتى توغرىسىدا نەزەرىيىۋى پىكىر قىلىش ئىقتىدارىمىزنى ئۆستۈرۈشىمىز، ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىدىكى خەلق ئاممىسىنىڭ ئەمەلىيەت تەجرىبىلىرى ھەققىدە نەزەرىيە جەھەتتىن يەكۈن چىقىرىش ئىقتىدارىمىزنى ئۆستۈرۈشىمىز، ئەمەلىي مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش ئىقتىدارىمىزنى ئۆستۈرۈشىمىز، شۇ ئارقىلىق مىللەتلەر خىزمىتىنى توغرا يۆنىلىشنى بويلاپ ئۈزلۈكسىز ئالغا سىلجىتىشىمىز كېرەك.

دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسىنى ئۆگىنىشتىكى مۇھىم بىر نۇقتا دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسىنى ئۆگىنىشنى يولداش جياڭ زېمىن يادرولۇقىدىكى پارتىيىمىزنىڭ 3 - ئەۋلاد رەھبەرلىك كوللېكتىپىنىڭ دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسىدە چىڭ تۇرغان ۋە ئۇنى تەرەققىي قىلدۇرغان بىر قاتار مۇھىم نەتىجىلىرىنى ئۆگىنىش بىلەن بىرلەشتۈرۈپ، دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسىنى يېڭى ئەمەلىيەت نەتىجىلىرى بىلەن ئۈزلۈكسىز بېيىتىش ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت.

2 . 15 - قۇرۇلتاي روھىنى چوڭقۇر ئىزچىللاشتۇرۇپ، مىللەتلەر خىزمىتىنىڭ توغرا يۆنىلىشىدە چىڭ تۇرۇشىمىز لازىم

پارتىيە 15 - قۇرۇلتىيى مىللەتلەر خىزمىتىگە ئېنىق ۋە كونكرېت تەلەپلەرنى قويدى. مىللەتلەر خىزمىتى ئىتتىپاقلىق ۋە تەرەققىياتتىن ئىبارەت ئىككى چوڭ تېمىنى باشتىن - ئاخىر پۇختا ئىگىلەپ، ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش ۋە ئىقتىسادىي قۇرۇلۇش ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى، ئىجتىمائىي مۇقىملىقنى ۋە ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى قوغداش ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى كېرەك.

ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە سوتسىيالىزمنىڭ دەسلەپكى باسقۇچى توغرىسىدىكى نەزەرىيە ئارقىلىق ئەمەلىي ئەھۋالنى تەھلىل قىلىشىمىز ۋە ئەمەلىيەتكە يېتەكچىلىك قىلىشىمىز كېرەك. 15 - قۇرۇلتاي ئوتتۇرىغا قويغان دۆلىتىمىزنىڭ تېخى سوتسىيالىزمنىڭ دەسلەپكى باسقۇچىدا تۇرۇۋاتقانلىقى توغرىسىدىكى نەزەرىيە ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئەمەلىيىتىگە پۈتۈنلەي ئۇيغۇن كېلىدۇ. پۈتۈن مەملىكەت بىلەن سېلىشتۇرغاندا ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئاساسىي تېخىمۇ ئاجىز، باشلىنىش نۇقتىسى تېخىمۇ تۆۋەن. تارىخىي، جۇغراپىيىۋى، ئىجتىمائىي قاتارلىق كۆپ جەھەتتىكى سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن، ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ تۈرلۈك ئىشلىرى نىسپىي ھالدا ئارقىدىراق قالغان. ھازىرقى باسقۇچتا ئېلىمىزدىكى ئىجتىمائىي جەھەتتىكى ھەر خىل ئاساسلىق زىددىيەتلەر ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىدا تېخىمۇ گەۋدىلىك بولۇپ ئىپادىلەنمەكتە، بۇ ئەھۋال بىزدىن مىللەتلەر خىزمىتىنى ئىشلەشتە ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى مەركەز قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ، ئاشۇ مەركەز ئۈچۈن ئاڭلىق بويسۇنۇشىمىزنى ۋە ئاشۇ مەركەز ئۈچۈن خىزمەت قىلىشىمىزنى، مىللەتلەر خىزمىتىنى ئوبدان ئىشلەش ئارقىلىق ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش، شۇنىڭدەك ئىجتىمائىي تەرەققىيات ۋە ئىقتىسادىي تەرەققىيات ئىشلىرىنى ئىلگىرى سۈرۈشىمىزنى تەلەپ قىلىدۇ.

ئىدىيىدە يەنىمۇ ئازاد بولۇپ، «تەرەققىيات — قاتتىق قائىدە» دېگەن يوليورۇقتا بولغان تونۇشىمىز ۋە چۈشەنچىمىزنى چوڭقۇرلاشتۇرۇشىمىز كېرەك.

(2)

ETHNIC UNITY

مۇھەررىردىن: ژۇرنىلىمىزدىن ئېلىنغان ئەسەرلەر بېرىدەك ئەسكەرتىلىپ قويۇلۇشى كېرەك.

ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىنى نەزەردە تۇتۇپ، ئىسلاھات تەدبىرلىرى تېخىمۇ جانلىق، تېخىمۇ ئەمەلىي بولۇشى كېرەك. مەسىلەن، مۇلۇكچىلىك قۇرۇلمىسى جەھەتتە ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىدا دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئىقتىسادىي تەركىبنىڭ كۆپرەك، باشقا ئىگىلىك تەركىبىدىكى ئىقتىسادنىڭ ئازراقلىقىدىن ئىبارەت ئەمەلىي ئەھۋالنى كۆزدە تۇتۇپ، 15-قۇرۇلتاي ئوتتۇرىغا قويغان «بەزى جايلاردا ۋە بەزى كەسپلەردە ئاز-تولا پەرقلىق بولسا بولىدۇ» دېگەن پرىنسىپنىڭ روھىي بويىچە ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ مۇلۇكچىلىك قۇرۇلمىسىنى ئۆز يېرىنىڭ ئەھۋالىغا يارىشا تەڭشەپ، ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋەتلىرىنى ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرىنىڭ تەرەققىيات سەۋىيىسى بىلەن ماسلاشتۇرۇپ، ئىشلەپچىقىرىش كۈچلىرى سەۋىيىسىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش كېرەك.

ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشنى مەركەز قىلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك مەدەنىيەت قۇرۇشتىن ئىبارەت باش فاڭجېن ۋە ئومۇمىي نىشانغا ئاساسەن، ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ مائارىپ، پەن-تېخنىكا، مەدەنىيەت ئىشلىرىنى زور كۈچ بىلەن تەرەققىي قىلدۇرۇپ، ھەر مىللەت ئاممىسىنىڭ ئىدىيىۋى-ئەخلاق ساپاسىنى ۋە پەن-مەدەنىيەت ساپاسىنى ئۆستۈرۈپ، غايىلىك، ئەخلاقلىق، مەدەنىيەتلىك، ئىنتىزاملىق بولغان يېڭى كىشلەرنى يېتىشتۈرۈپ، ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتى ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىياتىنى قۇدرەتلىك مەنىۋى تۈرتكە ۋە ئەقلىي مەدەتكە ئىگە قىلىشىمىز كېرەك.

جۇڭخۇا مىللەتلىرى 5000 يىللىق مەدەنىيەت تارىخىغا ئىگە بولۇپ، مەملىكىتىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقى ۋەتىنىمىزنىڭ بۈيۈك ئائىلىسىدە ئىجىل - ئىناق تۇرمۇش كەچۈرۈپ، باي، قۇدرەتلىك، دېموكراتىك، مەدەنىي بولغان سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشقان دۆلەت قۇرۇش يولىدا بىرلىكتە تىرىشىپ كۈرەش قىلىشىمىز كېرەك. ۋەتەننىڭ بىرلىكى ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قەتئىي تەۋرەنمەي قوغداش — ئەسىر ھالقىيدىغان ئۇلۇغۋار نىشاننى ئىشقا ئاشۇرۇش، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئورتاق گۈللىنىشى ۋە ئورتاق ئىلگىرىلىشىنىڭ تۈپ كاپالىتى. بىز باراۋەرلىك، ئىتتىپاقلىق، ھەمكارلىق ئاساسىدىكى سوتسىيالىستىك مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى داۋاملىق مۇستەھكەملىشىمىز ۋە راۋاجلاندۇرۇشىمىز، مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىق - تەرەققىيات ئىشلىرىدىكى ئىلغار تىپلارنى زور كۈچ بىلەن تەقدىرلىشىمىز، ھەرقايسى جايلار قانات يايدۇرغان مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى - تەرەققىياتى پائالىيىتىدىكى ئىلغار تەجرىبىلەرنى ۋاقتىدا يەكۈنلەپ ۋە تەشۋىق قىلىپ، مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنىڭ ساغلام تەرەققىي قىلىشى ئۈچۈن پايدىلىق بولغان ئىجتىمائىي مۇھىتنى تىرىشىپ يارىتىشىمىز كېرەك. مىللەتلەر مۇناسىۋىتىدىكى خەلق ئىچىدىكى زىددىيەتنى توغرا بىر تەرەپ قىلىشقا ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىشىمىز كېرەك. دۇنيا خاتىرجەم ئەمەس، بىز چەت ئەللەردىكى دۈشمەن كۈچلىرىنىڭ سىڭىپ كىرىش ۋە ئاغدۇرمىچىلىق قىلىش ھەرىكەتلىرىدىن ھوشيار بولۇپ، مىللىي بۆلگۈنچىلىك ھەرىكەتلىرىگە بايرىقىمىز روشەن ھالدا قارشى تۇرۇشىمىز، كەڭ ھەر مىللەت خەلق ئاممىسىغا قەتئىي ئىشىنىشىمىز ۋە تايىنىشىمىز، ئىجتىمائىي مۇقىملىقنى ۋە ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى قوغدىشىمىز، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش ئۈچۈن ئوبدان ئىجتىمائىي مۇھىت يارىتىشىمىز كېرەك.

مىللىي تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە تۈزۈمى ئېلىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك دېموكراتىيە تۈزۈمىنىڭ 3 چوڭ شەكلىنىڭ بىرى بولۇپ، ئۇنىڭدا ھەم دۆلەتنىڭ بىر تۇتاش رەھبەرلىكى گەۋدىلەنگەن، ھەم ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ دۆلەتنىڭ خوجايىنى بولۇش ھوقۇقىغا كاپالەتلىك قىلىنغان. جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك دېموكراتىيە سىياسىتىنى بەرپا قىلىش جەريانىدا تەرەققىيات كۆز قارىشى ۋە ئىسلاھات روھىي بويىچە ئىش كۆرۈپ، مىللىي تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە تۈزۈمىنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇپ ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈپ، بۇ تۈزۈمنىڭ ئۆزىنىڭ ئىقتىدارىنى ئۈزلۈكسىز كۈچەيتىپ، ئۇنىڭ ئەۋزەللىكىنى جارى قىلدۇرۇش كېرەك. «دۆلەتنى قانۇن بويىچە ئىدارە قىلىش» تەلىپى بويىچە، مىللىي تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيە تۈزۈمى بىلەن

مۇھەررىردىن: ژۇرنىلىمىزغا ئەۋەتىلگەن ئەسەرلەرنى ئىگىسىگە قايتۇرۇشقا يېتىشەلمەيمىز.

يۈرۈشلەشتۈرۈلىدىغان تۈرلۈك قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش كېرەك. ئاپتونومىيە ئورگانلىرىنىڭ قۇرۇلۇشىنى تەدرىجىي ئوبدان يولغا قويۇپ، ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىنى زور كۈچ بىلەن يېتىشتۈرۈش ۋە ياخشى ئىشلىتىشكە دىققەت قىلىش كېرەك.

3. پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئومۇميۈزلۈك ئىزچىللاشتۇرۇشىمىز كېرەك

پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئومۇميۈزلۈك ئىزچىللاشتۇرۇش مىللەتلەر خىزمىتىنىڭ بىر تۈرلۈك تۈپ ۋەزىپىسى. شۇنداقلا مىللىي مەسىلىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش، مىللەتلەر خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەشنىڭ تۈپ كاپالىتى ھېسابلىنىدۇ. پارتىيە 15-قۇرۇلتىيىدا «پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئومۇميۈزلۈك ئىزچىللاشتۇرۇش» لازىملىقىنى ئېنىق ئوتتۇرىغا قويغانلىقى پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ مىللىي سىياسەتكە يۈكسەك دەرىجىدە ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ، بۇنىڭ ئەھمىيىتى ناھايىتى زور. بۇ — نۆۋەتتىكى مىللەتلەر خىزمىتىنىڭ مۇھىم مەزمۇنى.

پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتى سىياسەت پرىنسىپلىرى ۋە سىياسەت تەدبىرلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، سىياسىي، ئىقتىساد، مەدەنىيەت، ئىجتىمائىي تۇرمۇش قاتارلىق كۆپ ساھەگە چېتىشلىق. ھەرقايسى قىسىملىرى ئۆزئارا باغلىنىشلىق بولىدۇ، شۇنداقلا بىر پۈتۈن ئورگانىك گەۋدە ھېسابلىنىدۇ، ئومۇميۈزلۈك ئىزچىللاشتۇرۇلغاندا ئاندىن سىياسەتنىڭ ئۈنۈمىنى تولۇق جارى قىلدۇرغىلى بولىدۇ. سىياسەت پرىنسىپلىرى مەسىلەن، مىللەتلەرنىڭ باراۋەرلىكىگە چىڭ تۇرۇش، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى قوغداش، مىللىي تېررىتورىيىلىك ئاپتونومىيىنى يولغا قويۇش، ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىنى يېتىشتۈرۈش، ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ ئورتاق گۈللىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش، ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئۆرپ - ئادىتىگە ھۆرمەت قىلىش قاتارلىقلارنىڭ ۋاقتى ئۆتۈپ كەتمەيدۇ. ئۇلارنى ئۇزاققىچە داۋاملاشتۇرۇش، داۋاملىق تەكىتلەپ تۇرۇش ۋە ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇش كېرەك. ئىزچىللاشتۇرۇش ۋە ئەمەلىيلەشتۈرۈش جەريانىدا مەۋجۇت بولۇۋاتقان مەسىلىلەرنى ھەقىقىي يوسۇندا ھەل قىلىش كېرەك. بىلىمىزكى، ئەنئەنىۋى پىلانلىق ئىگىلىك تۈزۈمىدىن سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈمىگە ئۆتۈش جەريانىدا تۇرۇۋاتقانلىقى، [illegible] ئۆزگەرگەنلىكى ئۈچۈن، بەزى كونكرېت سىياسەت، تەدبىرلەر ئانچە مۇۋاپىق كەلمەيدىغان بولۇپ قالدى. شۇڭا، ئۆزگەرگەن ئوبيېكتىپ ئەھۋالغا ئاساسەن بەزى سىياسەت، تەدبىرلەرنى تولۇقلاش، مۇكەممەللەشتۈرۈشكە ۋە ئۇلارغا تۈزىتىش كىرگۈزۈشكە توغرا كېلىدۇ. ھەل قىلىش زۆرۈر بولغان مەسىلىلەرنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەشتىن [illegible] كونكرېت ئەھۋالغا ئاساسەن ئايرىم - ئايرىم ھالدا بىر تەرەپ قىلىپ، ھەقىقىي ئۈنۈملۈك تەدبىرلەرنى قوللىنىپ ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇش كېرەك.

مىللىي سىياسەتنى ئىزچىللاشتۇرۇشتا ئومۇميۈزلۈك كۆز قاراشتا چىڭ تۇرۇش كېرەك. مەيلى ھەم ئاز سانلىق مىللەتلەر ۋە ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئەمەلىيىتىگە قويۇش كېرەك، ھەم ئومۇمىيلىقنى كۆزدە تۇتۇش كېرەك. مىللىي سىياسەت تۈزۈشنى ۋە ئىزچىللاشتۇرۇشنى ئىسلاھاتنىڭ ئىشلىرى ۋە سۈرئىتى بىلەن ماسلاشتۇرۇش كېرەك. ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق، مىللىي سىياسەتنىڭ ئەمەلىيلىشىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش كېرەك.

مىللىي سىياسەتنى ئىزچىللاشتۇرۇش ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈشتە مەركەز ۋە يەرلىكتىن ئىبارەت ئىككى ئورۇننىڭ ئاكتىپلىقىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇپ، دەرىجىگە ئايرىپ ئىش كۆرۈش كېرەك، بىر - بىرىنى تولۇقلاپ، ئۆزئارا ماسلىشىپ، ئومۇميۈزلۈك ئەمەلىيلەشتۈرۈش كېرەك. مەركەز بەلگىلىگەن چوڭ فاڭجېن ۋە سىياسەت پرىنسىپلىرىغا ئاساسەن، مەركەزدىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ كەسپىي دائىرىسىگە كىرىدىغانلىرى ئۈچۈن مەركەزدىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلار مۇناسىپ ھالدا كونكرېت سىياسەت ۋە تەدبىرلەرنى تۈزۈپ چىقىش [illegible] يولغا قويۇش كېرەك. يەرلىكلەرنىڭ بولۇپمۇ ئۆلكە، ئاپتونوم رايون، بىۋاسىتە قاراشلىق شەھەر دەرىجىلىك ھۆكۈمەتلەرنىڭ مەسئۇلىيەت دائىرىسىگە

ETHNIC UNITY

مۇھەررىردىن: باشقا مەتبۇئاتلارغا ئەۋەتكەن ئەسەرلىرىڭىزنى بىزگە ئەۋەتمەڭ.

كىرىدىغان ئىشلار ئۈچۈن شۇ يەرنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا يارىشا يەرلىك تۈسنى ئالغان سىياسەتلەرنى تۈزۈپ چىقىش كېرەك.

4. رەھبەرلىكنى كۈچەيتىپ، مىللەتلەر خىزمىتىنى ھەقىقىي كۈچەيتىشىمىز كېرەك

پارتىيە 15 - قۇرۇلتىيىدا «مىللەتلەر خىزمىتىنى ھەقىقىي كۈچەيتىش» كېرەك دەپ ئوتتۇرىغا قويۇلغانلىقى مىللەتلەر خىزمىتىنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇشتىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار ئىشلىرىمىزدىكى ئورنىنى، يولداش جياڭ زېمىن يادرولۇقىدىكى پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ مىللەتلەر خىزمىتىگە نىسبەتەن ئېگىزدە تۇرۇپ يىراقنى كۆرگەنلىكىنى ۋە مىللەتلەر خىزمىتىنى يەنىمۇ ئوبدان ئىشلەشكە بولغان ئېنىق تەلىپىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

مىللەتلەر خىزمىتىنى ھەقىقىي كۈچەيتىش ئۈچۈن، مىللەتلەر خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكنى ھەقىقىي كۈچەيتىش كېرەك. مىللەتلەر خىزمىتى پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتنىڭ مۇھىم بىر تۈرلۈك خىزمىتى بولۇپ، بۇ خىزمەتنى ئوبدان ئىشلەشتە، ھەر دەرىجىلىك پارتكوملار ۋە ھۆكۈمەتلەر مىللەتلەر خىزمىتىنىڭ مۇھىملىقىغا بولغان تونۇشىنى يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئۆستۈرۈشى كېرەك. مىللەتلەر خىزمىتىنى كۈچەيتىشنىڭ مۇھىملىقىنى ئومۇملۇقنىڭ مۇقىملىقى ۋە تەرەققىياتى بىلەن، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش ئىشلىرىنىڭ غەلىبە قىلىش ياكى مەغلۇپ بولۇشى بىلەن، چېگرا مۇداپىئەسىنىڭ مۇستەھكەملىنىشى ۋە ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ مۇقىملىقى بىلەن، دۆلەتنىڭ ئىستىقبالى ۋە تەقدىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت يۈكسەكلىكتە تۇرۇپ تونۇپ، مىللەتلەر خىزمىتىنىڭ مەركىزىي خىزمەت بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى توغرا تونۇپ ۋە ھەل قىلىپ، مىللەتلەر خىزمىتىنى مەركىزىي خىزمەتكە بويسۇندۇرۇپ ۋە خىزمەت قىلدۇرۇپ، مەركىزىي خىزمەت ئارقىلىق مىللەتلەر خىزمىتىنى يېتەكلەپ ۋە ئىلگىرى سۈرۈپ، مىللەتلەر خىزمىتىنى ھەر دەرىجىلىك ھۆكۈمەتلەرنىڭ مۇھىم ئىش تەرتىپىگە كىرگۈزۈپ، ئىدىيە، ۋاقىت، تەدبىر جەھەتتە ئەمەلىيلەشتۈرۈشنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك.

مىللەتلەر خىزمىتىگە بولغان رەھبەرلىكنى كۈچەيتىشتە ئەڭ مۇھىم بولغىنى شۇ يەرنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا بىرلەشتۈرۈپ، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ۋە گوۋۇيۈەننىڭ مىللەتلەر خىزمىتى توغرىسىدىكى چوڭ فاڭجېن - سىياسەتلىرىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇپ، مىللىي سىياسەتنى، قانۇن - نىزاملارنى ئىزچىللاشتۇرۇپ يولغا قويۇپ، مەۋجۇت بولۇۋاتقان مەسىلىلەرنى ھەقىقىي يوسۇندا ئوبدان ھەل قىلىپ، شۇ رايوندىكى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا، ئىجتىمائىي مۇقىملىققا مۇناسىۋەتلىك بولغان، ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتى ۋە تۇرمۇشىنى ياخشىلاش بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان زور مەسىلىلەرنى ئوبدان ھەل قىلىش كېرەك.

ھەرقايسى ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئەھۋالى بىر - بىرىگە ئوخشىمايدۇ، شۇڭا ئەمەلىي ئەھۋالنى ئاساس قىلىشتا چىڭ تۇرۇپ، مىللىي ئالاھىدىلىك ۋە يەرلىك ئالاھىدىلىكنى تولۇق نەزەرگە ئېلىپ، تۈرگە ئايرىپ يېتەكچىلىك قىلىپ، خىزمەتنىڭ قاراتمىلىقىنى، ئىلمىيلىكىنى ۋە ئۈنۈمدارلىقىنى ئاشۇرۇپ، خىزمەتلىرىمىزنى تېخىمۇ ھاياتىي كۈچكە ۋە تېخىمۇ ئۈنۈمگە ئىگە قىلىشىمىز كېرەك.

ھەر دەرىجىلىك ھۆكۈمەتلەر مىللەتلەر خىزمىتى تارماقلىرىنىڭ ئاپپارات قۇرۇلۇشىغا يۈكسەك دەرىجىدە ئەھمىيەت بېرىش كېرەك. ھەرقايسى جايلار ئاپپارات ئىسلاھاتى جەريانىدا مەركەزنىڭ «مىللەتلەر خىزمىتىنى ھەقىقىي كۈچەيتىش» توغرىسىدىكى تەلىپى بويىچە ئىش كۆرۈپ، مىللەتلەر خىزمىتى ئاپپاراتىنىڭ تەسىس قىلىنىشىنى يەرلىك ئورۇنلارنىڭ مىللەتلەر خىزمىتىنىڭ ۋەزىپىسى قاتارلىق كونكرېت ئەھۋالىغا ئاساسەن، گوۋۇيۈەننىڭ ئاپپارات ئىسلاھاتىنىڭ تەلىپى بويىچە بەلگىلەش كېرەك. سىياسىي ساپاسى ياخشى، كەسپىي سەۋىيىسى يۇقىرى، مىللەتلەر خىزمىتىنى قىزغىن سۆيىدىغان، يول ئېچىپ يېڭىلىق يارىتىشقا جۈرئەت قىلالايدىغان كادىرلارنى مىللەتلەر خىزمىتى تارماقلىرىغا سەپلەشكە دىققەت قىلىش كېرەك. مىللەتلەر خىزمىتى تارماقلىرىنىڭ خىزمەتتە مەۋجۇت بولۇۋاتقان قىيىنچىلىقلارنى ھەل قىلىۋېلىشىغا ئىمكانىيەت يار بەرگەن دائىرىدە ياردەم قىلىش، ئۇلارنىڭ خىزمەت شارائىتىنى ياخشىلىشىغا، خىزمەت ئۇسۇلىنى ياخشىلىشىغا ياردەم قىلىپ، ئۇلارنى ئۆز فۇنكسىيىسىنى تېخىمۇ ئوبدان ئادا قىلىپ، رولىنى جارى قىلدۇرۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىش

ETHNIC UNITY

مۇھەررىردىن: بىزگە ئەسەر ئەۋەتكەندە پوچتا نومۇرىڭىز ۋە ئادرېسىڭىزنى ئېنىق يېزىپ قويۇڭ.

كېرەك.

5. مىللەتلەر خىزمىتى تارماقلىرىنىڭ ئۆز قۇرۇلۇشىنى يەنىمۇ كۈچەيتىشىمىز كېرەك

مىللەتلەر خىزمىتى تارماقلىرىنىڭ ئۆزىنىڭ قۇرۇلۇشى مىللەتلەر خىزمىتىنىڭ تارىخىي ۋەزىپىلىرى بىلەن، ئۇ ۋەزىپىلەرنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن تۈزۈلگەن لۇشيەن، فاڭجېنلار بىلەن باغلىنىشلىق بولۇپ كەلگەنىدى. مىللەتلەر خىزمىتى تارماقلىرىنىڭ ئۆزىنىڭ قۇرۇلۇشىنى 21 ـ ئەسىرگە يۈزلەنگەن مىللەتلەر خىزمىتىنى ئوبدان ئىشلەش كېرەك دېگەن تەلەپ بويىچە ئوبدان تۇتۇپ بېرىش كېرەك.

بۇ قېتىم گوۋۇيۈەنىنىڭ ئاپپارات ئىسلاھاتىنىڭ سالمىقى ناھايىتى زور بولسىمۇ، دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنى ساقلاپ قالغانلىقى پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ۋە گوۋۇيۈەنىنىڭ مىللەتلەر خىزمىتىگە يۈكسەك دەرىجىدە ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنى تولۇق چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. بىز مىللەتلەر خىزمىتى تارماقلىرىنىڭ تۇرغان ئورنى ۋە ئۆز ئۈستىگە ئالغان مەسئۇلىيىتىنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ، مىللەتلەر خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش جەھەتتىكى مەسئۇلىيەت تۇيغۇمىزنى، تەخىرسىزلىك تۇيغۇمىزنى جەزمەن كۈچەيتىشىمىز كېرەك. دۆلەتنىڭ ئاپپارات ئىسلاھاتىنىڭ ئومۇمىي پرىنسىپى ۋە تەلىپى بويىچە، ئومۇميىلىققا بويسۇنۇپ، مىللەتلەر خىزمىتى تارماقلىرىنى ھەقىقىي يوسۇندا ئىش ئۈنۈمى يۇقىرى، ماس ھالدا ئىشلەيدىغان، ھەرىكىتى قېلىپلاشقان، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىنىڭ تەرەققىيات تەلىپىگە ئۇيغۇنلىشالايدىغان دۆلەت مەمۇرىي ئورگىنى قىلىپ قۇرۇپ چىقىشىمىز كېرەك.

مىللەتلەر خىزمىتى تارماقلىرىنىڭ ئىدىيىۋى قۇرۇلۇشىنى ھەقىقىي كۈچەيتىشىمىز كېرەك، كەڭ كادىرلارنىڭ مېڭىسىنى قەتئىي يوسۇندا دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسى بىلەن قوراللاندۇرۇپ، كەڭ كادىرلارنىڭ ئىدىيىسىنى 15 ـ قۇرۇلتاي بېكىتكەن كۈرەش نىشانى ئاساسىدا، مەركەزنىڭ مىللەتلەر خىزمىتى توغرىسىدىكى چوڭ فاڭجېن ـ سىياسەتلىرى ئاساسىدا بىرلىككە كەلتۈرۈشىمىز كېرەك، مىللەتلەر خىزمىتى تارماقلىرىدا ئىشلەيدىغان يولداشلار تىرىشىپ ئۆگىنىشى، ئۆگىنىشكە ماھىر بولۇشى كېرەك. ئىقتىسادقا، قانۇنغا، باشقۇرۇشقا، پەن ـ تېخنىكىغا، خەلقئارا ساۋاتلارغا ئائىت بىلىملەرنى ئۆگىنىپ، خىزمەت سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈپ، ئاكتىپلىقى ۋە ئىجادچانلىقىنى جارى قىلدۇرۇپ، ئومۇميىلىق ئېڭىنى، مۇلازىمەت قىلىش ئېڭىنى ۋە ئىسلاھات ئېڭىنى كۈچەيتىپ، مۇھىم ۋەزىپىلەرنى تېخىمۇ ياخشى ھالدا زىممىسىگە ئېلىشى كېرەك.

خىزمەتنى ئىجادچانلىق بىلەن قانات يايدۇرۇش كېرەك. جاسارەت بىلەن تىرىشىپ ئالغا ئىلگىرىلەپ، يول ئېچىپ يېڭىلىق يارىتىش كېرەك. ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەپ، ئەمەلىي ئىش قىلىش، شەكىلۋازلىق قىلىشقا قەتئىي قارشى تۇرۇش كېرەك. تەكشۈرۈپ ـ تەتقىق قىلىش كەيپىياتىنى كەڭ ئەۋج ئالدۇرۇش كېرەك، مۇرەككەپ ۋە ئۆزگىرىشچان خەلقئارا ۋەزىيەتتە، سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسىنى بەرپا قىلىش جەريانىدا بىر مۇنچە يېڭى مەسىلىلەر پەيدا بولۇۋاتىدۇ. يېڭى مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشتا تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش بولمىسا بولمايدۇ، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىشنى چوڭقۇر ئېلىپ بارمىسىمۇ بولمايدۇ. ھەر دەرىجىلىك مىللەتلەر خىزمىتى تارماقلىرى داۋاملىق تۆۋەن ئاممىغا ئارىسىغا ۋە ئاساسىي قاتلاملارغا چوڭقۇر چۆكۈپ، ئەمەلىي ئەھۋالنى ئوبدان ئىگىلەپ، كونكرېت چارە ـ تەدبىرلەرنى ئويلاپ، ھەقىقىي غەيرەتنى قوزغاپ، ئەمەلىي ئۈنۈمنى قوغلىشىش كېرەك.

يولداشلار، بىز ئالىيجاناب بۇرچنى زىممىمىزگە ئالغان، مۇقەددەس مەسئۇلىيەتنى ئۈستىمىزگە يۈكلىگەن. بىز چوقۇم بۇرچىمىزنى ئەستە چىڭ ساقلاپ، زور ئۈمىدنى يەردە قويماي، يولداش جياڭ زېمىن يادرولۇقىدىكى پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەتراپىغا زىچ ئۇيۇشۇپ، 15 ـ قۇرۇلتاي روھىنىڭ ئىلھامى ئاستىدا باش چۆكۈرۈپ جاپالىق ئىشلەپ، قەيسەرلىك بىلەن ئالغا ئىلگىرىلەپ، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇشتىن ئىبارەت ئۇلۇغۋار ئىشىمىزنى 21 ـ ئەسىرنى نىشانلاپ ئومۇميۈزلۈك ئالغا سىلجىتىش ئۈچۈن يېڭى تۆھپە قوشايلى!

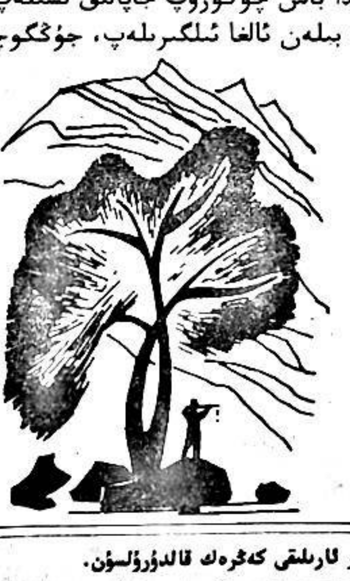

ETHNIC UNITY

مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتلىرى مۇدىرلىرىنىڭ مەملىكەتلىك يىغىنى ئاخىرلاشقان چاغدا سۆزلەنگەن سۆز

(قىسقارتىلمىسى)

دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى لى دېجۇ

مەن دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىدا [illegible] كۆپلىگەن ئەھۋاللارنى ئاڭلاپ [illegible] يىغىنغا قاتنىشىپ، بەزى ئەھۋاللارنى [illegible] مىللەتلەر خىزمىتى ھەققىدىكى كۆپلىگەن [illegible] ئاڭلاپ ناھايىتى زور ئىلھام ئالدىم. [illegible] بىرلەشتۈرۈپ تۆۋەندىكى 2 مەسىلە [illegible].

1. ئەسىر ئالمىشىدىغان پەيتتە دۆلىتىمىزدىكى مىللىي مەسىلىنى قانداق كۆزىتىش، تەتقىق قىلىش ۋە بىر تەرەپ قىلىش توغرىسىدا

مىللىي مەسىلە ئېلىمىزنىڭ [illegible] مەسىلە. مىللەتلەر خىزمىتى جۇڭگو [illegible] ئۇلۇغۋار ئىشلىرىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى. ئەسىر ئالمىشىدىغان پەيتتە، ئەسىر ھالقىغان [illegible] ئوبدان ئىشلەش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن [illegible] قانداق مۇھىتقا دۇچ كېلىدىغانلىقىنى، ئېلىمىزدىكى مىللىي مەسىلىنى قانداق يۈكسەكلىكتە ۋە قانداق [illegible] كۆرۈش، تەتقىق قىلىش ۋە [illegible] ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىشىمىز لازىم. [illegible] جەھەتتىن ئىگىلەش كېرەك:

1) ئېلىمىزدىكى مىللىي مەسىلىنى [illegible] مۇھىت ۋە دۇنيا تەرەققىياتىنىڭ [illegible] كۆزىتىشىمىز، تەتقىق قىلىشىمىز ۋە بىر تەرەپ قىلىشىمىز كېرەك.

بۈگۈنكى دۇنيا ۋەزىيىتى كۆپ [illegible] ئۆزگەرمەكتە. تىنچلىق بىلەن تەرەققىيات [illegible] تېمىسى بولۇپ قالدى، دۇنيا ئىقتىسادى [illegible] قەدەم قويدى، [illegible] كەسكىنلەشمەكتە. مانا بۇلار ئېلىمىزنىڭ ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش ئىشلىرى، ئىقتىسادىي تەرەققىياتى ۋە [illegible] يېڭى پۇرسەت ۋە خىرىس ئېلىپ كەلدى.

[illegible] دۇنيا [illegible] ئەمەس، قىسمەن جايلاردا [illegible] داۋام قىلماقتا، يەنە كېلىپ بىر مۇنچە جېدەل-[illegible] مەسىلىسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك [illegible] مىللىي مەسىلە كۆپ مىللەتلىك دۆلەتلەرنىڭ [illegible] بولغان ئېغىر ئىجتىمائىي مەسىلە ۋە [illegible] مەسىلە بولۇپ قالدى؛ بەزى ئۇچىغا چىققان [illegible] ۋە ئۇچىغا چىققان دىنىي كۈچلەر باش [illegible] قالدى، بۇلار ھازىر ئىجتىمائىي مۇقىملىققا تەسىر [illegible] مەلۇم قاراشقا بولمايدىغان ئامىل بولۇپ قالدى؛ [illegible] باشچىلىقىدىكى غەرب زومىگەرلىرى مىللەت [illegible] باشقا دۆلەتلەرنى «غەربچىلەشتۈرۈش»، [illegible]»نىڭ بۆلۈنۈش ئىغۋاسى قىلماقتا، جۇڭگو دەل [illegible] مۇھىم نىشانى. مۇشۇنداق مۇرەككەپ خەلقئارا [illegible] ھالدا ئېلىمىزدىكى مىللىي مەسىلىگە مەلۇم [illegible] مىللىي مەسىلىنىڭ مۇھىملىقىنى خەلقئارا [illegible] تونى ئېنىق كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. [illegible] مىللىي مەسىلىنى جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ [illegible] جەمئىيەتنىڭ مۇقىم بولۇشىغا، چېگرا [illegible] مۇستەھكەملىنىشىگە، دۆلەتنىڭ بىرلىكىگە [illegible] زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ [illegible] قارىتىش - قارىتالماسلىقىغا مۇناسىۋەتلىك [illegible] مەسىلە دېيىمىز.

2) ئېلىمىزدىكى مىللىي مەسىلىنى ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشنىڭ يېڭى مۇھىتى ئارقىلىق كۆزىتىمىز، تەتقىق قىلىشىمىز ۋە بىر تەرەپ قىلىشىمىز كېرەك.

پارتىيە 15 - قۇرۇلتىيى ۋە 9 - نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك [illegible] قۇرۇلتىيىنىڭ 1 - يىغىنى ئېلىمىزنىڭ يېقىنقى 20 [illegible] ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش ئىشلىرى ئاساسىدا، ھازىرقى

ETHNIC UNITY

لوقۇرمەندىن: ھۆرمەتلىك زوردۇن سابىر ئاكا [illegible] «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» دا كۆرۈشكە تەشنامىز. (قارامايدىن: دولقۇن)

ۋە بۇنىڭدىن كېيىنكى تۆرلۈك ئىسلاھات ئىشلىرىنى ئومۇميۈزلۈك ئورۇنلاشتۇردى، «بىرگە ھەقىقىي كاپالەتلىك قىلىش، 3 نى ئەمەلىيلەشتۈرۈش، 5 تۆرلۈك ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش» ۋەزىپىسىنىڭ يولغا قويۇلۇشى بىلەن، ئېلىمىزنىڭ ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش ئىشلىرى تېخىمۇ كەڭ ۋە تېخىمۇ چوڭقۇر ساھەگە قاراپ يۈزلەنمەكتە. ھازىر بىزنىڭ باشقۇرۇش تۈزۈلمىمىز، ئىجتىمائىي قۇرۇلمىمىز، مەنپەئەت مۇناسىۋىتىمىز ۋە خىزمەت مۇھىتىمىز قاتارلىقلاردا چوڭقۇر ئۆزگىرىش بولماقتا. ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش قەدىمىگە يېتىشەلمەسلىكى، بازار ئىگىلىكى بىلەن جىپسىلىشىش - جىپسىلىشالماسلىقى، شەرقىي قىسمىدىكى رايونلارنىڭ تەرەققىياتى بىلەن بولغان پەرقىنىڭ كىچىكلەش-كىچىكلىمەسلىكى، شۇنىڭدەك نامرات ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا نامراتلىقتىن قۇتۇلۇش-قۇتۇلالماسلىقى مىللەتلەر خىزمىتىدە جىددىي ھەل قىلىشقا تېگىشلىك مەسىلىدۇر. ھازىر دۇنيا ئۇچۇر دەۋرىگە قەدەم قويدى، مۇشۇ ۋەزىيەتكە يېتىشەلمىگەندە، ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ۋە ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ تەرەققىياتىدىكى پەرق تېخىمۇ زورىيىدۇ. شۇڭا مىللەتلەر خىزمىتىدە ئىسلاھات ۋە ئېچىۋېتىشنىڭ يېڭى مۇھىتىغا ئۇيغۇنلىشىش ئۈچۈن، ئىسلاھاتنى، سىياسەتنى ۋە تەدبىرلەرنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش شەرت. ئىسلاھات ۋە ئېچىۋېتىش مۇھىتىدىن ئايرىلغان ھالدا مىللەتلەر خىزمىتى ھەققىدە ئېغىز ئېچىش قۇرۇق گەپ بولۇپ قالىدۇ ھەم مۇقەررەر ھالدا ئەمەلىيەتتىن ئايرىلىپ قالغانلىق بولىدۇ. بىز چوقۇم يېڭى دەۋردىكى مىللەتلەر خىزمىتىنى ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش يېڭى تەسەۋۋۇرى ئارقىلىق ئوبدان ئىشلىشىمىز لازىم.

3) ئېلىمىزدىكى مىللىي مەسىلىنى دۆلىتىمىزنىڭ ئاساسىي ئەھۋالىنى ئاساس قىلغان ھالدا كۆزىتىشىمىز، تەتقىق قىلىشىمىز ۋە بىر تەرەپ قىلىشىمىز كېرەك.

سوتسىيالىزمنىڭ دەسلەپكى باسقۇچىدا تۇرۇۋاتقانلىقىمىز ئېلىمىزنىڭ ھازىرقى ئاساسىي ئەھۋالىدۇر، پارتىيىنىڭ ئاساسىي لۇشيەنى — «بىر مەركەز، ئىككى ئاساسىي نۇقتا»، ئاساسىي پروگراما جۇڭگوچە سوتسىيالىستىك ئىقتىساد، سىياسىي ۋە مەدەنىيەت بەرپا قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. مانا بۇلار ئېلىمىزنىڭ مىللەتلەر خىزمىتىنى ئوبدان ئىشلەشتىكى چىقىش نۇقتىسى ۋە ئاساسى، شۇنداقلا مىللەتلەر خىزمىتىدە باشتىن-ئاخىر ئىزچىللاشتۇرۇشقا تېگىشلىك بولغان يېتەكچى ئىدىيىمىزدۇر.

دۆلىتىمىز كۆپ مىللەتلىك دۆلەت، ئاز سانلىق مىللەتلەر ۋە ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئاساسلىق ئالاھىدىلىكى «كۆپ، ئۇزۇن، چوڭ، چەت، نامرات» بولۇشتا. «كۆپ» دېگىنىمىز، مىللەت تەركىبىنىڭ كۆپ بولۇشى ۋە ئاھالە سانىنىڭ كۆپ بولۇشىنى كۆرسىتىدۇ، ئېلىمىزدە 55 ئاز سانلىق مىللەت، 100 مىليوندىن ئارتۇق ئاز سانلىق مىللەت ئاھالىسى بار؛ «ئۇزۇن» دېگىنىمىز، جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ تارىخىنىڭ ئۇزۇنلۇقىنى كۆرسىتىدۇ؛ «چوڭ» دېگىنىمىز، مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلار كۆلىمىنىڭ چوڭ ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ، بۇ رايونلار دۆلەت زېمىنىنىڭ %64 نى تەشكىل قىلىدۇ؛ «چەت» دېگىنىمىز، ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ كۆپ قىسمىنىڭ چەت - ياقا، تاغلىق رايون ۋە چېگرا رايونلارغا تارقالغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ؛ «نامرات» دېگىنىمىز، ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئىقتىسادىي ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىياتىنىڭ بىر قەدەر ئارقىدا قالغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. مانا بۇ ئېلىمىزنىڭ ئاساسىي دۆلەت ئەھۋاللىرىنىڭ بىرى. بىز سوتسىيالىزمنىڭ دەسلەپكى باسقۇچىدىكى نىشان ۋە ۋەزىپىلەرنى چۆرىدىگەن ھالدا، ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئەمەلىيىتىنى ئاساس قىلىپ، پەۋقۇلئاددە سىياسەت ۋە تەدبىر قوللىنىپ، ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئىجتىمائىي، ئىقتىسادىي تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈشىمىز لازىم.

4) ئېلىمىزدىكى مىللىي مەسىلىنى قانۇننىڭ ئىززەت- ھۆرمىتىنى، خەلق مەنپەئىتىنى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ۋە دۆلەتنىڭ بىرلىكىنى قوغداش يۈكسەكلىكىدە تۇرۇپ كۆزىتىشىمىز، تەتقىق قىلىشىمىز ۋە بىر تەرەپ قىلىشىمىز كېرەك.

مىللىي مەسىلە ئىجتىمائىي تەرەققىيات ئومۇمىي مەسىلىسىنىڭ تەركىبىي قىسمى بولغاچقا، ئۇ مىللەتلەر خىزمىتىنىڭ سىياسىي، سىياسەت ۋە ئاممىۋى خاراكتېرىنىڭ ئىنتايىن كۈچلۈك ئىكەنلىكىنى بەلگىلىگەن، بىزدە سىياسىي كاللا بولمىسا، سىياسىي نەزەر دائىرە كەمچىل بولسا، يۆنىلىشتىن ئادىشىپ قالىمىز - دە، خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويىمىز. شۇڭا ۋەتەنپەرۋەرلىك بايرىقىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، قانۇننىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىنى، خەلق مەنپەئىتىنى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ۋە ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى قوغداش پرىنسىپىدا

ئوقۇرمەنلەردىن: «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلىنىڭ 10 يىللىق قۇتلۇق مەرىكىسىگە مۇبارەك بولسۇن! (كېرىيەدىن: ئوبۇل)

چىڭ تۇرغاندىلا، ئاندىن ئېلىمىزدىكى مىللىي مەسىلىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىپ، يېڭى ۋەزىيەتتىكى مىللەتلەر خىزمىتىنى ئوبدان ئىشلىيەلەيمىز.

5) ئېلىمىزدىكى مىللىي مەسىلىنى دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسى ئارقىلىق كۆزىتىشىمىز، تەتقىق قىلىشىمىز ۋە بىر تەرەپ قىلىشىمىز كېرەك.

دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسى — جۇڭگونىڭ زامانىمىزدىكى ماركسىزمى، شۇنداقلا يېڭى ۋەزىيەتتە مىللەتلەر خىزمىتىنى ئوبدان ئىشلەشنىڭ ئىلمىي قىبلىنامىسى. مىللەتلەر خىزمىتىگە دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسى ئارقىلىق يېتەكچىلىك قىلىشتا، بىرىنچىدىن، دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسى ئىلمىي سىستېمىسىنى ئومۇمىيۈزلۈك ئىگىلەپ، ئۇنىڭ روھىي ماھىيىتىنى مۇكەممەل ۋە توغرا ئۆزلەشتۈرۈش كېرەك. ئىككىنچىدىن، ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئەمەلىيىتىنى ئاساس قىلىپ، دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسىنىڭ ئومۇمىي ئەھمىيەتكە ئىگە ئىدىيىسى ۋە مىللىي مەسىلە توغرىسىدىكى بايانلىرىنى ئۆزگىنىش ھالدا بىرلەشتۈرۈپ تەتبىقلاش لازىم. مەسىلەن، دېڭ شياۋپىڭنىڭ «3 كە پايدىلىق بولۇش» توغرىسىدىكى ئىدىيىسى، «ئىدىيىدە ئازاد بولۇش، ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەش» دېگەن ئىدىيىسى، «ئىقتىسادنى يۈكسەلدۈرمىگەندە، ئاپتونومىيە دېگىنىمىز قۇرۇق گەپكە ئايلىنىپ قالىدۇ» دېگەن ئىدىيىسى، «مەۋقەنى مىللىي باراۋەرلىك ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشكە قويۇش» دېگەن ئىدىيىسى قاتارلىقلار مىللەتلەر خىزمىتىدە چىڭ تۇرۇش زۆرۈر بولغان مۇھىم پرىنسىپلاردۇر.

يۇقىرىدىكى 5 تەرەپتىن شۇنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، نۆۋەتتە ئېلىمىزنىڭ مىللەتلەر خىزمىتىدە ھەم ياخشى پۇرسەت بار، ھەم ئۇ يېڭى خىرىسقا دۇچ كەلمەكتە. بىز بۇنىڭدىن كېيىنكى خىزمەت داۋامىدا تەرەققىيات ۋە ئىتتىپاقلىقتىن ئىبارەت «2 مۇھىم نۇقتا»نى گەۋدىلەندۈرۈشىمىز، ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىنى زور كۈچ بىلەن يېتىشتۈرۈش ۋە ئىشلىتىشتىن ئىبارەت «بىر ئاچقۇچ»نى چىڭ تۇتۇشىمىز لازىم.

تەرەققىيات — تۈپ ئاساس، ئىتتىپاقلىق — كاپالەت. ھازىرقى باسقۇچتا، جۇڭگودىكى مىللىي مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ نېگىزى ئىقتىسادنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت. ئىقتىسادىي مەسىلىنى ئوبدان ھەل قىلمىغاندا، مۇقەررەر ھالدا مىللىي مۇناسىۋەتكە تەسىر يېتىدۇ، ھەتتا بىر قاتار مەسىلىلەرنى پەيدا قىلىدۇ. شۇڭا، مىللەتلەر خىزمىتىنى باشتىن - ئاخىر ئىقتىسادىي قۇرۇلۇشتىن ئىبارەت بۇ مەركەزنى چۆرىدىگەن ھالدا ئىشلەش كېرەك. بىرىنچىدىن، ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىيات ئىستراتېگىيىسى، فاڭجېنى ۋە سىياسىتى مەسىلىسىنى دۆلەتنىڭ تەرەققىيات ئىستراتېگىيىسى ۋە مىللىي سىياسەت نۇقتىسىدىن تەتقىق قىلىش كېرەك. دۆلەت ھازىر مالىيە، پۇل مۇئامىلىسى، باج كىرىمى، تاشقى ئىقتىساد - سودا قاتارلىق ئىقتىسادىي ھوقۇق- مەنپەئەتكە چېتىلىدىغان چوڭ - چوڭ سىياسەتلەرنى تەڭشىمەكتە، بىز چوڭقۇر تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش ئاساسىدا، ئالاقىدار سىياسەت، تەدبىر ۋە تۈزۈملەرنى تۈزۈشكە پائال ھەم تەشەببۇسكار ھالدا ئارىلىشىشىمىز لازىم. ئىككىنچىدىن، ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىنى ئاساس قىلىپ، ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئىسلاھات ۋە ئېچىۋېتىشكە دائىر ئالاھىدە مەسىلىلىرىنى تەتقىق قىلىشىمىز ۋە بۇ ھەقتە ئىزدىنىشىمىز لازىم. ئىسلاھات جەريانىدا ئاز سانلىق مىللەتلەر ۋە ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىغا چېتىلىدىغان ھەر خىل مەنپەئەت مۇناسىۋەتلىرىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىپ، ماسلاشتۇرۇپ ۋە قوغداپ، ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئىقتىسادىي تۈزۈلمە ئىسلاھاتىنى ئىلگىرى سۈرۈشىمىز كېرەك. ئۈچىنچىدىن، ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئىقتىسادىي ھەرىكىتىنى كۆزىتىش ۋە تەھلىل قىلىشنى كۈچەيتىپ، دۆلەتنىڭ ماكرولۇق ئىقتىسادىي تەدبىر بەلگىلىشى ئۈچۈن ۋە ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشىمىز كېرەك. تۆتىنچىدىن، ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ نامراتلارنى يۆلەش جېڭىنى ئوبدان قىلىشىغا ياردەم بېرىپ، مۇشۇ ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا كىيىمى پۈتۈن، قورسىقى توق بولۇش مەسىلىسىنى ئاساسىي جەھەتتىن ھەل قىلىشقا ھەقىقىي كاپالەتلىك قىلىشىمىز كېرەك. بەشىنچىدىن، مەركىزىي كومىتېتنىڭ ۋە گوۋۇيۈەننىڭ تەلىپى بويىچە، «دۆلەتنى پەن - تېخنىكا ئارقىلىق گۈللەندۈرۈش» ئىستراتېگىيىسىنىڭ ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىدا يولغا قويۇلۇشىنى پائال ئىلگىرى سۈرۈشىمىز كېرەك.

مىللەتلەرنىڭ بۈيۈك ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىش —

ETHNIC UNITY

مىللەتلەر خىزمىتىنىڭ مۇھىم بىر مەزمۇنى. باش شۇجى جياڭ زېمىن مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشنى كۆپ قېتىم تەكىتلەپ، پۈتۈن مەملىكىتىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقى ھەمنەپەس، تەقدىرداش ۋە قەلبداش بولۇشنى ئوتتۇرىغا قويدى، بۇ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ياخشىلاشنىڭ جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش ئۇلۇغۋار ئىشلىرىنى بەرپا قىلىشتا مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى تولۇق چۈشۈندۈرۈپ بېرىدۇ. ھازىرقى باسقۇچتا ئېلىمىز جەمئىيىتىدىكى ئاساسلىق زىددىيەت خەلقنىڭ كۈنسايىن ئېشىۋاتقان ماددىي ۋە مەدەنىي ئېھتىياجى بىلەن قالاق ئىجتىمائىي ئىشلەپچىقىرىش ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت بولۇپ، مىللەتلەرگە دائىر زىددىيەت ئاساسىي جەھەتتىن خەلق ئىچىدىكى زىددىيەتكە ياتىدۇ. شۇڭا، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى خىزمىتىنىڭ ئاساسلىق ۋەزىپىسى خەلق ئىچىدىكى زىددىيەتلەرنى توغرا بىر تەرەپ قىلىشتىن ئىبارەت. ھازىر ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىدا جەمئىيەت مۇقىم بولماقتا، ئىقتىساد تەرەققىي قىلماقتا، مىللەتلەر ئىناق ئۆتمەكتە، چېگرا مۇداپىئەسى مۇستەھكەم بولماقتا، لېكىن يەنە بەزى جايلاردا بەزى مۇقىمسىزلىق ئامىللىرىمۇ بار، شۇڭا بۇلارغا سەل قاراشقا ۋە بىخۇدلۇق قىلىشقا ھەرگىز بولمايدۇ. خەلق ئىچىدىكى زىددىيەتلەرنى سۆز بىلەن قايىل قىلىش، تەربىيىلەش، يېتەكلەش، پاكىت قويۇش، داۋلى سۆزلەش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ، جاپالىق ۋە ئىنچىكە ئىدىيىۋى خىزمەت ئارقىلىق ھەل قىلىش كېرەك. مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىغا بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان، دۆلەتنىڭ بىرلىكىگە خەۋپ يەتكۈزىدىغان ۋەقە ۋە قىلمىشلارنى كەسكىن تەدبىر قوللىنىپ قەتئىي تۈردە توسۇش ۋە ئۇلارغا قاتتىق زەربە بېرىش لازىم.

ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىنى زور كۈچ بىلەن يېتىشتۈرۈش ۋە ئىشلىتىش ـــ ئېلىمىزدىكى مىللىي مەسىلىنى ھەل قىلىپ، مىللەتلەر خىزمىتىنى ئوبدان ئىشلەشنىڭ ئاچقۇچى، شۇنداقلا پارتىيىمىز ئىزچىل تۈردە چىڭ تۇرۇپ كېلىۋاتقان فاڭجېن ۋە سىياسەت. پارتىيە 11ـ نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3ـ ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى بىلەن گوۋۇيۈەن ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرى خىزمىتىگە ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىپ، بۇ ھەقتە كۆپ قېتىم مۇھىم يوليورۇقلارنى بەردى. بىز بۇ خىزمەتنى يۈكسەك سىياسىي مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇسى ۋە تەخىرسىزلىك تۇيغۇسى بىلەن يەنىمۇ ئوبدان ئىشلىشىمىز لازىم. بۇ يىلنىڭ ئاخىرىدا، مەركىزىي كومىتېت تەشكىلات بۆلۈمى، بىرلىك سەپ بۆلۈمى ۋە دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىنى يېتىشتۈرۈش ۋە تاللاپ ئۆستۈرۈش خىزمىتى سۆھبەت يىغىنى ئېچىپ، تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەپ، بۇنىڭدىن كېيىنكى بىرقانچە يىللىق خىزمەتلەرنى ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ تۈرلۈك ئىشلىرىنى ئومۇميۈزلۈك ھالدا 21 ـ ئەسىرنى نىشانلاپ ئالغا سىلجىتىش ئۈچۈن تەشكىلىي كاپالەت بىلەن تەمىن ئەتمەكچى بولۇۋاتىدۇ.

ھازىر ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرى خىزمىتى جەھەتتە تۆۋەندىكى 3 ئىشنى ئالاھىدە ئېتىبار بىلەن ئوبدان تۇتۇشىمىز كېرەك: بىرىنچىدىن، تەدبىر قوللىنىپ يېتىشتۈرۈش، ۋەزىپە بىلەن چېنىقتۇرۇش ۋە ئالماشتۇرۇش قاتارلىق ئۇسۇللار ئارقىلىق ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىنىڭ ئىدىيىۋى ـ سىياسىي ساپاسىنى، نەزەرىيە سەۋىيىسىنى ۋە خىزمەت ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈشىمىز كېرەك؛ ئىككىنچىدىن، ئەسىر ھالقىيدىغان ئېغىر ۋەزىپىنى زىممىسىگە ئالالايدىغان مۇنەۋۋەر ئوتتۇرا ياش ۋە ياش ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىنى زور كۈچ بىلەن يېتىشتۈرۈش ۋە تاللاپ ئۆستۈرۈشىمىز كېرەك؛ ئۈچىنچىدىن، پارتىيە، ھۆكۈمەت كادىرلىرىنى يېتىشتۈرۈش بىلەن بىر ۋاقىتتا، كەسپىي پىششىق بىلىدىغان، ساپاسى ياخشى بولغان زور تۈركۈمدىكى ئاز سانلىق مىللەت ئىقتىساد باشقۇرۇش كادىرلىرى ۋە پەن-تېخنىكا تىپىدىكى، ئېچىۋېتىش تىپىدىكى ئىختىساسلىق خادىملارنى تېزدىن يېتىشتۈرۈشىمىز كېرەك. بىر قانچە يىلدىن بۇيان، دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى مەركىزىي كومىتېت تەشكىلات بۆلۈمى ۋە بىرلىك سەپ بۆلۈمى بىلەن بىرلىكتە ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىنى مەركەزدىكى دۆلەت ئورگانلىرى ۋە ئىقتىسادى تەرەققىي تاپقان رايونلارغا ۋەزىپە بىلەن چېنىقىشقا تەشكىللەپ ئەۋەتتى، بۇنىڭ ئۈنۈمى ناھايىتى ياخشى بولدى، بۇ ئىش مەركەزدىكى رەھبىرىي يولداشلارنىڭ مۇئەييەنلەشتۈرۈشى ۋە ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ قارشى ئېلىشىغا ئېرىشتى. بىز 2000 ـ يىلغىچە 3 مىنىستىرلىك، كومىتېت ئۇيۇشتۇرغان ۋەزىپە بىلەن چېنىقىدىغان ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىنىڭ سانىنى 1000 غا يەتكۈزمەكچىمىز. بۇ

ETHNIC UNITY

لىزگۇاتىلەك: لەھەت ھاشىم ئاكا، مول مەزمۇنلۇق مەسىلەردىن يەنە كۆپرەك يېزىپ تۇرۇشىڭىزغا تەشنامەن. (قاراقاشتىن: ئابدۇللا روزىمەمەت)

خىزمەتنى چوقۇم چىڭ ۋە ئەمەلىي تۇتۇ [illegible]
رارى قىلالىغىلى بولىدىغان بولۇشىمىز لازىم.

2. ئۆز قۇرۇلۇشىمىزنى كۈچەيتىپ، [illegible] سەۋىيىمىزنى ئۆزلۈكسىز ئۆستۈرۈش [illegible]

ئەسىر ئالمىشىدىغان پەيتتىكى [illegible]
ئىشلەپ، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇ [illegible]
ئەسىرنى نىشانلاپ [illegible]
ۋەزىيەتنىڭ يېڭى ۋەزىپىلىرىگە ئويغۇن [illegible]
ساپالىق مىللەتلەر خىزمىتى كادىرلىرى قوشۇنى [illegible]
شەرت.

باش شۇجى جياڭ زېمىن [illegible]
ھازىرقى ئەھۋالدا يېڭى ۋەزىيەت [illegible]
ئۇيغۇنلىشىش تەلىپى جەھەتتە مۇناسىۋ [illegible]
دەپ كۆرسەتتى: بەزى كادىرلار ئاڭلىق جەھەتتە [illegible]
ئۇيغۇنلىشالايدۇ، بەزى كادىرلار ئارانا ئۇيغۇنل [illegible]
بەزى كادىرلار رادىلا ئۇيغۇنلىشالمايدۇ. [illegible]
ماسلىشالمايدۇ؟ بىرىنچىدىن، تەجرىبە جەھەتتە [illegible]
ۋە بىلىم سەۋىيىسى جەھەتتە ئۇيغۇنلىشالمايدۇ. [illegible]
خىزمەت ئۇسۇلى ۋە خىزمەت ئۇسلۇبى جەھەتتە
ئۇيغۇنلىشالمايدۇ؛ ئۈچىنچىدىن، ئىدىيىۋى [illegible]
جەھەتتە ئۇيغۇنلىشالمايدۇ. باش شۇجى جياڭ زېمىن [illegible]
ئىلگىرىلەپ: «بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشتا [illegible]
ۋە ئاكتىپلىق بىلەن بولۇش شەرت» دەپ كۆرسەتتى [illegible]
جياڭ زېمىننىڭ بۇ سۆزى مىللەتلەر خىزمىتى [illegible]
ئەمەلىيىتىگە پۈتۈنلەي ئۇيغۇن. [illegible]
زېمىننىڭ تەلىپى بويىچە، مىللەتلەر خىزمىتى [illegible]
ئۆز قۇرۇلۇشىمىزنى كۈچەيتىپ، [illegible]
ئۆزلۈكسىز ئۆستۈرۈشىمىز لازىم. [illegible]
خىزمەتنى ئالاھىدە ئېتىبار بىلەن [illegible]

بىرىنچى، مۇھەببەتنى كۈچەيتىپ، جان - دىل بىلەن [illegible]
ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ئىدىيىسىنى [illegible]

جان - دىل بىلەن خەلق ئۈچۈن [illegible]
پارتىيىمىزنىڭ باش مەقسىتى. بىرىنچىدە، [illegible]
ياخشى ئىشلەشتە، ئالدى بىلەن ئاز سانلىق [illegible]
سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىغا [illegible]
بولۇشى كېرەك. ماۋزېدۇڭ [illegible]

[illegible] پرولېتارىيات ئىنقىلابچىلىرى
[illegible] پرولېتارىياتچە مۇھەببەت ۋە
[illegible] قورساقلىق بولۇش كېرەكلىكىنى
[illegible] ئۇلار ئۆزىنىڭ ئەمەلىي ھەرىكىتى
[illegible] بولۇپ، كىشىنى چوڭقۇر
[illegible] كۆپلىگەن ھېكايىلەرنى قالدۇردى.
[illegible] تا ھازىرغىچە ئېسىدە چىڭ
[illegible] ئۇنتۇلماسلىقىمىزغا ۋە ۋارىسلىق
[illegible] بولداش جياڭ زېمىن يادرولۇقىدىكى
[illegible] كومپارتىيە رەھبەرلىك كوللېكتىپى
[illegible] پرولېتارىيات ئىنقىلابچىلىرىنىڭ جۇڭگودىكى
[illegible] ھەل قىلىش توغرىسىدىكى نەزەرىيە،
[illegible] ۋارىسلىق قىلىپ ۋە ئۇنى
[illegible] يېڭى دەۋردىكى مىللەتلەر خىزمىتىدە يېڭى
[illegible] مەركەز رەھبەرلىرىنىڭ ئاز سانلىق
[illegible] كۆرۈپ كۆڭۈل بۆلۈشى، مىللەتلەر
[illegible] قىلىشى، مىللەتلەر خىزمىتى ھەققىدە
[illegible] ھۆججەت، سۆز، تەستىقى
[illegible]). ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ
[illegible] دوكلاد بولۇشى، ئاز سانلىق مىللەت
[illegible] ئىشلىرىغا غەمخورلۇق قىلىشى ۋە
[illegible] كۆپ بولۇپ، بۇ جەھەتلەردە بىزگە ئۈلگە
[illegible]

[illegible] مىللەتلەر خىزمىتى ئىشلەشتە ئاز سانلىق مىللەتلەرگە
[illegible] مۇھەببەت بولمىسا، بۇ خىزمەتنى رادىلا ئىشلىگىلى
[illegible] بولمايدۇ. ئىلگىرى مەن مىللەتلەر
[illegible] ھېسسىياتى قورغاش، كاللا قاتۇرۇش،
[illegible] كېرەكلىكىنى سۆزلەپ ئۆتكەنىدىم.
[illegible] خىزمىتىنىڭ ۋەزىپىسى ئىنتايىن ئېغىر،
[illegible] مىللەتلەر ۋە ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرى
[illegible] مەسىلىلەر ناھايىتى كۆپ، شۇڭا
[illegible] ھېسسىياتى قورغىغاندىلا، ئاندىن كاللا
[illegible] ھەل قىلغىلى بولىدۇ؛ كاللا
[illegible] چوقۇم تاپقىلى بولىدۇ. جان-
[illegible] ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ئىدىيىسىنى
[illegible] ئۇنى كونكرېت ھەرىكەتتە

ئېزكۆنىلەك: دىلنار ئابدۇللانىڭ [illegible] (قاراقاشتىن: ئابدۇللا روزىمەمەت)

گەۋدىلەندۈرگەندىلا، مىللەتلەر خىزمىتىدە ئۆزگىرىش بارلىققا كېلىدۇ. شۇڭا، مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، ئاز سانلىق مىللەتلەرگە ۋە ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىغا مۇھەببىتى كەمچىل بولغان كىشىنىڭ مىللەتلەر خىزمىتى ئىشلىگۈچى بولۇش سالاھىيىتىمۇ بولمايدۇ.

ئىككىنچى، ئۆگىنىشنى كۈچەيتىپ، مىللەتلەر خىزمىتى كادىرلىرى قوشۇنىنىڭ نەزەرىيە سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈشىمىز كېرەك.

مىللەتلەر خىزمىتى سىياسىي، سىياسەت، نەزەرىيە ۋە ئەمەلىيەت خاراكتېرى ئىنتايىن كۈچلۈك بولغان خىزمەت، بولۇپمۇ ھازىرقى ۋەزىيەتتە، مىللەتلەر خىزمىتى كۆپلىگەن يېڭى ئەھۋال ۋە يېڭى مەسىلىلەرگە دۇچ كەلمەكتە، شۇڭا، مىللەتلەر خىزمىتى كادىرلىرى قوشۇنىنىڭ ئىدىيىۋى سەۋىيىسىنى، نەزەرىيىۋى سەۋىيىسىنى ۋە خىزمەت سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش ئىنتايىن مۇھىم بولۇپ قالدى. باش شۇجى جياڭ زېمىن ئۆگىنىشكە، سىياسىيغا ۋە توغرا كەيپىياتقا ئەھمىيەت بېرىپ، يۇقىرى ساپالىق كادىرلار قوشۇنىنى بەرپا قىلىشنى تەكرار تەكىتلەپ كەلدى ھەمدە بىزدىن بۇ مەسىلىگە ئىستراتېگىيە يۈكسەكلىكىدە تۇرۇپ مۇئامىلە قىلىشنى تەلەپ قىلدى. بۇنىڭ ئۈچۈن، بىز ئۇنى چوڭقۇر ئۆزلەشتۈرۈشىمىز، ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇشىمىز ۋە ئەمەلىيلەشتۈرۈشىمىز لازىم.

باش شۇجى جياڭ زېمىن: «نەزەرىيە جەھەتتە پىشىپ يېتىلىش سىياسىي جەھەتتە پىشىپ يېتىلىشنىڭ ئاساسى» دېگەن سۆزنى تەكرار تەكىتلىدى. نەزەرىيە سەۋىيىسى بولمىغان كادىرنىڭ سىياسىي جەھەتتە پىشقان كادىر بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. مىللىي مەسىلە ئىنتايىن مۇرەككەپ ئىجتىمائىي ھادىسە بولۇپ، بۇنىڭدا چوڭقۇر بىلىملەر بار. شۇڭا، ئۆگىنىشنى تەكىتلەش كېرەك، ئۆگەنمىگەندە، سوتسىيالىزم دەۋرىدىكى مىللىي مەسىلە تەرەققىياتىنىڭ ئوبيېكتىپ قانۇنىيىتىنى تونۇۋالغىلى ۋە ئىگىلىگىلى بولمايدۇ؛ ئۆگەنمىگەندە، مىللىي مەسىلىنى بىر تەرەپ قىلىش جەھەتتە كۆرۈلگەن يېڭى ئەھۋال ۋە يېڭى مەسىلىلەرنى توغرا تەھلىل قىلغىلى ۋە بىر تەرەپ قىلغىلى بولمايدۇ؛ ئۆگەنمىگەندە، پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئەتراپلىق چۈشەنگىلى ۋە توغرا ئىجرا قىلغىلى بولمايدۇ. ھازىر ئۆگىنىشنىڭ مۇھىم نۇقتىسى 15- قۇرۇلتاي ھۆججەتلىرى ۋە دېڭ شياۋپىڭ نەزەرىيىسىدىن ئىبارەت. مىللەتلەر خىزمىتىنىڭ ئەمەلىيىتىگە بىرلەشتۈرۈپ، مەسىلىلەر ئۈستىدە كۆپرەك مۇلاھىزە ـ تەھلىل يۈرگۈزۈش كېرەك. ئۇنىڭدىن باشقا، ماركسىزمچە مىللەت نەزەرىيىسى ۋە پارتىيىنىڭ مىللىي سىياسىتىنى ئاز - تولا كۈچ چىقىرىپ ئوبدان ئۆگىنىش، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، تارىخ ۋە زامانىۋى ئىلىم - پەن بىلىملىرىنى ئوبدان ئۆگىنىش كېرەك. ھەر دەرىجىلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتلىرىدىكى كادىرلارنىڭ نەزەرىيە ئۆگىنىشنى تۇتۇش ھەمدە ئۇنىڭدىن ئامال قىلىپ بالدۇرراق ئۈنۈم ھاسىل قىلىش لازىم.

ئۈچىنچى، ئىستىلىمىزنى ياخشىلاپ، مەسىلىلەرنى تەتقىق قىلىدىغان ياخشى كەيپىيات شەكىللەندۈرۈشىمىز كېرەك.

مىللەتلەر خىزمىتىدە تەكشۈرۈپ ـ تەتقىق قىلماي تۇرۇپ قىلغىلى ئىش تاپقىلى بولمايدۇ، بۇ كونا گەپ بولسىمۇ، ئۇنىڭ ۋاقتى ئۆتكىنى يوق. مىللەت ۋە دىن مەسىلىسى ئىنتايىن مۇرەككەپ ھەم ئىنتايىن زىل بولىدۇ، يېقىندا مەن دىن ئىشلىرى ئىدارە باشلىقلىرىنىڭ مەملىكەتلىك يىغىنىدا ماددىي نامراتلىق بىلەن مەنىۋى نامراتلىق، مىللىي مەسىلە بىلەن دىن مەسىلىسى، تارىخىي مەسىلىلەر بىلەن رېئال مەسىلىلەر، خەلقئارا مەسىلىلەر بىلەن ئىچكى مەسىلىلەر، نورمال دىنىي پائالىيەت بىلەن دىن بايرىقىنى كۆتۈرۈۋالغان قانۇنسىز پائالىيەتلەر، ئىجتىمائىي مەسىلە بىلەن ئېتىقاد مەسىلىسى، ئېسىل ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت بىلەن قالاق تۇرمۇش ئۇسۇلى، خەلق ئىچىدىكى زىددىيەت بىلەن دوست- دۈشمەن ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەت گىرەلىشىپ كەتكەن بولىدۇ، دېگەن «8 گىرەلىشىپ كېتىش» مەسىلىسىنى سۆزلىگەنىدىم. ئۇلار ھەم باغلىنىشلىق، ھەم پەرقلىق بولىدۇ، ئۇلارنىڭ ئوخشاش بولمىغان رايونلار ۋە مىللەتلەر ئارىسىدىكى ئىپادىسىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. لېكىن، مەيلى قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، چوڭقۇر تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلغاندىلا، ئاندىن مۇۋاپىق ھەل قىلىش چارىسىنى تېپىپ چىقالايمىز. بولۇپمۇ ھازىرقى ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ ئىسلاھات ۋە تەرەققىيات داۋامىدا دۇچ كېلىۋاتقان بىرقاتار يېڭى ئەھۋال ۋە يېڭى مەسىلىلەر بىزنىڭ تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىشىمىزدىن تېخىمۇ ئايرىلالمايدۇ.

ئىزگۈ تىلەك: قادىل ھوشۇردەك قەيسەر تالانت ئىگىلىرىنىڭ كۆپرەك نەتىجە قازىنىشىغا تىلەكداشمەن. (قاراقاشتىن: ئابدۇللا روزىمەمەت)

تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىش ئورگان ئىستىلىنى ئۆزگەرتىشنىڭ ئۈنۈملۈك يولى، شۇنداقلا كادىرلارنى تەربىيىلەش، چېنىقتۇرۇش ۋە ئىختىساسلىق خادىملارنى بايقاشنىڭ ئۈنۈملۈك ۋاسىتىسى، تېخىمۇ مۇھىمى ئۇ ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەشتىن ئىبارەت ئىدىيىۋى لۇشيەننىڭ كونكرېت ئىپادىسى ھەم سىياسەت تۈزۈشنىڭ ئاساسىدۇر. تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىشتا پۇختا ۋە چوڭقۇر بولۇش، ئاساسىي قاتلامغا، ئامما ئارىسىغا ۋە ئەمەلىيەتكە چوڭقۇر چۆكۈدىغان ياخشى خىسلەتنى يېتىلدۈرۈپ، تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلىش ئارقىلىق تەدبىر، سىياسەت ۋە نەزەرىيىلەرنى تېپىپ چىقىپ، پارتكوم ۋە ھۆكۈمەتنىڭ ياخشى مەسلىھەتچىسى ۋە ياردەمچىسى بولۇش كېرەك. مەن ئۆلكىلىك، ئاپتونوم رايونلۇق، بىۋاستە قاراشلىق شەھەرلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى مۇدىرلىرىنىڭ ھەر يىلى بىردىن تېمىنى تۇتۇپ، تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلىپ، بىر تەكشۈرۈش دوكلاتى يېزىپ چىقىشىنى تەكلىپ قىلىمەن. دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى ئورگىنىدىكى تارماقلار تېخىمۇ مۇشۇنداق قىلىشى كېرەك. مۇھىم تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلىش دوكلاتلىرىنى پارتگورۇپپا مۇزاكىرە قىلىشى لازىم. بىز دائىم چوڭ ئىشلارنى تۇتۇش، چوڭ ئىشلارنى مۇھاكىمە قىلىش كېرەك دەيمىز، تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلىشنىڭ ئۆزى چوڭ ئىشنى تۇتقانلىق، تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلىش دوكلاتىنى مۇزاكىرە قىلغانلىقنىڭ ئۆزى چوڭ ئىشلارنى مۇھاكىمە قىلغانلىق بولىدۇ. ياخشى تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلىش دوكلاتلىرىنى گېزىت - ژۇرناللارغا بېسىپ، باھالاپ مۇكاپاتلاش كېرەك. سىياسەت تەتقىقاتى ئىشخانىسى پىلان تۈزۈپ چىقىپ، لايىھە قويۇپ، بۇ خىزمەتنى تۇتۇشى لازىم. مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى سىستېمىسىدا تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلىدىغان ياخشى كەيپىياتنى بارلىققا كەلتۈرۈپ، تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلىش نەتىجىسى بولۇش - بولماسلىقىنى خىزمەت نەتىجىسىنى ئۆلچەشنىڭ ۋە كادىرلارنى سىناشنىڭ مۇھىم ئۆلچىمى قىلىش كېرەك.

تۆتىنچى، ئىتتىپاقلىقنى ياخشىلاپ، خىزمەتتە بىرلىكمە كۈچ ھاسىل قىلىشىمىز كېرەك.

مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى كۈچەيتىشتە مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى ئالدى بىلەن ئىتتىپاقلىقنى ياخشىلىشى كېرەك. مىللەتلەر خىزمىتى تارماقلىرى ئۈنىۋېرسال تارماق، شۇنداقلا مىللەتلەر چوڭ ئائىلىسىدۇر، ئۇنىڭدا ھەممە مىللەت كادىرى بار، ئوخشىمىغان ۋەزىپىلەرنى كۆپچىلىكنىڭ ئۆزئارا ماسلىشىشى ئارقىلىقلا ئورۇندىغىلى بولىدۇ، شۇڭا ئىتتىپاقلىقنى ياخشىلاش ئىنتايىن مۇھىم. بىر ئورگان ۋە بىر رايون خىزمىتىنىڭ نەتىجىلىك بولغان- بولمىغانلىقىغا، مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلاشقان - ئىتتىپاقلاشمىغانلىقىغا قاراشتا ئالدى بىلەن رەھبەرلىك بەنزىسىگە قاراش كېرەك. بىرەر كادىردا سەۋىيىنىڭ ھەم خىزمەت نەتىجىسىنىڭ بار- يوقلۇقىنى ئۆلچەشتە ئەڭ مۇھىمى ئۇنىڭ ئىتتىپاقلىق خىزمىتىنى قانداق ئىشلىگەنلىكىنى ئۆلچەم قىلىش كېرەك. رەھبەرلىك سەۋىيىسى ئاساسلىقى بىرىنچىدىن، تەدبىر بەلگىلەش ئىقتىدارى، ئىككىنچىدىن، ئىتتىپاقلىشىش ئىقتىدارىدا ئىپادىلىنىدۇ. ئىتتىپاقلىق سەۋىيە، ئىتتىپاقلىق ئاڭ دېمەكتۇر. ئىتتىپاقلىق بولمىسا، بىرلىكمە كۈچ بولمايدۇ-دە، خىزمەتنىڭ ئۈنۈمى بولمايدۇ. ھەر دەرىجىلىك مىللەتلەر خىزمىتى تارماقلىرىنىڭ ئاساسلىق مەسئۇللىرى ئىتتىپاقلىق خىزمىتىنى باشلامچىلىق بىلەن ئوبدان ئىشلىشى، دېموكراتىيىنى جارى قىلدۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىشى، كۆپرەك پىكىر ئالماشتۇرۇشى، كۆپچىلىكنىڭ پىكرىنى كۆپرەك ئاڭلىشى، مەسىلە بولسا كۆپرەك ئۆزىنى ئەنقىد قىلىشى، باشقىلارنىڭ تەنقىدىي پىكرىگە توغرا مۇئامىلە قىلىشى، «بىرلا ئادەم سۆزلەيدىغان»، ئوخشاش بولمىغان پىكىرلەرنى ئاڭلىمايدىغان ئىشنى ھەرگىز قىلماسلىقى لازىم. رەھبەرلىك بەنزىسىدە ئىتتىپاقسىزلىق كۆرۈلسە، ئۇنىڭ جاۋابكارلىقى ئالدى بىلەن 1- قول باشلىقتا بولىدۇ. شۇڭا 1- قول باشلىق ئىتتىپاقلىق خىزمىتىنى ئوبدان ئىشلەشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىپ، تارماقلارنىڭ ئىچكى ئىتتىپاقلىقى ۋە رەھبەرلىك بەنزىسىنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى قوغداپ، ئىتتىپاقلىقتا ۋە كوللېكتىپنىڭ كۈچىگە تايىنىپ، رەھبەرلىك بەنزىسى، ئورگاندىكى بارلىق كادىرلار ۋە ئىشچى - خىزمەتچىلەرنى بىر ياقىدىن باش چىقىرىدىغان، ئىتتىپاقلىشىپ ئىلگىرىلەيدىغان، كۈچىنىپ ئىشلەيدىغان، ئىستىلدا پۇختا بولغان مۇستەھكەم كوللېكتىپنى بارلىققا

قەلب چىرىغى؛ نەدە دوستلۇق تاپسام، شۇ يەردە قايتىدىن تۇغۇلىمەن. — تاگور

كەلتۈرۈپ، مىللەتلەر خىزمىتىنى ئورتاق ئىلگىرى سۈرۈش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىشى لازىم.

بەشىنچى، پاك ـ دىيانەتلىك بولۇپ، مىللەتلەر خىزمىتى تارمىقىنىڭ ياخشى ئوبرازىنى تىكلەش كېرەك.

پاك ـ دىيانەتلىك بولۇش ۋە خەلق ئۈچۈن تىرىشىپ ئىشلەش پارتىيىمىزنىڭ ھەر بىر رەھبىرىي كادىرغا قويۇپ كەلگەن ئىزچىل تەلىپى. يېقىندا مەن دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ بەنزىسىنى ئۆتكۈزۈپ بېرىش ۋە ئۆتكۈزۈۋېلىش يىغىنىدا ئۆزۈمگە بىرىنچىدىن، «پاكىز بولۇش»، ئىككىنچىدىن، «ئەمەلىي ئىش قىلىش» دېگەن تەلەپنى قويدۇم. مەن 2 جۈملە سۆز ئارقىلىق كۆپچىلىك بىلەن ئورتاقلىشىشنى خالايمەن. ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش سىياسىتى يولغا قويۇلغان يىللاردا، خەلق ئاممىسى پاكىز بولغان ھەم ئەمەلىي ئىش قىلىدىغان كىشىلەرنى ئەڭ قارشى ئالىدۇ، يەنى پاك ـ دىيانەتلىك بولۇپ، جاسارەت بىلەن ئىشلەيدىغان كادىرلارنى ئەڭ قارشى ئالىدۇ. پاكىز بولمىغان ۋە ئەمەلىي ئىش قىلمايدىغان كىشىلەرنىڭ ۋەزنى، ئىناۋىتى بولمايدۇ، ئۇلار ئاممىدىن ئايرىلىپ قالىدىغان، ئاممىنىڭ قارشى ئېلىشىغا ۋە ھىمايىسىگە ئېرىشەلمەيدىغان كىشىلەردۇر. ھەر دەرىجىلىك رەھبىرىي كادىرلار ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قويىدىغان، ئادىل ۋە دۇرۇس بولىدىغان، پاك ـ دىيانەتلىك بولىدىغان، ئۆزى ئۈلگە بولىدىغانلا بولسا، شۇ تارماقتىكى چىرىكلىكتىن ئۈنۈملۈك ھالدا ساقلىنىيالايدۇ ۋە ئۇنى جازالىيالايدۇ. قەدىمكىلەر «ئادىللىقتىن ئاشكارىلىق پەيدا بولىدۇ، پاكلىقتىن ئىناۋەت تېپىلىدۇ» دەپ ياخشى ئېيتقان. ئادىل بولغاندىلا، ئاندىن ئەھۋالنى ئېنىق كۆزەتكىلى، پاك بولغاندىلا، ئاندىن يۇرتنى ئوبدان باشقۇرغىلى بولىدۇ. پارتىيە ئىشلىرى ئۈچۈن، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇشتىن ئىبارەت تارىخىي ۋەزىپە ئۈچۈن، مىللەتلەر خىزمىتىنى يېڭى سەۋىيىگە كۆتۈرۈش ئۈچۈن، بىز جەزمەن تەخىرسىزلىك تۇيغۇمىزنى كۈچەيتىپ، ئاڭلىقلىقىمىزنى ئاشۇرۇپ، مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى ئورگىنىنىڭ ئۆز قۇرۇلۇشىنى ھەقىقىي كۈچەيتىپ، ئىتتىپاقلىششقا ماھىر بولۇشىمىز ھەم كىشىلەرگە يامان بولۇشقا جۈرئەت قىلىشىمىز لازىم. تۇتۇشقا ۋە باشقۇرۇشقا جۈرئەتلىك بولۇپ، خىزمەتنى چاقماق تېزلىكىدە ئىشلەش كېرەك. يولداش دېڭ شياۋپىڭ: «كوممۇنىستلار نېمە ئۈچۈن قورقىدۇ؟ نېمە ئۈچۈن سۆزلەشكە جۈرئەت قىلالمايدۇ؟ نېمە ئۈچۈن جاۋابكارلىقنى ئۈستىگە ئالالمايدۇ؟ ئۇلارنىڭ ئۆزىدە جاۋابكارلىق زادىلا يوقمۇ؟» دېگەنىدى. بىز روھىمىزنى ئۇرغۇتۇپ، قېتىرقىنىپ ئۆگىنىپ، پارتىيىنىڭ باش مەقسىتىنى ئېسىمىزدە چىڭ ساقلاپ، چاكارلىق مەجبۇرىيىتىمىزنى ئۇنتۇپ قالماي، ئۆزىمىزنىڭ كومپارتىيە ئەزاسى، دۆلەت مەمۇرى، خەلقنىڭ چاكىرى ئىكەنلىكىمىزنى ھەر ۋاقىت ئويلاپ، دۆلەت مەمۇرلىرىغا قويۇلىدىغان تەلەپ بويىچە خىزمەت ئىنتىزامىنى چىڭىتىپ، ئۆز قۇرۇلۇشىمىزنى كۈچەيتىپ، مىللەتلەر خىزمىتى كادىرىنىڭ ئوبرازىنى ياخشى تىكلەپ، ھەر مىللەت كادىرلار ۋە ئامما ئارىسىدا پاك ۋە ئۈنۈملۈك خىزمەت ئىشلەيدىغان ئورگان ئوبرازىنى ھەقىقىي تىكلىشىمىز لازىم.

يولداشلار، ئەسىر ئالمىشىدىغان پەيتتە مىللەتلەر خىزمىتى ئىشلىگۈچى يولداشلارنىڭ ۋەزىپىسى ئېغىر، پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى بىلەن گوۋۇيۈەن بىزدىن سەمىمىي ئۈمىد كۈتمەكتە، ئاز سانلىق مىللەتلەر، ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىدىكى كادىرلار ۋە ئامما بىزنىڭ مەمنۇنىيەتلىك جاۋاب تاپشۇرۇشىمىزغا تەقەززا بولماقتا. بىز چوقۇم پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى، گوۋۇيۈەن ۋە خەلق ئاممىسىنىڭ ئارزۇسىنى يەردە قويماي، بۇرچىمىزنى تولۇق ئادا قىلىپ، ئۆزىمىز باشلامچى بولۇپ، پاك ـ دىيانەتلىك بولۇپ، باش چۆكۈرۈپ جاپالىق ئىشلەپ، پۈتۈن كۈچىمىز ۋە پۈتۈن ھاياتىمىزنى ئايىماسلىق روھىمىز بىلەن ئەسىر ھالقىيدىغان مىللەتلەر خىزمىتىنى ئوبدان ئىشلەپ، مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىق ـ تەرەققىيات ئىشلىرىنى ئۈزلۈكسىز ئالغا سىلجىتىشىمىز لازىم.

(جامال ئىمىن تەرجىمە قىلدى)

ETHNIC UNITY

مانا مەغرۇر ئاتلىدۇق بىز بېشىدىن دەسسەپ ئۆتى

— مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلارنىڭ پارتىيە 14 - قۇرۇلتىيىدىن بۇيانقى ئىقتىسادىي تەرەققىيات نەتىجىلىرى ھەققىدە ئومۇمىي مەلۇمات

دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى ئىقتىساد مەھكىمىسى ستاتىستىكا باشقارمىسى

پارتىيە 14 - قۇرۇلتىيىدىن بۇيان، دۆلىتىمىزنىڭ مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلىرىنىڭ خەلق ئىگىلىكى تەرەققىياتىدا پەۋقۇلئاددە زور ئۆزگىرىشلەر ھاسىل بولدى. بۇ ئۆزگىرىشلەر ئىقتىسادىي تەرەققىيات سەۋىيىسىنىڭ مۇقىم ئاشقانلىقىدا، دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى ئىقتىساد مەھكىمىسى ستاتىستىكا باشقارمىسى

ئىقتىسادنىڭ ئېشىش شەكلىدە ئۆزگىرىش بولغانلىقىدا، ئۆزىنى ئۆزى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا بەلگىلىك ئىقتىدارنى ھازىرلىغانلىقىدا كونكرېت ئىپادىلىنىدۇ.

(1) خەلق ئىگىلىكى داۋاملىق راۋاجلىنىپ، ئومۇمىي سان كۆرسەتكۈچى ئۈزلۈكسىز ئاشتى

•5 يىللىق تەرەققىيات ئارقىلىق، 1996 - يىلىغا كەلگەندە مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلارنىڭ ئىچكى ئىشلەپچىقىرىش ئومۇمىي قىممىتى 565 مىليارد 840 مىليون يۈەن (مۇتلەق قىممىتى شۇ يىلقى باھا بويىچە ھېسابلاندى، كۆرسەتكۈچ سانى ئۆزگەرمەس باھا بويىچە ھېسابلاندى، تۆۋەندىمۇ شۇ بويىچە ئېلىندى)گە يېتىپ، 1992 - يىلدىكىگە قارىغاندا، 85.7 % ئېشىپ، يىللىق ئوتتۇرىچە ئېشىپ بېرىش نىسبىتى 13.2 % بولغان. ئوخشاش دىئامېتىر بويىچە ھېسابلىغاندا، 1-، 2-، 3- كەسىپنىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە ئېشىپ بېرىش سۈرئىتى ئايرىم - ئايرىم ھالدا 7.4 %، 16.6 %، 16.4 % كە يەتكەن، 3 خىل كەسىپنىڭ قۇرۇلمىسىمۇ 1992 - يىلدىكى 40.7 : 32.7 : 26.6 تىن 1996 - يىلدىكى 33.2 : 35.8 : 26.6 گە ئۆزگەرگەن، 1992 - يىلدىكى 1- كەسىپنىڭ سالمىقى چوڭ، 2 -، 3 - كەسىپنىڭ سالمىقى كىچىككىرەك بولۇشتەك كەسىپ قۇرۇلمىسى «2- كەسىپ، 1 - كەسىپ، 3 - كەسىپ» بولغان كەسىپ قۇرۇلمىسى تەرتىپىگە ئۆزگەرگەن، 2 - كەسىپ ۋە 3 - كەسىپنىڭ ئىگىلىگەن سالمىقى ئايرىم- ئايرىم ھالدا 3.1 ۋە 4.4 پونكىت ئاشقان، 1 - كەسىپنىڭ ئىگىلىگەن سالمىقى 7.5 پونكىت تۆۋەنلىگەن. كەسىپ قۇرۇلمىلىرىنىڭ تەدرىجىي مۇۋاپىقلىشىشقا قاراپ يۈزلىنىۋاتقانلىقى مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلارنىڭ

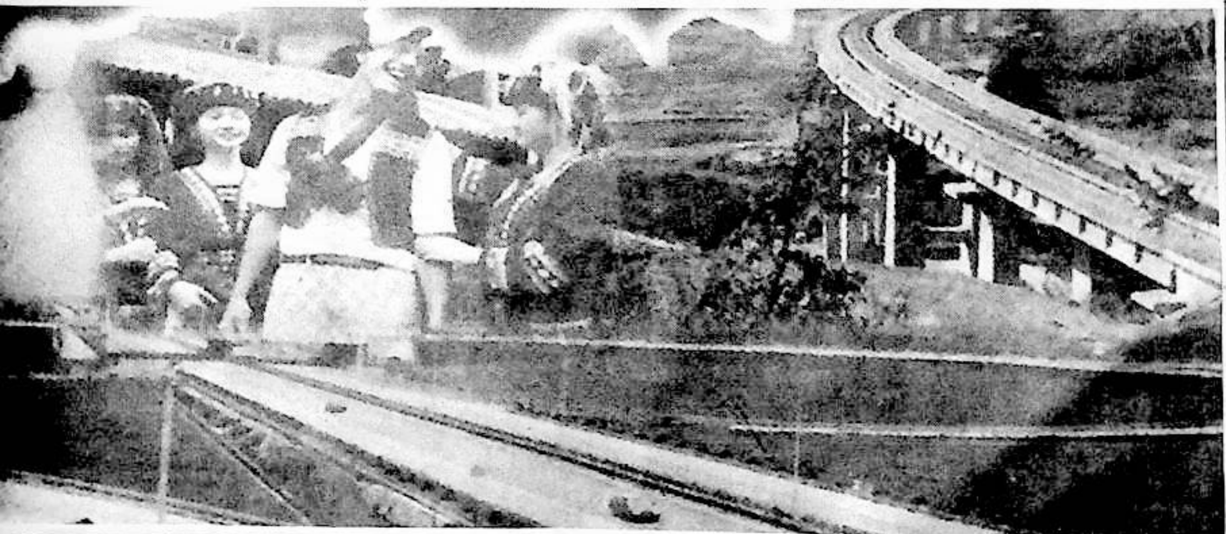

ETHNIC UNITY

قەلب چىرىغى: ئۆز خالتاڭدىن ئالاھىدە ئۆھپە چىقىرىپ دوستۇڭغا ئارىيەت بەرمە، بۇ ئۇنى ھاقارەتلىگەنلىك بولىدۇ. — تاگور

ئىقتىسادىدا يېزا ئىگىلىك، چارۋىچىلىق كەسپىدىن ئىبارەت بىر خىللا كەسىپنىڭ ئېشىشىنى ئىقتىسادنىڭ ئېشىشى قىلىغان گۇنىچە ئېشىش شەكلىدە تۈپ خاراكتېرلىك ئۆزگىرىش بولغانلىقىنى، ئىقتىسادىي قۇرۇلمىدا يېزا ئىگىلىكىدىن تەدرىجىي سانائەتلىشىشكە ئۆتكەنلىكىنى، بولۇپمۇ 3 - كەسىپنىڭ ئېشىشى تېزلىتىلىپ، ئىقتىسادىي تىپلارنىڭ كۆپ خىللىششقا قاراپ تەرەققىي قىلىشىنىڭ باشلانغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. ئىقتىسادىي قۇرۇلمىنىڭ ئۆزگىرىشى ۋە 1 -، 2 - كەسىپنىڭ تېز تەرەققىي قىلىشى ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرى ئۈچۈن يېڭى بايلىق مەنبەسى ئېچىپ بېرىپ، يەرلىكنىڭ كىرىم - چىقىم ۋەزىيىتىدە يېڭى ئۆزگىرىش پەيدا قىلغان. مالىيە كىرىمى 1992 - يىلىدىكى 21 مىليارد يۈەندىن 1996 - يىلىدىكى 33 مىليارد 870 مىليون يۈەنگە كۆپىيىپ، 5 يىل ئىچىدە % 67 ئېشىپ، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر يىلى % 11 ئاشقان، جۇغلانغان مالىيە كىرىمى 135 مىليارد 40 مىليون يۈەن بولغان.

(2) يېزا ئىقتىسادى داۋاملىق، مۇقىم ئاشتى، ئىچكى قۇرۇلمىلار تېخىمۇ سەرخىللاشتى

پارتىيە 14 - قۇرۇلتىيىدىن بۇيان، مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلارنىڭ يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش شارائىتىدا ناھايىتى زور ياخشىلىنىشلار بولدى. 1996 - يىلى يېزا ئىگىلىك مېخانىك ئۈنۈمپىرسال كۈچى 50 مىليون 530 مىڭ كىلوۋاتقا يېتىپ، 1992 - يىلىدىكىنىڭ 1.4 ھەسسىسىگە توغرا كەلدى. سۇغىرىلىدىغان يەر كۆلىمى 8 مىليون 986 مىڭ گېكتارغا يېتىپ، 1992 - يىلىدىكىنىڭ 1.2 ھەسسىسىگە توغرا كەلدى. يېزىلارنىڭ توك سەرپىياتى مىقدارى، خىمىيىلىك ئوغۇت ئىشلىتىش مىقدارىمۇ ئايرىم - ئايرىم ھالدا % 66 ۋە % 65 ئاشتى. يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىش شارائىتى ئۈزلۈكسىز ياخشىلىنىۋاتقان ئەھۋالدا، يېزا ئىقتىسادى داۋاملىق، مۇقىم ئاشتى. 1996 - يىلى يېزا ئىگىلىك ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىدە 294 مىليارد 722 مىليون يۈەن يارىتىلىپ 1992 - يىلىدىكىگە قارىغاندا، % 43.4 ئاشقان، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن يىلىغا % 7.4 ئېشىپ بارغان.

مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلار تېرىقچىلىق كەسىپلىرى قۇرۇلمىلىرىنى پائال تەڭشەپ، يۇقىرى مەھسۇلاتلىق، يۇقىرى ئۈنۈملۈك سورتلۇق ئىقتىسادىي زىرائەتلەرنى كېڭەيتىشكە ئەھمىيەت بېرىپ، يېزا ئىقتىسادىنىڭ ئىچكى قۇرۇلمىلىرىنى تېخىمۇ سەرخىللاشتۇرغان. ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشدا مۇقىمراق بولغان تەرەققىيات ۋەزىيىتى ساقلاپ قېلىنغان، ئاشلىقنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات مىقدارى 1996 - يىلى 67 مىليون 991 مىڭ توننىغا يېتىپ، 1992 - يىلىدىكىدىن % 23 ئاشقان، ئوتتۇرىچە يىللىق ئېشىش نىسبىتى % 4.3 بولغان، ھالبۇكى پۈتۈن مەملىكەتنىڭ ئوخشاش مەزگىلدىكى يىللىق ئېشىش نىسبىتى ئاران % 2.4 بولغان. ئاشلىق

• ھېكمەت: مەنىسىز ياشاش، مەزگىلدىن بۇرۇن ئۆلۈش دېگەنلىك. — گيۆتې

مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلارنىڭ كەسىپ قۇرۇلمىلىرىنىڭ 1992 - يىلدىكى نىسبىتى بىلەن 1996 - يىلدىكى نىسبىتىنىڭ سېلىشتۇرمىسى

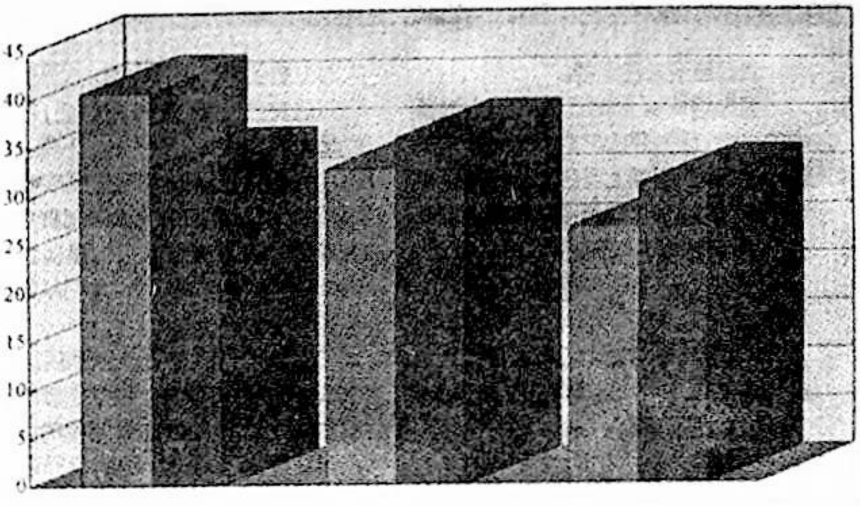

ئىشلەپچىقىرىشنى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا، قۇرۇتۇلغان تاماكا، شېكەر ئىشلەپچىقىرىش ئەۋزەللىكىمۇ تېخىمۇ ئوبدان جارى قىلدۇرۇلغان. بۇنىڭ ئىچىدە قۇرۇتۇلغان تاماكا مەھسۇلاتى كۆرۈنەرلىك ئاشقان، 1996 - يىلى قۇرۇتۇلغان تاماكىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات مىقدارى 750 مىڭ تونىنغا يېتىپ، 1991 - يىلدىكىدىن % 44 ئاشقان، ئوتتۇرىچە يىللىق ئېشىش نىسبىتى % 7.6 بولغان؛ شېكەر قومۇشىنىڭ ئومۇمىي مەھسۇلات مىقدارى 38 مىليون 378 مىڭ تونىنغا يېتىپ، 1991 - يىلدىكىدىن % 40 ئاشقان، ئوتتۇرىچە يىللىق ئېشىش نىسبىتى % 7.0 بولغان. پاختا، ياغلىق دان قاتارلىقلارنىڭ مەھسۇلات مىقدارىمۇ زور ھەجىمدە ئاشقان. 1996 - يىلى، ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ گۆش مەھسۇلات ئومۇمىي مىقدارى 5 مىليون 980 مىڭ تونىنغا يېتىپ، 1992 - يىلدىكىدىن % 98 ئاشقان، ئوتتۇرىچە يىللىق ئېشىش نىسبىتى % 15 بولغان. 1996 - يىلغا قەدەر شىنجاڭنىڭ يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشىدا ئۇدا 18 يىل مول ھوسۇل ئېلىنىپ، ئاساسلىق يېزا ئىگىلىك مەھسۇلات مىقدارى ئورۇنلانغان ۋە پىلاندىن ئاشۇرۇپ ئورۇندالغان، بۇنىڭ ئىچىدە پاختىنىڭ مەھسۇلات سەۋىيىسى زور دەرىجىدە يۇقىرى كۆتۈرۈلگەن، 1994 - يىلدىن باشلاپ پاختىنىڭ بىرلىك مەھسۇلاتى، ئومۇمىي مەھسۇلاتى، سورتى، كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان مىقدارى مەملىكەت بويىچە 1 - ئورۇندا تۇرۇپ، شىنجاڭ ھازىر مەملىكەت بويىچە ئەڭ چوڭ تاۋار پاختا ئىشلەپچىقىرىش بازىسى بولۇپ قالغان.

يېزا - بازار كارخانىلىرى تېز تەرەققىي قىلغان. يېزىلارنىڭ يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ تەرەققىي قىلىشى يېزىلاردىكى ئېشىنچا ئەمگەك كۈچلىرى مەسىلىسىنى ھەل قىلىپ، مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلارنىڭ يەرلىك مالىيە كىرىمىنى ئاشۇرۇشتا مۇھىم رول ئوينىغان. 1996 - يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە يېزا - بازار كارخانىلىرى 3 مىليون 420 مىڭغا يېتىپ، تىجارەت كىرىمى 495 مىليارد 600 مىليون يۈەنگە يەتكەن، ئەمەلىي تاپشۇرغان باج سوممىسى 12 مىليارد 500 مىليون يۈەن بولغان. باجدىن كېيىنكى پايدىنىڭ ساپ سوممىسى 34 مىليارد 400 مىليون يۈەن بولغان، يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ تەرەققىي قىلىشى دېھقانلارنىڭ كىرىمىنى كۆپەيتكەن ۋە دېھقانلارنىڭ كىرىم مەنبەسىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمىغا ئايلانغان. 1996 - يىلى يۇنەن ئۆلكىسىدىكى مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلاردىكى يېزا - بازار كارخانىلىرىنىڭ سانى 530 مىڭغا، خادىملارنىڭ سانى 1 مىليون 390 مىڭ نەپەرگە يەتكەن، ئومۇمىي كىرىمى 28 مىليارد 730 مىليون يۈەنگە يېتىپ، 1992 - يىلدىكىدىن 7.9 ھەسسە ئاشقان.

ھېكمەت: ئۆزىنى كونترول قىلىش بىلەن ئەمگەك ئىنسانىيەتنىڭ ھەقىقىي دوختۇرىدۇر.

(3) سانائەت ئىشلەپچىقىرىشى مۇقىم راۋاجلاندى، سانائەتلىشىش سەۋىيىسى كۆرۈنەرلىك يۇقىرى كۆتۈرۈلدى

پارتىيە 14 - قۇرۇلتىيىدىن بۇيان، مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلار بازارنى يېتەكچى، ئۈنۈمنى نىشان قىلىپ، سانائەت قۇرۇلمىلىرىنى داۋاملىق تەڭشەپ، سانائەت ئىشلەپچىقىرىشنى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇپ، سانائەتلىشىش سەۋىيىسىنى كۆرۈنەرلىك ئۆستۈرگەن. 1996- يىلى سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتىدە 485 مىليارد 800 مىليون يۈەن يارىتىلغان بولۇپ، بۇ 1992- يىلدىكىنىڭ 2.3 ھەسسىسىگە توغرا كەلگەن، ئوتتۇرىچە يىللىق ئېشىش نىسبىتى % 18 بولغان. ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرى سۇ ئېنېرگىيىسى، رەڭلىك مېتال ۋە قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى قاتارلىق تەبىئىي ئەۋزەللىكلەردىن پايدىلىنىپ، يېمەك - ئىچمەك، ئېلېكتر ئېنېرگىيە، رەڭلىك مېتال، قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى، توقۇمىچىلىق قاتارلىق كەسىپلەرنى پىلانلىق ۋە نۇقتىلىق ھالدا راۋاجلاندۇرغان ھەمدە بۇ ئارقىلىق مېخانىكا، كۆمۈر، پولات - تۆمۈر، ئېلېكتر خىمىيە سانائىتىگە ۋە باشقا يېنىك سانائەتلەرگە تۈرتكە بولغان، يېنىك سانائەت بىلەن ئېغىر سانائەت سىستېمىسىدىمۇ تەڭشەش بولغان. 1992- يىلى يېنىك سانائەت بىلەن ئېغىر سانائەت قۇرۇلمىسىنىڭ نىسبىتى 47.6 : 52.8 بولغان، 1996 - يىلى بولسا 45.9 : 54.1 بولغان، ئېغىر سانائەت نىسبىتى 1.3 پوئېنت ئۆرلىگەن، بۇ نىسبەتنىڭ ئۆزگىرىشى مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلارنىڭ بايلىق مەنبەلىرىنى ئېچىش ئارقىلىق ئىقتىسادىي تەرەققىياتقا تۈرتكە بولۇش ئىستراتېگىيىسى ئارقىلىق كۆرۈنەرلىك ئۈنۈمگە ئېرىشكە باشلىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

ئاساسلىق سانائەت مەھسۇلاتلىرىنىڭ مەھسۇلات مىقدارى مۇقىم ئاشقان. 1996- يىلى چويۈننىڭ مەھسۇلات مىقدارى 6 مىليون 637 مىڭ توننا بولۇپ، 1992 - يىلدىكىدىن % 76 ئاشقان، يىللىق ئوتتۇرىچە ئېشىش نىسبىتى % 12.0 بولغان؛ پولات مەھسۇلات مىقدارى 7 مىليون 221 مىڭ توننىغا يېتىپ، 1992- يىلدىكىدىن % 74 ئاشقان، يىللىق ئوتتۇرىچە ئېشىش نىسبىتى % 11.8 بولغان؛ توك تارقىتىش مىقدارى 122 مىليارد 900 مىليون كىلوۋات سائەت بولۇپ، 1992 - يىلدىكىدىن % 72 ئاشقان، يىللىق ئوتتۇرىچە ئېشىش نىسبىتى % 11.5 بولغان؛ سېمونت مەھسۇلات مىقدارى 41 مىليون 815 مىڭ توننىغا يېتىپ، 1992- يىلدىكىگە قارىغاندا % 76 ئاشقان، يىللىق ئوتتۇرىچە ئېشىش نىسبىتى % 12 بولغان.

(4) ئۇل مۇئەسسەسەلەر قۇرۇلۇشى كۈچەيتىلىپ، ئىقتىسادىي تەرەققىياتنىڭ كۈچى ئاشۇرۇلدى

پارتىيە 14 - قۇرۇلتىيىدىن بۇيان، مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلارنىڭ دۆلەت ئىگىلىكىدىكى مۇقىم مۈلۈككە سالغان مەبلىغى 437 مىليارد 800 مىليون يۈەنگە يېتىپ، يىللىق ئوتتۇرىچە ئېشىش نىسبىتى % 25.9 بولغان. بۇنىڭ ئىچىدە تېخنىكا يېڭىلاش، تېخنىكا ئۆزگەرتىشكە سېلىنغان مەبلەغنىڭ ئومۇمىي سوممىسى 100 مىليارد 730 مىليون يۈەن بولۇپ، يىللىق ئوتتۇرىچە ئېشىش نىسبىتى % 24.7 بولغان،

(بىرلىكى: يۈەن)

دېھقانلارنىڭ كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان ساپ كىرىمى

ETHNIC UNITY

ھېكمەت: ئەدەبلىك بالىسىنى توغرا قىلىدۇ، ئەدەبسىز بالىسىنى ئوغرى قىلىدۇ.

مەبلەغنىڭ زور مىقداردا كۆپەيتىلىشى بىلەن ئۇل مۇئەسسەسە قۇرۇلۇش ئەھۋالى ياخشىلانغان، قاتناش ترانسپورت، پوچتا كەسىپلىرى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇلغان، مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلارنىڭ يېڭىدىن قوشۇلغان تۆمۈريول تىجارەت مۇساپىسى 3900 كىلومېتىر، تاشيول ماشىنا قاتناش مۇساپىسى 38 مىڭ 400 كىلومېتىر، پوچتا يولى ۋە يېزا- كەنتلەرنىڭ پوچتا يوللانمىلىرىنى توشۇش لىنىيە ئۇزۇنلۇقى 188 مىڭ كىلومېتىرغا يەتكەن، يېڭىدىن قوشۇلغان پوچتىخانىلار 640 گە، تېلېفون 2 مىليون 430 مىڭغا يەتكەن. پارتىيە 14 - قۇرۇلتىيىدىن بۇيان، مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلار نۇقتىلىق قۇرۇلۇش تۈرلىرىگە سېلىنغان مەبلەغنىڭ سالمىقىنى ئاشۇرغان، قۇرۇلۇش مەبلىغى جىددىي بولۇۋاتقان ئەھۋالدا، پائال تەدبىر قوللىنىپ، نۇقتىلىق قۇرۇلۇش تۈرلىرىنى مەبلەغ بىلەن تەمىنلەشكە ۋە ئىش سۈرئىتىگە كاپالەتلىك قىلغان. بېيجىڭ- كۆكخوت - يىنچۈەن - لەنجۇ نۇر كابېل قۇرۇلۇشى، نەننىڭ - كۇنمىڭ تۆمۈريولى، قىرچىن نېفىتلىكى قاتارلىق قۇرۇلۇش تۈرلىرى تاماملىنىپ ئىشقا كىرىشتۈرۈلگەن.

(5) خەلقنىڭ كىرىمى ئاشتى، تۇرمۇش سەۋىيىسى ئۆستى

ئىقتىسادنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا ئەگىشىپ، مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلاردىكى ئاھالىلەرنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسىمۇ خېلى ئۆسكەن. 1996-يىلى يېزا - كەنتلەردىكى ئاھالىلەرنىڭ كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان ساپ كىرىمى 1306 يۈەن بولۇپ، 1992 -يىلدىكى 555 يۈەندىن بىر ھەسسىدىن كۆپرەك ئاشقان؛ خادىملارنىڭ ئوتتۇرىچە يىللىق ئىش ھەققى 1996- يىلى 5268 يۈەن بولغان، ۋاھالەنكى، 1992 - يىلى 2214 يۈەن بولغانىدى؛ دېھقانلارنىڭ كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان كىرىم سەۋىيىسى 2500 يۈەندىن يۇقىرى ناھىيە، شەھەرلەر 23 كە يەتكەن، بۇنىڭ ئىچىدە ئىچكى موڭغۇل ئاپتونوم رايونىنىڭ ئىرغونا شەھىرىنىڭ كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان كىرىمى 6746 يۈەنگە يەتكەن، ئاھالىلەرنىڭ ئامانەت قويۇش ئېغى كۆچەيگەن، 1996 - يىلى شەھەر- يېزا ئاھالىلىرىنىڭ ئامانەت قويغان پۇلىنىڭ يىل ئاخىرىدىكى قالدۇق سوممىسى 290 مىليارد 600 مىليون يۈەن بولۇپ، 1991 - يىلدىكى 79 مىليارد 100 مىليون يۈەنگە سېلىشتۇرغاندا 3.7 ھەسسە ئاشقان.

ئاھالىلەرنىڭ كىرىمىنىڭ ئېشىشى ۋە شەھەر - بازاردىكى ئاھالىلەر ئارىسىدا 5 كۈنلۈك خىزمەت تۈزۈمىنىڭ يولغا قويۇلۇشىغا ئەگىشىپ، مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلاردىكى ئاھالىلەرنىڭ ئىستېمال سەۋىيىسى ئۈزلۈكسىز ئۆسكەن. ئىستېمال قۇرۇلمىسى ۋە ئىستېمال قاتلىمى ياخشىلانغان. ئىستېمال سالەسى ئۈزلۈكسىز كېڭەيگەن، يېمەك - ئىچمەك، كىيىم - كېچەك، تۇرالغۇ، خىراجەت ۋە خىزمەت قىلىش قاتارلىق تۇرمۇش مۇھىتى ۋە سۈپىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلگەن. سەھىيە ساقلىقنى ساقلاش ۋە بەدەن سالامەتلىك ئەھۋالى قاتارلىق جەھەتلەردە ئومۇمەن يېڭى تەرەققىياتلار بولغان، ماددىي تۇرمۇش سەۋىيىسىنىڭ ئۈزلۈكسىز ئۆسۈشى ئاساسىدا، مەدەنىي، مەنىۋى تۇرمۇشى بېيىغان.

يىغىنچاقلىغاندا، پارتىيە 14 - قۇرۇلتىيىدىن بۇيان، مەملىكىتىمىزدىكى مىللىي ئاپتونومىيىلىك جايلار تارىختا ئىقتىسادنىڭ ئېشىش سۈرئىتى تېز، تەرەققىيات سۈپىتى ئەڭ ياخشى بولغان، ئىقتىسادىي تەرەققىيات ئىقتىدارى ۋە ئىقتىسادىي ئەمەلىي كۈچى ناھايىتى زور دەرىجىدە ئۆسكەن، ئىقتىسادىي قۇرۇلمىسىمۇ خېلى زور ئۆزگىرىشلەر بولغان، جەمئىيەت مۇقىم، چېگرا مۇداپىئەسى مۇستەھكەم، مىللەتلەر ئىتتىپاق بولۇپ، خەلقنىڭ تۇرمۇش سەۋىيىسى ئۆسۈپ، 9 - بەش يىللىق پىلان ۋە كېيىنكى ئەسىردە ناھايىتى تېز تەرەققىي قىلىش ئۈچۈن پۇختا ماددىي ئاساس ئورناتقان.

(خەمىت نىغمەت تەرجىمە قىلدى)

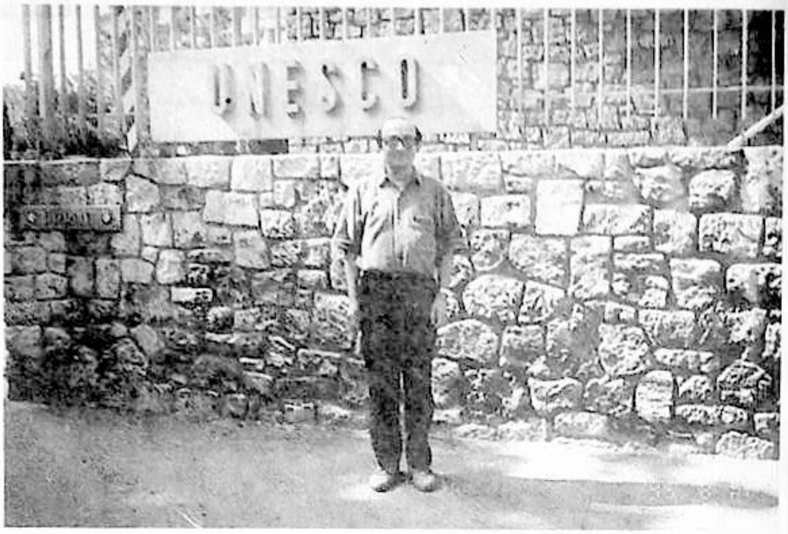

ئەرەپچى ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ كۆمۈلگەن ئىزلىرى

— ئۇيغۇرشۇناس، پەلسەپە دوكتورى، جۇڭگو ئىجتىمائىي

پەنلەر ئاكادېمىيىسى مىللەتلەر تەتقىقات ئورنىنىڭ

كاندىدات تەتقىقاتچىسى ياسىن ھوشۇر توغرىسىدا

● تۇرغۇن ئابدۇلئەزىز ●

A. مۇقەددىمە

ئاتىلاردىن قالغان «ئۆتكەن كۈنۈڭنى ئۇنتۇما، چىغ چورۇقۇڭنى قورۇتما» دېگەن ھېكمەتلىك سۆز دىلىمغا سالغان «- قورت»نىڭ قىمىلدىشىدىن بولسا كېرەك، قىزىقىش دائىرەمنىڭ تورى ئۇيغۇرلارنىڭ زامان - زامانلاردىن بېرى تۇرلۇك ماكانلاردا قالدۇرۇپ كەلگەن، ئەمما تارىخنىڭ نەچچە مىڭ يىللار مابەينىدىكى بوران- چاپقۇنلۇق قىسمەتلىرى كۆمۈپ تاشلىغان ئىزلىرىغا باغلىنىپ قالغانىدى، ئاشۇ ئىزلارنىڭ بىرەرسىنى بولسىمۇ قېزىپ چىقىرالىسام ئاتىلاردىن قالغان ئاشۇ ھېكمەتلىك سۆزنىڭ دەۋىتى بويىچە ئىش قىلالىغان بولاتتىم» دېگەن ئىدى ئۇ 1994 - يىل 7 - ئايدا مەن ئۇنىڭ بىلەن تونۇشقىنىمدا. شۇندىن بۇيان ئۇنىڭ بىلەن نەچچە رەت سۆھبەتلەردە بولدۇم، نەچچە رەت خەت، تېلېفون ئارقىلىق كۆرۈشۈپ ئۇنىڭ ئىلىم دائىرىسىدە يېڭى- يېڭى مۇۋەپپەقىيەتلەرنى يارىتىپ مۇكاپاتلىنىپ تۇرغانلىقىدىن خەۋەر تاپتىم.

1997 - يىل 8 - ئاينىڭ 5- كۈنىدىكى «نۇر» گېزىتىدە ئۇنىڭ يەنە بىرەيلەن بىلەن بىرلىكتە يازغان «تاڭغۇتلار ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ مىخ مەتبەئە تېخنىكىسىغا قوشقان مۇھىم تۆھپىسى» دېگەن ماقالىسىنى كۆرۈپ، تەرجىمە قىلدىم.

B. كۆمۈلگەن ئىزلىرىمىزغا ئائىت پاراڭلار — 1

(مۇخبىرلىق خاتىرەمدىن)

— ياسىن ئاكا، — دېدىم مەن ئۇنىڭ بىلەن پاراڭغا چۈشكەندىن كېيىن، — سىز دوكتورلۇق ئۇنۋانى ئالغان، جاپالىق ئىزدىنىۋاتقان تەتقىقاتچى. شۇڭا ئۆزىڭىزنىڭ ئەھۋالى ۋە ئۇيغۇرلار ھەققىدىكى ئىزدىنىشلىرىڭىزنى تەپسىلىيرەك ئاڭلاپ باققۇم بار.

— مەن، — ئۇ سۆزلىگەندە بەك تەمكىن ئىدى، — 1966 - يىلى ئۈرۈمچى شەھەرلىك 8 - ئوتتۇرا (خەنزۇچە) مەكتەپنى پۈتتۈردۇم. ئۇ چاغلاردا رۇس تىلى ئوتتۇرا مەكتەپلەردە چەت ئەل تىلى دەرسلىكى سۈپىتىدە ئۆتۈلەتتى، رۇس تىلىنى ئوتتۇرا مەكتەپتىلا ئۆگىنىۋالغان ئىدىم. ئائىلىدە دادام رەھمەتلىك ئۇيغۇر تىلىنى ئۆگىتىپ تۇراتتى. ئۇ مەزگىلدە دادامنىڭ ماڭا بەرگەن تەسىرى بەك چوڭقۇر بولغانىدى. دادامنىڭ تالاي كېچىلەرنى تاڭغا ئۇلاپ بىرنەرسە يازىدىغانلىقىغا ھەيران بولاتتىم. دادامنىڭ غېرىچ دەستىلەنگەن «ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ تارىخى » ۋە «ئۇيغۇر ئەل ئەدەبىياتىنىڭ تارىخى» دېگەن ماۋزۇلۇق قوليازمىلىرى مېنى قىزىقتۇرغاندا، دادام ماڭا ئۇيغۇرلارنىڭ تارىختا قالدۇرغان مەدەنىيەت - سەنئەت ئىزلىرىنىڭ ناھايىتى مول ئىكەنلىكىنى سۆزلەپ بەرگەنىدى. ئاشۇ ئىككى كىتابنىڭ ئورگىناللىرى «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا يوقىلىپ كەتتى. ئائىلىمىزمۇ بۇ ئاپەتنىڭ تەسىرىدىن خالىي بولالمىدى. بۇ چاغدا مەن دادامدىن قالغان بىر قۇچاق كىتابنى ۋە كۇدە - كۆرپىلىرىمنى ئۆشنەمگە ئارتىپ، پىچان

ھېكمەت: زېرەك ئايال قىشتا ئوت، يازدا مۇز ساقلايدۇ.

ناھىيىسىنىڭ لۈكچۈن يېزىسىغا قايتا تەربىيە ئېلىشقا كەتتىم. ئۇ يەردە بوش ۋاقىتلىرىمدا لۈكچۈن دېھقانلىرى ئارىسىدىكى چۆچەك - رىۋايەتلەرنى، تۇرپان تەۋەسىدىكى يەر ناملىرىغا ئائىت ماتېرىياللارنى توپلىدىم. دادامدىن قالغان كىتابلىرىم ئارىسىدىكى ئاۋرېل شتايىن (ئىلگىرى ئۇيغۇرچە مەتبۇئاتلاردا ستەيىن، دەپ ئېلىنغان، دوكتورنىڭ پىكرى بويىچە شتايىن، دەپ ئېلىندى — مۇخبىردىن) ئەسەرلىرىدە كۆرسىتىلگەن يول خەرىتىلىرىنى ئاساس قىلىپ، تۇرپان ۋىلايىتى تەۋەسىدىكى مىڭئۆيلەرنى، قەدىمىي خارابىئىزلىرىنى زىيارەت قىلىپ خاتىرە قالدۇرۇپ، ماتېرىيال توپلىدىم. بۇلار كېيىنكى ئىلمىي تەتقىقات ئىشلىرىمنىڭ بوسۇغىسى بولدى. شۇ چاغدا ماتېرىياللاردىن قەدىمكى مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرىمىزنىڭ نۇرغۇنلىغان نادىر نەمۇنىلىرىنى گېرمانىيە، فرانسىيە، رۇسىيە قاتارلىق ئەللەر ئېكسپېدىتسىيىچىلىرىنىڭ ساندۇق - ساندۇقلاپ ئېلىپ كەتكەنلىكلىرىنى ئوقۇغىنىمدا ئىچىم سىيرىلىپ كەتكەن ئىدى. كۆڭلەرنىڭ بىرىدە ئاشۇ يادىكارلىقلىرىمىزنى كۆرۈش پۇرسىتىگە ئېرىشىشتىن ئىبارەت ساددا خىيالىمنىڭ تۈرتكىسىدە نېمىس تىلىنى ئۆگىنىشكە ئىشتىياق باغلىدىم.ئەلۋەتتە، شۇ چاغدىكى ۋەزىيەتنىڭ قالايمىقانلىقىنى، نى - نى زىيالىيلىرىمىز ئۇچراۋاتقان ئېغىر كۈنلەرنى، دادام كەچۈرگەن تالاپەتلەرنى كۆزدە تۇتۇپ ئۆزۈمنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىنى باشقىلاردىن يوشۇرۇن تۇتقانىدىم....

دوكتور مېنى چايغا تەكلىپ قىلغاچ سۆزىنى داۋام قىلدى:

— ئاق كۆڭۈل لۈكچۈن دېھقانلىرى مېنى چۈشەنگەن، مەن قىلىۋاتقان ئەمگەك، ئۆگىنىشلەرنى ئاستىرتىن بىلىۋالغانىكەن، 1972 - يىلى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىغا ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىدىغان چاغدا، بىلىمىنىڭ قەدرىگە يەتكەن ئاشۇ دىلكەش دېھقانلىرىم ئالىي مەكتەپتە ئوقۇتۇش ئۈچۈن مېنى بىر نىيەتتە كۆرسىتىپ تۇرۇۋېلىشتى. ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىشقا كەلگەن مۇئەللىممۇ كۆپ مەدەت بەرگەنلىكتىن، جۇڭگو تىل-ئەدەبىيات فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا كىردىم. شۇ مەزگىلدە جۇڭگونىڭ چىن - خەن دەۋرى خەنزۇ ئەدەبىياتىنىڭ تىل ئالاھىدىلىكىنى ئۆگەندىم، چاغاتاي تىلى ئۆگىنىشكە كىرىشىپ، «لۇغات چاغاتاي» ناملىق زور ھەجىمدىكى كىتابنى كۆچۈرۈپ، باشقا ھەۋەسكارلار بىلەن، چاغاتاي تىلىنى سىستېمىلىق ئۆگىنىشكە كىرىشتۇق. ئۆگىنىش، تەتقىقاتنى ئاساس قىلىپ «تارىخنامە»، ۋە سىماچيەنىنىڭ سىياسىي نۇقتىئىنەزەرى» سەرلەۋھىلىك ماقالەمنى ئوقۇش پۈتتۈرۈش ئۈچۈن تەييارلىغان ئىلمىي ماقالەم ئورنىدا سۇندۇم ۋە مەتبۇئاتتا ئېلان قىلدىم.

— دېمەك، ياسىن ئاكا، سىزنىڭ ئەدەبىيات، تارىخ، تىل ۋە مىللەتشۇناسلىققا ئائىت دەسلەپكى قەدىمىڭىز شۇ چاغدا مۇئەييەنلىشىش باسقۇچىغا كىرگەن ئىكەن - دە؟— سۆھبەت ئارىلىقىدا گەپ قىستۇردۇم.

— ئۇنداق قارىمايمەن، مەن ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن چېغىمدا تېخى بۇ ساھەنىڭ ھەۋەسكارى ئىدىم. 1976 - يىلى سابىق مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىغا ئوقۇشقا كىردىم. شۇ چاغلاردا ئەينى يىللىرى لۈكچۈندە كاللامغا كىرىۋالغان ساددا خىيالىمنى رېئاللىققا ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن قەدىمكى تۈرك ئابىدىلىرى، قەدىمكى ئۇيغۇر تىلى، ئىنگلىز تىلى قاتارلىقلارنى پۈتۈن زېھنىم بىلەن ئۆگىنىش ئاساسىدا نېمىس تىلى، چاغاتاي تىلى ئاساسىنى يەنىمۇ پۇختىلىدىم. جۇڭگو ۋە چەت ئەللەردىكى بۇ ساھە ئالىملىرى بىلەن ئۆزئارا تەتقىقات تېمىلىرى ئالماشتۇرۇپ، قەدىمكى ئۇيغۇر تىلى، تارىخىي ۋە ئۇيغۇرلار ئېتىقاد قىلغان دىنلارنى تەتقىق قىلىشنى باشلىدىم. مەن تەتقىق قىلىۋاتقان تېمىلاردىكى ئەڭ مۇكەممەل ماتېرىياللار لېنىنگراد (ھازىرقى سانكت-پېتېربۇرگ) ئېرمىتاژ مۇزېيىدا ساقلاقلىق ئىدى. شۇڭا مەن رۇسىيە پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ ئاكادېمىكى، ئۇيغۇرشۇناس، مەشھۇر تۈركولوگ، دوكتور تېنىشېۋ ئەپەندىنىڭ تەكلىپنامىسىنى قوبۇل قىلىپ، 1985 - يىل 10 - ئايدا جۇڭگو - سوۋېت ئىتتىپاقى تەتقىقاتچى ئوقۇغۇچى ئالماشتۇرۇش كېلىشىمى بويىچە سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىغا بېرىپ، سانكت - پېتېربۇرگ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ شەرقشۇناسلىق فاكۇلتېتى

ھېكمەت: بىلىم — تەجرىبىنىڭ جۇغلانمىسى، قابىلىيەت — غەيرەتنىڭ نەتىجىسى.

تۈركولوگىيە كافېدراسىغا دوكتورلۇق دىسسېرتاتسىيىسى تەييارلاش مەقسىتىدە بىر يىللىق بىلىم ئاشۇرۇشقا كىردىم، شۇ مەزگىلدە ئېرمىتاژمۇزېيى ئىشلەۋاتقان «تۇرپان»ناملىق ئۈچ توملۇق كىتابنىڭ 3 ـ تومىنى ئىشلەش گۇرۇپپىسىغا قاتنىشىش بىلەن بىللە بۇ مۇزېينىڭ يىراق شەرق بۆلۈمىدە قوليازمىنى تەكشۈرۈش، رەتلەش، ئوقۇشقا ياردەملەشتىم. 1986 ـ يىلى موسكۋا پەنلەر ئاكادېمىيىسىگە كېلىپ ئۇستازىم تېنىشېۋنىڭ يېتەكچىلىكىدە «قەدىمكى ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنىڭ ئۇزۇك تاۋۇش سىستېمىسى »نى ئىشلەشكە باشلىدىم. ئالدى بىلەن سانكت ـ پېتېربۇرگ شەرقشۇناسلىق ئىنستىتۇتىدا ۋە ئېرمىتاژ مۇزېيىدا ساقلىنىۋاتقان قوليازمىلار، ئابىدىلەر ئۈستىدە تەكشۈرۈش ئېلىپ باردىم. ئۇيغۇرلارنىڭ 9 ـ ئەسىر تىلىدىكى ئۇزۇك تاۋۇش سىستېمىسىنى قايتا ئىشلەپ چىقىشتا، ئەينى زامان ئۇيغۇر ئېتنوگرافىيىسى، تارىخى، قېرىنداش ۋە يات مىللەتلەر بىلەن بولغان مەدەنىيەت، ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتى قاتارلىقلارنى ئۆگىنىش، تەتقىق قىلىش ئارقىلىق مۇجمەللىكلەرنى ئايدىڭلاشتۇرۇش زۆرۈر ئىدى. بۇ جەھەتتە سانكت ـ پېتېربۇرگدىكى كۇتۇپخانىلاردا ساقلىنىۋاتقان يادىكارلىقلارنى ئىمكانىيىتىمنىڭ بارىچە تەكشۈردۈم، ھازىرقى زامان سېلىشتۇرما تىلشۇناسلىق مېتودى بىلەن تەتقىق قىلدىم، دەلىللەپ بېكىتتىم.

— ياسىن ئاكا، سىزگە بۇ جەرياندا ئۇيغۇرلارنىڭ ئالاھىدە ئىزنالىرىدىن نېمىلەر ئۇچرىدى؟

1987 ـ يىلى مەن گرۇزىيە پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ تەكلىپى بىلەن ئۇ يەرگە باردىم، بۇ يەردىكى ئاكادېمىكلەر كاۋكاز رايونىدىن تېپىلغان بىر قەدىمكى ئابىدىدىكى مەزمۇنلارنى ئوقۇپ بېرىشكە كىرىشكەن ئىكەن. ئابىدىدىكى قەدىمكى كاۋكاز خەلقلىرى تىل، يېزىقى بىلەن قەدىمكى ئۇيغۇر تىل ـ يېزىقىدا بىر سەركەردىنىڭ ۋاپاتىغا بېغىشلاپ پۈتۈلگەن مەرسىيە ئىكەن، مەن ئوقۇپ تەرجىمە قىلغان ئۇيغۇرچە مەرسىيە بىلەن يەرلىك كاۋكاز خەلقلىرى تىلىدىكى مەرسىيىنىڭ مەزمۇنى ئوخشاش چىقىپ، گرۇزىيە ئاكادېمىكلىرى ئۇچۇن بىر قىيىن تۈگۈن يېشىلدى. ئەمما، بۇ ئابىدىگە قانداقلارچە ئۇيغۇرچە يېزىقتا، قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدا مەرسىيە پۈتۈلگەندۇ؟قايسى دەۋردىكى... بۇلارنى خېلى ئويلاپ ئاخىرى تەتقىق قىلىش نىيىتىگە كەلدىم.

ـ ياسىن ئاكا، سىز تەتقىق قىلىۋاتقان ئىلىم دائىرىسىدىن قارىغاندا، مۇنداق بىر نەرسە ھەممەيلەننىڭ قىزىقىشىنى قوزغىشى مۇمكىن، ھازىر ئۇيغۇرلارغا ئائىت كىتابلاردا بەزى جۈملىلەر بار، يەنى ئۇيغۇرلار يىپەك يولى ئارقىلىق ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك مەدەنىيىتى ۋە غەرب مەدەنىيىتى بىلەن ئۆز مەدەنىيىتىنى بېيىتقان؛ دېيىلىدۇ. بۇ جەھەتتىكى تەتقىقات دەلىلىڭىز بارمۇ؟

— ئۇيغۇرلاردا مىللەت مەدەنىيىتىنىڭ چوڭ بىرمەنبەسى ـ مانى دىنى ئىدى. بىزنىڭ دائىم دەيدىغان ئۇيغۇرلار يىپەك يولى ئارقىلىق ئۆز مەدەنىيىتىنى شەرق ـ غەرب مەدەنىيىتى بىلەن ئۇچراشتۇرۇپ، ئېسىل مەدەنىيەت دۇردانىلىرى بىلەن ئۆز مەدەنىيەت خەزىنىسىنى بېيىتقان، دېگەن سۆزىمىزنىڭ تارىخىي دەلىلى بار. بۇنى دېيىشتىن ئىلگىرى شەرق مەدەنىيىتىنى، يەنى ئەينى زاماندىكى قەدىمىي مەدەنىيەتلىك دۆلەت جۇڭگو — خەنزۇلار مەدەنىيىتىنىڭ تەسىرىنى بىلىشىڭىز كېرەك، ئەمما غەرب مەدەنىيىتىنىڭ تەسىرىگە كەلسەك، يەنىلا ئالدى بىلەن مانى دىنىنى تەتقىق قىلىش كېرەك. مېنىڭچە مانى دىنى ئېلىپ كەلگەن مەدەنىيەتمۇ باشقا دىن مەدەنىيىتىگە ئوخشاشلا ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنى بېيىتىشتا زور رول ئوينىغان. مانى دىنى مىلادى 276 ـ يىلى تارقىلىشقا باشلاپ، پۈتكۈل ئوتتۇرا شەرق، كىچىك ئاسىيا يېرىم ئارىلى، بالقان يېرىم ئارىلى، پېرسىيە (ئىران)، ئوتتۇرا ئاسىيالارغا — ئاسىيا، ياۋروپا، ئافرىقىدىن ئىبارەت ئۈچ قىتئەنىڭ بىر بۆلۈك جايلىرىغا قەدەر تارقىلىپ قوبۇل قىلىنغان. بۇ تېررىتورىيىلەرنىڭ كۆپ قىسمى ئەينى زاماندا رىم ئىمپېرىيىسىنىڭ زېمىن دائىرىسىدە بولغاچقا، خرىستىئان، كاتولىك دىنلىرى بىلەن مۇرت تالىشىپ، ھۆكۈمران دىنلارغا تەھدىت سالغانلىقتىن، ئوتتۇرا شەرقتىكى ئەللەر ۋە رىم ئىمپېرىيىسى ھۆكۈمرانلىرى مانى مۇرتلىرىنى، روھانىيلىرىنى باستۇرغاندا، ھەرقايسى

ETHNIC UNITY

تـەبـقە، كەسپىنكى مانى مۇخلىسلىرى شەرققە يىپەك يـولـىنى بويلاپ قېچىپ ئـۇيغۇر دىيارىغا، جۇملىدىن تۇرپانغا كېلىپ يەرلەشـكەن. ئۇيغۇر خانلىرى، پۇقرالىرى مـانـى روھـانـىيلـىرى، مـۇخلىسلىرىنى ئەزىزلەپ ئۆز مـاكانلىرىدىن ئورۇن بېرىشكە ھەممە بەس ـ بەستە بۇ دىنغا بەيئەت قىلىشقا باشلىغان. مۇشۇ سەۋەبلىك رىم ۋە ئوتتۇرا شـەرق ئـەللـىرىدـكى خەلقلەرنـىڭ مـەدەنىيـىتـى ئـۇيغۇرلار ئارىسىدا تارقالغان، مانى يېزىقىمۇ ئۇيغۇرلار ئارىسىدا خېلىلا ئومۇملاشقان. مېنىڭ بۇ ھەقتىكى تەتقىقات تېمام بولغان «مانى ئۇيغۇر قوليازمىلىرى بىلەن دەسلەپكى بـۇددىـزىـم ئـۇيغـۇر قـولـيـازمـىلىرىنىڭ سېلىشتۇرما تـەتقـىـقـاتـى»نـاملـىق تېما مۇشۇ ساھەدىكى مەشھۇر ئۇيغۇرشۇناسلارنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلدى!

C . مۇخبىرنىڭ خەۋىرى:

ئـەمدى بـۇ يـەردە ياسىن ھوشۇر ئەپەندى بىلەن كېيىنكى چاغدىكى پارىڭىمىزنى مۇخبىر تىلىدىن خەۋەر قىلىشقا توغرا كەلدى.

1994 ـ يىل 8 ـ ئاينىڭ 16 ـ كۈنى، ھەر يىلى UNESCO (ب د ت مائارىپ، ئىلىم ـ پەن ـ مەدەنىيەت تـەشكىلاتى) مۇكاپات فوندى تەرىپىدىن دۇنيادىكى 10 مـۇنـەۋۋەر ئـالىمغا بېرىلىدىغان يىپەك يولى تەتقىقاتى «خراياما مۇكاپاتى» ئېلىمىزدىن تاللانغان ئالىملار ئىچىدە ياسىن ھوشۇر ئەپەندىگە بېرىلدى. ئۇ مۇشۇ مۇكاپات فـوندى بـىلەن 5 ـ ئايدا ئەنگلىيىگە بېرىپ، برىتانىيە كـۇتـۇپخـانـىسى، بۈيۈك برىتانىيە مۇزېيى، مىللەتلەر تـەزكـىرىسى مۇزېيى قاتارلىقلاردا ساقلىنىۋاتقان ئاۋرېل شتايىن ئېلىپ كەتكەن قولىيازمىلار ئىچىدىكى مانى دىنىغا ۋە دەسلـەپكـى بۇددىزمغا ئائىت ئۇيغۇر قولىيازمىلىرىنى تـەكشـۈرۈپ ئۆزىنىڭ بىر يۇقىرىدا پارىڭىنى قىلىشقان «مـانى ئۇيغۇر قولىيازمىلىرى بىلەن دەسلەپكى بۇددىزم ئـۇيغۇر قولىيازمىلىرىنىڭ سېلىشتۇرما تەتقىقاتى» ناملىق تەتقىقات تېمىسىنى ئىشلەشكە تەييارلىق قىلماقتا. بۇ تېما UNESCO تـەرىـپـىدىن بېكىتىلىپ ياسىن ھوشۇر ئەپەندىگە تاپشۇرۇلغان. ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ سەپىرىدە يەنە پـارىژ، بېرلىندىكى مۇزېيلاردا ساقلىنىۋاتقان كۆمۈلگەن ئـىـزلىرىمىزنىڭ نەمۇنىلىرىنى تەكشۈرۈشنىمۇ كۆڭلىگە پۈكتـى.

D . كۆمۈلگەن ئىزلىرىمىزغا ئائىت پاراڭلار ــ 2

ــ 1990 ـ يىل 5 ـ ئاينىڭ 31 ـ كۈنى شادلىققا تـولغان ۋۇجۇدۇم لەرزىگە كەلدى، بۇ كۈن چارەك ئـەسـىرلىك ئىنتىلىشلىرىمنىڭ، ئىزدىنىشلىرىمنىڭ ، تارتقان جاپا ـ مۇشەققەتلىرىمنىڭ دانلىرىنى غەلۋىردىن ئۆتكۈزىدىغان كۈن ئىدى. «قەدىمكى ئۇيغۇر ئەدەبىي تـىلـىنـىڭ ئـۇزۇك تـاۋۇش سـىستېمىسى» ناملىق دىـسـېـرتـاتسىيەم ئاخىرقى تەكشۈرۈش، دەلىللەش، بېكىتىش باسقۇچىدىن ئۆتۈپ بولغان ئىدى. بۇ كۈن مـەن نـاھـايـىتى كۆپ ئالىم، تىلشۇناسلار ئالدىدا دىسسېرتاتسىيەمنى ئوقۇپ، سوئاللارغا جاۋاب بېرىپ دوكتور بولىدىغان كۈن ئىدى. شۇ كۈنلەردە ئېغىر كېسەل ئازابىدىن ئەمدىلا قۇتۇلغان بولسامۇ تېنىم ئاجىزلىشىپ كەتكەن، ئەمما ئۆزۈمدىكى ئىشەنچ روھىم كـۆتـۈرەڭگۈ ئىدى. دىسسېرتاتسىيە ياقلاش موسكۋا پـەنلەر ئاكادېمىيىسىدە ئېلىپ بېرىلغاچقا، بىر كۈن بـۇرۇن سـانكت ـ پېتېربۇرگدىن موسكۋاغا كېلىپ ئـۇستازىم تېنىشېۋ بىلەن كۆرۈشتۈم. ئۇستازىم ماڭا دىـسـېـرتـاتسـىيـە كـومىسسىيىسىنىڭ ئىسىملىكىنى كـۆرسەتكەندە، مەندە تەشۋىشلىك بىر خىل روھىي ھالەت دەققە ئىچىدە پەيدا بولۇپ يوقىدى. چۈنكى، تـۈركـولـوگـىيـە، تـىلشۇناسلىق، ئۇيغۇرشۇناسلىق سـاھـەسـىدە خەلقئارادا ئالدىنقى قاتاردا تۇرىدىغان ئالىملاردىن بارانىكوۋا، كلىموۋ، باسكاكوۋ، ناسىلوۋ، يـارتـسـۋا، سـولنتسېۋ، يەنە بىرمۇنچە ئىرانشۇناس، ۋېـنگرشـۇنـاس، ئـالتـايشـۇنـاس، موڭغۇلشۇناس، سـلاۋيـانشۇناسلارمۇ بار ئىكەن. ئۇستازىم تېنىشېۋ پـۇتكـۈل دىسسېرتاتسىيە ياقلاش جەريانىدا زالنىڭ سىرتىدا تۇرىدىكەن.

مەن ئۆزۈمگە تېگىشلىك ئورۇنغا يېتىپ بارغىچە تەشۋىشلىك روھىي ھالىتىمنى بېسىۋالدىم. «قەدىمكى ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىنىڭ ئۇزۇك تاۋۇش سىستېمىسى»نى ئـوقـۇشقـا بـاشلىدىم، ئارقا ـ ئارقىدىن سوئاللار قـويـۇلدى، بـىرمۇ ـ بىر، تەمكىن جاۋاب بەردىم، دىـسسـېـرتـاتسىيە تۈگىگەندە ئۇستازىم كىرىپ مېنى

ھېكمەت: قىزغىن، سەمىمىي بولساڭلا باشقىلارنى قايىل قىلالايمىز. ــ ۋىليام ھازلىت

تەبرىكلىدى، شۇ چاغدا كومىسسىيىنىڭ دىسسېرتاتسىيەمگە بەرگەن باھاسى ئېلان قىلىنغاندا زالدا ئالقىش ياڭرىدى. كومىسسىيىنىڭ دىسسېرتاتسىيەمگە بەرگەن باھاسى مۇنداق ئىدى:

«ياسىن ھوشۇر ئەپەندى قەدىمكى ئۇيغۇر تىلى تاۋۇش سىستېمىسىنى ناھايىتى چوڭقۇر تەتقىق قىلىپ، بۇ تىلنىڭ تاۋۇش قۇرۇلمىسىنى ئەسلىگە كەلتۈردى ھەم قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى بىرنەچچە تۈگۈننى سىستېمىلىق يېشىپ بېرىپ، تۈركولوگىيە تەتقىقاتى ساھەسىدىكى بىر بوشلۇقنى تولدۇردى، بۇ بۈيۈك نامايەندىنى ئىختىرا قىلغىنى ئۈچۈن ياسىن ھوشۇر ئەپەندىگە پەلسەپە دوكتورى ئۇنۋانى بېرىلدى!»

مەشھۇر ئۇيغۇرشۇناس باسكاكوۋ مۇنداق تەبرىك سۆزى سۆزلىدى:

— «20 - يىللاردا مەن ئۇيغۇرلارنى، بۇ مىللەتنىڭ تىلى، ئۆرپ- ئادىتى ۋە مەدەنىيىتىنى تەتقىق قىلغانىدىم، مەن ئۆمرۈمدە مانا بۈگۈنلا جۇڭگودىن كەلگەن بىر ئۇيغۇرنىڭ ئانا تىلىنى تەتقىق قىلىپ دوكتورلۇق ئۇنۋانى شان - شەرىپىنى قولغا ئالغىنىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. بۇ بىر زور خۇشاللىق ئىش، بۇ دىسسېرتاتسىيە ئۆلگەن بىرتىلنىڭ تاۋۇش قۇرۇلمىسىنى ئەسلىگە كەلتۈردى، دېمەك ياسىن ھوشۇر ئەپەندى ئۆلگەن بىر تىلنى تىرىلدۈردى، ئۇنىڭغا يەنىمۇ زور ئۇتۇق تىلەيمەن!»

- مانا بۇ مېنىڭ دىسسېرتاتسىيەمنى تەبرىكلەپ تەبرىك تېلېگراممىسى، تەبرىك خېتى ئەۋەتكەنلەرنىڭ تىزىملىكى— دېدى ئۇ ئۆزى ئېلىپ كەلگەن كوپىيىسىنى ماڭا كۆرسىتىپ، بۇنىڭدا قازاقىستان پەنلەر ئاكادېمىيىسى، قىرغىزىستان پەنلەر ئاكادېمىيىسى، ئۆزبېكىستان پەنلەر ئاكادېمىيىسى، سانكت- پېتېربۇرگ پەنلەر ئاكادېمىيىسى، سانكت - پېتېربۇرگ شەرقشۇناسلىق ئىنستىتۇتى قاتارلىق ئورۇنلار ۋە قازاقىستان ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ باشلىقى خوجا ئەھمەد سەددىۋاققاسوۋ، شۋېتسىيە ئاكادېمىكى، ئۇيغۇرشۇناس ياررىنگ ئەپەندى، بۈيۈك برىتانىيە ئاكادېمىيىسى ئاسىيا- ئافرىقا جەمئىيىتىنىڭ باشلىقى شىرىن ئاكنېر ئەپەندى، شۇنىڭدەك موسكۋا، سانكت - پېتېربۇرگ قاتارلىق جايلاردىكى تۈركولوگ، تىلشۇناس، ئۇيغۇرشۇناسلار؛ ۋېنگرىيە، ياپونىيە، ئاۋستىرىيە، كانادا، ئامېرىكىدىكى داڭلىق تۈركولوگ، ئۇيغۇرشۇناسلارنىڭ تەبرىك تېلېگراممىلىرى بولۇپ، ئەينى چاغدا دىسسېرتاتسىيە زالدا بىرمۇ بىر ئوقۇلغانىدى.

— مەن دوكتورلۇق ئۇنۋانى بىلەن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن باشقا تۈرلۈك تەتقىقات ئىشلىرىنى ئىشلەش پىلانى ئۈستىدە ئىزدەندىم. 1992 - يىلىنىڭ بېشىدا يەنە رۇسىيە پەنلەر ئاكادېمىيىسى نامىدىن ئۇستازىم تېنىشېۋ ئەۋەتكەن تەكلىپكە بىنائەن بۇ ئاكادېمىيىدە ساقلىنىۋاتقان، تېخى ئېلان قىلىنمىغان، ئاكادېمىك مالوۋ شىنجاڭدىن ئېلىپ كەلگەن ئاسارئەتىقە، قوليازمىلارنى تەكشۈردۈم. ئۇستازىم يەنە ماڭا مالوۋ بىلەن رادلوۋنىڭ ئىلمىي تەتقىقات ئارخىپىنى كۆرۈش پۇرسىتىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بەردى. شۇ كۈنلەردە مەن ۋېنگرىيىنىڭ مەشھۇر ۋېنگرشۇناس ئالىمى بېللانامدا تەسىس قىلىنغان بېللا مۇكاپاتى فوندىنىڭ مۇكاپات سوممىسىغا ئېرىشتىم. بۇ، مۇشۇ مۇكاپات فوندى تەسىس قىلىنغاندىن بۇيان 3- چەت ئەللىك ئالىمغا بېرىلگەن مۇكاپات ئىكەن. شۇڭا، خەلقئارا ۋېنگرىيە تارىخى جەمئىيىتى مېنى جەمئىيەت نامىدىن ۋېنگرىيىدە 8 ئاي ئىلمىي تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ، ۋېنگر تىلى بىلەن ئۇيغۇر تىلىنىڭ مۇناسىۋىتىنى تەتقىق قىلىشقا ھەمدە ئاتاقلىق شەرقشۇناس ۋامبېرى ئوتتۇرا ئاسىيادىن ئېلىپ كەتكەن ئۇيغۇر (چاغاتايچە) قوليازما يادىكارلىقلىرىنى تەكشۈرۈش، رەتلەش، تۈرگە ئايرىش، تەتقىق قىلىشقا تەكلىپ قىلدى. مەن تەتقىقات ئىشلىرى بىلەن ۋېنگرىيىدە بىر يىلغا يېقىن تۇرۇپ، ئۇيغۇرلارنىڭ ئىلىمىزدە تېخى بايقالمىغان خېلى كۆپ قوليازما ئەسەرلىرىنىڭ بارلىقىنى بايقىدىم. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇلارنى سىستېمىلىق تەتقىق قىلىش پۇرسىتى چىقىپ قېلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن!

ETHNIC UNITY

E. ئىزچىلنىڭ يېڭى يولى

(دوكتورنىڭ يېڭىدىن بەرگەن ئۇچۇرى)

جۇڭگو ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى بېكىتكەن ھەم تۈرغۇزغان نۇقتىلىق تۈر — «جۇڭگونىڭ مەتبەئە

تېخنىكىسىنى كەشىپ قىلىشى ۋە ئۇنىڭ دەسلەپكى تارقىلىشى» دېگەن تېمىنى باشقىلار بىلەن بىرلىشىپ ئۈستۈمگە ئالدىم. 80 پارچىدەك ماددىي پاكىت سۈرىتى كىرگۈزۈلگەن 100 مىڭ خەتلىك بۇ كىتاب جۇڭگونىڭ مەتبەئە تېخنىكىسى كەشپىياتىنىڭ ئىگىسى ئىكەنلىكىنى ئىلىم نۇقتىسىدىن ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدىگەن ھالدا دەلىللەپ بېرىدۇ. ئۇيغۇرلارنىڭ بۇنىڭدىن 800 يىل بۇرۇنقى ھەرپلىك يېزىقلارغا ئۇلگە بولالايدىغان مەتبەئە ھەرپى ئەڭ بالدۇرقى ماددىي پاكىت (ھازىرغىچە تېپىلغان) ھېسابلىنىدۇ. بۇ جەھەتتىكى پاكىتلارنى «ئۇيغۇرلارنىڭ مىخ مەتبەئە تېخنىكىسىغا قوشقان مۇھىم تۆھپىسى» دېگەن ماقالەمدە ئوتتۇرىغا قويدۇم. شەخسەن ئۆزۈمنىڭ 1995 - يىلى 8- ئايدا پارىژ گىمېي مۇزېيىدا ساقلىنىۋاتقان، دۇنخۇاڭدىن پائۇل پېللىئوت ئېلىپ كەتكەن قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقىدىكى مەتبەئە ھەرپىدىن باسما نۇسخا ئالغانلىقىم بۇنىڭ ئىلمىي دەلىلىدۇر!

«مەن باشقىلار بىلەن بىرلىشىپ ئىشلەۋاتقان ‹جۇڭگو مەتبەئە تېخنىكىسىنىڭ كەشىپ قىلىنىشى ۋە بۇ تېخنىكىنىڭ دەسلەپكى تارقىلىشى› ناملىق كىتابىم يېقىندا قولدىن چىقىدۇ، يىل ئىچىدە ئىنگلىزچىسىمۇ پۈتۈپ ب د ت مائارىپ، پەن - مەدەنىيەت تەشكىلاتىنىڭ مەتبەئە تېخنىكىسى كەشپىيات ھوقۇقىنى باھالىشىغا يوللىنىدۇ»!

«ياپونىيە خەلقئارا ئىلىم - پەن ئالماشتۇرۇش فوندى 1997 - يىللىق مۇكاپاتىنى ماڭا بەرگەن ئىدى. بۇ مۇكاپات سوممىسىنىڭ ياردىمى بىلەن 1998 - يىل ئىچىدە مەن يەنە ‹دۇنخۇاڭدىن تېپىلغان ئۇيغۇرچە مەتبەئە ھەرپلىرى، جۇڭگونىڭ ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك رايونلىرىدىن تېپىلغان خەنزۇچە مەتبەئە خەتلىرى ۋە ياپونىيە، چاۋشيەن ئەللىرىنىڭ قەدىمكى مەتبەئە تېخنىكىسىنىڭ سېلىشتۇرما تەتقىقاتى› ناملىق مەخسۇس ئەسەرنى تاماملاشنى ئۈستۈمگە ئالدىم.»...

ئۇنىڭ تىرىشچانلىقلىرى مول ھوسۇللۇق ئەمگەك ئىدى، شۇڭا ئۇنىڭ بۇندىن كېيىنكى ئىزدىنىشلىرىگە ئاق يول تىلىدىم.

(ئاپتور: «ئاسىيا كىندىكى» گېزىتى ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىدە)

«جەزبىدار گۈلدەستىلەر» ناملىق كىتابنى كۆرۈشكە ئالدىراڭ

«جەزبىدار گۈلدەستىلەر» ناملىق چىرايلىققىنا بىر كىتاب پات ئارىدا كۆز ئالدىڭىزدا نامايان بولىدۇ. بۇ كىتابقا «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلىنىڭ **«مىللىتىم ھەققىدە پاراڭ»، «گۈلدەستە»، «جەۋھەرلەردىن تەرمىلەر»، «ئوقۇرمەنلەر ساداسى»** قاتارلىق سەھىپىلىرىدە ئېلان قىلىنغان ساقلاش، قايتا -قايتا ئوقۇش قىممىتىگە ئىگە سەرخىل ئەسەرلەر تاللاپ كىرگۈزۈلگەن. بۇ كىتاب ژۇرنىلىمىزنىڭ 10 يىللىق جەۋھەرلىرىدىن تۈزۈلگەن بولۇپ، ژۇرنىلىمىزنىڭ ئىلگىرىكى سانلىرىنى كۆرەلمىگەن ئوقۇرمەنلەرنىڭ تەقەززالىقىنى قاندۇرىدۇ، ئەقىللىق ئوقۇرمەنلەرگە ئاجايىپ زور ئېستېتىك زوق بېرىدۇ. ژۇرنىلىمىز نەشر قىلىنغانلىقىنىڭ 10 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن چىقىرىلغان بۇ كىتابقا يەنە ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىدىكى مۇھەررىر خادىملارنىڭ رەڭلىك سۈرىتى، قىسقىچە تەرجىمىھالى، بېغىشلىما سۆزى، شۇنداقلا شۆبە ئىدارىمىزدىكى بارلىق خادىملارنىڭ سۈرىتى بېرىلگەن. بۇ كىتاب مىللەتلەر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى. شۆبە ئىدارىمىز تەرىپىدىن تارقىتىلىدۇ. 36 فورمات، 360 بەت، باھاسى 11 يۈەن.

100 نۇسخىدىن ئارتۇق سېتىۋالغۇچىلارغا باھادا 20 % ئېتىبار بېرىلىدۇ. خەت ياكى تېلېفون ئارقىلىق ئالاقىلىشىشقا بولىدۇ.

ئالاقىلىشىش تېلېفونى:

2308564 ،2837021

ETHNIC UNITY

ئۇيغۇرلارنىڭ مىخ مەتبەئە تېخنىكىسىغا قوشقان مۇھىم تۆھپىسى

ياسىن ھۇشۇر

» ئۇر كېزىتى» نىڭ تەھرىر ئىلاۋىسى: يېقىنقى يىللاردىكى ئارخېئولوگىيىلىك بايقاشلار ۋە ئىلمىي تەتقىقاتلارنىڭ نەتىجىسى ئېلىمىزنىڭ سۇڭ سۇلالىسى دەۋرىدە دۇنخۇاڭ، تۇرپان قاتارلىق جايلاردا ئولتۇراقلاشقان ئۇيغۇرلار ئەجدادىنىڭ مىخ مەتبەئە تېخنىكىسىنى قوللانغانلىقىنى ئىسپاتلىدى. ھازىرغىچە ساقلىنىپ كەلگەن بۇنىڭدىن 800 يىلدەك بۇرۇنقى مىخ مەتبەئە تېخنىكىسىغا ئائىت قىممەتلىك بۇيۇملار نۆۋەتتە دۇنيادىكى ئەڭ بالدۇر كەشىپ قىلىنغان مىخ مەتبەئە تېخنىكىسىنىڭ پاكىتى بولۇپ، ئۇنىڭ غايەت زور ئىلمىي قىممىتى، مەدەنىي يادىكارلىق قىممىتى بار. بۇ، ئېلىمىزدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ، جۈملىدىن ئۇيغۇرلارنىڭ دۇنيا مىخ مەتبەئە تېخنىكىسىغا قوشقان مۇھىم تۆھپىسىدۇر.

1

جۇڭگو تارىخ مەنبەلىرىدە «خۇيخۇ» دەپ ئاتالغان قەۋملەر بۈگۈنكى ئۇيغۇرلارنىڭ ئەجدادى ئىدى. مىلادى 9 ـ ئەسىردىن 13 ـ ئەسىرگىچە دۇنخۇاڭ، تۇرپان قاتارلىق جايلاردا ئولتۇراقلاشقان ئۇيغۇرلار ئۆزلىرىنىڭ يەرلىك ھاكىمىيەتلىرىنى قۇرۇپ چىققان ھەمدە پارلاق مەدەنىيەت يارىتىپ، مول تارىخىي ـ مەدەنىيەت مىراسلىرىنى قالدۇرغان. ئۇ مەزگىلدە ئۇيغۇرلار بۇددا دىنىغا ئېتىقاد قىلاتتى، مەلۇم مەزگىل مانى دىنىغىمۇ ئېتىقاد قىلغانىدى. دۇنخۇاڭ بىلەن تۇرپان شەرق، غەرب مەدەنىيىتى ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان مۇھىم تۈگۈنگە جايلاشقان. شۇڭا، ئۇيغۇرلار ئەينى دەۋردە ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك مەدەنىيىتى، ھىندىستان ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا مەدەنىيىتىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان ھەم تەدرىجىي يوسۇندا ئۇيغۇر بۇددىزم مەدەنىيىتىنى شەكىللەندۈرگەن. بۇددا نوملىرى، بۇددا شەرھىتى، بۇددىزم نەزەرىيىسىگە ئائىت ئاساسلىق كلاسسىك ئەسەرلەر ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان.

ئۇيغۇرلار تۈزك ـ رونىك يېزىقىنى قوللانغان، كېيىنچە تەدرىجىي ھالدا سوغدى يېزىقى ئاساسىدىكى ئۇيغۇر يېزىقىغا كۆچكەن. بۇ يېزىق تاكى 15 ـ ئەسىرگىچە قوللىنىلغان. بۇ ئۇيغۇرلار ئەرەب يېزىقىنى قوللىنىشتىن بۇرۇن ئەڭ كەڭ قوللانغان، يازما يادىكارلىقلار ئەڭ كۆپ ساقلىنىپ قالغان يېزىق بولۇپ، ئۇ چاغدىكى ئۇيغۇر يېزىقى 19 دىن 20 گىچە ھەرپنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئېلىپبەلىك يېزىق ئىدى. بۇ يېزىقنىڭ باش، ئوتتۇرا، ئاخىرقى شەكىللىرى بار ئىدى. ئۇزاق مەزگىللەردىن بېرى ئۇيغۇرلار مۇشۇ يېزىق ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ ئەدەبىي تىلىنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ كەلگەن.

شۇ دەۋر ئۇيغۇر جەمئىيىتىنىڭ بۇددا نوملىرىغا بولغان ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن، ئۇيغۇر پۈتۈكچىلىرى ئوردىدا، راھىبلىرى بۇتخانىلاردا ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان بۇددا نوملىرىنى كۆچۈرگەن ۋە بېسىپ تارقاتقان. مەتبەئە تېخنىكىسى شەرقتىن غەربكە تارقىلىش جەريانىدا ئۇيغۇرلار ياشىغان يەرلەرگە يېتىپ كەلگەندە، ئۇلار ئۆزىنىڭ تىل ـ يېزىقىغا ماسلاشتۇرۇپ ياغاچ ئويما ھەرپلىرىنى ئىجاد قىلغان ھەمدە شۇ خىل مەتبەئە ئۇسۇلى بىلەن ئۇيغۇرچە بۇددا نوملىرىنى كۆپلەپ بېسىپ تارقىتىپ، تەدرىجىي مۇكەممەللەشكەن مەتبەئە بىلەن بېسىش تېخنىكىسىنى داۋاملىق تۈردە غەربكە كېڭەيتكەن.

1908 ـ يىل 2 ـ ئايدا، پائۇل پېللىئوت باشچىلىقىدىكى فرانسىيىنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيانى ئارخېئولوگىيىلىك تەكشۈرۈش ئەترىتى دۇنخۇاڭدىكى بۇددا مىڭئۆيىگە كەلگەندە، نوم ساقلانغان غاردىن زور مىقداردىكى قىممەتلىك ھۆججەتلەر ۋە مەدەنىي يادىكارلىقلارنى قولغا چۈشۈرگەن، شۇنىڭ بىلەن بىللە موگاۋ غارىنىڭ شىمالىي رايون 181 ـ غار (ھازىرقى نومۇرى 464 ـ غار) دىن زور مىقداردىكى ئۇيغۇرچە، تاڭغۇتچە، تىبەتچە ۋەسىقىلەرنى شۇنىڭدەك ئىلىم ساھەسىدىكىلەر ئۇزۇندىن بېرى كۆڭۈل بۆلۈپ كەلگەن ئۇيغۇرچە ياغاچ مەتبە ھەرپلىرىنى بايقىغان. بۇ ئۇيغۇرچە مىخ مەتبەئە ھەرپلىرى كېيىن پارىژدىكى گىمېي ئاسىيا سەنئەت مۇزېيىدا ساقلانغان. شۇ قېتىم بايقالغان ئۇيغۇرچە مىخ مەتبەئە ھەرپلىرى ئايرىم ئالىملار تەرىپىدىن ئاددىيلا خەۋەر قىلىنغاندىن باشقا، 90 يىلدىن بېرى تېخىچە سىستېمىلىق ۋە ئومۇمىيۈزلۈك تەتقىق قىلىنماي كەلگەن. نەتىجىدە بۇ ئۇيغۇرچە مىخ مەتبەئە ھەرپلىرىنىڭ مەتبەئەچىلىك تېخنىكىسى تارىخىدىكى مۇھىم ئورنىغا

ETHNIC UNITY

> ھېكمەت: ئۆتۈپ كەتكەن ۋاقىتقا ئەڭ كېلىدىغان بەختسىزلىك يوق. ـــ تۇرگىنېۋ

بىتەرلىك ئەھمىيەت بېرىلمىدى. ھەتتا بىر مەزگىل بۇ ئۇيغۇرچە ھەرپلەر يوقلىپ كەتتى، دېگەن خاتا خەۋەر تارقىلىپ كەلگەن. بــۇ ھەقتە ئەنگلىيىلىك مەشھۇر ئالىم جوسېف لې تۈزگەن «جۇڭگو پەن- تېخنىكا تارىخى» نىڭ 5- توم 1- كىتابىنىڭ «قــەغەز ۋە مەتبەئە» دېگەن بابىدا: «يېقىنقى خەۋەرلەردىن مەلۇم بولۇشىچە، ئاشۇ بىر يۈرۈش مىخ مەتبەئە ھەرپلىرىنى تېپىشقا ئىمكان بولمىدي» دەپ يازغان.

مەزكۇر ماقالىنىڭ ئاپتورى ياسىن ھۇشۇر ب د ت مائارىپ، پــەن- مــەدەنىــيــەت تــەشكىلاتىنىڭ يىپەك يولى تەتقىقاتى بويىچە خراياما ئوقۇش مۇكاپاتىغا ئېرىشكەندىن كېيىن، 1995- يىلى ئەنگلىيىگە دۆلەتخانىدىن ئېلىپ كېتىلگەن ھۆججەتلەرنى تەتقىق قىلغىلى بارغاندا، ئالاھىدە پارىژغا كېلىپ، پارىژ گىمېي ئــاســيا سەنئەت مۇزېيىدىن بۇنىڭدىن تەخمىنەن 800 يىل ئىــلگىرىكى ئۇيغۇرچە مىخ مەتبەئە ھەرپلىرىنى تاپتى ھەمدە 960 تال ياغاچ ئويما مەتبەئە ھەرپىنى يوغان 5 ۋاراق شۆەنجى قەغەزگە بېسىپ ئاشۇ ھەرپلەر ۋەكىللىك قىلىدىغان ئۇيغۇرچە يېــزىــق ۋە تــىــنــىش بــەلگــىــلــەرنــى قايتا ناھايىتى ئېنىق كۆرەلىدى.

بــۇ ھــەرپلەر قاپارتما شەكىلدە تەتۈر ئويۇلغان، مۇتلەق كۆپلىرىنىڭ كەڭلىكى ئوخشاشلا 1.3 سانتىمېتىر، ئېگىزلىكى 2.2 ســانتىمېتىر بولۇپ، ئۇزۇن- قىسقىلىقى ئىپادىلەيدىغان بەلگىنىڭ چوڭ- كىچىكلىكىگە ئاساسەن بېكىتىلگەن. بۇ مىخ مــەتبەئە ھەرپلىرىنىڭ ماتېرىياللىرى ناھايىتى قاتتىق بولۇپ، مــۇئــەللىپ ئۇنى چىلان ياكى نەشپۈت دەرىخى ياغىچىدىن ياسالغان بولۇشى مۇمكىن، دەپ پەرەز قىلدى. گەرچە نەچچە 100 يىللاپ تەبىئەتنىڭ ئۇپرىتىشىغا ئۇچرىغان بولسىمۇ، بۇ ھەرپلەرنى يەنىلا ناھايىتى ئوچۇق پەرق ئەتكىلى بولىدىكەن. ئــاپتــور بــۇ ھەرپلەر بىلەن بېسىلغان خەتنى ئوقۇپ تۆرگە ئــايرىــغــانــدىــن كېــيىن، ئاشۇ ھەرپلەر ئىپادىلىگەن يېزىق بەلگىلىرىنىڭ 6 خىلغا بۆلۈنىدىغانلىقىنى بايقىدى: (1) ھەرپنى بىرلىك قىلغان مەتبەئە ھەرپلىرى ئەينى چاغدىكى ئۇيغۇر تىلى تــاۋۇشلــىرىنىڭ بارلىق فونېمالىرىنى ئىپادىلەيدىكەن، ئۇنىڭ ئــۈستىگە تاۋۇشنى ئىپادىلەيدىغان بەلگىلەرنىڭ سۆز ئالدى، ســۆز ئوتتۇرىسى ۋە سۆز ئاخىرىدىن ئىبارەت (باش ھەرپ، ئــوتتۇرا ھەرپ، ئاياغ ھەرپ) 3 خىل شەكلى زور سالماقنى ئىــگــلــەيدىــكەن؛ يەنە بىر قىسىملىرى سۆز مەنىسى ياكى گراماتىكىلىق مەنىسى بولمىغان فونېتىكىلىق بىرىكمىلەر ئىكەن. (2) ئــىككــىدىن ئارتۇق بوغۇمدىن بىرىكتۈرۈلگەن بىرىكمە مەتبەئە ھەرپلىرى ئىچىدە سۆز تومۇرىنى (تاق سۆزنى) ۋە سۆز بىرىكمىلىرىنى ئىپادىلەيدىغانلىرىمۇ، سۆز ياسىغۇچى گراماتىكىلىق قوشۇمچىلارمۇ بار ئىكەن. (3) سۆزنى بىرلىك قىلغان مەتبەئە ھەرپلىرى ئاساسەن بۇددىزمغا خاس ئىسىم- ئاتالغۇلاردىن ئىبارەت ئىكەن. (4) پېئىل تومۇرىنى بىرلىك قــىلغــان مــەتبــەئــە ھــەرپلىرى خېلى كۆپ سالماقنى ئــىگــلــەيدىكەن. (5) بەتتىكى ستون رامكا سىزىقىنى ئــىپادىلەيدىغان مەتبەئە ھەرپلىرى بار ئىكەن. بۇلارنىڭ ئــىچــىــدە بــىــر ئــىــستون، قوش ئىستون رامكاسىزىقىنى ئــىــپــادىــلــەيدىغان بەلگىلەرمۇ بار ئىكەن. (6) تىنىش بەلگىلىرىنى ئىپادىلەيدىغان مەتبەئە بەلگىلىرى ئىچىدە 4 چېكىتلىكلىرى، 2 چېكىتلىكلىرىمۇ بار ئىكەن. بۇنىڭدىن ســرت يــەنــە بــەت پــاســغاندا بوش قالغان ئورۇننى تــولدۇرىدىغان شىنا، شىپونلارمۇ بار ئىكەن. بۇ ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك ۋە تاغلىقلار رايونىدىكى بىر مەتبەئە ھەرپى بىر مەنە (بىر بوغۇم)نى ئىپادىلەيدىغان خەتلەر ئاساسىدىكى مــەتبەئە تېخنىكىسىنى ھەرپ ، بوغۇم ۋە سۆزنى بىرلىك قىــلغان ئارىلاشما تىپتىكى مەتبەئە تېخنىكىسىغا تەرەققىي قىــلدۇرغــانلــىقتۇر.بۇ مەتبەئە تېخنىكىسى ئۇيغۇر تىل- يېزىقىنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ماسلاشقان ھالدا شەكىللەنگەن. مــانــا مــۇشۇنداق غايەت زور ئىلگىرىلەش دۇنيا مەتبەئە تېخنىكىسى تارىخىدا ئىنتايىن مۇھىم ئورۇن تۇتىدۇ، ئۇنىڭ ئەھمىيىتىمۇ ناھايىتى زور. ھالبۇكى، بەزى ئالىملار بۇ مەتبەئە ھــەرپلــىرىنى ئومۇمىيۈزلۈك، سىستېمىلىق تەتقىق قىلماي تۇرۇپلا خاتا يەكۈن چىقىرىشتى. ئامېرىكىلىق كارتېر ئۆزىنىڭ زور تــەســىــر قوزغىغان «جۇڭگو مەتبەئە تېخنىكىسىنىڭ كــەشىپ قىلىنىشى ۋە ئۇنىڭ غەربكە تارقىلىشى» ناملىق كــتــابــىــدا: «بەلكىم ئۇلار (خۇيخۇ— ئۇيغۇرلار) نىڭ ئــەمەلىيەتتە ھەرپلىك مەتبەئە ھەرپلىرى بولغان بولۇشى مۇمكىن، ئەمما بىزدە بۇ ھەقتىكى يازما پاكىتلار يوق، ھازىرغا قــەدەر بــىــرەرمــۇ ھەرپلىك مەتبەئەنىڭ ماددىي ئىسپاتى تېپىلغىنى يوق. دۆلەتخانىدىن تېپىلغان مەتبەئە ھەرپلىرى يەنىلا پۈتۈنلەي جۇڭگوچە مەتبەئەچىلىك ئۇسۇلى بويىچە ياسالغان بولۇپ، ھەرگىز ھەرپلىك مەتبەئە ئەمەس، بىر- بــىرىگە بىرىكتۈرۈپ قويۇلغان سۆزلەردۇر» دەپ يازغان. شــۇنــىڭدىــن كېــيىن كارتېرنىڭ بۇ سۆزى دۇنيا ئىلىم ســاھــەســىــدىكى نۇرغۇن ئەسەرلەردە نەقىل قىلىنىپ، كىشىلەردە دۆلەتخانىدىن تېپىلغان ئاشۇ مەتبەئە ھەرپلىرى

ETHNIC UNITY

سۆز بىرلىك قىلىنغان، ئۇنىڭدا قىلچىمۇ ھەرپ بىرلىك قىلىنمىغان دېيىشكە ناھايىتى خاتا ئۇقۇم پەيدا قىلغان.

تىلشۇناسلارنىڭ كلاسسىفىكاتسىيىسى بويىچە ئېيتقاندا، ئۇيغۇرلار ئەجدادى بولغان خۇيخۇلار تىلى ئالتاي تىلى سىستېمىسى تۈرك تىلى ئائىلىسىنىڭ مۇھىم بىر تارمىقى بولۇپ، يېپىشقاق تىللار تىپىغا مەنسۇپ، ئۇ تىلنىڭ ئالاھىدىلىكى بويىچە، سۆز تومۇرىنىڭ ئاخىرىغا مۇئەييەن تەرتىپ بويىچە ئوخشاشمىغان گراماتىكىلىق سۆز ياسىغۇچى قوشۇمچىلار ئۇلىنىدۇ، ھەربىر سۆز ياسىغۇچى قوشۇمچە ئوخشاشمىغان سۆزنىڭ مەنە ياكى گراماتىكىلىق مۇناسىۋەتلەرنى بىلدۈرىدۇ. مۇنداقچە ئېيتقاندا، خۇيخۇ تىلىدىكى جۈملىلەردە بىر سۆز ئوخشاشمىغان گراماتىكىلىق مەنىلەرنى ئىپادىلىگەندە، ئاشۇ سۆز تومۇرىنىڭ ئاخىرىغا ئوخشاشمىغان سۆز ياسىغۇچى قوشۇمچە ئۇلانغان بولىدۇ. ئۇيغۇر تىل - يېزىقىدىكى مىخ مەتبەئە ھەرپلىرىنى ياسىغاندا، خەنزۇچە مىخ مەتبەئە ھەرپلىرى ياكى تاڭغۇتچە مىخ مەتبەئە ھەرپلىرى ئۇسلۇبى بويىچە بىر خەت (بىر سۆز) بىر مەنىنى بىلدۈرىدىغان قىلىپ ياسالسا، ئوخشاشمىغان گراماتىكىلىق مەنىلەرنى ئىپادىلەش ئۈچۈن نۇرغۇنلىغان گراماتىكىلىق سۆز ياسىغۇچى قوشۇمچىلارنىڭمۇ مەتبەئە ھەرپلىرى بولۇشى كېرەك ئىدى، يەنى ھەر بىر سۆز ئۈچۈن نۇرغۇنلىغان ئوخشاشمىغان گراماتىكىلىق سۆز ياسىغۇچى قوشۇمچىلارنىڭ مەتبەئە ھەرپلىرىنى ياساشقا توغرا كېلەتتى. بۇ مىخ مەتبەئەچىلىك ھۆددىسىدىن چىقماق ناھايىتى قىيىن بولغان ئىش ئىدى. ئەينى دەۋردىكى ئۇيغۇرلار بۇنىڭ ھۆددىسىدىن چىققالىغان. شۇ چاغلاردا مەتبەئەچىلىك تېخنىكىسىنى ئەپچىللىك بىلەن قوللىنىش ئۈچۈن، ئەقىللىق ئۇيغۇر ئۇستىلىرى مۇستەقىل ھالدا تەتقىقات ئېلىپ بېرىپ، ئۇيغۇر تىلىدىكى سۆز تومۇرى ۋە سۆز ياسىغۇچى قوشۇمچىلارنى بىر- بىرلەپ ئايرىپ چىققاندىن كېيىن، ئازراق مەتبەئە ھەرپىدىمۇ نۇرغۇنلىغان گراماتىكىلىق مەنىلەرنى ئىپادىلەيدىغان سۆزلەرنى مەتبەئەچىلىكتە ئىپادىلەپ ئىشلەتكىلى بولىدىغانلىقىنى تېپىپ چىققان. شۇنىڭ بىلەن، باشقا تىللاردىمۇ مەتبەئە ھەرپلىرىنى قوللىنىش مەسىلىسى ئوڭۇشلۇق ھەل قىلىنغان. ئۇيغۇرلار يەنە دائىم ئىشلىتىلمەيدىغان سۆز ۋە گراماتىكىلىق مەنە بەرگۈچى سۆز قوشۇمچىلىرىنى مەتبەئەدە ئىپادىلەش ئۈچۈن، يالغۇز ھەرپلىك مەتبەئە ھەرپلىرىنىمۇ ياساپ، ھەرقانداق سۆز، جۈملىلەرنى بېسىش مەسىلىسىنى ناھايىتى ئوڭۇشلۇق ھەل قىلغان.

خەۋەر قىلىنىشىچە، دۇنخۇاڭ مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى تەتقىقات ئورنى يېقىنقى يىللاردا دۇنخۇاڭ موگاۋغارىنىڭ شىمالىدىكى غاردىن نەچچە ئونلىغان ئۇيغۇرچە مىخ مەتبەئە ھەرپىنى بايقىغان، بۇ، فرانسىيىلىكلەر ئېلىپ كەتكەن مەتبەئە ھەرپلىرى بىلەن بىر تۈردىكى مەتبەئە ھەرپلىرى ئىكەن. بۇ بايقاش نەتىجىسىدە دۇنخۇاڭدىن تېپىلغان ئۇيغۇرچە ياغاچ مىخ مەتبەئە ھەرپلىرىنىڭ سانى 1000 غا يەتكەن.

دۇنخۇاڭدىن بايقالغان ئۇيغۇرچە مىخ مەتبەئە ھەرپلىرى 12- ئەسىرنىڭ ئاخىرقى مەزگىلىدىن بۇرۇن ياسالغان بولۇشى، ئەڭ كېچىككەندىمۇ 13- ئەسىرنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدا ياسالغان بولۇشى مۇمكىن. چۈنكى 13- ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمىدا دۇنخۇاڭ رايونىدىكى ئۇيغۇرلار زاۋاللىققا يۈزلەنگەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ سىياسىي، مەدەنىيەت، دىنىي پائالىيەت ئەھۋالى ئۇ جايلاردا مىخ مەتبەئە ھەرپلىرىنى ياساشقا ۋە ئۇيغۇرچە بۇددا نوملىرىنى بېسىپ تارقىتىشقا يار بەرمەيتتى. بۇ ئۇيغۇرچە مىخ مەتبەئە ھەرپلىرى ھازىر دۇنيادا ساقلىنىۋاتقان ئەڭ دەسلەپكى ياغاچ مەتبەئە ماتېرىيالىدۇر.

مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا گېرمانىيە، ياپونىيە تەكشۈرۈش ئەترەتلىرى تۇرپاندىكى ئىدىقۇت خارابىسى، سىڭگىم ئېغىزىدىكى بۇددا ئىبادەتخانىسى خارابىسىدىن ئۇيغۇرچە نۇرغۇن باسما بۇيۇملىرىنى تاپقان. بۇلارنىڭ بىر قىسمى مىخ مەتبەئەدە بېسىلغان.

2

تاڭغۇتچە ۋە ئۇيغۇرچە ئەڭ بالدۇرقى مىخ مەتبەئەگە ئائىت ماددىي پاكىتنىڭ بايقىلىشى ئېلىمىز، شۇنداقلا دۇنيا مەتبەئەچىلىك تېخنىكىسى تارىخىدىمۇ ئالاھىدە ئورۇندا تۇرىدۇ ۋە مۇھىم تارىخىي ئەھمىيەتكە ئىگە.

1) بۇ ماتېرىياللار بىزنى ئەڭ دەسلەپكى مىخ مەتبەئەگە دائىر ماددىي پاكىت بىلەن تەمىن ئەتتى. سۇڭ سۇلالىسى دەۋرىدە ئۆتكەن بى شېڭنىڭ مەتبەئە تېخنىكىسىنى كەشىپ قىلغانلىقى جۇڭگو تارىخ مەنبەلىرىدە يازما ماتېرىيال تەرىقىسىدە خاتىرىلەنگەن بولسىمۇ، شۇ دەۋردىن قالغان مەتبەئە تېخنىكىسىغا ئائىت ماددىي ئىسپات بولمىغانلىقتىن، چەت ئەللەردىكى بەزى ئالىملار جۇڭگونىڭ تۇنجى قېتىم مەتبەئە تېخنىكىسىنى كەشىپ قىلغانلىقىدىن گۇمانلىنىپ كەلگەنىدى. ھەتتا بۇ كەشپىياتنى «تارىختا بولمىغان ئىش، رىۋايەت» دەپ قاراپ كەلگەنىدى. تاڭغۇتچە ۋە ئۇيغۇرچە

ETHNIC UNITY

ھېكمەت: چوڭلارنىڭ خاسلىقى بالىلىق چېغىدىلا بىلىنىدۇ. — ۋوددىس ۋورت

مىخ مەتبەئە ھەرپلىرى ۋە مەتبەئە بوياقلىرىنىڭ بايقىلىشى بىزنى مەتبەئە تېخنىكىسى كەشىپ قىلىنىپ ئۇزاق ئۆتمەي مەتبەئەدە بېسىلىپ چىققان بۇيۇملارنى ۋە مەتبەئە ھەرپلىرىنى ئۆز كۆزىمىز بىلەن كۆرۈش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى. يەنى نۆۋەتتە دۇنيادىكى ئەڭ بالدۇرقى مەتبەئە بۇيۇمىنى كۆرۈش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى. بۇنىڭ بىلەن ئەڭ بالدۇرقى مەتبەئە تېخنىكىسى تارىخىغا بولغان گۇمان ۋە مۇجمەل قاراشلار ئايدىڭلىشىپ، ئېلىمىزنىڭ دۇنيادا تۇنجى بولۇپ مەتبەئە تېخنىكىسىنى كەشىپ قىلغانلىق ئورنى يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا مۇئەييەنلەشتۈرۈلدى.

2) ئېلىمىزنىڭ ئەڭ دەسلەپكى مىخ مەتبەئەنى قوللىنىش دائىرىسىنى كېڭەيتتى. ئېلىمىزنىڭ ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك رايونىدا مىخ مەتبەئە تېخنىكىسى قوللىنىلىپ ئۇزاق ئۆتمەي غەربىي قىسىم رايوندىكى تاڭغۇت ۋە ئۇيغۇرلار ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك رايونىنىڭ مەتبەئە تېخنىكىسى تەسىرىدە ئارقا- ئارقىدىن مەتبەئەچىلىك تېخنىكىسىنى قوللانغان. تاڭغۇت خانلىقىنىڭ جۇڭشىڭ ۋىلايىتى (ھازىرقى نىڭشيا خۇيزۇ ئاپتونوم رايونىنىڭ مەركىزى يىنچۈەن شەھىرى) ئەتراپىدا، لياڭجۇ (ھازىر گەنسۇ ئۆلكىسىنىڭ ۋۇۋېي شەھىرى)، قاراسۇ قەلئەسى (خېيشۇيچېڭ)، تۇرپان قاتارلىق رايونلاردىن ئاز سانلىق مىللەتلەر يېزىقىدىكى مىخ مەتبەئە بۇيۇملىرى تېپىلدى. بۇنىڭدىن ئەينى زاماندا مەتبەئە تېخنىكىسىنىڭ ناھايىتى كەڭ قوللىنىلغانلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

3) ئېلىمىزدە ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭمۇ مەتبەئە تېخنىكىسىغا ناھايىتى زور تۆھپىلەرنى قوشقانلىقى ئىسپاتلاندى. تاڭغۇت ۋە ئۇيغۇر رايونلىرى قەدىمكى زاماندا ئاز سانلىق مىللەتلەر ياشىغان، مەدەنىيىتى تەرەققىي قىلغان رايونلار ئىدى. يەرلىك مىللەتلەر ئۆزلىرىنىڭ ئەنئەنىۋى مىللىي مەدەنىيىتىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا ماھىر بولۇپ، باشقا مىللەتلەرنىڭ مۇنەۋۋەر مەدەنىيەتلىرىنىمۇ قوبۇل قىلغانىدى. ئۇيغۇرلار چاسا شەكىللىك خەت (خەنزۇچە خەت) مەتبەئە تېخنىكىسىنى يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئىسلاھ قىلىپ ئۆز تىل- يېزىقىغا ماس كېلىدىغان مەتبەئە تېخنىكىسىنى ياراتقان. بۇ، ئەمەلىيەتتە ھەرپلىك يېزىق مەتبەئە تېخنىكىسىنىڭ تۇنجى ئۈلگىسىنى ياراتقانلىق ھېسابلىنىدۇ. دېمەك، ئېلىمىزدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەر خەنزۇلار كەشىپ قىلغان مەتبەئە تېخنىكىسىنى يەنىمۇ راۋاجلاندۇرۇپ، مەتبەئە تېخنىكىسى تارىخىدا يېڭىلىق يارىتىپ دۇنيا مەتبەئەچىلىكىدە شانلىق سەھىپە ئېچىپ، جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ بۇ تۆردىكى پەن- تېخنىكا ساھەسىدە بارلىققا كەلتۈرگەن تەڭداشسىز تۆھپىسىنى تولۇق نامايان قىلدى.

4) مەتبەئە تېخنىكىسىنىڭ غەربكە تارقىلىشىنى ماددىي ئىسپات بىلەن تەمىنلىدى. بى شېڭ مىخ مەتبەئە تېخنىكىسىنى 11- ئەسىردە كەشىپ قىلغان. ياۋروپادا بولسا مىخ مەتبەئە تېخنىكىسى 15- ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا قوللىنىلغان. بۇ ئىككى رايوننىڭ مەتبەئە تېخنىكىسىنى قوللىنىش جەھەتتىكى زامان پەرقى ناھايىتى ئۇزۇن، شۇنداقلا بۇ ئىككى رايوننىڭ جۇغراپىيىلىك ئورنىمۇ ناھايىتى يىراق. ئۇنىڭ ئۈستىگە خەنزۇچە مەتبەئە ھەرپلىرى چاسا شەكىللىك مەتبەئە ھەرپى، ياۋروپالىقلارنىڭ مەتبەئەسى ھەرپلىك مەتبەئەدۇر. ئىلگىرىكى ياۋروپا ئالىملىرى ئېلىمىزدە كەشىپ قىلىنغان مەتبەئە تېخنىكىسىنىڭ ياۋروپاغا تەسىر كۆرسەتكەنلىكىنى ئىنكار قىلىشاتتى. ئېلىمىز ئالىملىرى ۋە ياۋروپادىكى جۇڭگو مەتبەئە تېخنىكىسىنىڭ ياۋروپا مەتبەئە تېخنىكىسىغا تەسىر كۆرسەتكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدىغان ئالىملار جۇڭگودا كەشىپ قىلىنغان مەتبەئەچىلىك تېخنىكىسىنىڭ قانداقلارچە غەربكە تارقىلىپ، ياۋروپاغا يەتكۈزۈلگەنلىكىگە ئىنكار قىلغۇچى ئالىملارنى قايىل قىلالىغۇدەك جاۋاب تاپالمايتتى. تاڭغۇتچە، بولۇپمۇ ئۇيغۇرچە مىخ مەتبەئە ھەرپلىرى ۋە مەتبەئە بۇيۇملىرى بايقالغاندىن كېيىن، قوللىنىش جەھەتتىكى زامان بوشلۇقىنى ئىككى ئەسىرلىك غەربكە تارقىلىش ئۆتكۈنچى مەزگىلى بىلەن تولۇقلىدى؛ ماكان جەھەتتە بولسا ئوتتۇرا تۈزلەڭلىكتىن غەربىي يۆنىلىش بويىچە 2000 كىلومېتىردىن ئارتۇق يىراقلىققا تارقالغانلىقىنى ئىسپاتلىدى. ئۇيغۇرچە مىخ مەتبەئە ھەرپلىرى ئېلىمىز مەتبەئە ئىدىيىسى ۋە تېخنىكىسىنىڭ غەربكە تارقىلىشىدىكى ۋاستىچى ئىدى. چۈنكى، ئۇيغۇرچە مەتبەئە ھەرپلىرى غەربنىڭ ھەرپلىك مەتبەئە ھەرپى پرىنسىپىنى شەكىللەندۈرگەن. شۇنىڭدىن كېيىن موڭغۇللارنىڭ گۈللىنىشى 13- ئەسىردىن 14- ئەسىرگىچە ئېلىمىزنىڭ غەرب بىلەن بولغان تۇرلۇك ئالاقىسىنىڭ كۆپىيىشىگە بىۋاستە تۈرتكە بولغان. بۇ ئېلىمىز مەتبەئە تېخنىكىسىنىڭ غەربكە تارقىلىشىنى ناھايىتى مۇھىم ئىمكانىيەت بىلەن تەمىنلىدى.

قىسقىسى، تاڭغۇتلار بىلەن ئۇيغۇرلارنىڭ مەتبەئە تېخنىكىسىنى قوللانغانلىقى ۋە تەرەققىي قىلدۇرغانلىقى، قىممەتلىك مىخ مەتبەئە بۇيۇملىرىنىڭ ساقلىنىپ قالغانلىقى ئېلىمىز ھەتتا دۇنيا مەتبەئەچىلىكىگە قوشۇلغان ئىنتايىن گەۋدىلىك تۆھپە بولۇپ، مىخ مەتبەئەچىلىك تارىخىدا تولىمۇ مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە!

(1997- يىل 8- ئاينىڭ 5- كۈنىدىكى «نۇر گېزىتى»دىن تۇرغۇن ئابدۇلئەزىز قىسقارتىپ تەرجىمە قىلدى)

ھېكمەت: ۋاقىتتىن ۋاز كەچكەن ئادەمدىن ۋاقىتمۇ ۋاز كېچىدۇ. ــــ شېكىسپېر

ئۆمۈر مۇساپەمدىكى سىردىشىم — «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلى

● ئابلىمىت ئاقيولى ●

1988 -يىلىنىڭ مەلۇم بىر كۈنى، ئىشخانامدا ئاساسىي قاتلاملاردىن ئىش بېجىرىشكە كەلگەن بىرقانچە بۇرادەر بىلەن قىزغىن پىكىرلىشىپ ئولتۇراتتۇق. ئىدارىنىڭ خەت - چەك تارقاتقۇچىسى كىرىپ، مۇقاۋىسى ئېسىل لايىھەلەنگەن بىرقانچە پارچە ئۇيغۇرچە ژۇرنالنى سۇندى:

— بۇ يېڭى نەشر قىلىنغان ژۇرنال ئىكەن. تەشۋىقات بۆلۈمىدىن ئەۋەتىپتۇ. ھەممىسىنى سىزگە ئەپكەلدىم. ئۆزىڭىزدەك كىتابخۇمار كىشىلەرگە تارقىتىپ بېرەرسىزمۇ؟

مەن ژۇرناللارنى مەمنۇنىيەت بىلەن ئېلىپ، يېنىمدىكى بۇرادەرلەرگە بىر پارچىدىن تارقىتىپ بەردىم. بۇرادەرلەر ژۇرنالنى قىزىقىش ئىچىدە ۋاراقلاشقا باشلىدى:

— ۋاھ، مىللەتلەر ئىشلىرى بويىچە ئۆز تىلىمىزدا دۆلەت دەرىجىلىك ژۇرنال نەشر قىلىنىپتۇ - دە!

— بۇ ژۇرنالنىڭ سەھىپىلىرى كۆپ، بىلىم دائىرىسى كەڭ، بەلەن ژۇرنال ئىكەن، ئەمەسمۇ؟!

— لايىھىلىنىشىنىڭ كۆركەم، بېسىلىشىنىڭ سۈپەتلىكلىكىنى دېمەمسىز، تېخى!

كۆپچىلىك ژۇرنال توغرىسىدا خېلى ئۇزاق بەس - مۇنازىرە قىلىشتى - دە، قولتۇقلىرىغا بىردىن قىسىپ چىقىپ كېتىشتى، خۇداغا شۈكۈر، ھەر ھالدا ماڭا بىرسى ئېشىپتۇ! ئۆزۈمگە نېسىپ بولغان شۇ سانىنى شۇ كۈنىلا ئىشتىياق بىلەن تولۇق كۆرۈپ چىقتىم. مانا شۇ تۇنجى ساندىن باشلاپ تا بۇ كەمگە قەدەر سان ئاتلاتماي دىدارلىشىپ، سىردىشىپ كەلمەكتىمەن. بۇنىڭغىمۇ ھەش - پەش دېگۈچە 10 يىل تولۇپ قاپتۇ، 10 يىللىق دىدار، 10 يىللىق ئالاقە، 10 يىللىق سىردىشىش بىزنى غايىۋى دوستلۇق رىشتىسى بىلەن چەمبەرچاس چېتىپ، قەدىناس دوستلارغا ئايلاندۇرۇپ قويدى.

كىشىلىك تۇرمۇش يولى تولىمۇ ئۇزۇن، مۇرەككەپ، چېتىشلىق دائىرىسى ناھايىتى كەڭ. ئىنسان ھايات مۇساپىسىدىن ئىبارەت بۇ سىرلىق مەنزىلدە مۆلچەرىدىن تاشقىرى نازۇك ئىشلارغا — قىيىنچىلىقلارغا، تىگىرقاشلارغا، تۈرلۈك زەربىلەرگە، موھتاجلىقلارغا دۇچ كېلىدۇ. مەدەتكە، يار - يۆلەككە، توغرا مەسلىھەتكە ئىنتىزار بولىدۇ. مانا بۇلار ئېھتىياج دېمەكتۇر. يېقىنقى 10 يىللىق ھاياتلىق سەپىرىمدىكى ئەنە شۇنداق مەنىۋى ئېھتىياجلىرىمغا «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلىدىن قانائەتلىنەرلىك جاۋابقا ئېرىشىپ كەلگىنىم ئۈچۈن ئۇنىڭ ھەر بىر سان، ھەر بىر سەھىپىسىنى تەشنالىق بىلەن ئوقۇدۇم، مۇلاھىزە قىلدىم، خاتىرە قالدۇردۇم، پايدىلاندىم، نەپ ئالدىم، ھوزۇر ئالدىم. شۇڭا، ئۇنى خىزمەت، تۇرمۇش ۋە كىشىلىك تۇرمۇش يولۇمدىكى سادىق دوست، تەلەپچان ئۇستاز ۋە خالىس يېتەكچىم ھېسابلىدىم.

***

دۆلىتىمىز دۇنيادىكى ئۇزاق تارىخقا، شانلىق مەدەنىيەت ئەنئەنىسىگە ئىگە زېمىنى كەڭ، ئاھالىسى كۆپ، كۆپ مىللەتلىك، تەرەققىيات باسقۇچىدىكى دۆلەت. نۆۋەتتە، ئېلىمىزنىڭ تارىختىن قالغان ئاسارەت ۋە توسالغۇلارنى شىددەت بىلەن بۆسۈپ، ئەسلىدىكى پىلانلىق ئىگىلىكتىن بازار ئىگىلىكىگە قەدەم ئېلىشى، ئەسىر ھالقىيدىغان ئۇلۇغۋار پىلانلارنى تۈزۈپ، دۆلەتنى قۇدرەتلىك، خەلقنى باي قىلىدىغان يۈكسەك مەدەنىيەتكە، يۈكسەك دېموكراتىيىگە، ئىلغار پەن - تېخنىكا، مۇكەممەل قانۇن - تۈزۈمگە ئىگە زامانىۋىلاشقان، دۇنيانىڭ ئالدىنقى قاتارىدىكى ئەلگە ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن يۈرۈش قىلىشى كىشىنى ئىنتايىن ھاياجانغا سالىدۇ، سۆيۈندۈرىدۇ، روھلاندۇرىدۇ. بىراق، بۇ ئۇلۇغۋار پىلانلار پۈتۈن پارتىيە، پۈتۈن مەملىكەتتىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ رەھبەرلىكىدە بىر نىيەت بىر مەقسەتتە ئۇيۇشۇپ، قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ، ھەر ساھە، ھەرقايسى سەپلەردە پارلاق مۇۋەپپەقىيەتلەرنى قولغا كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلىدۇ.

بۇ، ئېلىمىزدە مىللەتلەر خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش، مىللىي مەسىلىنى توغرا بىر

تەرەپ قىلىشنى، باراۋەر، ئىناق، گۈللەنگەن، قېرىنداشلارچە سوتسىيالىستىك يېڭىچە مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى بەرپا قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، ئەلۋەتتە. «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلى دەل مۇشۇ مەقسەتتە ۋەتەنىنىڭ بىرلىكى، دۆلەتنىڭ قۇدرەت تېپىشى، مىللەتلەرنىڭ ئورتاق گۈللىنىشى ئۈچۈن كەۋدىلىك ئەجىر سىڭدۈرۈۋاتقان تۆھپىكار ژۇرناللارنىڭ بىرى.

پەقەت 64 بەت ھەجىمدىكى بۇ ژۇرنال بىزنى سىياسىي، مەدەنىيەت، تارىخ، جۇغراپىيە، تەبىئەت، پەلسەپە، ئەدەبىيات، مىللەتشۇناسلىق، دىن، مېدىتسىنا، ئېتنوگرافىيە، ئەدەبىيات - سەنئەت قاتارلىق تەبىئىي پەن، ئىجتىمائىي پەن ۋە ئارىلىق پەنلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان كەڭ ساھەگە باشلاپ كىرىپ، بىلىم دۇردانىلىرىدىن بەخۇدۇك بەھرە ئالدۇرىدۇ؛ تەپەككۇر دۇنياسىدا سەيلى قىلدۇرىدۇ؛ روھ - شىجائىتىمىزنى ئۇرغۇتۇپ، تالانت ۋە ئىقتىدارىمىزنى جارى قىلدۇرۇشقا رىغبەتلەندۈرىدۇ، مۇشۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا، ئۇ خۇددى ئۇنىۋېرسال ئالىي بىلىم يۇرتىغا ئوخشايدۇ.

«مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلى پارتىيىمىزنىڭ نەشرىياتچىلىق فاڭجېنىدا باشتىن - ئاخىر چىڭ تۇرۇپ، بايرىقى روشەن، مەيدانى مۇستەھكەم ئىكەنلىكىنى ئۆز ئەمەلىيىتى ئارقىلىق ئىپادىلىدى. ئۇنىڭ مەزمۇنى ساغلام، سەھىپىلىرى رەڭدار، بىلىم خاراكتېرى كۈچلۈك بولغاچقا، جامائەتچىلىكنىڭ سۆيۈپ ئوقۇشىغا ئىزچىل سازاۋەر بولۇپ كەلمەكتە. بىز ئۇنىڭ «ژۇرنىلىمىزنىڭ ئالاھىدە ماقالىلىرى»، «ئىسلاھات ۋە تەرەققىيات»، «مىللەت ۋە قانۇن»، «مۇھاكىمە ۋە تەتقىقات» قاتارلىق سەھىپىلىرى ئارقىلىق پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتنىڭ تۈپ سىياسەتلىرىدىن، ئىسلاھات، ئېچىۋېتىش ۋە جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش داۋامىدىكى يېڭى ئۇچۇر، يېڭى يۈزلىنىشلەردىن، كىشىگە ئىلھام بەخش ئېتىدىغان يېڭى تەرەققىيات ۋە يېڭى مۇۋەپپەقىيەتلەردىن خەۋەرلىنىمىز، يېڭى نىشان، يېڭىچە ھاسىلاتلارغا ئېرىشىمىز؛ «مىللىتىم ھەققىدە پاراڭ»، «جاھانغا نەزەر»، «مىللەت خەزىنىسى» سەھىپىلىرى ئارقىلىق ئۆزىمىزنىڭ، قېرىنداش ئەللەر ۋە قېرىنداش مىللەتلەرنىڭ تارىخى، مەدەنىيىتى، ئۆرپ - ئادەتلىرى ۋە تەرەققىياتلىرىدىن خەۋەردار بولۇپ، سېلىشتۇرۇش، تەھلىل قىلىش ئارقىلىق ئۆزىمىزدىكى پەرقلەرنى تېپىش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشىمىز؛ «گۈلدەستە»، «ئوقۇرمەنلەر ساداسى»، «ھەزىل سوئالغا ھەزىل جاۋاب»، «كۈلكە خۇرۇچلىرى» سەھىپىلىرى ئارقىلىق ئېستېتىك زوق، تەربىيە، ساۋاق ۋە بەدىئىي دىتقا ئىگە بولىمىز؛ «تۇرمۇشىڭىزغا مەسلىھەت»، «سالامەتلىك ۋە ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈش» سەھىپىلىرى ئارقىلىق سالامەتلىك، ساقلىقنى ساقلاش، پەننىي ئومۇملاشتۇرۇش بىلىملىرىدىن بەھرە ئالساق؛ «جەۋھەرلەردىن تەرمىلەر» ئارقىلىق، ئەجدادلىرىمىزنىڭ ئەقىل - پاراسەت ۋە تەپەككۇرغا تويۇنغان مۇكەممەل تەلىملىرى، پەندىي - نەسىھەتلىرىدىن تەربىيە ئېلىپ، ئەيىب - نۇقسانلىرىمىزنى تۈزىتىمىز، ھاياتلىق نىشانىمىزنى توغرىلايمىز، روھلىنىپ تېخىمۇ گۈزەل ئاسايىشلىق يېڭى دۇنيا پەربا قىلىش ئۈچۈن ئاتلىنىمىز. قىسقىسى، «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلى ئۇيغۇر تىلىدا نەشر قىلىنىۋاتقان قەرەللىك ژۇرناللار ئىچىدە كىشىنى ئەڭ رازى قىلىدىغان جەلپكار ژۇرنال، شۇنداقلا ئاخبارات - نەشرىيات مەھكىمىسى مەملىكەت بويىچە باھالاپ چىققان يۈز خىل نۇقتىلىق قەرەللىك ژۇرنال قاتارىغا كىرەلىگەن ئۇيغۇر تىلىدىكى بىردىنبىر ژۇرنالدۇر. ئۇنىڭ ئېسىل سۈرەتلەر بىلەن لايىھىلەنگەن مۇقاۋىلىرىدىن تارتىپ نەپىس ھۆسنخەت گۈلزارىغىچە، «مۇھەررىردىن تەۋسىيە» بىلەن باشلانغان تىتۇلدىن تارتىپ كىشىنى سۆيۈندۈرىدىغان «بەت ئاستى چىمەنزارى»غىچە ئورۇنلۇق ئورۇنلاشتۇرۇلغان ھەممىلا سەھىپە - ستونلىرى كىشىگە ئۆزگىچە ھۇزۇر بېغىشلايدۇ ۋە نەپ - مەنپەئەت ئاتا قىلىدۇ. مانا بۇ — مۇۋەپپەقىيەت، مانا بۇ ئۆزگىچىلىك، مانا بۇ ئىزدىنىش ۋە تىرىشچانلىقنىڭ يارقىن مېۋىسى.

* * *

ژۇرنالچىلىق — سىياسەتچانلىقى كۈچلۈك، مەسئۇلىيىتى ئېغىر، چوڭقۇر ۋە ئەتراپلىق بىلىم تەلەپ قىلىدىغان، پىرىنسىپاللىق ھەم ئەستايىدىللىق بىلەن ئىشلىنىدىغان جاپالىق، زىل خىزمەت. بۇنى شۇ كەسىپنىڭ ئەھلىلىرى تېخىمۇ كونكرېت، تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلىدۇ. دۆلەت دەرىجىلىك ئۇنىۋېرسال كەسپىي ژۇرنال «مىللەتلەر ئىتتىپاقى»غا قويۇلغان تەلەپ تېخىمۇ قاتتىق، ئۆلچەم تېخىمۇ يۇقىرى، ئەلۋەتتە. «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلىنىڭ ژۇرنالچىلىق نىشانى ئېنىق، تەھرىرلىك ئىستىلى دۇرۇس، ژۇرنال باشقۇرۇشى دېموكراتىك، خىزمەت پوزىتسىيىسى ئەستايىدىل بولغاچقا، ئىزچىل ھالدا يۇقىرى سەۋىيىلىك ياخشى ماقالە - ئەسەرلەرنى تاللاپ ئىشلەتتى؛ نادىر

ھېكمەت: ئىنسان تەبىئىتىنىڭ ئەڭ چوڭقۇر ماھىيىتى ھۆرمەتلىنىشكە تەشنا بولۇشتۇر. — ۋىليام جامېس

ئەسەرلەرنى تەشكىللەشكە ئەھمىيەت بەردى: تالانتلىق، قابىل قەلەم ئىگىلىرىنى ئۆز يېنىغا جەم قىلالىدى. پاساھەتلىك ئەسەرلىرى ۋە ئېسىل ئىلمىي ئەمگەكلىرى بىلەن مۇۋەپپەقىيەت قازىنىپ خەلقىمىز ئىچىدە يۇقىرى ئابرويغا ئېرىشكەن ئابدۇكېرىم راخمان، ئەخمەت ھاشىم، ماخمۇت مۇھەممەت، زوردۇن سابىر، مۇھەممەتئېلى زۇنۇن، ئەخمەت ئىمىنگە ئوخشاش داڭدار يازغۇچى، مۇتەخەسسىس ۋە جامائەت ئەربابلىرى بۇ ژۇرنالنىڭ دائىملىق ئاپتورلىرىدۇر، شۇڭا، ئۇنىڭ مەملىكەت ئىچى - سىرتىدا ئىناۋەت قازىنىپ، خەلق سۆيۈپ ئوقۇيدىغان، يۇقىرى تىراژلىق ژۇرناللارنىڭ بىرىگە ئايلىنالىشى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس. ژۇرنال باش مۇھەررىرى ۋە مۇھەررىر خادىملارنىڭ بىر ياقىدىن باش چىقىرىپ، جاپالىق، مىننەتسىز ئەجىر قىلىشلىرى — ژۇرنالنىڭ ئەل كۆڭلىگە يېقىشىدىكى يەنە بىر مۇھىم ئامىل. سەھنە ئارقىسىدىكى بۇ نامسىز قەھرىمانلار سانسىز تۈنلەرنى كىرپىك قاقماي تاڭغا ئۇلاپ يېڭى مەزمۇن، يېڭى شەكىل، يېڭى قىزىق نۇقتا ۋە يېڭى تەپەككۇرلار ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزگەندۇ؛ تالاي دىم ئېلىش ۋاقىتلىرىدىن، نۇرغۇنلىغان زۆرۈر خۇسۇسىي ئىشلىرىدىن ۋازكەچكەندۇ؛ كىتاب - ژۇرنال، لۇغەت - قامۇسلار دۆۋىسى ئىچىدە كۈنلەپ - كۈنلەپ ئىزدەنگەندۇ؛ يېزىقچىلىقتا پىشمىغان ئاپتورلارنىڭ ئۆزگىچە، ئەمما خام - پىتىر ئەسەرلىرىگە قايتا - قايتا ئىشلەپ قادىلىپ ئولتۇرغاندۇ؛ تەرەپ - تەرەپلەرگە چېپىپ ئالاقىلىشىپ، تەشكىللەپ، تىراژ توپلاپ ھارغاندۇ، چارچىغاندۇ، خورىغاندۇ... ئۆزلىرىنى ئۇنتۇغان ھالدا خالىس تۆھپە قوشقۇچىلار ئۇچۇن ھەرقانداق مۇكاپات - ئىنئاملار كەملىك قىلىدۇ. مۇۋەپپەقىيەت نەتىجىلىرى ۋە خەلقنىڭ ئالقىشلا مانا شۇ كەمتۈكلۈكنى تولدۇرسا كېرەك. قارىشىمچە، «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلىدىكى مۇھەررىر ئەزىمەتلەرنىڭ تۆھپىلىرى ئوقۇمەنلەرنىڭ مىننەتدارلىقى ۋە ژۇرنالنىڭ شۆھرىتى بىلەن يۇغۇرۇلۇپ كەتكەن.

* * *

مەن دۆلەت ئىگىلىكىدىكى مەتبەئە كارخانىسىدا خىزمەت قىلىۋاتقان، تۇرلۇك -تۇمەن ھەۋەس - ئىشتىياقلار ئىچىدىن دىلىغۇل بولماي، يېزىقچىلىقتىن ئىبارەت بۇ قىيىن ۋە ئازابلىق ئىشنى تاللىغان بىر ئاددىي ئادەم. كۆپ يىللاردىن بۇيان ئۆزلۈكۈمدىن ئۆگىنىپ، مەشىق قىلىپ مەتبۇئاتلاردا بىر قاتار شېئىر، ھېكايە، مەسەل ۋە ماقالىلەرنى ئېلان قىلغان بولسامۇ، تۇزۇك مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشەلمىگەنىدىم. «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلى بىلەن تونۇشقاندىن كېيىن ئەھۋالىمدا زور بۇرۇلۇش بولدى. ژۇرنالنىڭ ماڭا بولغان يېتەكچىلىكى، تۈرتكىسى ۋە مەدەتى تولىمۇ زور بولدى. مەن دەسلەپكى مەزگىللەردە، بۇ ژۇرنالدا ئېلان قىلىنغان ماقالىلەر ۋە ئەسەرلەرنى تەكرار ئوقۇپ، قايتا-قايتا مۇھاكىمە قىلدىم؛ يازغانلىرىم بىلەن سېلىشتۇرۇپ پەرقلەرنى ئىزدىدىم؛ ئۇنىڭدىكى ياخشى ئۇسلۇب، تاۋلانغان تىل، ئېسىل تېخنىكىلىق قۇرۇلمىلارنى ئۆرنەك قىلدىم. شۇ ئاساستا يېزىپ چىققان «غورۇر توغرىسىدا» ناملىق ماقالەم بۇ ژۇرنالنىڭ 1996- يىللىق 6-سانىدا ئېلان قىلىندى. بۇنىڭ ماڭا بولغان ئىلھامى ناھايىتى چوڭ بولدى. كېيىن يەنە بۇ ژۇرنالدا «ئۆمۈچۈكنىڭ ھەسەتخورلۇقى» ناملىق مەسەلىم بىلەن «ئاكامنىڭ كېسىلى» ناملىق ھېكايەم ئېلان قىلىنىپ، ئىقتىدارلىق ئوبزورچى ئەنۋەر ئابدۇرېھىم ئەپەندى بىلەن نۇرنىسا مۇھەممەت خانىملارنىڭ قەلىمى ئاستىدا تولۇق مۇئەييەنلەشتۈرۈلدى ۋە يۇقىرى باھاغا ئېرىشتى. بۇ مۇئەييەنلەشتۈرۈشلەر مەن ئۇچۇن تولىمۇ مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. چۈنكى، كۆپىنچە ھاللاردا دەسلەپكى مۇۋەپپەقىيەت كېيىنكى تەرەققىيات ئۇچۇن خىمىرتۇرۇچ بولۇپ قالىدۇ. «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلى ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىنىڭ ماڭا بەرگەن مەدەتى، قوللىشى، پەرۋىشى مېنى تېخىمۇ تىرىشىپ ئۆگىنىشكە، يېزىقچىلىق ماھارىتىمنى ئۈزلۈكسىز ئۆستۈرۈپ ئەل ئالقىشلايدىغان ياخشى ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىشقا ئۈندەيدۇ. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن، مەن باش مۇھەررىرگە ۋە تەھرىر بۆلۈمىدىكى بارلىق خادىملارغا سەمىمىي تەشەككۇرۇمنى بىلدۈرىمەن.

10 يىللىق جاپالىق مۇساپە ئارقىلىق، «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلى پىشىپ يېتىلىپ نەۋ قىرانلىق دەۋرىگە قەدەم قويدى. نەۋ قىرانلىق — تالانت ۋە غەيرەت-شىجائەت ئۇرغۇپ تۇرىدىغان ئالتۇن پەيت. بۇنداق پەيتتە نى-نى مۆجىزىلەرنى ياراتقىلى بولىدۇ. مەن ژۇرنالنىڭ 10 يىللىق خاتىرە تويىنى چىن قەلبىمدىن قۇتلۇقلايمەن. ئۇنىڭ توختاۋسىز يېڭىلىق يارىتىشىنى، تېخىمۇ تاكامۇللىشىشىنى، تېخىمۇ يۇقىرى پەللىگە ئۆرلىشىنى تىلەيمەن!

(ئاپتور: كورلا شىنخۇا 2-باسما زاۋۇتىدا)

ھېكمەت: كىمكى ئۆزىنى ھۆرمەتلىسە، شۇ ھۆرمەتكە سازاۋەر بولىدۇ. — بالزاك

گېنېرال شاۋخۇا: ئاز سانلىق مىللەتلەر ماڭا گۈزەللىك بەخش ئەتتى

شى يى

فو تو ـ سۈرەتچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ، جۇڭگو فوتو ـ سۈرەتچىلىرى سېپىگە كىرىش جۇڭگو ھەربىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى قامۇس تۈزۈش بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى گېنېرال شاۋخۇا ئۈچۈن قىزىقىشىڭلا سەۋەبىدىنمۇ؟ ئۇنىڭ فوتو ـ سۈرەت ئەسەرلىرىنىڭ بىرمۇنچىلىرىدە ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىنىڭ مەنزىرىلىرى، ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئۆرپ ـ ئادەتلىرى ۋە ئاز سانلىق مىللەت شەخسلەر ئەكس ئەتتۈرۈلگەنلىكىنىمۇ پەقەتلا بىر فوتو سۈرەتچىنىڭ تېما تاللىشىدىكى ئالاھىدە ئۇسلۇبى دېيىش كېرەكمۇ؟ رەئىس ماۋزېدۇڭنىڭ كېلىنى بولغان گېنېرال شاۋخۇا ئاز سانلىق مىللەتلەرگە قانداق مۇھەببەت باغلىغان...

بېيجىڭ شەھىرىنىڭ شىسەن تېغى باغرىدىكى جىمجىت بىر ھويلىدا يامغۇردىن كېيىن تومۇزغىلارنىڭ چىرىلداشلىرى پات ـ پات ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ياپيېشىل چىملىق ۋە ھويلا ئەتراپىغا تىكىلگەن مېۋىلىك دەرەخلەر بىلەن ھويلىغا تېرىلغان كۆكتاتلار پۈتۈن ھويلىنى قويۇق يېزا ھىدىغا پۈركەپ تۇراتتى. بۇ ھويلىدا ماۋئەنچىڭ، شاۋخۇا ۋە ئۇلارنىڭ ئوغلى ماۋشىنيۇ تۇراتتى.

ئادەتتىكى ئائىلىلەرگە ئوخشاش، بۇ ئۆيدىمۇ ئايال خوجايىن بار چاغلاردا مېھرىبانلىق ۋە قىزغىن كەيپىيات نامايان بولاتتى. گېنېرال شاۋخۇا ئۆيگە قايتىپ كېلىشى بىلەنلا پۈتۈن ھويلىنى ئۇنىڭ كۈلكىسى ۋە ئاۋازى قاپلاپ بۇ ھويلا شاد ـ خۇراملىققا چۆمەتتى. گېنېرال شاۋخۇا ماۋجۇشىنىڭ كېلىنى بولۇش سۈپىتى بىلەن ھەممە ئادەمگە تونۇش بولۇپلا قالماي، بەلكى يەنە يېزىقچىلىق جەھەتتىكى ئۆزىگە خاس نەپىس ئۇسلۇبى، سۈرەتكە تارتىشتىكى يۈكسەك ماھارىتى بىلەن جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى ۋە جۇڭگو فوتو ـ سۈرەتچىلەر جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى بولۇپ كىشىلەرگە تونۇلغانىدى. ئۇ دائىم ناھايىتى ئالدىراش بولغاچقا، بەزىدە ئوغلى ماۋشىنيۇنىڭمۇ كوتۇلداپ ئەيىبلەشلىرىگە ئۇچراپ تۇراتتى. ماۋشىنيۇ ئاپىسىنىڭ ھەممىگە تەڭ ئېتىبار بېرىدىغان تالانتلىق ئايال ئىكەنلىكىنى بىلەتتى، ئەلۋەتتە. چۈنكى ئاپىسىنىڭ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ دەرسلىكىگە كىرگۈزۈلگەن ماقالىسى ئوخشاش بولمىغان ياشتىكى سانسىزلىغان كىشىلەرنىڭ بوۋىسى ماۋزېدۇڭغا بولغان مەڭگۈلۈك سېغىنىش ھېسسىياتىنى ئۇرغۇتقانىدى. شياڭگاڭنىڭ قايتۇرۇۋېلىنغانلىقىنى تەبرىكلەش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن «100 يىللىق ئار ـ نومۇس يۇيۇلدى» دېگەن تېمىدىكى فوتو ـ سۈرەت مۇسابىقىسىدە ئاپىسى بىراقلا ئۈچ تۈر بويىچە مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئىدى.

ئۆتكەن ئىشلار غۇۋا چۈشتەك ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ھايات مەنالىرىنى بېيىتقان شاد ـ خۇرام كۈنلەردىكى ئەسلىمىلەر كىشى قەلبىدىكى مەڭگۈلۈك ئەسلىمىلەرگە ئايلىنىپ قالىدۇ. ئازادە مېھمانخانىدا «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلىنى ۋاراقلاپ ئولتۇرغان گېنېرال شاۋخۇانى ژۇرنال مۇقاۋىسىدىكى ماۋجۇشىنىڭ تونۇش پۈچۈركىسى ھاياجانغا سالغان ئىدى. ئۇ ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسكە ئېلىپ خىيالغا چۆمگەنىدى. ئىلگىرى ئۇلار ماۋجۇشى بىلەن بىرگە تۇرمۇش كەچۈرگەن چاغلاردىكى ئائىلىسىگە مۇناسىۋەتلىك بولغان

ماقال ـ تەمسىل: تاغ يېنىڭدا بولسا، ئوتۇندىن غەم قىلما، يار يېنىڭدا بولسا خوتۇندىن (غەم قىلما). (ئوبۇلھاشىم.ت)

بەزى سۈرەتلەر، ماتېرىياللار ئۇلارنىڭ قىممەتلىك بۇيۇملىرى ئىدى. بولۇپمۇ سۈرەتلەر بەك قەدىرلىنەتتى. ماۋجۇشى بالىلارغا بەك قاتتىق تەلەپ قوياتتى. ئۇلارنىڭ خالىغانچە رەسىم بۇيدۇرۇۋېلىشىغا ھەرگىز يول قويمايتتى. بۇ شاۋخۇانىڭ فوتو - سۈرەت لېنتىسىنى يۇيۇش تېخنىكىسىنى ئۆگىنىشىگە سەۋەب بولغانىدى. شاۋخۇا بىلەن ماۋئەنچىڭ ئۆزلىرىنىڭ تارتىلىق ئۆيىنى سۈرەت يۇيۇش ئۆيىگە ئۆزگەرتكەن بولۇپ، ئەينى چاغدىكى شارائىت ناھايىتى ئاددىيلا ئىدى. ئۇلارنىڭ ئائىلىسى دائىم ئىشلىتىپ كېلىۋاتقان سۈرەتكە تارتىش ئاپپاراتى ماۋئەنيىڭ سوۋېت ئىتتىپاقىدىن ئالغاچ كەلگەن كونا ئاپپارات بولۇپ، بۇ ئاپپارات پۈتۈن ئائىلىگە شاد- خۇراملىق ئېلىپ كېلىپلا قالماي، بەلكى يەنە كېيىنكىلەر ئۈچۈنمۇ تولۇقلىغۇسىز بىباھا ماتېرىياللارنىمۇ قالدۇرغانىدى. كېيىنكى چاغلاردا، كىتاب نەشر قىلدۇرۇش ئېھتىياجىدىن شاۋخۇا بىلەن ماۋئەنچىڭ دائىم ئالاقىدار ئورۇنلارغا بېرىپ، فوتو - سۈرەتلەرنى ئارىيەتكە ئېلىشقا، بەزىدە تېخى بەلگىلىمە بويىچە پۇل تۆلەشكە توغرا كېلەتتى، بۇ ئۇلارغا كۆپ ئاۋارىچىلىق تۇغدۇرۇپ بېرەتتى. شۇڭا گېنېرال شاۋخۇا يازما ماتېرىياللارنى توپلىغاندا ئېھتىياجلىق بولغان ماتېرىيالارنى سۈرەتكە تارتىۋالىدىغان بولدى. 80 - يىللارغا كەلگەندىلا ئۇ ئۆزىگە تەۋە بولغان «شاگۇا» ماركىلىق ئاپپاراتقا ئېرىشەلىگەنىدى. بۇ ئاپپاراتنىڭ ئورنىغا «كانون» ماركىلىق ئاپپاراتقا ئالماشتۇرۇشمۇ تېخى يېقىنقى يىللاردىكى ئىش ئىدى. شۇ چاغدا، ئۇنىڭغا كۆپ يىللاردىن بۇيان ھەمراھ بولۇپ كەلگەن كونا ئاپپارات ئۇنىڭ سۈرەتكە تارتىش ماھارىتىنى يېتىلدۈرگەن ئىدى.

مۇخبىر گېنېرال شاۋخۇادىن: «سىز ئاز سانلىق مىللەتلەر تېما قىلىنغان فوتو - سۈرەتلەرگە ئىنتايىن قىزىقىدىكەنسىز، ئاساسلىقى ئۇلارنىڭ كىيىنىش جەھەتتىكى سىرتقى گۈزەللىكىنى نەزەردە تۇتامسىز؟» دەپ سورىغاندا، ئۇ: «ياق، ئۇنداق دېگىلىمۇ بولمايدۇ، مەن ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ قويۇق مىللىي تۈسكە ئىگە بولغان مەدەنىيەت ئەنئەنىلىرىگە تېخىمۇ قىزىقىمەن» دەپ جاۋاب بەرگەنىدى. ئۇ ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئۆزىگە خاس مەدەنىيىتى بىلەن كىيىم - كېچەك ۋە زىبۇ زىننەت بۇيۇملىرىدىكى ئۆزگىچە گۈزەللىككە قىزىقىدىكەن.

«سۈرەتكە تارتىش نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا، دېيزۇ قىزلىرى مەندە تولىمۇ چوڭقۇر تەسىر قالدۇردى. مەن ئۇلارنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكىنى نامايان قىلىپ تۇرىدىغان كىيىم - كېچەكلىرى بىلەن ئاشۇ كىيىم - كېچەكلەرنىڭ رەڭدارلىقىدىن كىيىملىك رەختلەرنى تاللاشقا ئېتىبار بېرىشىدىن كارامەت زوقلىنىپ كېتىمەن. مېنى ھەممىدىن بەكرەك ئۆزىگە مەپتۇن قىلىدىغىنى ئۇلارنىڭ گىرىم قىلىشتىكى ماھارىتى بولدى. ئۇلارنىڭ ياسىنىپ بولغاندىن كېيىنكى گۈزەللىكى يۈزلىرىدە ئەمەس، بەلكى چېكە چاچلىرىدا ئىپادىلىنىپ تۇرىدىكەن. ئۇلارنىڭ ئۇچىسىدىكى گۈللۈك شايى كىيىملەرنىڭ رەڭدارلىقى كىشىنى خۇددى چۈش كۆرۈۋاتقاندەك تەسىراتلارغا چۆمدۈرىدىكەن. بۇ ھەقىقەتەن گۈزەللىكى ئارقىسىغا يوشۇرۇنغان شۇنداق مىللەت ئىكەنكى، ناۋادا سىز ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن زەن قويۇپ قارايدىغان بولسىڭىز، چوقۇم چەكسىز لەززەت ئىچىدە قېلىشىڭىز مۇمكىن...

گېنېرال شاۋخۇا سۆزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، كۈلۈپ تۇرۇپ قوشۇمچە قىلدى: «ئاشۇ چاغدا مەن قىزلارنىڭ كەينىدىن قوغلاپ يۈرۈپ زوق - شوخ بىلەن سۈرەتكە تارتىپ كېتىمەن».

بۇ پەقەتلا گېنېرال شاۋخۇانىڭ فوتو سۈرەتچى بولۇش سۈپىتى بىلەن دېيزۇ مىللىتىگە نىسبەتەن چىن قەلبىدىن ئۇرغۇپ چىققۇۋاتقان مەدھىيە سۆزلىرىدۇر، خالاس. گۈزەللىكنى بايقاش نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا، بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ جۇڭگو تىل - ئەدەبىياتى فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن گېنېرال شاۋخۇا ناھايىتى يۇكسەك دەرىجىدە ئېستېتىك قاراشقا ئىگىدۇر. ئۇ يازغان ماقالىلەرمۇ ناھايىتى مەزمۇنلۇق بولۇپ، كۆپ ساندىكى فوتو - سۈرەت ئەسەرلىرىگە شېئىرىي مىسرالار بىۋاستە تېما قىلىپ تاللانغان.

گېنېرال شاۋخۇا ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيىتى بىلەن ئىنسانىي گۈزەللىككە مەپتۇن بولغاندىن سىرت، يەنە يېگى جۇڭگونى قۇرۇش يولىدا زور تۆھپىلەرنى قوشقان ھەمدە يېڭى جۇڭگونىڭ گۈللەپ قۇدرەت تېپىشى ئۈچۈن ئۈزلۈكسىز تىرىشىپ كېلىۋاتقان ھەر مىللەت قېرىنداشلارغا چوڭقۇر مۇھەببەت باغلىغان، ئۇ مۇشۇ مۇھەببەتنىڭ قۇچىقىدا ماۋجۇشىنىڭ ئىزىنى بويلاپ ئۇزۇن سەپەر يولىنى كېزىپ چىققان. ئۇزۇن سەپەر يولىدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىدا، تولۇپ - تاشقان ھېسسىيات بىلەن جاپا - مۇشەققەتتىن باش تارتماي نۇرغۇنلىغان قىممەتلىك كۆرۈنۈش ۋە مەنزىرىلەرنى سۈرەتكە ئالغانىدى.

ئۇ سۈزەتكە ئالغان ئاز سانلىق مىللەتلەرگە مۇناسىۋەتلىك نۇرغۇن ئېسىل ئەسەرلەر ئۇنىڭ گۈزەل ئەسلىملىرىنىڭ بىر قىسمى تەرىقىسىدە قەلبىدە مەڭگۈ ساقلانغۇسى...

(ئابلا ئىسھاق تەرجىمە قىلدى)

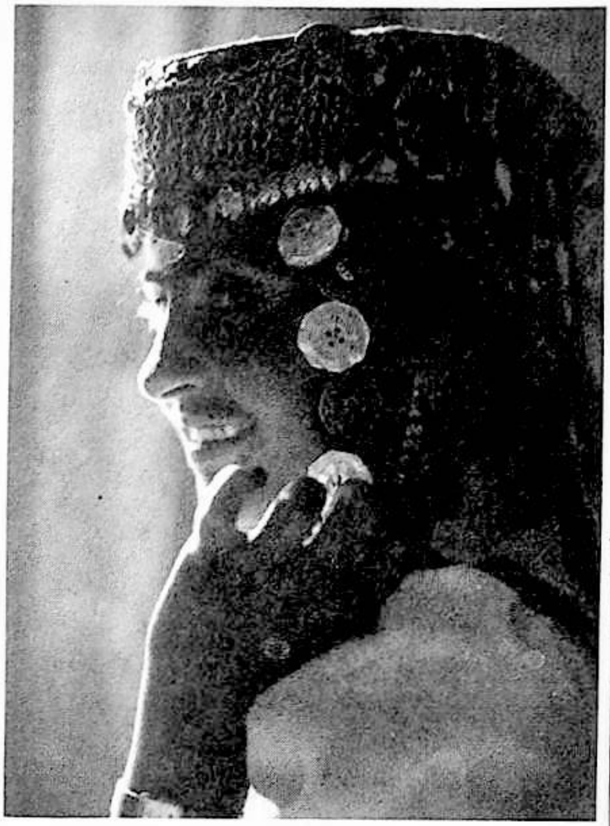

تاجىكلار تۇرمۇشىدىكى پەرز ۋە پەرھىزلەر

● شىرىن قۇربان ●

تۈرلۈك ئېتىقاد، مىللىي ئۆرپ-ئادەت ۋە ھەر خىل قائىدە-يوسۇنلار تۈپەيلىدىن، تاجىكلارنىڭ ئىجتىمائىي ئەخلاق قارىشىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدا جەمئىيەت، تۇرمۇش ۋە كىشىلىك مۇناسىۋەتنىڭ مىزانى سۈپىتىدە بىر يۈرۈش پەرز ۋە پەرھىزلەر شەكىللەنگەن. بۇنداق پەرز ۋە پەرھىزلەر ياخشى پىكىر بىلەن يامان پىكىر، ياخشى سۆز بىلەن يامان سۆز، ياخشى ھەرىكەت بىلەن يامان ھەرىكەتنىڭ پاسىلى تەرىقىسىدە ئۇزاق زامانلاردىن بۇيان تاجىك خەلقىنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى تۇرمۇشىدا تېگىشلىك رولىنى كۆرسىتىپ كەلمەكتە. گەرچە ھازىرقى زامان تەلىم - تەربىيىسى (مەسىلەن، مەكتەپ تەربىيىسى، قانۇن - تۈزۈم تەربىيىسى، سىياسەت تەربىيىسى قاتارلىقلار) تاجىكلارنىڭ ئەنئەنىۋى ئائىلە تەربىيىسى بىلەن جەمئىيەت تەربىيىسىگە زور دەرىجىدە سىڭىپ كىرىپ، كىشىلەرنى يېڭى ئىدىيە، يېڭى ئاڭ بىلەن قوراللاندۇرۇپ، كىشىلەرنىڭ مەنىۋى قىياپىتىدە غايەت زور ئۆزگىرىشلەرنى پەيدا قىلغان بولسىمۇ، لېكىن نەچچە ئەسىرلەر داۋامىدا شەكىللەنگەن ئەنئەنىۋى پەرز ۋە پەرھىزلەرمۇ يەنە ئۆزىنىڭ تەربىيىۋىلىك رولىنى يوقاتقىنى يوق. پەرز ۋە پەرھىزلەرنىڭ مەزمۇن دائىرىسى ناھايىتى كەڭ بولسىمۇ، بىر قىسىم مويسىپىت - ئاقساقاللار ئۇنى «3 ياخشى ئەمەل»گە ئومۇملاشتۇرغان. «3 ياخشى ئەمەل» ماھىيەتتە، قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار بولۇپ، «پەرز»نىڭ دائىرىسىنى شەكىللەندۈرگەن؛ «3 ياخشى ئەمەل» گە خىلاپ بولغان ئىشلار قىلماسلىققا تېگىشلىك ئىشلار بولۇپ، ئادەتتە «پەرھىز»نىڭ دائىرىسىنى شەكىللەندۈرگەن. بۇلار گەرچە قارىمۇ قارشى بولسىمۇ، لېكىن ئىنسان ھايات مەنزىلىدە تەڭ بەستە ماڭىدۇ. شۇڭا، پەرز بىلەن پەرھىز بىر تەكشىلىكتىلا تەڭ شەرھلىنىدۇ. ئادەتتە، «قىلماق لازىم» پەرز دەپ، «قىلماسلىق لازىم» پەرھىز دەپ چۈشەندۈرۈلىدۇ. «3 ياخشى ئەمەل» ياخشى پىكىر، ياخشى سۆز ۋە ياخشى ھەرىكەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولىدۇ. شەرھلىگەندە، ئىنساننىڭ بارلىق ھايات پائالىيىتى «3 ئەمەل» دائىرىسىدىن باشقىچە بولمايدىكەن. «ياخشى پىكىر» — چىن باتىن ئېتىقاد بولۇش، ئۆزىنى ئۆزى يوغان كۆرسىتىپ، نالايىق پىكىر، غۇم ۋە ھەسەتخورلۇق قىلماسلىقتىن ئىبارەت؛ «ياخشى سۆز» — ياخشى پەزىلەتنى ئۇلۇغلاش، يالغانچىلىق، ئالدامچىلىق، ئۇرۇش - جېدەل، تۆھمەت-ھاقارەت قىلماسلىقتىن ئىبارەت؛ «ياخشى ھەرىكەت» — سەمىمىي، ساداقەتلىك بولۇش، ئەمىر-مەرۇپلارغا بويسۇنۇش، قائىدە-يوسۇنلارغا رىئايە قىلىش، خەيرى- ساخاۋەتلىك بولۇش، غېرىب - بىچارىلەرگە يار-يۆلەك بولۇشتىن ئىبارەت.

بىز 1997- يىل 8- ئايدا، تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىنىڭ بىر قىسىم يېزا-كەنتلىرىدە تاجىكلارنىڭ ئىجتىمائىي قارىشى توغرىسىدا ئەمەلىي تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغانىدۇق. بۇ جەرياندا بىز بىرقەدەر ئومۇمىيلىققا ئىگە بولغان پەرز ۋە پەرھىزلەرنى توپلاپ رەتلەپ چىقتۇق.

ماقال - تەمسىل: يارنى كولىسا قان چىقار، يىغىرنى كولىسا جان (چىقار). (لوبۇلھاشىم. ت)

1. ئاتا-ئانا تىرىك ھايات مەزگىللەردە، پەرزەنتلەرنىڭ ئۆي ئايرىپ چىقىشى مەنئى قىلىنغان. شەرھلەپ بېرىشچە، پەرزەنت بولغۇچىنىڭ ئەڭ بۈيۈك بۇرچى ــ ئاتا-ئانىسىنى بېقىش - ئاسراش، ئۇلارنى خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈرۈش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىش. ئەگەر كىمكى بۇ بۇرچنى ئادا قىلماي، ئاتا-ئانىسىنى تاشلاپ، ئۆي ئايرىپ چىقىۋالسا، بۇنداق پەرزەنت «بىۋاپا بالا» نامىغا قېلىپ، پۈتۈن خەلقنىڭ لەنىتىگە ئۇچرايدۇ. لەنەت-قارغىش ئىچىدە قالغان بۇنداق بالىنىڭ كۆڭلى ئەبەدىي ياخشى بولمايدۇ. ئىشقىلىپ 2 - 3 ئەۋلاد كىشىلەرنىڭ بىر ئۆيدە تۇرمۇش كەچۈرۈشىدىن شەكىللەنگەن ئائىلە باشلىقى تۈزۈمىدىكى چوڭ ئائىلە تاجىك جەمئىيىتىدە ئومۇميۈزلۈك مەۋجۇت بولۇپ كەلمەكتە. تاجىك دىيارلىرىدا ئاتا-ئانا قېرىغاندا خارلىنىدىغان ياكى يار-يۆلەكسىز قالىدىغان ئەھۋالمۇ ناھايىتى ئاز ئۇچرايدۇ.

2. بالا 7 - 8 ياشلارغا كىرگەندە، سۈننەتنى قىلىش، بالاغەتكە يەتكەندە تويىنى قىلىش ئاتا-ئانىنىڭ بۇرچى، پەرزى ۋە قەرزى ھېسابلىنىدۇ. تاجىكلارنىڭ ئۆلۈم-يېتىم ئادىتىدە، ئەگەر ئۆلگۈچى نارەسىدە قىز بولسا، جىنازىسى ناھايىتى كۆركەم بېزىلىپ، ئۆينىڭ تۆۋرۈكىگە نىكاھ قىلىنىپ، ئاندىن مېيىت ئۆيدىن چىقىرىلىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى، قىز بالا بۇ دۇنيادا بىر قېتىم نىكاھ قىلىنىدۇ، ئاتا-ئانىلارنىڭ قىزىنىڭ تويىنى بىر قېتىم قىلىش بىر خىل ئاتا-ئانىلىق مەجبۇرىيىتى ھېسابلىنىدۇ. بۇ رەسمىيەت ئاشۇ مەجبۇرىيەتنى سىمۋوللۇق ئادا قىلىش ئۈچۈندۇر.

3. يېتىم - يېسىر ۋە غېرىب-بىچارىلەرنىڭ ھەققىنى يېيىش چوڭ گۇناھلارنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ. كىمكى شۇ كىشىلەرنىڭ ھەققىنى ھارام يەۋالسا، بۇ دۇنيا - ئۇ دۇنيا نىجادلىق كۆرەلمەيدىكەن. ئۇنداق كىشىلەرگە خەيرى-ساخاۋەت قىلىش، پەرز جۈملىسىگە كىرىدۇ.

4. زىناخورلۇق ئومۇمەن گۇناھدۇر. بولۇپمۇ ئۇرۇق-تۇغقان، قۇدا-باجا، دوست - يارانلار ئارىسىدا زىنا قىلىش بەدنىيەتلىك، قارا يۈزلۈكنىڭ تىپىك ئىپادىسى بولۇپ، پۈتۈن جامائەت ئۇنىڭغا قارغىش - نەپرەت بىلدۈرىدۇ، ئۇنداق ئادەمدىن ھەزەر ئەيلەيدۇ.

5. بىر ئانىنىڭ سۈتىنى ئەمگەن باللارنىڭ، ھەتتا يات ئادەملەرنىڭ باللىرى مەلۇم سەۋەب تۈپەيلىدىن بىر ئانىنىڭ سۈتىنى ئەمگەن بولسا، ئۇلار ئوخشاشلا قېرىنداشلار ھېسابلىنىپ، ئۇلارنى چېتىپ، تويىنى قىلىشقا بولمايدۇ.

6. ھېيت-ئايەم ۋە ئۆلۈم نامازلىرىغا ئايال-قىزلارنىڭ قاتنىشىشى مەنئى قىلىنىدۇ. بۇ خىل نامازلارغا ئەرلەرلا قاتنىشىش سالاھىيىتىگە ئىگە.

7. ئايال - قىزلارنىڭ چېچىنى چۇۋۇلغان ھالەتتىكى يۇرۇش - تۇرۇشى مەنئى قىلىنىدۇ. شەرھلەشچە، بۇ يامانلىق ۋە ئۆلۈم تىلەشنىڭ ئىپادىسى ئىكەن. تاجىكلاردا پەقەت ئۆلۈم بولغان كۈنىلا ئۆلگۈچىنىڭ ئايال تۇغقانلىرى چېچىنى چۇۋۇپ ھازا تۇتىدۇ.

8. قىبلە تەرەپكە قاراپ يېتىشقا، ئۇخلاشقا بولمايدۇ. پەقەت ئادەم ئۆلگەن چاغدىلا يۈزىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىپ يەرلىككە قويۇشقا بولىدۇ.

9. تاجىك ئەقىدىلىرىدە، چارشەنبە كۈنى دۇنيا بىنا بولغان كۈن دەپ قارىلىدۇ. شۇڭا، چارشەنبە كۈنى تۇپراققا تېگىش مەنئى قىلىنغان. ئۆلگۈچىنى بۇ كۈن يەرلىككە قويۇشقا بولمايدۇ. پەقەت ئىمكانىيەت بولمىسا، كۈن قايرىلغاندىن كېيىن، يەرلىك ئېلىپ دەپنە قىلىشقا بولىدۇ. ئادەتتىكى ئەھۋالدا زادى بولمايدۇ. چارشەنبە كۈنى يەنە كىر-قات يۇيۇشقا، چاچ يۇيۇشقا، قولۇم - قوشنا ئارا سۈت، تۇز بېرىشكە - ئېلىشقا بولمايدۇ.

10. جۈمە كۈنى يەرلىككە قويۇلغان كىشى ئەڭ بەختلىك ھېسابلىنىدۇ. ئادەتتە بۇ كۈن باقىي دۇنيا سەپەر كۈنى دەپ قارىلىدۇ. شۇڭا، جۈمە كۈنى سەپەرگە چىقىشقا، ئۆي كۆچۈشكە بولمايدۇ.

11. سەپەرگە چىققۇچى كىشى ماڭغاندا، مېھمان تېخى قوزغالمىغاندا، ئۆينى تازىلاشقا، چاڭ-توزان چىقىرىشقا بولمايدۇ. ئەگەر شۇنداق قىلىنسا، يامانلىق تىلەش ھېسابلىنىدۇ.

12. تۇز تاجىكلارنىڭ نەزەرىدە ئەڭ پاك، ئەڭ ساپ نەرسە بولۇپ قارىلىدۇ. شۇڭا، تۇزنى دەسسەشكە، تۇز ئۈستىدە چوڭ-كىچىك تەرەت قىلىشقا، تۇزنى خارلاشقا بولمايدۇ. كىمكى تۇزنى خارلىسا، كۆزى ئەبەدىي كور بولىدۇ دەپ قارىلىدۇ. تاجىكلارنىڭ ماقال-تەمسىللىرى ۋە ئىدىيوملىرىدا، تۇزنىڭ ياخشى سۈپىتى توغرىلىق ناھايىتى تەسىرلىك ھېكمەت دۇردانىلىرى بار.

13. ئۆرە تۇرۇپ ھاجەت قىلىش، ئۆرە تۇرۇپ غىزالىنىشمۇ يامان ھەرىكەت، بەد قىلىق دەپ قارىلىدۇ. ئاتا-ئانىلار كىچىكىدىن تارتىپلا باللىرىغا مۇشۇ توغرىلىق نەسىھەت قىلىدۇ ۋە تەلىم بېرىدۇ.

ماقال - تەمسىل: ھەق سۆزلىگەن ئالىمدۇر، خوشامەتچى زالىمدۇر. (لوبۇلھاشىم. ت)

14. يالىڭاياق قازان بېشىغا چىقىش بىشەملىك ھېسابلىنىدۇ. ئېيتىشلارچە، يالىڭاياق قازان بېشىغا چىققاندا، - خازۇ-نېمەت ھەم خىجىل بولىدىكەن، ھەم ھارام بولىدىكەن.

15. تاجىكلار ئىسمائىلىيە مەزھىپىگە ئېتىقاد قىلىدۇ. شۇڭا، ئات گۆشىنى يېمەيدۇ، قىمىزنى ئىچمەيدۇ.

16. بوغۇزلانمىغان ھالال مالنىڭ گۆشىمۇ ھارام - مەكرو گۆش دەپ ھېسابلىنىپ، يېيىش مەنئى قىلىنىدۇ.

17. قاغا-قوزغۇن قاتارلىقلارمۇ ھارام ھېسابلىنىپ، گۆشىنى يېيىش مەنئى قىلىنغان.

18. تاجىك يۇرتلىرىدا، ھەر بىر ئۇرۇق - جەمەتنىڭ تۇراقلىق قەبرىستانلىقى بولىدۇ. ئاشۇ قەبرىستانلىقتا شۇ ئۇرۇق- جەمەتنىڭ ئۆلگۈچىلىرى يەرلىككە قويۇلىدۇكى، يات ئۇرۇق-جەمەتنىڭ مېيىتىنى قويۇشقا بولمايدۇ. ئېيتىشلارچە، ئەگەر يات قەۋمنىڭ ئۆلگۈچىسى مەلۇم ئۇرۇق-جەمەتنىڭ گۆرستانلىقىغا قويۇلسا، بىرى، مەزكۇر تۇپراق ئۇنى قوبۇل قىلمايدىكەن، يەنە بىرى، ئۆلگۈچى ئۇ دۇنيادا ماكانسىز سەرگەردانغا ئايلىنىپ قالىدىكەن.

19. تاجىكلارنىڭ نەزەرىدە، ئادەم ئۆلتۈرۈش كەچۈرگىلى بولمايدىغان گۇناھ ھېسابلىنىدۇ. گۇناھ قەرزلىرى ئىچىدە قان قەرزى ئەڭ چوڭ قەرز بولۇپ، بۇ قەرزنى بۇ دۇنيا-ئۇ دۇنيادا تۈگەتكىلى بولمايدۇ دەپ قارايدۇ.

20. «سەركارى» بىلەن «دەرۋىزە»دىن ئىبارەت ئىككى خىل دىنىي سېلىقنى تاپشۇرۇش پەرز جۈملىسىگە كىرسە، تاپشۇرماسلىق گۇناھ دائىرىسىگە كىرىدۇ. ئوخشاشلا بۇ ئىككى خىل دىنىي سېلىقنى تاپشۇرۇپ ئالغۇچى سەئىد-خوجىلار، موللا ئاخۇنۇملار ئۇنى جاي-جايدا ئىشلىتىشى كېرەككى، ئارىلاشتۇرۇۋېتىشكە، خىيانەت قىلىشقا بولمايدۇ، شۇنداق قىلىنسا، ئېغىر گۇناھ ھېسابلىنىدۇ.

يۇقىرىدىكىلەردىن باشقا، تاجىكلارنىڭ يېمەك-ئىچمەك، كىيىم-كېچەك، تۇرار جاي، سەپەر، مېھماندارچىلىق، كۆرۈشۈش، سالاملىشىش، خوشلىشىش، توي-تۆكۈن، ئۆلۈم-يېتىم، نەزىر - چىراغ، ھېيت-ئايەم، ئائىلە - نىكاھ، بالا تەربىيىلەش، مىراس تەقسىماتى، دوست تۇتۇش، باردى-كەلدى، ئىلىم-بېرىم ۋە باشقا تۇرمۇش ئادەتلىرى، قائىدە-يوسۇنلىرىدا، يەنە بىرمۇنچە پەرز ۋە پەرھىزلەر بار ئىكەن.

بىز قايتا-قايتا سېلىشتۇرۇش، تەھلىل قىلىش ۋە ئومۇملاشتۇرۇش ئارقىلىق شۇنى ھېس قىلدۇقكى، تاجىكلار تۇرمۇشىدىكى تۈرلۈك پەرز ۋە پەرھىزلەرنىڭ بىر قىسمى مەزمۇن ۋە شەكىل جەھەتتە ساغلام ۋە تەربىيىۋى قىممەتكە ئىگە بولۇپ، ھازىرقى سىياسەت تەربىيىسى، قانۇن - تۈزۈم تەربىيىسى، مائارىپ تەربىيىسى بىلەن زىت كەلمەيدىكەن، بەلكى ماس كېلىدىكەن. شۇڭا، ئۇلارنى بۇنىڭدىن كېيىنمۇ داۋاملاشتۇرۇشقا، ھازىرقى زامان تەربىيىسى بىلەن بىرلەشتۈرۈشكە بولىدۇ. بىر قىسمىلىرى كونا ئىدىيە، كونا جەمئىيەت ۋە كونا ئېتىقادتىن كەلگەن بولۇپ، مەزمۇن ۋە شەكلى ھازىرقى زامان تەربىيىسى بىلەن ماسلاشمايدۇ. ئۇلارنى تەربىيە-تەشۋىقات يولى بىلەن تەدرىجىي ئۆزگەرتىشكە، تاشلىۋېتىشكە بولىدۇ. ئاز بىر قىسىم پەرز ۋە پەرھىزلەر، مەسىلەن، ئايال-قىزلارنى خارلايدىغان، ئۇلارنى ئىجتىمائىي پائالىيەتلەرگە قاتناشتۇرۇشقا يول قويمايدىغان، پەرزەنتلەرنى ئوقۇتمايدىغان، يېقىن تۇغقانلار ئارىسىدا توي قىلىشنى تەشەببۇس قىلىدىغان، سودا- تىجارەت قىلىشنى چەكلەيدىغان، بېكىنمىچىلىك، قالاقلىق، قاششاقلىق، خۇراپىلىق قاتارلىقلارغا مۇداپىئە كۆنلۈكى بولۇپ بېرىدىغان ئىدىيە، ئادەت ۋە قائىدە- يوسۇنلار ھازىرقى زامان ئېڭى ۋە تەربىيىسى بىلەن زىت بولۇپ، ئۇلارنى تەنقىد قىلىش، توسۇش ۋە چەكلەش لازىم.

ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، تاجىكلار تۇرمۇشىدىكى تۈرلۈك پەرز ۋە پەرھىزلەر ئەنئەنىۋى مەدەنىيەت دائىرىسىگە كىرىدۇ. ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتكە مۇئامىلە قىلىشتىكى توغرا پوزىتسىيە شۇكى، ئۇنىڭ ئىجابىي تەرەپلىرىگە ۋارىسلىق قىلىپ، ئۇنى بۈگۈن ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش؛ ئۇنىڭ سەلبىي تەرەپلىرىنى تەنقىد قىلىش، توسۇش ۋە چەكلەش لازىم.

پايدىلىنىلغان ماتېرىياللار

1. «تاشقورغان تاجىك ئاپتونوم ناھىيىسىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى».

2. «جۇڭگو ئىل جىكلىرى».

3. تاجىكلارنىڭ ئۆرپ-ئادەتلىرى ۋە قائىدە-يوسۇنلىرىغا ئائىت مۇناسىۋەتلىك ماقالىلەر.

(ئاپتور: شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى جۇڭگو تىللىرى فاكۇلتېتىدا)

ETHNIC UNITY

دۇلۇڭلارنىڭ قىسقىچە ئەھۋالى

● خەمىت نىغمەت ●

دۇلۇڭلار ئاساسەن يۈننەن ئۆلكىسىنىڭ نۇجياڭ لىسۇ ئاپتونوم ئوبلاستىغا قاراشلىق گۇڭشەن دۇلۇڭ ـ نۇزۇ ئاپتونوم ناھىيىسىدىكى دۇلۇڭ دەرياسى قىرغاقلىرىغا جايلاشقان. ئاز بىر قىسمى گۇڭشەن ناھىيىسىنىڭ شىمالىدىكى نۇجياڭ دەرياسى ۋادىلىرىدا ئولتۇراقلاشقان. نوپۇسى 5816(1990 ـ يىلىدىكى سانلىق مەلۇمات).

دۇلۇڭلار ئۇزاق تارىختىن بۇيان دۇلۇڭ دەرياسى بويىدا ياشاپ كەلگەچكە، ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن دەريا نامى مىللەت نامى بولۇپ قالغان. دۇلۇڭلارنىڭ تىلى بار، يېزىقى يوق. دۇلۇڭ تىلى خەنزۇ ـ زاڭزۇ تىللىرى سىستېمىسى، زاڭزۇ ـ بىرما تىللىرى ئائىلىسى جىڭپو تىل تارمىقىغا كىرىدۇ.

دۇلۇڭلار ئولتۇراقلاشقان جايلارنىڭ تۇرلۇك تەبىئىي بايلىقلىرى ناھايىتى مول. تاغلار قويۇق ئىپتىدائىي ئورمانلار بىلەن قاپلانغان بولۇپ، تىسۇگا، قىزىل بال قارىغاي، داغال قارىغاي قاتارلىق ياغاچ ماتېرىياللىرى چىقىدۇ؛ قويۇق ئورمانلىقلاردا ياۋاكالا، مايمۇن، يولۋاس، ئېيىق قاتارلىق ئەتىۋارلىق ياۋايى ھايۋانلار ناھايىتى كۆپ؛ قۇرۇق ئوت، مامۇرانچىن، سوغىگۈل، داڭگۇي، رەۋەن قاتارلىق قىممەتلىك دورا ئۆسۈملۈكلىرى چىقىدۇ.

دۇلۇڭلار قوناق، تېرىق، ئارپا قاتارلىقلارنى ئاساسىي ئوزۇقلۇق قىلىدۇ، ياۋا مېۋىلەرنى يىغىۋېلىش ۋە ئوۋچىلىق قىلىش ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىدىكى قوشۇمچە ئوزۇقلۇق مەنبەسى ھېسابلىنىدۇ. دۇلۇڭلار ھاراق ۋە چاي ئىچىشنى، تاماكا چېكىشنى ياخشى كۆرىدۇ. گۆش تۇرىدىكى يېمەكلىكلەرنى ئومۇمەن ئوتقا قاقلاپ پىشۇرۇپ يەيدۇ. ئائىلىنىڭ ئوزۇق ـ تۈلۈك ئىشلىرىنى ئانا بولغۇچى ئايال باشقۇرىدۇ، تاماق تەييارلاشقا كېلىن مەسئۇل بولىدۇ، ھەربىر ۋاخ تاماقنى ئانا بولغۇچى ھەربىر ئائىلە ئەزالىرىغا ئۈلەشتۈرۈپ بېرىدۇ.

دۇلۇڭلارنىڭ ئەرلىرى كۆپىنچە پىچاق ئېسىپ يۈرىدۇ، سىرتقا چىققاندا، قونداقلىق ئوقيا، ئوقدان ۋە ئوسخىلىرى چىرايلىق بوغچىلارنى ئېسىۋالىدۇ، ھەتتا ئەمگەك، ئىشلەپچىقىرىشقا ئېھتىياجلىق نەرسىلەرمۇ بىر خىل بېزەك بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. دۇلۇڭ ئاياللىرى ئىچىدە تار يوپكا كىيىدىغانلار كۆپرەك بولۇپ، ئۇنىڭ بىر خىلى كەڭ تۆپە قىسمىنى بەلگە ئودۇللاپ يۆگەپ ئالدىن بەلۋاغ باغلايدۇ، يەنە بىر خىلى 5 چىدىن ئاشىدىغان بىر ئەنلىك يوپكا رەختىنى بەلگە ئوراپ، ئۇنىڭ ئاخىرلاشقان قىسمىنى بىلىگە قىستۇرۇۋالىدۇ. كىيىمىنىڭ شەكلىگە قاراپ نىكاھلانغان ياكى نىكاھلانمىغانلىقىنى بىلگىلى بولىدۇ. دۇلۇڭلار ئۆز بەدىنىگە گۈل ـ نۇسخا چېكىۋېلىشنى ياخشى كۆرىدۇ، بۇ گۈزەللىك ئۈچۈن ئۆزىنى بېزەش دەپ قارىلىدۇ. گۈل ـ نۇسخا چېكىش ئورۇنلىرى كۆپىنچە مەيدە، دۈمبە، پاقالچاق، بىلەكلەردىن ئىبارەت بولىدۇ. ئاياللار بولسا 12 ـ 13 ياشتىن باشلاپ بۇرۇن، پېشانە، مەڭزىلىرىگە گۈل ـ نۇسخا چېكىۋالىدۇ، ئادەتتە بۇ يۈزىنى بېزەش

ماقال ـ تەمسىل: پۇلۇڭ ئاز بولسىمۇ، تىلىڭ ساز بولسۇن. (لوبۇلھاشىم .ت)

دەپ ئاتىلىدۇ. ئەر ـ ئاياللار ئومۇمەن چېچىنىڭ ئالدى ۋە ئـارقـا تەرىپىنى تەكشى قىرقىۋالىدۇ، ئىككى يان تەرەپتىكى چاچلىرى قۇلاقنى يوپۇرۇپ تۇرىدۇ.

دۇلـۇڭلارنىـڭ ئىسىم قويۇش ئادىتى ئۆزگىچە بولۇپ، ئادەم ئىسمى ئۇرۇق ياكى جەمەتنىڭ ئىسمى بىلـەن قـوشۇپ ئاتىلىدۇ، ئىسىم ئالدىغا جەمەت ئىسمىنى ۋە ئاتا ئىسمىنى (ياكى ئانا ئىسمىنى)، ئۇنىڭغا يەنە ئەركىلەتمە ئىسمىنى قوشۇپ بىر پۈتۈن ئىسىم سۈپىتىدە قوللىنىدۇ. مەسىلەن، «بەيلى دىگبەن دىڭ. ئـاكچانەن» دېگەن ئىسىم دۇلۇڭ مىللىتىدىكى بىر ئايالنىڭ ئىسمى بولۇپ، «بەيلى» دېگىنى جەمەت ئىـسمـى، «دىـگبەن» دېگىنى ئاتىسىنىڭ ئىسمى، «دىڭ» دېگىنى ئانىـسىنىڭ ئىسمى، «ئاكچا» دېگىنى ئەركىلەتمە ئىسمى، «نەن» دېگىنى ئۆزىنىڭ ئىسمى بولىدۇ.

دۇلـۇڭلارنىڭ نىكاھ ئىشلىرى ئەركىن بولىدۇ، قىـز ـ يىـگىـتلەر ئەركىن مۇھەببەتلىشىدۇ. توي مۇراسىمى ئاتا ـ ئانىلارنىڭ رىياسەتچىلىكىدە ناھايىتى ئاددىي ئۆتكۈزۈلىدۇ. سوۋغا ـ سالام تارتۇقلانمايدۇ، پەرزەنتلىك بولغاندىلا ئاندىن قىز تەرەپ ئائىلىسىگە بىرەر كالا ياكى باشقا نەرسىلەرنى سوۋغا قىلىدۇ.

كاچۆجيا بايرىمى دۇلۇڭلارنىڭ ئەنئەنىۋى بايرىمى بولۇپ، كۆپىنچە قىش پەسلىدە يەنى قەمەرىيە 12 ـ ئايدا ئۆتكۈزۈلىدۇ، ھەرقايسى ئۇرۇق ـ جەمەتلىرى بايرام كۈنىنى ئۆز ئالدىغا ئايرىم بېكىتىدۇ. بايرامدىن بۇرۇن، ياغاچ ئويۇش ياكى ئارغامچا تۇگۈش ئۇسۇلى بىـويىچە «باغاق» تارقىتىلىدۇ، ئويۇلغان ياغاچتىكى كـاۋاكلارنىـڭ سانى ياكى ئارغامچىدىكى بوغۇلغان تـۈگـۈن سانى تەبرىكلەش پائالىيىتى بولىدىغان ۋاقتىنى بىلدۈرىدۇ. بايرام كۈنى يېتىپ كەلگەندە، ھەممە بىرلىكتە ئېسىل تائاملار راسلانغان مەيدان ـ سـورۇنغا جەم بولۇپ، ناخشا ـ قوشاق ئېيتىشىپ بايرام بەزمىسى قىلىشىدۇ.

دۇلۇڭلارنىڭ دەپنە ئىشلىرى ئادەتتە يەرگە دەپنە قىلىش، كۆيدۈرۈپ دەپنە قىلىش، سۇغا دەپنە قىلىش قاتارلىق ئۈچ خىل ئۇسۇلدا ئېلىپ بېرىلىدۇ.

مىللىي ئالاھىدىلىك ھەققىدە قىزىقارلىق تەرمىلەر

بە ـرىلانكىدىكى فىدايانلار ئەزەلدىن كۈلۈشنى بىلمەيدىكەن، بەزى كىشىلەر ئـادەمنـى كـۈلدۈرۈپ تېـلـىقتـۇرۇۋەتكۈدەك قىـزىـقارلىق يوللار بىلەن ئۇلارنى كۈلۈشكە ئـۈندەپ بـاققـان بـولسـمۇ، لېكىن ھەممە تىـرىـشچـانلىـقلار بىكارغا كەتكەن. ئەسلىدە ئـۇلارنىـڭ «كۈلۈش نېرۋىسى» ۋە «كۈلۈش ئىقتىدارى» يوق ئىكەن.

ئاپتوموبىلدا، پاراخوتتا، ئايروپىلاندا بېشى قېيىش تولا ئۇچرايدىغان ئىش بولسىمۇ، فىلىپپىن ۋە ھىندونېزىيىنىڭ كەڭ ـ بىپايان سۇ ـ دېڭىز دائىرىسىدە «قۇرۇقلۇقتا بېشى قايىدىغان» بىر مىللەت بار ئىكەن. ئۇلار ئۇزۇن مۇددەت دېڭىز ئـۈستىـدىـكى قولۋاق ـ قېيىقلاردا تۇرمۇش كـەچـۈرگەنلىكى ئۈچۈن، قۇرۇقلۇققا چىقىپلا قـالسـا، دەلدۈگـۈنۈپ ـ لەلەڭشىپ يىقىلىپ قالىدىكەن.

مېكسىكىنىڭ سيېررامادرې تاغ تىزمىسىنىڭ ئـېـتـىـدائـىي ئورمانلىقىدا ئەما مىللەت قەۋمى يـاشـايدىكەن. ئۇلارنىڭ ئەماللىقى ئىرسىيەتمۇ ئـەمـەس، تـۇغـمـمۇ ئەمەس ئىكەن. يېڭى تۇغۇلغاندا كۆزلىرى ئاجايىپ نۇرلۇق بولۇپ، ھـەرقـانداق نـەرسىنى كۆرەلەيدىكەن، ئەمما قانداقتۇر بىر خىل قۇرتنىڭ سەۋەبى بىلەن ئۈچ ئايدىن كېيىنلا بارا ـ بارا كۆز نۇرىدىن ئايرىلىپ قالىدىكەن. ئۇنداق قۇرت قاراچىۋىنىنىڭ چېقىشى بىـلەن ئادەم بەدىنىگە كىرىش ئارقىلىق قانغا ئۆتۈپ ئاندىن ئادەم كۆزىگە ئورۇنلىشىۋالىدىكەن ھەمدە كۆپىيىپ بارا ـ بارا ئادەمنىڭ كۆرۈش نېـرۋىـسـنى زەخىملەندۈرىدىكەن ۋە كۆزنى ئەماللىققا گىرىپتار قىلىدىكەن.

(ئەلى راجى تەييارلىغان)

ئەخلاق - پەزىلەتنىڭ مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى رولى ھەققىدە

● گۈلى ئىسمائىل ●

مەلۇمكى، گۈزەل ئەخلاق - پەزىلەت ھەرقانداق بىر مىللەت كىشىلىرى ئورتاق تەكىتلەيدىغان، سۆيۈنىدىغان، قەدىرلەيدىغان ۋە جارى قىلدۇرىدىغان ئېسىل نەمۇنىدۇر.

دۇنيادىكى ھەرقانداق بىر مىللەتنىڭ ئۆزىگە خاس كەچۈرمىش تارىخى، شانلىق مەدەنىيىتى، ئېتىقاد ۋە ئۆرپ- ئادىتى بولىدۇ؛ ئۆزىنىڭ ئەتىۋارلايدىغان، يامان كۆرىدىغان نەرسىسى بولىدۇ؛ ئۆزىگە خاس گۈزەللىك، رەزىللىك قارىشى بولىدۇ. لېكىن بارلىق مىللەتلەردە ئوخشاش تەكىتلىنىدىغان بىر ئەنئەنە يەنىلا گۈزەل ئەخلاق - پەزىلەتتۇر.

كۆپ مىللەت توپلىشىپ ياكى ئارىلاش ئولتۇراقلاشقان جۇڭگودەك چوڭ دۆلەتتە ھەرقايسى مىللەت كىشىلىرىنىڭ ئىناق - ئىتتىپاق بولۇشى، بىرنىيەت، بىر مەقسەتتە قولنى قولغا تۇتۇشۇپ بىرلىكتە كۈرەش قىلىشى باي، قۇدرەتلىك، مەدەنىيەتلىك، زامانىۋىلاشقان سوتسىيالىستىك دۆلەت قۇرۇشتا ئىنتايىن مۇھىم بولغان چوڭ ئىش ھېسابلىنىدۇ.

دۆلىتىمىز ھازىر سوتسىيالىزمنىڭ دەسلەپكى باسقۇچىدا ئالغا ئىلگىرىلەۋاتىدۇ. تارىخىي تەرەققىيات نەزەرىدىن قارىغاندا، بۇ باسقۇچ— ھەرقايسى مىللەتلەر ئورتاق گۈللىنىپ تەرەققىي قىلىدىغان، ھەرقايسى مىللەتلەر ئارا بولغان ئورتاقلىق ئامىللىرى ئۈزلۈكسىز ئېشىپ بارىدۇ، مىللىي ئالاھىدىلىك، مىللىي پەرق داۋاملىق ساقلىنىپ قالىدىغان، ئۇنى جارى قىلدۇرىدىغان باسقۇچ. شۇنداق ئىكەن، ھەرقايسى مىللەتلەرنى سىياسىي، ئىقتىساد، مەدەنىيەت قاتارلىق جەھەتلەردە باراۋەرلىككە ئىگە قىلىش، ئورتاق تەرەققىي قىلدۇرۇش كېرەك. تەرەققىيات ناھايىتى چوڭ ئىجتىمائىي مۇقىملىققا مۇھتاج، مۇقىملىققا كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن ھەرقايسى مىللەتلەرنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇش— بىر- بىرىگە ئىشىنىدىغان، بىر- بىرىنى چۈشىنىدىغان، بىر - بىرىگە ياردەم بېرىدىغان، بىر - بىرىدىن ئۆگىنىدىغان، ئۆز ئارا ھەمكارلىشىدىغان قىلىش كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا، خاتىرجەملىككە، گۈللىنىشكە، تەرەققىياتقا، باياشاتلىققا ئېرىشكىلى بولىدۇ.

مېنىڭچە، ئىتتىپاقلىققا، مۇقىملىققا ئېرىشىشنىڭ ياخشى يولى— ھەرقايسى مىللەتلەرگە ئورتاق بولۇۋاتقان گۈزەل ئەخلاقنى تەكىتلەش ۋە ئۇنى ئەمەلدە كۆرسىتىش. ئىتتىپاقلىقتا ئەخلاق- پەزىلەتنىڭ ئالاھىدە رولىغا سەل قاراشقا ھەرگىز بولمايدۇ. بۇنى تۆۋەندىكى نۇقتىلارغا، يەنى قەلبى گۈزەل بولۇش، تىلى گۈزەل بولۇش، ھەرىكىتى گۈزەل بولۇش، مۇھىتى گۈزەل بولۇش قاتارلىق تەرەپلەرگە يىغىنچاقلاشقا بولىدۇ.

1. مىللەتلەرنىڭ ئىتتىپاقلىقىنى ياخشىلاشتا ئالدى بىلەن كىشىلەردە ئىدىيە - ئەخلاقنىڭ گۈزەل بولۇشىنى تەكىتلەش كېرەك. ھەرىكەت قەلب گۈزەللىكىنى يارىتىشنىڭ يولى، شۇنداقلا قەلبنىڭ ئىپادىلىنىش شەكلى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. كۆڭۈلنىڭ ياخشىلىقى،

ماقال - تەمسىل: باغنىڭ زىننىتى گۈل، ياڭچۇقنىڭ زىننىتى پۇل. (ئوبۇلھاشىم .ت)

كىرسىز، پاك، سەممىيلىكى كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشقا، كەسىپكە، جەمئىيەتكە ۋە باشقا كىشىلەرگە بولغان مۇناسىۋىتىنى ياخشى تەرەپكە بۇرايدۇ. مەسىلەن: ئۇچۇق- يورۇقلۇق، كىچىك پېئىللىق، قىزغىنلىق، سەممىيلىك، ھەققانىيەتنى سۆيۈش قاتارلىقلار ھەرقانداق بىر مىللەت كىشىلىرى ياقتۇرىدىغان ئورتاق تەرەپلەردۇر. بۇ جەھەتتە ھەر بىر كىشى تەربىيىلىنىشنى ئۆزىدىن باشلىشى كېرەك.

مىللەتلەر ئارا چۈشىنىش — ھۆرمەتلەش ۋە ياردەملىشىش، ئۆگىنىش، ئىشىنىشنى قولغا كەلتۈرۈشتىكى ئاچقۇچ. باشقىلارنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى، ئالاھىدىلىكىنى كۆرمەي كەمچىلىكىگىلا ئېسىلىۋېلىش، ئېسىل تەرىپىنى كۆرمەي، خۇنۇك تەرىپىنىلا كۆۋدىلەندۈرۈش قاتارلىقلار تۇرلۇك مىللىي زىددىيەتلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىپ، خىزمەتلىرىمىزگە ئېغىر، يامان تەسىرلەرنى كۆرسىتىدۇ. بۇ جەھەتتە ھەممە ئادەم، ھەرقانداق مىللەت كىشىلىرى بىر تەرەپلىمە كۆز قاراشتا چىڭ تۇرۇشتىن قول ئۈزۈشى كېرەك. شۇڭا ئۆزى ئۆگىنىش، تەتقىق قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىپ ئۆز - ئۆزىنى تەربىيىلەشنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇشى كېرەك. ئۆز - ئۆزىنى تەربىيىلەش كۈچەيتىلىپ، ئىدىيىۋى تونۇش ياخشىلانسا، خىزمەت، تۇرمۇش، سۆز- ھەرىكەتلەرگە ئالاھىدە تەسىر كۆرسىتىدۇ. دە، تۇرلۇك ئىشلاردا زىددىيەتلىك مەسىلىلەرنىڭ كېلىپ چىقىشىغا ھەرگىزمۇ ئورۇن قالمايدۇ. سەممىي، يېقىشلىق، ھەققانىي مۇئامىلە قىلىدىغان، مەنپەئەت مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىدىغان بولسىلا، زىددىيەت ئۇرۇقچىلىرىنىڭ بىخ سۈرۈشىگە تۇپراق قالمايدۇ. كۆڭۈل ئازادىلىك، قىزغىنلىق، سەممىيلىك، ھەققانىيەت خىزمەت ۋە تۇرمۇشىمىزنىڭ ناھايىتى چوڭ بۆلىكىگە ئايلىنىپ قالىدۇ. مۇشۇنداق تونۇشنى ھەرقانداق مىللەت كىشىلىرى ئۆزىنىڭ ھەرىكەت مىزانى قىلىشى كېرەك. بۇ — مىللەتلەرئارا، كىشىلەر ئارا ھەقىقىي ئىشەنچ ھاسىل قىلىشنىڭ ئەڭ چوڭ، ئەڭ تۈپ ھالقىسى.

2. ھەرىكەت گۈزەللىكىنى تەكىتلەش ۋە ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك. ھەرىكەتتىكى گۈزەل بولۇش- بولماسلىق باشقىلارنىڭ ئىدىيە - كەيپىياتىغا ناھايىتى تېز تەسىر كۆرسىتىدۇ.

مىللەتلەرنىڭ خاس پەرقلىرى، ئېتىقادى، ئۆزگىچە ئالاھىدە ئادەتلىرى باشقىلاردا ئاسان چۈشىنىشمەسلىكنى كەلتۈرۈپ چىقىرىشى مۇمكىن. ھەرقايسى مىللەت كىشىلىرى ئورتاق خىزمەت، تۇرمۇش جەريانىدا چوقۇم چۈشىنىشنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ، ئۆز ھەرىكىتىنىڭ گۈزەللىكىگە ئەھمىيەت بېرىشى زۆرۈر.

ھەرىكەت گۈزەللىكى ئىككى تەرەپنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ: بىرى، شەخسنىڭ شەكلەن تەرىپىدە، مەسىلەن: رەتلىك، پاكىز كىيىنىش، ئېغىر بېسىق، خۇشخۇي، مۇلايىم بولۇش، سەۋرچان بولۇش، ئىرادىلىك بولۇش، قەتئىي بولۇش قاتارلىقلار. بىر ئادەم ئۆزىنىلا ھۆرمەتلەپ باشقىلارنى ھۆرمەتلىمىسە، ئۆز مىللىتىنىلا سۆيۈپ، باشقا مىللەتلەرنى چەتكە قاقسا، ئۆز مەنپەئىتىنىلا ئويلاپ باشقىلارنىڭ مەنپەئىتىگە سەل قارىسا، ئۇچىغا چىققان شەخسىيەتچى بولۇپ قالىدۇ. ئەلۋەتتە ھەر بىر مىللەت كىشىلىرى شۇ مىللەتنىڭ ۋەكىلى بولۇپ، بۇ جەھەتتە تونۇشى ئوچۇق، مەيدانى ئېنىق بولۇشى كېرەك. ھەرىكەت گۈزەللىكىنىڭ يەنە بىر تەرىپى شەخسنىڭ جەمئىيەتتىكى قىممىتى تەرىپىدە ئىپادىلىنىدۇ. قايسى مىللەت كىشىسى بولۇشۇن ئاۋۋال جەمئىيەتنىڭ ھىمايە قىلىشىغا ئېرىشىشى ۋە جەمئىيەت ئۈچۈن تېگىشلىك تۆھپە قوشۇش مەسئۇلىيىتىدىن باش تارتماسلىقى كېرەك. خىزمەت، تۇرمۇش جەريانىدا مۇئامىلىدە ئادىل، راستچىل بولۇش؛ كەسىپكە پىششىق بولۇش، كوللېكتىپ، شەخس، دۆلەتنىڭ پايدا- مەنپەئىتىدە توغرا، ھەققانىي بولۇش؛ پاك- دىيانەتلىك بولۇش، ئاچكۆزلۈك، زومىگەرلىك، تەييارتاپلىققا كۆڭۈلدىن ئورۇن بەرمەسلىك كېرەك.

مىللىي مەسىلە — جەمئىيەتتىكى ئومۇمىي مەسىلىلەرنىڭ بىر قىسمى، شۇنداقلا ئەڭ مۇرەككەپ، زىل ئىجتىمائىي مەسىلە. چىرىكلىشىش، بيۇروكراتلىق قىلىش ئاما بىلەن پارتىيە، ھۆكۈمەتنىڭ، يۇقىرى بىلەن تۆۋەننىڭ، مىللەتلەر بىلەن مىللەتلەرنىڭ مۇناسىۋىتىگە ئىنتايىن يامان تەسىر بېرىدۇ. مۇنداق ئىشلار قاچان، قەيەردە ساقلىنىدىكەن، شۇ چاغدا، شۇ يەردە ئىشلارنىڭ ياخشى تەرەپكە مېڭىشى تەسكە توختايدۇ. شىنجاڭدىكى مەلۇم بىر يېزىنىڭ كادىرلىرى دۆلەت قانۇنىغا ھۆرمەت قىلماي، دېھقانلارنىڭ يىللىق خالىسانە ئەمگەك ۋاقتىنى ئۆزارتىپ، دېھقانلارنى تەشكىللەپ رەھبىرىي كادىرلارغا ئۆي سالدۇرغان، يەرلىرىنى تېرىتقان؛ بەزى ناھىيە، بازاردىكى كادىرلار ئۆزىنىڭ بالىلىرىنىڭ ساختا ئوغۇت سېتىپ تىجارەت قىلىشىغا تۇرتكە بولغان؛ بەزى كادىرلار دېھقانلارغا تېگىشلىك چېكىتلەرنى ئىگىلىۋالغان ياكى تۆۋەن باھادا ئېلىۋېلىپ پايدىسىغا ساتقان.

مۇشۇنداق ئىشلىدا دۇرۇس بولماسلىق، دېگىنى بىلەن قىلغىنى ئوخشىماسلىق، ئۆز مەنپەئىتىنى دەپ باشقىلارنىڭ مەنپەئىتىنى قۇربان قىلىشقا ئوخشاش ناچار ئىللەتلەر ئاممىنىڭ نارازىلىقىنى قوزغاپ، يامان كەيپىيات پەيدا قىلغان. مۇشۇنداق ئىشلار مىللىي زىددىيەت، ئاداۋەت، ئاغرىنىشلارنى كەلتۈرۈپ چىقارمايدۇ دەپ كىم ئېيتالايدۇ؟

ETHNIC UNITY

بۇنداق ھەربىر كەتتىكى چېكىدىن ئېشىش تۈرلۈك غۇلغۇلا ۋە زىددىيەتلەرنىڭ باشلىنىشى بولۇپ قالامدۇ؟

3. تىلنى گۈزەل بولۇشنى ئىشقا ئاشۇرۇش كېرەك. تىل — كىشلەر بىلەن كىشلەر ئوتتۇرىسىدىكى ھېسسىيات - پىكىر ئالماشتۇرۇش، خەۋەر - ئالاقە يەتكۈزۈش، مۇناسىۋەتنى تۈتاشتۇرۇش قورالى. ئۇ بىر ئادەم، بىر مىللەت، بىر دۆلەتنىڭ مەدەنىيەت، ئەخلاق ساپاسى ۋە روھىي ھالىتىنى ئىپادىلەپ تۇرىدۇ. تىل ئىشلىتىش سەنئىتى، سۆز گۈزەللىكى خىزمەت، تۇرمۇش ئۇنۇمىگە، كەيپىياتقا بىۋاستە تەسىر كۆرسىتەلەيدۇ. «ياخشى گەپ تاشنى ئېرىتىدۇ»، «بۇغداي نېنىڭ بولمىسا، بۇغداي سۆزۈڭ يوقمىدى ؟» دېگەندەك ماقال - تەمسىللەرنى خەلقىمىزنىڭ بۇ جەھەتتە يەكۈنلىگەن تەجرىبىلىرىنىڭ نەمۇنىسى دېيىشكە بولىدۇ.

شۇڭا تىل ئۆگىنىش ۋە تىل ئىشلىتىشكە ئەھمىيەت بېرىش تولىمۇ زۆرۈر. مىللەتلەر ئارا ھېسسىيات، پىكىر ئالماشتۇرۇش بولمىسا، چۈشىنىش بولمايدۇ، چۈشىنىش بولمىسا كەچۈرۈش، ھۆرمەتلەش بولمايدۇ، ئىشىنىشمۇ بولمايدۇ؛ ئىشىنىش بولمىغان ئىكەن، ئۆزئارا قوللاش - ياردەملىشىشتىن سۆز ئېچىش تېخىمۇ تەس. بۇنىڭدىن قارىغاندا، تىل ئۆگىنىش ۋە تىل گۈزەللىكىگە ئەھمىيەت بېرىش — دوستانە بولۇشنىڭ مۇھىم بىر شەرتى، تىل گۈزەللىكى — ئىدىيە - ئەخلاق گۈزەللىكىنىڭ تاشقى ئىپادىلىنىشى؛ ئىدىيە - ئەخلاق بولسا تىل گۈزەللىكىنىڭ ئاساسى. ئەلۋەتتە تىلدا گۈزەل بولۇش ئۈچۈن ئىدىيىسى - قەلبى گۈزەل بولۇش كېرەك، ئەلۋەتتە. تىلى بىلەن دىلى بىردەك بولۇش، دېگىنى بىلەن قىلغىنى ئوخشاش بولۇش ئۆزئارا ئىشەنچ تۇرغۇزۇشنىڭ ئاساسىدۇر.

سۆزلىگەندە باشقا مىللەت كىشىلىرىنىڭ كۆڭلىگە ئازار بەرمەسلىك، قوپال سۆزلىمەسلىك، باشقىلارنى كەمسىتىش ئاھاڭىدا سۆزلىمەسلىك، ئۆرپ - ئادىتىگە ھۆرمەت قىلىش، تۇرمۇش ئادىتىگە ئارىلىشىۋالماسلىق، باراۋەر مۇئامىلە قىلىش قاتارلىقلار ئۆزئارا ھۆرمەتتە بولۇش - بولماسلىقتىكى مۇھىم تەرەپلەردۇر.

تۇرمۇشتا بەزىبىر كىشىلەرنىڭ خاتا سۆزلەپ قېلىشى، مۇخالىپ ئىش قىلىپ قويۇشى ئايرىم ئەھۋال بولۇپ، ئۇ پۈتۈن بىر مىللەتكە ۋەكىللىك قىلالمايدۇ. بۇ خۇددى بىر ئائىلىدە بىللە چوڭ بولغان باللارنىڭ كۆپ خىل مىجەزى بولغاندەك بىر ئىش؛ بۇنى ھەرقايسى مىللەت كىشىلىرى توغرا تونۇشى ۋە ھەرگىز يەكۈنلىك قىلماسلىقى كېرەك. بۇنداق ئىشلارغا قارىتا ئالدىراقسانلىقتىن ساقلىنىپ، چۈشەندۈرۈش، پىكىر ئالماشتۇرۇش، تەربىيىلەشنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇش ئاقلانىلىك بولىدۇ. خاتالىق مەڭگۈ ئۆزگەرمەيدىغان نەرسە ئەمەس، ئەلۋەتتە!

4. مۇھىت گۈزەللىكىگە ئەھمىيەت بېرىش لازىم. مۇھىت بىلەن ئىنسانلارنىڭ مۇناسىۋىتى ناھايىتى قويۇق بولىدۇ. گۈزەل، ئازادە مۇھىت ھەرقانداق كىشى ئۈچۈن ياخشى كەيپىيات ھازىرلىيالايدۇ، تۇرمۇشقا نىسبەتەن ئىشەنچ ۋە قىزغىنلىق ئېلىپ كېلەلەيدۇ.

ھەرقايسى مىللەتلەر توپلىشىپ ياكى ئارىلاش ئولتۇراقلاشقان رايونلاردا مۇھىتنى گۈزەللەشتۈرۈش، ئاسراش ھەر مىللەت خەلقىنىڭ مۇھىتنى ئۆزگەرتىپ ياخشىلاش ۋە گۈزەل تۇرمۇش بەرپا قىلىش ئورتاق مەجبۇرىيىتىنى ئاشۇرىدۇ. مۇھىت ئاسراش ھەرقانداق بىر كىشىنىڭ ئۆتەشكە تېگىشلىك مەجبۇرىيىتىدۇر.

مۇھىت ئاملىنى مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى، مىللەتلەر مۇناسىۋىتىنى ياخشىلاشقا تەدبىقلىغاندا، ھەرمىللەت كىشىلىرى چوڭ - كىچىك مۇھىتنىڭ گۈزەللىكىگە سەل قارىماسلىقى كېرەك. ئاددىيسى، خىزمەت سورۇنى، ئىش ئورنى، تۇرالغۇ ئۆي، ھويلا - ئارامىلار مۇھىتىنىڭ گۈزەللىكىنى ئىشقا ئاشۇرۇش؛ ئىدارە - ئورگانلار ياكى كوچا، ئىشىك ئالدىلىرىنىڭ گۈزەل، ئازادە، يېقىشلىق بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلىش؛ دەل - دەرەخ، گۈل - گىياھلار بىلەن زىننەتلەش؛ پاكىز، رەتلىك، مەدەنىي، ئىلمىي بولۇشقا دىققەت قىلىش؛ ئەمگەكنى سۆيۈش، ھورۇنلۇققا قارشى تۇرۇش كېرەك. تىرىشچان، پەم - پاراسەتلىك، جۇرئەتلىك، دادىل بولۇشقا يۈزلىنىش كېرەك.

دېمەك، يۇقىرىقى تۆت تەرەپكە ئەھمىيەت بەرگەندە، مىللەتلەر ئارا ياخشى، نەمۇنىلىك مۇناسىۋەتكە ئېرىشكىلى بولىدۇ. شۇنداق قىلغاندىلا، ھەربىر مىللەت كىشىلىرىنىڭ ئالاھىدىلىكىنى تولۇق جارى قىلدۇرغىلى؛ كىشلەرنىڭ تۇرمۇشقا، جەمئىيەتكە بولغان ئىشەنچ، قىزغىنلىقىنى ئاشۇرغىلى؛ يوشۇرۇن كۈچلەرنى ئىشقا سېلىپ، سوتسىيالىستىك ئىككى مەدەنىيلىك قۇرۇلۇش قەدىمىنى تېزلەتكىلى؛ خەلقنى تېخىمۇ ياخشى تۇرمۇش شارائىتىغا ئىگە قىلغىلى بولىدۇ.

بىز ھەممىمىز ئەخلاق تەربىيىسىنى ئۆزىمىزگە، باللىرىمىزغا ۋە ئەتراپىمىزدىكىلەرگە چوڭقۇر، ئەستايىدىل ئېلىپ بارايلى!

(ئاپتور: شىنجاڭ ئىگىلىك باشقۇرۇش كادىرلار ئىنستىتۇتىدا)

ماقال - تەمسىل: ھاڭگاتېرەك نوغا يارىماس، قەلەندەر لوڭغا (يارىماس). (لوبۇلھاشىم . ت)

ياپونلاردىكى يەتتە «قىلماسلىق»

1 يېنىكلىك قىلماسلىق. ھەرقانداق خىزمەتكە يېنىكلىك قىلماسلىق، باشقىلارنىڭ پىكرىنى ئەستايىدىل ھەم ئېغىر- بېسىقلىق بىلەن ئاڭلاش، ۋەزىپىنى يۇكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق روھى بىلەن تاماملاش.

2) ئىدىيىدە كونسېرۋاتىپلىق قىلماسلىق. كەڭ كۆلەمدە ئۇچۇر تارقىتىپ ۋە ئۇچۇر ئالماشتۇرۇپ تۇرۇش، ئەنئەنىۋى كۆزقاراش ۋە ئۆرپ - ئادەتلەر بىلەن ئۆزىنى چۈشەپ قويماسلىق.

3) ھورۇنلۇق قىلماسلىق. ھەرقانداق خىزمەتنى تولۇپ- تاشقان قىزغىنلىق بىلەن ئىشلەش، جاپادىن قاچماسلىق، يوشۇرۇن ئىقتىدارىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇش.

4) ھۆججەت- ئالاقە ئىشلىرىدا سۆرەلمىلىك قىلماسلىق. بيۇروكراتلىق قىلماسلىق، تارقىتىشقا ياكى ئەستىقلاشقا تېگىشلىك ھۆججەتلەرنى كەينىگە سوزماسلىق، بېسىپ قويماسلىق.

5) ۋاقىتنى سوزماسلىق. خىزمەتنى بەلگىلەنگەن مۇددەت ئىچىدە ۋاقتىدا تاماملاش، سۆرەلمىلىك قىلىپ ۋاقىتنى كەينىگە سوزماسلىق.

6) كاشىلا پەيدا قىلماسلىق. خىزمەتتە ئالدىن كۆرەرلىكى بولۇش، بىرەر ئىشنىڭ ئالدىنى ئالالايدىغان ۋە ئۇنى ئالدىن مۆلچەرلىيەلەيدىغان بولۇش.

7) قارىغۇلارچە ئىش قىلماسلىق. ئوبيېكتىپ قانۇنىيەت بويىچە ئىش كۆرۈش، قارىغۇلارچە ئىش قىلماسلىق.

(ئۆمەرجان ھەسەن تەرجىمە قىلدى)

ئىزا تارتىش كىشىلەردە ياخشى تەسىر قالدۇرىدۇ

ئامېرىكىلىق بىر پسىخولوگ يېقىندا: ئىزاتارتىدىغان كىشىلەرنىڭ ئىنكاسى تېز بولۇپلا قالماي، ئىچكى دۇنياسىمۇ بەلگىلىك چوڭقۇرلۇق ۋە كەڭلىككە ئىگە بولىدۇ. ئىزا تارتىش خېلى مۇرەككەپ، كۆپ تەرەپلىمە ۋە كۆپ قاتلاملىق بولغان پسىخىك جەريان، دەپ كۆرسەتكەن. بۇ پسىخولوگ 40 % كىشىلەرنىڭلا ئوخشىمىغان دەرىجىدە ئىزاتارتىش تۇيغۇسىغا ئىگە ئىكەنلىكىنى بايقىغان. ئۇ، ئىزا تارتىش بىر خىل ياخشى ئادەت، دەپ قارىغان. ئىزاتارتىشنىڭ كىشىلەرگە سىرلىق، قىزىقارلىق تۇيۇلۇشتىن باشقا، تۆۋەندىكىدەك 6 چوڭ پايدىسى بار: بىرىنچى، ئىزاتارتىدىغان كىشىلەر تېخىمۇ ئەقىللىق، تەسەۋۋۇرغا باي كۆرۈنىدۇ. قولىقىغىچە قىزىرىپ كېتىشلىرىنى ھېسابقا ئالغاندا، ئۇلار كىشىلەرنىڭ تېخىمۇ بەكرەك ئېسىدە قالىدۇ؛ ئىككىنچى، ئىزا تارتىدىغان كىشىلەر ئاسانلا ئىشەنچكە ئېرىشىدۇ. چۈنكى، ئىزا تارتىدىغان كىشىلەر باشقىلارغا ئۆزىنى بەكرەك تونۇتۇۋالغان بولۇپ كۆرۈنۈشتىن سىرت، ئۆز قەدىر - قىممىتىنى ئاسرايدىغان، پەلە- پەتىش گەپلەرنى دېمەيدىغان بولۇپ كۆرۈنىدۇ؛ ئۈچىنچى، ئىزاتارتىدىغان ئايال جىنسلىقلار تېخىمۇ تەمكىن، سېھىرلىك، جەلپ قىلارلىق كۆرۈنىدۇ. چۈنكى، ئىزا تارتقاندا چىرايىدىكى ھېسسىيات ئىپادىسى ناھايىتى كۈچلۈك بولىدۇ؛ تۆتىنچى، ئىزا تارتىدىغان كىشىلەر ئىچىدە تەربىيە كۆرگەنلىرى كۆپرەك بولىدۇ. ستاتىستىكا قىلىنىشىچە، ئىزا تارتىدىغان كىشىلەرنىڭ كۆپىنچىسى ناھايىتى ئوبدان ئائىلە تەربىيىسى ۋە جەمئىيەت تەربىيىسى كۆرگەن. كىتابنى كۆپ ئوقۇغان، بىلىملىك كېلىدۇ؛ بەشىنچى، ئىزاتارتىدىغان كىشىلەر بىرەر ئىشنى ئاسان بىلىۋالالايدۇ. باشقىلارنىڭ سۆزىگە بەكرەك قۇلاق سالىدىغان كۆرۈنىدۇ؛ ئالتىنچى، ئىزا تارتىدىغان كىشىلەر دوستلىرىغا سادىق ھەم باشقىلار بىلەن چىقىشقاق كېلىدۇ. (ماتېرىيالدىن)

ماقال - تەمسىل: نادان دوستتىن ئەقىللىق دۈشمەن ياخشى. (ئوبۇلھاشىم . ت)

كىتاب ئوقۇش ۋە ئۆمۈرنىڭ ئۇزىرىشى

ها زىرقى زامان نېرۋا فىزىئولوگىيىسى تەتقىقاتى ئادەمنىڭ چوڭ مېڭىسىنى ئىشلەتكەنسېرى تەرەققىي قىلدۇرغانلىقى ۋە زېرەكلىشىدىغانلىقىنى جۇشەندۈرۈپ بېرىدۇ. بۇ ساغلاملىق ۋە ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرۈشكىمۇ پايدىلىق. بەزىلەر 16-ئەسىردىن بېرى ياۋروپا - ئامېرىكىدىكى كىتابنى ئەڭ كۆپ ئوقۇغان ئۆلۈغ كىشىلەردىن 400 نى تاللاپ تەتقىقات ئېلىپ بارغان. نەتىجىدە كەشپىياتچىلارنىڭ ئۆمرى ئەڭ ئۇزۇن بولۇپ، ئوتتۇرىچە يېشى 79 ياش بولغان. 400 نەپەر كىشىنىڭ ئوتتۇرىچە ئۆمرى 66.7 ياش بولغان. مەملىكىتىمىزدىمۇ چىن سۇلالىسىدىن بۇيانقى داڭلىق ئوقۇمۇشلۇق زاتلارنىڭ ئۆمرى توغرىلىق ستاتىستىكىلىق تەھلىل ئېلىپ بېرىلىپ، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىچە ئۆمرىنىڭ 65.18 ياش ئىكەنلىكى بايقالغان.

(ماتېرىيالدىن)

ئەخلاق، بەخت، ئۆلۈم ھەققىدە دۇردانىلەر

△ قەيەردە ھۆرمەت بولسا، شۇ يەردە قورقۇش بولىدۇ؛ قەيەردە دىيانەت بولسا، شۇ يەردە ئەخلاق ۋە ھەققانىيەت ئىش بولىدۇ.

△ مال - دۇنيا ياخشىلىق ئەكەلمەيدۇ، پەقەت ياخشىلىقلا بايلىق ۋە بەخت - سائادەتلەرنى ئەكېلىدۇ.

△ ھەقىقىي مۇشكۇلات ئۆلۈمدىن قانداق قۇتۇلۇش ئەمەس، بەلكى گۇمرانلىقتىن قانداق ساقلىنىشتۇر.

△ ئۆلۈم ئىككى ھالەتنىڭ بىرى بولۇپ، ئۇ، يا مەنىۋى بەرباتلىق ياكى جىسمانىي يوقىلىش.

△ ئازاب ھېچقانداق نەرسىنى تولدۇرۇپ بېرەلمەيدۇ.

(«ئەپلاتون پاراڭلىرى» ناملىق كىتابتىن مۇھەممەت ھۆسىين تەۋسىيە قىلغان)

ھورۇنلۇق، ئىشچانلىق ھەققىدە ماقال - تەمسىللەر

△ ئىسراپچىلىق نەدە، پېشانىسى تەرلىمىگەن يەردە.

△ چاينىمىغان غىزانىڭ لەززىتى يوق، چىللىمىغان مېھماننىڭ ئىززىتى (يوق).

△ ئاتاڭنىڭ نەسىھىتىدە تاغ كۆكلەيدۇ، ئاناڭنىڭ نەسىھىتىدە باغ (كۆكلەيدۇ).

△ يالغان گۇۋاھچى قاتىلدىن يامان.

△ كۆڭۈلنىڭ تۈۋرۈكى — سەۋر-قانائەت.

△ تامنىڭ يىقىلىشى زەيدىن، ئادەمنىڭ يىقىلىشى مەيدىن.

△ يىغلىغاندىن ھال سورا، كۈلگەندىن پۇل (سورا).

△ كۆڭلى بۇزۇق ھەمىشە باشقىلاردىن ئەيىب ئىزدەر.

△ ھەسرەت سۆزدىن بىلىنەر، مۇھەببەت كۆزدىن.

△ ئۇزارتقىڭ كەلسە ئۆمرۈڭنى، ئورمانغا چۇمكە ئۆيۈڭنى.

△ ئاتا سۆزى پەرز، ئانا سۆزى قەرز.

△ نەدە يىقىلساڭ، شۇ يەردە دەس تۇر.

△ تۇنجى ئىسمىڭنى ئاتا - ئاناڭ قويىدۇ، يامان ئىسمىڭنى ئۆزۈڭ.

(ئەخمەتجان تاشتۆمۈر تەييارلىدى)

ماقال - تەمسىل: ياخشى مېھمان غىزاغا ئۈلگۈرەر، نىيتى يامان ئىزاغا (ئۈلگۈرەر).

سالامەتلىكنى ئاسراشتا سەل قاراشقا بولمايدىغان ئادەتتىكى ھەرىكەتلەر

ساقال - بۇرۇتنى ئېلىش. ساقال - بۇرۇتنى ئېلىش چىرايىنى پاكىز، چىرايلىق قىلىپلا قالماي، يەنە تېرىدە قاننىڭ ئايلىنىشىنى راۋانلاشتۇرۇپ، پاسكىنا نەرسىلەر ۋە چاڭ - توزاننىڭ غىدىقلىشىنى يوقىتىپ، تېرە كېسەللىكىنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ.

كۆز قارچۇقلىرىنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ بېرىش. كۆزقارچۇقلىرىنى ئوڭدىن سولغا، سولدىن ئوڭغا 14 قېتىم ھەرىكەتلەندۈرۈپ چىڭ يۇمۇپ بىردەم تۇرۇش، ئاندىن تېز ئېچىش. بۇنى ئۇزاق مۇددەت داۋاملاشتۇرۇپ بەرگەندە كۆزقارچۇقلىرىنىڭ ھەرىكەتچانلىقىنى ئاشۇرۇپلا قالماي، يىراقنى ياكى يېقىننى كۆرەلمەسلىكنىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولىدۇ.

چىشنى كاسىلدىتىش. ھەر كۈنى 3 ۋاخ تاماقتىن بۇرۇن ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇپ بەدىنىنى ئەركىن قويۇپ بېرىش، كالپۇكنى بوش ھىمىرىپ چىشنى 4 ـ 8 قېتىم كاسىلدىتىش. بۇنى ئۇزۇن مەزگىل داۋاملاشتۇرغاندا چىشلار مۇستەھكەملىنىپ، چىش ئاغرىقىنىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولىدۇ.

ئەسنەش. بەك چارچاپ كەتكەندە ياكى بەدەن تېمپېراتۇرىسى ئېشىپ كەتكەندە، قاندىكى كاربون (Ⅳ) ئوكسىدى كۆپىيىپ كېتىدۇ. بۇ چاغدا ئەسنەك تۇتۇپ، بەدەن تىنىرەيدۇ. كۆكرەك كېڭىيىپ ئوكسىگېن سۈمۈرۈپ، كاربون (Ⅳ) ئوكسىدىنى چىقىرىۋېتىدۇ. مۇسكۇللار بوشاپ قاندىكى ئوكسىگېن بىلەن كاربون (Ⅳ) ئوكسىدىنىڭ نىسبىتى تەڭلىشىدۇ. شۇ ئارقىلىق ھارغىنلىق تۈگەپ ئادەم ئېتىكلىشىدۇ.

كېرىلىش. دەم ئالغان ياكى ئىش ئۈستىلىگە بېغىرلاپ ئولتۇرۇۋەرگەندە مۇسكۇل توقۇلمىلىرى ئىچىدىكى قان تومۇرلار بوشىشىپ، ئۇرغۇن قان يىغىلىپ قالىدۇ ۋە يۈرەككە قايتىدىغان قان ئازىيىپ كېتىدۇ. شۇ سەۋەبتىن ماغدۇرسىزلىنىش كېلىپ چىقىدۇ. بۇنداق چاغدا بىر كېرىلىۋەتسە، بەدەندىكى كۆپ سانلىق مۇسكۇللار كېرىشىپ، قان دەرھال يۈرەككە قايتىدۇ. مۇسكۇللاردىكى قان ئايلىنىش تېزلىشىپ، ئوزۇقلۇق تولۇقلىنىپ، چارچاشنى تۈگىتىش رولىنى ئوينايدۇ.

چاچ تاراش. كۈندە 2 ياكى 3 قېتىم، ھەر قېتىمدا 3 ~ 5 مىنۇت چاچ تاراپ بەرگەندە، باشتىكى پەللەر بىلەن باشتىكى نېرۋىلار ئۇۋۇلىنىپ ۋە غىدىقلىنىپ، قان ئايلىنىش تېزلىشىپ، نېرۋا ئىقتىدارىنى تەڭشەش رولىنى ئوينايدۇ.

(ماتېرىيالدىن)

ئالما ۋە ساغلاملىق

△ بەدىنىدە ماي قاتلىمى كۆپرەك ئادەملەر ئاچچىق ئالما يەپ تۇرۇش كېرەك، يۈرەك قان تومۇرى كېسەللىكىگە گىرىپتار بولغانلار تاتلىق ئالما يەپ تۇرۇش كېرەك.

△ پىششىق ئالمىدىكى يود تەركىبى بانانىدىكى يود تەركىبىدىن 8 ھەسسە ئارتۇق بولىدۇ. شۇڭا، ئالما پوقاق كېسىلىگە گىرىپتار بولغۇچىلارنى داۋالاشتىكى ئەڭ ياخشى يېمەكلىك ھېسابلىنىدۇ.

△ سەمرىپ كەتكەنلەر ھەر ھەپتىدە بىر قېتىم «ئالما كۈنى» ئۆتكۈزۈپ، 1.5 كىلوگرام يېڭى ئالمىنى 6 قېتىمغا بۆلۈپ يېيىش كېرەك. بۇنداق قىلىش سېمىزلىك كېسىلىنى دەسلەپتە داۋالاشنىڭ ئەڭ ئۈنۈملۈك ياخشى چارىسى.

△ ئالما ۋارىنىسى يۆتەل ۋە گېلى خىرقىراپ ئاۋازى پۈتۈپ قېلىشنى پەسەيتكۈچى دورىدۇر.

△ كەم قانلىق كېسىلىگە گىرىپتار بولغۇچىلار ئالمىنى كۆپرەك يەپ بەرسە شىپالىق تاپىدۇ.

△ بەدىنىنى ئىئودا كۆيۈپ قالغانلار كۆيۈپ قالغان يېرىگە ئالمىنى ئېزىپ كېسىپ چاپلىسا، ھارارىتىنى پەسەيتىدۇ.

△ ئۇتقا قاقلاپ پىشۇرۇلغان ئالمىدا قەۋزىيەتنى داۋالاشقا بولىدۇ.

(ياسىن ھاۋازى تەييارلىدى)

ETHNIC UNITY

تېز يول يۈرۈش — بەدەن ساغلاملىقنى ئاشۇرۇشنىڭ يېڭى ئۇسۇلى

ئامېرىكىلىق فىلور دېگەن تېببىي پەنلەر دوكتورى ھەر كۈنى 10 مىنۇت چامىسىدا تېز يول يۈرۈش بەدەننىڭ ساغلام بولۇشىغا كۆپ پايدىلىق بولۇپلا قالماستىن، بوشاپ چۈشكۈنلىشىپ قالغان ئىرادىنى جۇشقۇنلاشتۇرۇشقىمۇ پايدىلىق بولىدىغانلىقىنى بايقىغان. ئۇ مۇنداق دېگەن: «بىر مۇنچە كىشىلەر ئاددىي، ئەمما ئۈنۈمى كۆرۈنەرلىك بولىدىغان بۇنداق ياخشى چارىگە گۇمانلىنىش پوزىتسىيىدە بولىدۇ، ئەمما مېنىڭ ئۇسۇلۇم بويىچە، كۆڭۈل كەيپىياتى جايىدا بولمىغان پەيتتە 10 مىنۇت چامىسىدا تېز يول يۈرگەن دوستلىرىم ماگا ئۆزلىرىنىڭ چارچاش - ھارغىنلىقلىرىنىڭ شۇئانلا يوقىلىپ، كۆڭۈل كەيپىياتى نورماللاشقانلىقىنى ۋە ئۇ ھالەتنىڭ 2 سائەتكىچە ساقلانغانلىقىنى ئېيتىپ بېرىشتى.»

ئادەم پىيادە يۈرگەندە بەدەن مۇسكۇللىرى سىستېمىسى ئايلىنىپ تۇرغان ناسوسقا ئوخشاش ھەرىكەت قىلىپ قانلارنى ھەيدەپ يەنە يۈرەككە يەتكۈزۈپ بېرىدۇ، پۈت مۇسكۇل ھەممىدىن كۆپ جايلاشقان جاي بولغاچقا، ئۇنىڭ رولى تېخىمۇ مۇھىم بولىدۇ. تېز يول يۈرگەندە ئاستا يۈرگەنگە قارىغاندا بەدەنگە پايدىلىق بولۇشى قاننىڭ ئايلىنىشىنى تېزلىتەلەيدىغانلىقى ئۈچۈن، ئوكسىگېن سەرپىياتىنى راۋانلاشتۇرۇشقا پايدىلىق بولىدۇ ۋە يۈرەكنىڭ ھەرىكەت قىلىپ تۇرۇش ئىقتىدارىنى ئاشۇرىدۇ. سۈرئەت بويىچە ھېسابلىغاندا، سائەتكە 3.6 كىلومېتىر سۈرئەت بىلەن يۈرۈش ئاستا يۈرگەنلىك ھېسابلانسا، سائەتكە 5.5 كىلومېتىر يۈرۈش تېز يۈرگەنلىك ھېسابلىنىدۇ. شۇ بويىچە بولغاندا، 10 مىنۇت تېز يول يۈرگەندە، بىر كىلومېتىردەك يول يۈرگەنلىك بولىدۇ. ياشانغانلار، تېنى ئاجىزلار ئاستىراق ماڭسىمۇ بولىدۇ، داۋاملىق چېنىقىپ ئادەتلەنمىگەن سېمىز كىشىلەر تەدرىجىي ھالدا سۈرئەتنى ئاشۇرۇش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ چېنىقسىمۇ بولىدۇ. ئادەتتىكى كىشىلەرمۇ ئاستا يۈرۈشتىن تېز يۈرۈشكە يۆتكۈش ئۇسۇلىنى قوللانسىمۇ بولىدۇ.

(گۆھەرنىسا ئابلىمىت تەييارلىدى)

ھەرىكەت قىلغاندا باش ئاغرىش يۈرەك ئاغرىقىدىن بىشارەت بولۇشى مۇمكىن

ھەرىكەت قىلغاندا دائىم بېشى ئاغرىيدىغان ئەمما سەل دەم ئالغاندىن كېيىن يەنە ئۆز ئەسلىگە كېلىدىغانلار ئاسانلىقچە سەزگىلى بولمايدىغان يۈرەك ئاغرىقىغا گىرىپتار بولغانلار بولۇشى مۇمكىن. بۇ خۇلاسىنى يېقىندا خەلقئارا پەن- تەتقىقات گۇرۇپپىسى چىقارغان. ئۇلارنىڭ تەتقىقاتى شۇنى چۈشەندۈردۈكى، ئازساندىكى بىر قىسىم بىمارلارنىڭ يۈرەك ئاغرىقى تۇتقاندا كۆكسىدە باشقىچە بىرەر ئالامەت كۆرۈلمىسىمۇ، بېشىدا بىئاراملىق پەيدا بولىدىكەن، جىددىي ھەرىكەت قىلىشتىن يۈرەك ئاغرىقى قوزغىلىشنى كەلتۈرۈپ چىقارغاچقا، ھەرىكەت قىلغاندا باش ئاغرىقى پەيدا بولىدىكەن، بىردەم ئارام ئالغاندىن كېيىن يۈرەك ئاغرىقى توختاپ، باش ئاغرىش ئالامىتىمۇ غايىب بولىدىكەن. تەتقىقات خادىملىرى بۇنداق ئالامەتلەر كۆرۈلىدىغان بىمارلارنىڭ يۈرەكنى تەكشۈرتۈپ بېقىشنى تەكلىپ قىلغان.

شەيتان لۇغەت: مەكتەپ مۇدىرى — «ھۆكۈمرانلىق ھۆكۈمرانى» (ئابدۇللەزىز. ت)

ھەر بىر سوئالغا ھەر بىر جاۋاب

سوئال: مەن ئەنئەنىۋى ئائىلە تەربىيىسىدە چوڭ بولغان، تا ھازىرغىچە ئاتا ـ ئانامدىن ئايرىلىپ سىرتلارغا چىقىپ باقمىدىم. ئادەتتە يىراق ـ يىراق جايلارغا بېرىپ نەزەر ـ دائىرەمنى ئېچىپ كېلىشنى كۆپ ئويلايمەن. بىراق ئائىلە تەربىيىسى سەۋەبىدىنمۇ دەماللىققا بىر قارارغا كېلەلمەي گاڭگىراپ قالىمەن. مېنى بۇ خىل روھىي ھالەتتىن قۇتۇلدۇرۇپ ماڭا يول كۆرسەتسىڭىز.

— تاشقورغان ناھىيىسىدىن: ئەبەي

جاۋاب: ئالدى بىلەن ئىشىك ئالدىڭىزغا چىقىپ ئەتراپقا ئوبدان نەزەر تاشلاڭ، ئاندىن ئۆزىڭىزنى راۋرۇس دەڭسەپ كۆرۈڭ، شۇندا ئىدىيىڭىزدىن ئۆتىسە ياخشى كۆندىن بىرنى تاللاپ ئائىلىڭىزدىكىلەر بىلەن خوشلىشىڭ. بىراق شۇنىمۇ سەمىڭىزگە سېلىپ قويايكى، ئۆيىڭىزگە قايتىش يولىڭىزنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالماڭ.

سوئال: بىرەر ئىش قىلسامال ئاتا-ئانام ئارىلىشىۋالىدۇ، ھەدېسىلا ئادەمنى ئىككىلەندۇرىدىغان قورۇق نەسىھەتلىرىنى ياغدۇرۇپ: «ئۇنداق قىلساڭ بولمايدۇ، بۇنداق قىلساڭ يامان بولىدۇ» دەيدۇ. شۇ ئىشلار تۈپەيلى بەزى چاغلاردا ئارازلىشىپ قالىمىز. شۇ سەۋەبتىن كۆڭلۈم بەك پەرىشان بولىدۇ. ھۆرمەتلىك تەھرىر سىزمۇ ئاتا-ئانىڭىز بىلەن كىچىك ئىشلار سەۋەبىدىن سەن- پەن دېيىشىپ باققانمۇ؟

ـ بورتالادىن: ئابلىتىپ تۇدى ھاجى

جاۋاب: دېيىشىپ باققان، بىراق مەن ئۇنۇمنى سىرتقا چىقارماي ئىچىمدە دېيىشىپ باققان.

سوئال: ھۆرمەتلىك تەھرىر كىچىكىمىزدە بىر مەھەللىدە چوڭ بولغان يېقىن بىر دوستۇم بارىدى، ئۇ ھازىر يىراق بىر شەھەردە خىزمەت قىلىۋاتىدۇ. بىراق دوستلۇق ئالاقىمىز تا ھازىرغىچە ئۈزۈلمەي داۋام قىلىۋاتىدۇ. بىر يىلدا بىرەر قېتىمدىن سوۋغات ئەۋەتىشىپ تۇرۇشىمىز. ھۆرمەتلىك تەھرىر مەن بىر يىلنىڭ ھەممە كۈنى ئۇ مېنى ئەسلەپ تۇرىدىغان، ئانچە قىممەت بولمىغان سوۋغات ئالاي دەيمەن. بىراق كۆپ ئويلانغان بولساممۇ نېمە ئېلىشنى بىلمەيۋاتىمەن.

— ئاقسۇ كونىشەھەردىن: ئابلىمىت قادىر

جاۋاب: كالېندار ئېلىپ سوۋغا قىلىڭ.

سوئال: ئاپتوبۇسقا چىقسام ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان بىر ياش بالىنىڭ ئەتراپىدا بىر نەچچە بوۋاي ـ مومايلار ئۆرە تۇرۇشۇپتۇ، يىگىت بولسا مۆگدىگەن قىياپەتتە كىرپىكلىرىنى مىت قىلماي ئولتۇرىدۇ. بۇ ھالەتنى كۆرۈپ چىداپ تۇرالماي قالدىم، بىر نېمە دەي دېسەم ئۇرۇشۇپ قالىدىغاندەك قىلىمەن. ئاخىر چىشىمنى- چىشلەپ جىم ئولتۇرۇشقا مەجبۇر بولدۇم. سىلەرچە مۇشۇنداق ئادەملەرنىڭ ئۆز قىلمىشى ئۈچۈن ئۇكۇندىغان چاغلىرىمۇ كېلەمدۇ؟

— مالىيە ـ ئىقتىساد ئىنستىتۇتىدىن: شەۋكەت ئىلاخۇن

جاۋاب: ئەلۋەتتە كېلىدۇ، ئۇ ھازىرچە مۆگدەپ ئولتۇرغان بىلەن قېرىغاندا چوقۇم ئۆرە تۇرىدۇ.

سوئال: ھۆرمەتلىك تەھرىر قانداق ئۇسۇل قوللانغاندا ژۇرنىلىڭلار ئېلان قىلغان مۇكاپاتقا ئېرىشكىلى بولىدۇ؟

— قەشقەر شەھرىدىن: ئىمىنجان ئېلى

ھەر بىر سوئالغا ھەر بىر جاۋاب

ETHNIC UNITY

جاۋاب: باشقا نەرسىلەرگە كاللا قاتۇرماي، ئەڭ ياخشى ئەسىرىڭىزنىلا ئەۋەتىڭ.

سوئال: بەزىلەر «خوتۇن كىشىنىڭ چېچى ئۇزۇن، ئەقلى قىسقا» دېيىشىدىكەن، بىراق ھازىر بەزى ئەرلەرنىڭ چېچى ئاياللارنىڭكىدىن ئۇزىراپ كېتىۋاتىدۇ. ئەگەر ئاشۇلار تۇرمۇشلۇق بولسا، تەسىرى بولارمۇ؟

— لوپ ناھىيە ھاڭگىيا يېزا ھاڭگىيا باشلانغۇچ مەكتەپتىن: ئەخمەتنىياز مەتنۇرى

جاۋاب: مېنىڭچە، ئەر-خوتۇن ئىككىسى ئىچىدە بىرسىنىڭ چېچى ئۇزۇن بولسا ئەقلىگە مۇۋاپىق-مۇشۇنداق بولسىلا تۇرمۇشى توسالغۇغا ئۇچرىمايدۇ. بىراق بالىلىرى دادىسى ياكى ئانىسىنىڭ قايسىسىنىڭ چېچىنىڭ ئۇزۇن قايسىسىنىڭ قىسقا ئىكەنلىكىنى بىلىۋېلىشى كېرەك.

سوئال: ھۆرمەتلىك تەھرىر مېنىڭ ھەرقانداق بىر ژۇرنال قولۇمغا چۈشسە ئەڭ ئاخىرقى بەتتىن باش تەرىپىگە قاراپ كۆرىدىغان ئادىتىم بار ئىدى، بىراق سىلەرنىڭ ژۇرنىلىڭلارنى قولۇمغا ئالغاندا «بىز ھەممىدىن ياخشىسىنى تاللاپ بولالمايمىز، ھەممىدىن ياخشىسى بىزنى تاللىسۇن» دېگەن جۈملىدىن باشلاپ ئاخىرىغىچە كۆرىدىغان بولۇپ قالدىم. (1) سىلەردىن باشقىلار ژۇرنال بېتىنى خاتا باسامدۇ ياكى سىلەرنىڭ خاتامۇ؟ (2) مېنىڭ ئادىتىمنى ھەرگىز ئۆزگەرتكۈم يوق. قانداق قىلساق بىرلىككە كېلەلەيمىز؟

— يېڭىسار ناھىيىلىك 3-ئوتتۇرا مەكتەپتىن ئابدۇقاھار سۇلايمان

جاۋاب: قارىغاندا سىز بىز ئىزدىگەن «ھەممىدىن ياخشىسى»نىڭ بىرى ئوخشايسىز. ژۇرنالنى تەھرىرلەر باسمايدۇ، ئەسەر

ھەزىل سوئالغا ھەزىل جاۋاب

ھەزىل سوئالغا ھەزىل جاۋاب

تەھرىرلەپ، لايىھەلەيدۇ. بىزمۇ ژۇرنالنىڭ ئالاھىدىلىكىنى ئۆزگەرتمەيمىز. سىزنىڭمۇ ئادىتىڭىزنى ئۆزگەرتىشكە زورلىيالمايمىز. مانا بۇ بىرلىككە كېلىشىمىزدىكى ياخشى چارە.

جاۋاب بېرىڭ

(1) سوئال: كونىلارنىڭ: «ئاشىق ئۆزىنى بىر كۈندە مىڭ قېتىم تۈزىدۇ. دەردمەن ئۆزىنى مىڭ كۈندە بىر قېتىم تۈزىدۇ.» دېيىدىغان ماقال-تەمسىل بار ئىكەن. مەن ئۆزۈمنى بىر كۈندە 2-3 قېتىمدەك تۈزىيدىكەنمەن. ئۇنداقتا مەن «دەردمەن»مۇ ياكى «ئاشىق»مۇ؟

—خوتەن ئالىي سىفەن تېخنىكومى جۇغراپىيە فاكۇلتېتى 95-يىللىق سىنىپتىن: مەتكېرىم مەتسەيدى

(2) سوئال: «بىكار گەپتىن جىگدە ياخشى، ئارپا نېنىدىن گىردە ياخشى» دەپتىكەن، ئۇلار ئېيتقان بىكار گەپ زادى نەدە؟ ئۇلار ھاۋادا لەيلەپ يۈرەمدۇ ياكى بىرەر يەرگە يوشۇرۇنۇۋالغانمۇ؟

نىيە ناھىيە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ تەبىئىي پەن 2-سىنىپتىن ئېزىز مەتتۇرسۇن.

(3) سوئال: كونىلار «پۇل بولسا، جاڭگالدا شورپا» دەپتىكەن، مەن يانچۇقۇمغا لىق پۇل توشقۇزۇپ جاڭگالغا بارسام، شورپىنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمىدى، مەن ئىزدىگەن شورپا زادى قايسى جاڭگالدا؟

— نىيە ناھىيە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ تەبىئىي پەن - 2- سىنىپتىن: مەتقۇربان تۇرسۇن

شەيتان لۇغەت: بىئولوگىيە دەرسى — «كۆمانلىق قان» (تۇردى نىياز . ت)

كۈلكە خۇرۇجلىرى

پەرق

بىر كىشى ئاتاقلىق بىر ئەدەبىي ئوبزورچىدىن:

— سىزنىڭچە، 19 - ئەسىردىكى ئەدەبىي ئەسەرلەر بىلەن ھازىرقى زامان ئەدەبىي ئەسەرلىرىنىڭ زادى قانداق پەرقى بار؟ — دەپ سوراپتۇ.

— كلاسسىك رومانلاردا، — دەپتۇ ئوبزورچى جاۋابەن — 150 - بەتكە كەلمىگۈچە ئادەتتە ئەر پېرسوناژ ئۆز مەشۇقى بىلەن سۆيۈشىدىغان ئەھۋال ئۇچرىمايتتى. ھازىرقى رومانلاردا بولسا 2 - بەتنى ئېچىشىڭىزغىلا ئۇنىڭ «ھارامدىن» بالا تېپىپ قويغانلىقىنى كۆرىسىز...

كېچىكىشنىڭ سەۋەبى

ياش قىز خىزمەتكار ئىشقا كېچىكىپ قاپتۇ. باشلىقى بۇنى تەكشۈرگەندە، قىز خىزمەتكار بۇنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندۈرۈپ:

— مەن كوچا ئاپتوبۇسىدىن چۈشكەندىن كېيىن بىر ئەر كەينىمگە كىرىۋالدى. شۇڭا خىزمەتكە كېچىكىپ قالدىم — دەپتۇ.

— شۇنچىلىك ئېشقىمۇ ئاشۇنچىلىك ئۇزۇن ۋاقىت كېتەمدۇ؟

— شۇنداق، ئۇ بەك ئاستا ماڭدى.

خوتۇنىنىڭ تەكلىپى

خىزمەتچى:

— ئەپەندىم.

خوجايىن:

— نېمە ئىش؟

خىزمەتچى:

— خوتۇنۇم خوجايىنىڭغا يالۋۇرغىن، سېنى ئۆستۈرسۇن دەيدۇ.

خوجايىن:

— بولىدۇ! بۆگۈن مەن ئۆيگە قايتىپ سېنى ئۆستۈرۈشكە بولامدۇ - يوق؟— دەپ خوتۇنۇمدىن سوراپ باقاي.

بىر قىسمىنىلا ئالدۇرىمەن

بىل چوڭ بىر شىركەتنىڭ خادىمى ئىكەن. خىزمەت ۋاقتىدا ساتىراشخانىغا بېرىپ چاچ ئالدۇرۇش، شىركەتنىڭ بەلگىلىمىسىگە خىلاپ ئىكەنلىكىنى بىلسىمۇ، ئۇ ھەمىشە خىزمەت ۋاقتىدا ساتىراشخانىغا بارىدىكەن.

بىر كۈنى بىل چاچ ئالدۇرۇۋاتسا، شىركەت دىرېكتورىمۇ چاچ ئالدۇرغىلى كېلىپ قاپتۇ. بىل ئۆزىنى دالدىغا ئېلىشقا ئۈلگۈرەلمەپتۇ.

دىرېكتور:

— ياخشىمۇ سەن بىل، مەن سېنىڭ خىزمەت ۋاقتىدا چاچ ئالدۇرغىلى كەلگەنلىكىڭنى كۆرۈپ قالدىم، — دەپتۇ.

بىل قىلچە ھودۇقماستىن جاۋاب بېرىپ:

— شۇنداق ئەپەندىم، قارىڭ مېنىڭ بۇ چاچلىرىم خىزمەت ۋاقتىدا ئۆسكەن ئەمەسمۇ، — دەپتۇ.

— ھەممىسى شۇنداق ئەمەستۇ، بىر قىسمى ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن ئۆسكەندۇ؟

بىل ناھايىتى ئەدەب بىلەن جاۋاب بېرىپتۇ:

— شۇنداق ئەپەندىم، سىز توغرا دېدىڭىز، شۇڭا مەن چېچىمنىڭ ھەممىسىنى ئەمەس، بىر قىسمىنىلا ئالدۇرىمەن.

ئاتىسىنى ماختاش

پو ئېتىشقا ئامراق بىر يول باشلىغۇچى مەيلى ئەنگلىيىلىكلەرگە سۆزلىسۇن ياكى ئامېرىكىلىقلارغا سۆزلىسۇن، ئاتىسىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتۈشنى زادىلا ئېسىدىن چىقارمايدىكەن:

— خانىملار، ئەپەندىلەر! سىلەر كۆرۈۋاتقان بۇ مەدەنىيەت سارىيى ئاتامنىڭ رىياسەتچىلىكىدە سېلىنغان.

— بۇ ھۆكۈمەت بىناسى. شۇنى تىلغا ئېلىپ ئۆتمەي بولمايدۇكى، بۇ بىنانى ئاتام لايىھىلىگەن.

كۈلكە خۇرۇجلىرى

ETHNIC UNITY

ئۆلۈك دېگىنىز بويىغا كەلگەندە، يول باشلىغۇچى يەنە:

— خانىملار، ئەپەندىلەر! بىز ئۆلۈك دېگىز بويىغا يېتىپ كەلدۇق. بۇ ئۆلۈك دېگىز...

— دېمىسىڭىزمۇ بىلىمىز، — بىر ساياھەتچى ئۇنىڭ سۆزىنى ئۈزۈپ قويۇپتۇ، — ئۇنى ئاتىڭىز ئۆلتۈرۈۋەتكەن!

ئات دېگەن نېمە ئۇ؟

3 جىنايەتچى بويۇنلىرىغىچە قىزىرىشىپ، ھەركىم ئۆزىنىڭ ئەڭ بالدۇر تۈرمىگە كىرگەنلىكىنى ئىسپاتلاشقا تىرىشىپتۇ.

— مەن تۈرمىگە كىرگەندە پويىز تېخى كەشىپ قىلىنمىغان! — دەپتۇ بىرىنچى جىنايەتچى.

— مەن تۈرمىگە كىرگەندە، كىشىلەر سەيلى- ساياھەتكە چىقسا ئات مىنەتتى، — دەپتۇ ئىككىنچىسى.

— ئات دېگەن نېمە ئۇ؟ - دەپتۇ ئۈچىنچى جىنايەتچى.

ئۇستۇنلۇك

ئۈچ يىگىت بىرلا ۋاقىتتا ئۆزلىرى ياخشى كۆرىدىغان بىر قىزنىڭ ئۆيىگە كېلىپ ئۆيلىنىش تەلىپىنى قويۇپتۇ. قىزنىڭ دادىسى ئۇلارغا:

— مەن قىزىمنى پەقەت بىرسىڭلارغىلا ياتلىق قىلالايمەن، شۇڭا سىلەر ھازىر ئۆزۈڭلارنىڭ قايسى جەھەتتىن ئۈستۈن تۇرىدىغانلىقىڭلارنى دەپ بېقىڭلار.

ئا: مېنىڭ قولۇمدا نەچچە ئون مىڭ پاي چېكى بار.

ب: مېنىڭ بىر ھەشەمەتلىك قورۇ - جايىم بار.

س: مېنىڭ بىر بالام بار. ئۇ ھازىر قىزىڭىزنىڭ قورسىقىدا.

ئۇ ئەر

ئۈچ قىز توي قىلىشقا جىددىي ئالدىراۋاتقان بىر ئەر ئۈستىدە سۆھبەتلىشىپتۇ:

كۈلكە خۇرۇچلىرى

17 ياشلىق قىز: ئۇ ئەرنىڭ قەددى - قامىتى كېلىشكەنمىكەن؟

25 ياشلىق قىز: ئۇ ئەرنىڭ ئايلىق مائاشى قانچىلىككەن؟

35 ياشلىق قېرى قىز: ئۇ ئەر ھازىر قەيەردىكەن؟

ئورۇن ئالماشقاندىن كېيىن

مېھمانخانىغا يېڭىدىن يۆتكىلىپ كەلگەن ئايال خىزمەتچى كېچىدە تۇنجى قېتىم ئايااللار ياتىقىنى تەكشۈرۈپتۇ. ئىشىكنى ئېچىشىغىلا، مېھمان شۇنداق ئۆرۈلگەنىكەن، ئۇ بىر ۋارقىراپلا ھوشىدىن كېتىپتۇ. مېھمان ئۇنى دەرھال يۆلەپ كارىۋاتقا ئېلىپ قويۇپتۇ. بىردەمدىن كېيىن، ئۇ ئاستا ھوشىغا كېلىپ:

— كەچۈرۈڭ، ئۆيىڭىزغا دەخلى قىلىپ قويدۇم — دەپتۇ. مېھمان:

— باياتىن سىزگە نېمە بولدى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن ئەمدىلا ئالمىشىپ كەلگەن، ئادەتلىنەلمەيۋاتىمەن.

— سىز بۇرۇن نەدە ئىشلىگەن؟

— جەسەت كۆيدۈرۈش ئورنىدا.

سىز كىم

مارك توي قىلىش تەلىپىنى مەشۇقىغا يۇزتۇرانە دېيىشكە پېتىنالماي، تېلېفون بېرىپ ئۇنىڭ رايىنى سىناپ باقماقچى بولۇپتۇ، — ژىننى، مەن 5 مىليون دوللارلىق مىراسقا، بىر داچىغا، بىر پىكاپقا ۋە يەنە بىر سەيلە پاراخوتىغا ئىگە بولدۇم، ماڭا تېگەمسىز؟

— ئەلۋەتتە تېگىمەن، سىز كىم؟

(بۇ كۈلكە خۇرۇچلىرىنى خەمىت نىغمەت بىلەن قەيۇم ئابدۇللا تەييارلىغان)

كۈلكە خۇرۇچلىرى

كۈنچىقىشقا سەپەر

(چاتما)

● مۇھەممەتئېلى زۇنۇن ●

مۇقەددىمە

پولات دۇلدۇل تىنىم تاپماي ئۇچەر پەرۋاز يىراقلارغا،
سەپەرلەر بەھرىدىن چۆمدۈم ئەزىم دەريا - بۇلاقلارغا.
ئەزىم دەريا - بۇلاقلاردىن چېچىلغان مەرۋايىت چەشمە،
تىزىلدى جەۋھەرى ئىلھام بولۇپ ئاپئاق ۋاراقلارغا.

مىراس پىدائىيلىرى

(چىن شىخۇاڭ قونچاق لەشكەرلەر سارىيىنى زىيارەت)

كۆمۈلگەن سەپمۇسەپ لەشكەر، ئەمىر ھەيكەللىرى سانسىز،
تىلى بارمايدۇ ئادەمنىڭ دېيىشكە جانسىز دەرمانسىز.
ئۇچار دۇلدۇل كەبى ئاتلار، يۈگەنلەر زىر - كۈمۈش بەلكى،
ئۇنى مىنگەندۇ شاھ، نەۋكەر، ئەمىرلەر ئارزۇ - ئارمانسىز...
تۈمەن ئەپسۇسكى، مىڭ پارە بولۇپتۇ قانچىلاپ ھەيكەل،
ئەسىرلەر ئۆتمىگەچ گۆلدۈرماما - چاقماق ۋە توپانسىز.
بىرى باشسىز، ئۇنى پۇتسىز، يۈزى قولسىز، قۇلاقسىز ھەم،
يېتىپتۇ زار بولۇپ ھەقدا يولىغا غەلۋە - چۇقانسىز.
ئۆتۈپ تارىخىي بىر دەۋران، قاناتلانغاندا پەن - ئىرپان،
مىراس ھەقدالىرى كېپتۇ جاكارسىز — شاھىي پەرمانسىز.
تۈزۈلسۇن، ئەسلىگە كەلسۇن باھاسىز بۇ مىراس قانداق،
بۇلاردەك بىتەمە — خالىس پىدائىي قىز ۋە ئوغلانسىز؟!
يۈرەك - باغرى كۆيچۈرگەندەك تەلەپچان مويىسپىت دوختۇر،
سالار ئەسۋاب پىدائىيلار، ئاۋايلاپ قىلچە نۇقسانسىز.
ئۇلار دەيدۇ قارا تۈننى بىدار ئۆلاپ يورۇق تاڭغا:
«جاھاندىن رازى بىز كەتسەك بۇ يولدا نامۇ - ئۇنۋانسىز!
ئۇلۇغ ئەجداد مىراسىنى كۆزىنىڭ گۆھىرى بىلمەس،
نادان مىللەت، نادان ئەۋلاد ئۆتەر مەڭگۈ شەرەپشانسىز.»

كاۋاپدان

باھاسىز، مول مىراس ئىچرە كۆزۈم چۈشتى كاۋاپدانغا،
ئەسىرلەردىن ئۆتۈپ ھالقىپ يېتىپ كەپتۇ بۇ دەۋرانغا.
ھايات رىشتى كاۋاپ بىرلە تۇتاشقان بىر قەدىم مىللەت —
مىراسى، شۇ قەدەر زىننەت بېرىپتۇ بۇ گۆھەر كانغا.

ھارۋا

ئاجايىپ ھارۋىكەن، ئايھات، كۈمۈش - ئالتۇنمىدۇ چاقى؟
ھۇزۇر سۈرگەن شاھىنشاھقا جاھان بولماپتىكەن باقى!

ئۆتەيلى ئەجرىمىزدىن بىز بۈيۈك - گىگانت مۇنار تىكلەپ،
بۇلاقتەك قاينىسۇن ئىلھام، قېنى لىق قۇيغىنا، ساقى!

1997 - يىل 11 -، 12 - ئايلار، شىئەن - ئۈرۈمچى

يەنئەن نەزمىلىرى

مىلتىق بىلەن سۆك

دېدى يەنئەن پەرىزاتى: «نىجاتلىق چۈشمىگەن كۆكتىن،
تۇغۇلغان ھەم ئەمەس ئەسلا بىراۋلار تەڭلىگەن بۆكتىن.
چېلىشتۇق، قايتمىدۇق يولدىن ئەجەل چىرماشسىمۇ جانغا،
يارالدى ئەرك - ھوقۇق، ھەق يول قېلىچ -
مىلتىق بىلەن سۆكتىن!»

لەخمە

ئەنە، ئالدىمدا ياڭجيالىڭ، زىبەردەس، قەددى - قامەتلىك،
قىزىلغان باغرىدا مەزمۇت - يىقىلماس گەملەر رەتلىك.
دېدىم خاس گەمدە ئەينەن كۆرۈپمەن يان ئىشىك، لەخمە:
«ئۆلۈمدىن قورقمىغان داھى ئىكەن زىمىمۇ پاراسەتلىك!»

دېھقان بوۋاي

تىزىلغان شۇنچە ئابىدە داۋانلارغا، ئېگىز دۆڭگە،
تۇرۇپتۇ دۆڭدە دېھقان چال، بېشىدا كونا بىر لۆڭگە.
«چۈشەيمۇ بىللە سۈرەتكە؟» دېدى مىڭ تەستە قوزغالدى،
باقالماي ئاھ ئەجەب بولدۇم ياداڭغۇ بۇ چىراي - ئۆڭگە.

پەخىرلىك موماي

پەخىرلىك بىر موماي بوپتۇ چىلانباغ پەرىسى ھازىر،
قەيەردە ئۇ باغاش ئەتكەن يىگىتنىڭ قەۋرىسى ھازىر؟
پۇپۇكلۇك نەيزە - مىلتىققا ھېرىسمەن بۇ كوماندىرغا
ھېكايە ئېيتىدۇ مېھرى - ۋاپادىن نەۋرىسى ھازىر!

رىكشىكەش

گۈگۈم پەيتى، باقار تەشنا - تەقەززالىق بىلەن يولغا،
چىرايى - تۈرقى ئوخشايدۇ سەپەر خۇشتارى دۇلدۇلغا.
داۋان - دۆڭلەر ئېشىپ ھارغان بىدەرمان رىكشىكەش ئاخىر
دېدى يەڭگىل تىنىپ بىر «ئۇھ» قاراپ ئالقاندىكى پۇلغا.

(ئاپتور: ئاپتونوم رايونلۇق ئوپېرا ئۆمىكىدە)

ئىزاھ: ياڭجيالىڭ چوققىسى - ئەينى زاماندا پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ئورۇنلاشقان جاي.

ئۈزۈلمەس كۈي، كۆڭۈللۈك ئەسلىمە

(ئەدەبىي خاتىرە)

ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

دالىيەن سەھنىسىدە پارلىغان چولپان

1997 - يىل 11 - ئاينىڭ 21 - كۈنى. بۈگۈن بۇ يەردە — دۆلىتىمىزنىڭ بوخەي دېڭىزى ساھىلىدا مەرۋايىتتەك جۇلالىنىپ تۇرغان دالىيەن شەھىرىنىڭ يۇقىرى پەن - تېخنىكا تەرەققىيات رايونى باشقۇرۇش كومىتېتىنىڭ سەلتەنەتلىك زالىدا، دۆلىتىمىزنىڭ مىللەتلەر مائارىپى تارىخىدىكى تولىمۇ ئەھمىيەتلىك بىر ئىشنىڭ تەنتەنىلىك مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلۈۋاتاتتى: ئاز سانلىق مىللەتلەردىن يۇقىرى پەن - تېخنىكا بىلىملىرىنى ئىگىلەيدىغان ئىختىساسلىق خادىملارنى يېتىشتۈرۈش مەقسىتىدە قۇرۇلغان دالىيەن مىللەتلەر ئىنستىتۇتىنىڭ رەسمىي قۇرۇلغانلىقىنى تەبرىكلەش مۇراسىمىغا دۆلىتىمىز رەھبەرلىرىدىن ئىسمائىل ئەھمەد ۋە دۆلەتنىڭ ئالاقىدار مىنىستىرلىكلىرى، شەرقىي شىمالدىكى ئۆلكە، شەھەرلەرنىڭ مەسئۇللىرى، دالىيەن شەھىرىدىكى ھەر ساھە، ھەر مىللەت ۋەكىللىرى، جۈملىدىن، ئالايىتەن بېيجىڭدىن يېتىپ بارغان ئۇيغۇرچە «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلىنىڭ مەخسۇس ئىستون يازغۇچىلىرى ئېكسكۇرسىيە ئۆمىكىنىڭ ئەزالىرى، شۇنىڭدەك دالىيەن مىللەتلەر ئىنستىتۇتىنىڭ ئوقۇتقۇچى، ئوقۇغۇچىلىرى بولۇپ 1000دىن كۆپرەك كىشى جەم بولغانىدى. يۇقىرى ئورۇنلارنىڭ ئەستىلىق ھۆججەتلىرىنى جاكارلاش، تەبرىك سۆزلەر ۋە رەھبەرلەرنىڭ نۇتۇقلىرى تاماملانغاندىن كېيىن، سەھنىدە ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ سەنئەتكارلىرى بۇ كاتتا مۇراسىمغا بېغىشلاپ تەييارلىغان ئېسىل سەنئەت نومۇرلىرىنى كۆرسىتىشكە باشلىدى.

ھەرقانداق بىر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئىتىنىڭ ئۆزىگە خاس جەلپ قىلىش كۈچى ۋە ئېستېتىك قىممىتى بولىدۇ. ماھارەت بىلەن ئورۇندالغان ھەر بىر نومۇردىن كېيىن يىغىن زالىدا كۆتۈرۈلگەن قىزغىن، گۈلدۈراس ئالقىشلار بۇ نۇقتىنى ئىسپاتلاپ تۇراتتى. نۆۋەتتىكى نومۇردا ئۇيغۇر ناخشا - ئۇسسۇلىنىڭ ئانا ماكانى بولغان شىنجاڭنىڭ سەھنىلىرى ياكى تېلېۋىزور ئېكرانلىرىدا ئانچە كۆزگە چېلىقمىغان بىر قىز ئۇسسۇلغا چۈشتى. ئۇنىڭ ئۆتكۈر سەھنە چىراغلىرىنىڭ نۇرىغا چۆمۈلگەن گۈزەل قەددى-قامىتى: ئاجايىپ نازاكەتلىك، شوخ، ئەركىن، يارىشىملىق ھەرىكەتلىرى ئۇيغۇر ئۇسسۇلىنىڭ قۇدرىتى، سېھرىي كۈچىنى نامايان قىلىۋاتاتتى. يۈكسەك ماھارەت بىلەن ئوينىلىۋاتقان ئۇيغۇر ئۇسسۇلىنى بۈگۈن بۇ يەردە — تەڭرىتېغىدىن ناھايىتى يىراق بىر جايدا كۆرۈپ ھاياجاندا كۆزلىرىمدىن ئىسسىق ياش سىرغىدى. بۇ ھالىتىمنى باشقىلار كۆرۈپ قالدىمىكىن دەپ، ئەتراپىمغا ئىختىيارسىز كۆز تاشلىدىم... دالىيەن مىللەتلەر ئىنستىتۇتىنىڭ قۇرۇلۇش مۇراسىمىغا قاتنىشىش ئۈچۈن بۇ يەرگە جەم بولغان ھەر مىللەت ۋەكىللىرىنىڭ كۆزلىرى شۇ تاپتا خۇددى سېھىرلەنگەندەك سەھنىگە تىكىلىپلا قالغانىدى.

ئادەم ئۆزى ئۆسۈپ چوڭ بولغان ئانا زېمىندىن يىراق جايلاردا يۇرگەندە مىللىي سەنئەتنىڭ قەدرىگە تېخىمۇ يېتىدىكەن، سەنئەتنىڭ قۇدرىتىنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلىدىكەن. ئۇسسۇل كۆرۈۋېتىپ كۆزلىرىم ياشقا تولدى دېسەم ھەيران بولماڭ! چۈنكى كۈلكە شادلىقنىڭ، بەختنىڭ، سۆيگۈنىڭ بىردىنبىر بەلگىسىلا ئەمەس. بەزى چاغلاردا ئىنساننىڭ كۆز چانىقىدىن تۆكۈلگەن تامچىلار گۆھەردىنمۇ قىممەتلىك بولىدۇ.

مەركىزىي مىللەتلەر ناخشا - ئۇسسۇل ئۆمىكىنىڭ تالانتلىق ياش ئۇسسۇلچىسى ئۇيغۇر قىزى — ھۆرقىزنىڭ بۇ مەشھۇر پورت شەھىرىنىڭ سەھنىسىدە چولپاندەك چاقنىشى خىيال قۇشلىرىمنى تەڭرىنىڭ مۇبارەك نامى قويۇلغان ئانا تاغنىڭ جەننەتتەك ئازادە ئېتەكلىرىگە، ئانا دەريا تارىم بويلىرىدىكى قەدىمكى توغراقلىقلارغا

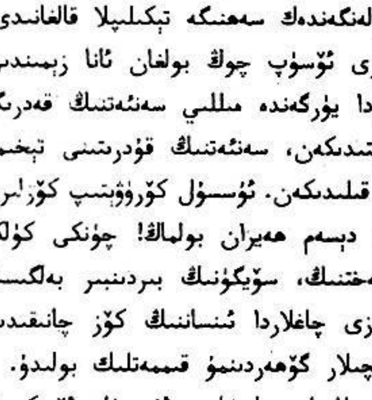

ئېلىپ كەتتى. مۇشۇ ئۇسسۇلنى بارلىققا كەلتۈرۈپ پەرۋىش قىلغان، ۋاپىغا يەتكۈزگەن ئىجادكار، ئەمگەك سۆيەر، ئاق كۆڭۈل، خۇش پېئىل، سەنئەتخۇمار ئاتا ـ بوۋىلارنى، ئۇلۇغ ئانىلارنى ئىختىيارسىز ئېسىمگە ئالدىم. بېشىغا بىر دۆۋە چىننى قويۇپ ئۇسسۇل ئوينىسا، چىرايى گۈلدەك ئېچىلىپ كېتىدىغان، ئىشچان، مېھماندوست، ۋاپادار قىز ـ ئاياللار؛ ناخشا ـ سازنىڭ ساداسى كەلسە، پۇت ـ قوللىرى مىدىرلاپ ئولتۇرالماي قالىدىغان ئوماق، چېچەن، سەبىي ئۇيغۇر باللىرى بىردىنلا كۆز ئالدىمغا كەلدى. ئەجدادلارغا، مىللىي سەنئەتكە بولغان يۈكسەك ھۆرمەت؛ خەلقىمىزگە، تالانتلىق سەنئەتكارلىرىمىزغا بولغان چەكسىز قايىللىق؛ يۈرىكىمدە بولغان چوڭقۇر سېغىنىش ھېسسىياتى قەلب ئاسمىنىمنى چاقماق كەبى تىلىپ، يورۇتۇپ، كۆيدۈرۈپ ئۆتتى.

مەن ياش بىلەن ئىختىيارسىز نەملەنگەن كۆزلىرىمنى سەھنىدىن ئۈزەلمەي قالدىم. ماڭا ئۇ يەردە گويا ئۆز قىزىم ئۇسسۇل ئويناۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. بىراق، تۇيغۇلىرىم مېنى ئالداۋاتاتتى. چۈنكى سەھنىدە باشقا بىر ئۇيغۇر قىز ـ ھۆرقىز ئۇسسۇل ئويناۋاتاتتى. ئۇنىڭ نازۇك، نەپىس ھەرىكەتلىرىدىن ئۇيغۇر سەنئىتىنىڭ تەڭداشسىز كۈچى؛ يۇرۇڭقاش، تۈمەن، زەرەپشان، تارىم، قىران، ئىلى دەريالىرىنىڭ مۆڭلۈك ھەم تەسىرلىك كۈيى روشەن ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ جىسمىدىن تەڭرىتاغ گۈللىرىنىڭ، تەكلىماكان توغراقلىرىنىڭ ھىدى كېلىۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇ شۇ تاپتا سەھنە تىلى ئارقىلىق ماڭا ئاجايىپ خاسىيەتلىك بىر سەنئەتنىڭ سىرلىق تارىخىنى سۆزلەپ بېرىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۇسسۇلى خەلقنىڭ ئىجادىيەت خەزىنىسىدىكى بايلىقلارنى ئېچىپ كۆرسىتىۋاتاتتى.

چىرايىدىن كۈلكە يېغىپ تۇرىدىغان بۇ مېھرى ئىسسىق ياش سەنئەتكار دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى شىنجاڭنىڭ بېيجىڭدىكى ئىش بېجىرىش ئورنىدا، ئىچكى ئۆلكىلەردە زىيارەتتە بولۇۋاتقان ئۇيغۇرچە «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلىنىڭ مەخسۇس ئىستون يازغۇچىلىرى ئېكسكۇرسىيە ئۆمىكى شەرىپىگە ئۇيۇشتۇرغان چاي زىياپىتىدىلا ئۆزگىچە ماھارەت بىلەن ئۇسسۇل ئويناپ، سورۇننىڭ كەيپىياتىنى بىردىنلا جانلاندۇرۇۋەتكەنىدى. ئاشۇ كۈنى يەنە پېشقەدەم سەنئەتكار، شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى ئەدەبىيات ـ سەنئەت بۆلۈمىنىڭ ئىقتىدارلىق رېژىسسورى ئۆمەر سايىم بۇ قىز بىلەن بىرلىشىپ ئۇسسۇل ئويناپ، ماھارەتلىك سەنئەتچى، قەشقەر سەنئەت ئۆمىكىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ئابلىكىم روزى دۇتار چېلىپ ناخشا ئېيتىپ، چاي زىياپىتىگە قاتناشقان ھەر مىللەت تاماشىبىنلىرىنىڭ كۆزىدىن ئوت چاقنىتىۋەتكەنىدى.

مۇشۇ 3 تالانتلىق سەنئەتكار دالىيەن سانائەت پەنلىرى ئۇنىۋېرسىتېتى تەرىپىدىن ئۆمىكىمىز ھۆرمىتىگە ئۇيۇشتۇرۇلغان بىر قىتىملىق كۆڭۈل ئېچىش كېچىلىكىگىمۇ ئۆزگىچە تەم، ئاجايىپ ھۆسن، چەكسىز جانلىنىش ھەم شادلىق بېغىشلىدى. بۇ كۆڭۈل ئېچىش كېچىلىكىگە دۆلەت رەھبەرلىرىدىن ئىسمائىل ئەھمەد قاتارلىق يولداشلارمۇ، شىنجاڭلىق ئوقۇغۇچىلارمۇ قاتناشتى. تاماشىبىن مېھمانلار ئارىسىدا ئۇيغۇرلارمۇ، خەنزۇلارمۇ، قازاقلارمۇ، موڭغۇللارمۇ، خۇيزۇلارمۇ، زاڭزۇلارمۇ، شىبەلەرمۇ بار ئىدى. سەنئەتنىڭ تەڭداشسىز كۈچى سورۇن ئەھلىنى بىردىنلا ئۇيغۇر ئۇسسۇلىنىڭ قايىنمىغا سۆرەپ كىردى.

شۇنداق، ھۆرقىز خۇددى يېڭىدىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان چولپانغا ئوخشايتتى. مەن چەكسىز قايىللىق ھېسسىياتىم بىلەن مۇشۇ چولپاننى تۇغقان ئۇلۇغ ئانا زېمىنغا، قۇدرەتلىك مىللىي سەنئەتكە، جەسۇر ئەجدادلار روھىغا ئاپىرىن ئېيتتىم.

گۈزەللىك دۇنياسى بولغان «خەلق» سارىيىنىڭ شىنجاڭ زالىدا

سەنئەتنىڭ قۇدرىتى ھەقىقەتەنمۇ چەكسىز. بىر مىللەتنىڭ سەنئەت خەزىنىسىگە شۇ مىللەت ئەجدادلىرىنىڭ ھەددى ـ ھېسابسىز ئەقىل جەۋھەرلىرى تۆكۈلگەن بولىدۇ. بۇ زالغا كىرگەن ھەرقانداق ئادەم ئۇيغۇر ھۈنەر ـ سەنئىتىنىڭ كارامىتىدىن، سەنئەتكارلارنىڭ پاراستى، ماھارىتىدىن قايىل بولماي قالمايدىكەن. ئاجايىپ كۆركەم بۇ زالغا بىزنى چىرايىدىن كۈلكە يېغىپ تۇرىدىغان ئاشۇ كەمتەر بېتەكچى باشلاپ كىردى. ئۇ دۆلەت رەھبىرى، لېكىن ئۇنىڭدا زەررىچە كىبىر يوق ئىدى. ئۇنىڭ چاقچاقلىرىدا، كۈلكىلىرىدە

قىلچە سۇنئىيلىك يوق ئىدى. شۇڭا ئۇنىڭ يېنىدا قورۇنماي، ئۆزىمىزنى ئىنتايىن ئەركىن ، ئازادە ھېس قىلدۇق. شۇ تاپتا ئۇنى دۆلەتنىڭ بىر - بىرىدىن مۇھىم بولغان تالاي ئىشلىرى ساقلاپ تۇراتتى. شۇنداق بولسىمۇ ئۇ ئانا يۇرتتىن كەلگەن ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ قىممەتلىك ۋاقتىنى خۇشاللىق بىلەن بېغىشلاۋاتاتتى.

بۇ، 1997 - يىل 18 - نويابىر بولۇپ، بىز شۇ كۈنى «خەلق»سارىيىدا دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى تەرىپىدىن چىقىرىلىدىغان خەنزۇچە «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلىنىڭ 40 يىللىقىنى خاتىرىلەش پائالىيىتىگە قاتناشقاندۇق. دۆلەت ئىشلىرى كومىسسارى، دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئىسمائىل ئەھمەد يىغىن ئاخىرلىششى بىلەنلا بىزگە: «سىلەرگە بۇنداق پۇرسەت كېلىۋەرمەيدۇ. يۇرۇڭلار، مەن سىلەرنى شىنجاڭ زالىغا باشلاپ كىرەي، كۆرۈۋېلىڭلار»دەپ، ئېكسكۇرسىيە ئۆمىكىدىكىلەرنى مۇشۇ زالغا باشلاپ كەلگەنىدى. ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز قاتارلىق ئاز سانلىق مىللەت ئەدىب - سەنئەتكارلىرىدىن تەركىب تاپقان بۇ ئۆمەك مۇشۇ قابىل رەھبەرنىڭ تەشەببۇسى ھەم شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى رەھبەرلىرىنىڭ قىزغىن قوللىشى بىلەن ئىچكىرى ئۆلكىلەردە ئېكسكۇرسىيە ۋە زىيارەتتە بولۇش پۇرسىتىگە ئېرىشكەنىدى. شۇڭا ئۇيغۇرچە «مىللەتلەر ئىتتىپاقى»ژۇرنىلىنىڭ كونكرېت تەشكىللىشى بىلەن ۋۇجۇدقا كەلگەن بۇ مەخسۇس ئىستون يازغۇچىلىرى ئېكسكۇرسىيە ئۆمىكىدىكى 20 نەچچە سەنئەتكارنىڭ ئېگىزدە تۇرۇپ، يىراققا نەزەر تاشلىيالايدىغان بۇ ماھىر يېتەكچىگە بەكمۇ چوڭقۇر مىننەتدارلىقى بار ئىدى. ئۆمەك تەركىبىدىكى ھەر بىر ئادەم ئۇنىڭ بىلەن بىللە خاتىرە سۈرەتكە چۈشۈشكە، ئۇنىڭ بىلەن كۆپرەك پاراڭلىششقا، چاقچاقلىششقا، كۆڭلىدىكى گەپلىرىنى ئۇنىڭغا ئېيتىۋېلىشقا ئىنتىلەتتى.

بىز خەلق سارىيىنىڭ شىنجاڭ زالىغا قەدەم تاشلاپلا، مۇپەسسەل لايىھىلەنگەن گۈزەللىك دۇنياسىغا كىرىپ قالغاندەك بولدۇق. ئۇيغۇر سەنئىتىنىڭ سېھرىي كۈچى ئۆزىنىڭ كۆرۈنمەس يىپلىرى بىلەن قەلبىمىزنى چەمبەرچاس باغلىۋالدى.

زالنىڭ ئىشىكىدىن كىرىشىمىزگىلا ئەتراپىغا قاپارتما نەقىش ئويۇلغان پەتنۇس شەكىللىك دەرپەردە (توساق)كۆزىمىزگە تاشلاندى. دەرپەردىنىڭ كەينى تەرىپىدە سىرلىق، جىمجىت، كۆركەم بوغدا كۆلىنىڭ مەنزىرىسى چاقناپ تۇراتتى. پۈتۈن زالغا خوتەندە توقۇلغان نەپىس، ھەيۋەتلىك، قېلىن گىلەم يېيىتىلغانىدى. بۇ گىلەم كىشىگە مامۇقتەك يۇمشاق، چىندەك پاكىز چىمەنزارلىقنى ئەسلىتەتتى. مەن ئاق كۆڭۈل، تۈز مىجەز، ئەمگەكچان، باتۇر خوتەن خەلقىنىڭ بۇ تەڭداشسىز ئىجادىيىتىگە قاراپ، ئاجايىپ شېرىن خىياللار قاينىمىغا پاتتىم: كۆز ئالدىمدا قەدىمكى كارۋان يوللىرى گەۋدىلەندى. بىزنىڭ گىلەم سەنئىتىمىز قەدىمكى زامانلاردىلا ئۇيغۇرلارنى دۇنياغا تونۇتقان ئەمەسمىدى؟! شۇنداق، ئاشۇ رەڭدار گىلەملەرنىڭ قات - قاتلىرىغا جاپاكەش ئەجداتلىرىمىزنىڭ ئانا تەبىئەتكە، گۈزەللىككە بولغان كۈچلۈك ئىنتىلىشى، ئوتتەك مۇھەببىتى سىڭىپ كەتكەن. مۇھەببەت قان - تەرنى ئالتۇنغا ئايلاندۇرالايدۇ. بىزنىڭ گىلەم مەدەنىيىتىمىزمۇ يالقۇنلۇق سۆيگۈدىن - گۈزەللىك ئىشقىدىن ئاپىرىدە بولغان... زالغا يېيىتىلغان يۇمشاق گىلەم ئۈستىدە ئۆزۈمنى گويا مۇھەببەتنىڭ ئالقىنىدا - ئانىنىڭ ئىسسىق قۇچىقىدا ۋىلىقلاپ كۈلۈۋاتقان بوۋاقتەك سەزدىم.

زالنىڭ شىمالىي تېمىغا مەشھۇر ئۇيغۇر رەسسام غازى ئەھمەد لايىھىلىگەن، خوتەندىكى گىلەمچى ئۇستىلار توقۇغان «تەڭرىتاغ كۈيى»ناملىق چوڭ گىلەم ئېسىلغان بولۇپ، ئۇنىڭدىكى ئۇبرازلىق، سىمۋوللۇق كۆرۈنۈشلەر كىشىگە ستېرېئولۇق تۇيغۇ بېرەتتى: پۈتۈن بىر تامنى ئىگىلىگەن بۇ كاتتا گىلەمدە بۇددا مەدەنىيىتىمۇ، يىپەك يولى مەدەنىيىتىمۇ، قەدىمكى زامان تۇرمۇشىمۇ، بۈگۈنكى زامان تۇرمۇشىمۇ ئەكس ئەتكەنىدى. گىلەمنىڭ ئوتتۇرىسىدا سەلتەنەتلىك تەڭرىتېغىنىڭ قارلىق چوققىلىرى قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى: كۆكنىڭ قەرىدىكى بۇلۇتلار ئارىسىدا تۇلپارلار ئۇچۇپ يۈرەتتى. گىلەم يۈزىدىن ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ نېفىت سانائىتى؛ دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، باغۋەنچىلىك، سودا - سېتىق، ساياھەت ئىشلىرىغا دائىر ئۇبرازلىق كۆرۈنۈشلەرمۇ ئورۇن ئالغانىدى. يۇرتىمىزنىڭ باي ھەم شانلىق تارىخى سىڭىپ كەتكەن بۇ كۆرۈنۈشلەردىن

ETHNIC UNITY

شەيتان لۇغەت: پراكتىكا لوقۇتقۇچىسى — «مۇز تاغقا كەلگەن مېھمان». (ئابدۇلەزىز . ت)

تەڭرىتاغ پەرزەنتلىرىنىڭ يۈكسەك غەيرەت - شىجائىتى، ئاجايىپ ئەقىل - پاراسىتى، ئىجادچانلىق روھى، شادلىق تۇيغۇسى، قويۇق دوستلۇق ھېسسىياتى نۇر چېچىپ تۇراتتى.

زالنىڭ دېرىزە پەردىلىرى ئېتىلمەستىن بولۇپ، تاملاردىكى كۆزكەم نەقىشلەر ئۇيغۇر مىمارچىلىقىنىڭ ئۆزىگە خاس ئۇسلۇبىنى گەۋدىلەندۈرۈپ تۇراتتى. زال ئىچىدىكى داپ چېلىۋاتقان ئەر بىلەن داپ ئۇسسۇلى ئويناۋاتقان ئايالنىڭ يېرىم ستېرېئولۇق قاپارتما ھەيكىلى، زالنىڭ ئارقا تۈۋىدىكى ئۇيغۇرچە ئۇسلۇبتا ياسالغان ئويۇقلارغا تىزىلغان بىر - بىرىدىن نەپىس بۇيۇملار، بولۇپمۇ قولغا قوش قوندۇرۇۋالغان ئاتلىق ئۇيغۇر ئوۋچىنىڭ ۋۇجۇدىدىن قەيسەرلىك، چېۋەرلىك، باتۇرلۇق جۇش ئۇرۇپ تۇرغان ھەيۋەتلىك قىياپىتى كىشىنى ئىختىيارسىز ئۆزىگە جەلپ قىلاتتى.

قىسقىسى، ئۇيغۇر سەنئىتىنىڭ ئەڭ ئېسىل جەۋھەرلىرىنى ئۆز قوينىغا ئالغان بۇ زال كىشىگە تولىمۇ كۈچلۈك گۈزەللىك تۇيغۇسى بېغىشلايتتى. ئۇ ھەقىقەتەنمۇ بىر گۈزەللىك دۇنياسى ئىدى! شۇڭا بىز ئۇنىڭ ئىچىگە كىرىپلا ئۆزىمىزنى ئانا يۇرتىمىزنىڭ ئىسسىق قۇچىقىغا چىقىپ قالغاندەك ھېس قىلىشتۇق.

ئادەم گۈزەللىكنىڭ قوينىدا ياتقان چاغدا ئۆزىنىڭ سېزىمچانلىقى، سەزگۈرلۈكى ئاجىزلىشىپ، گۈزەللىكنىڭ قەدرىگە ئانچە يەتمىسە كېرەك. ئويلاپ كۆرسەم، گىلەملەرنىڭ چوڭلۇقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، مۇشۇ زالدا ماڭا ناتونۇش نەرسە ئاساسەن يوق ئىكەن. ئۇلارنى مەن ئۆز يۇرتۇمدا كۆرگەن. بۇ سەنئەتنىڭ — بۇ گۈزەللىكنىڭ ئىجادكارلىرى مېنىڭ كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن جايدا دۇنياغا كەلگەن. ئۇلار مېنىڭ يۇرتداشلىرىم، قېرىنداشلىرىم، پەخرىم، غۇرۇرۇم! قاراڭ، ئۇلارنىڭ قولى، ئەقىل - پاراسىتى، ئىجادكارلىق روھى پايتەختتىكى ئەڭ كاتتا سارايغا ئالاھىدە ھۆسن قوشۇپتۇ. «خەلق»سارىيىنىڭ شىنجاڭ زالىنى خۇددى ئالتۇن ئۈزۈككە سېلىنغان تەڭداشسىز ياقۇت كۆزگە ئوخشاتساق بولىدىكەن. بىز «خەلق»سارىيىنىڭ ئىچىنى ئارىلاپ شىنجاڭ زالىغا يېتىپ بارغۇچە بىرقانچە ئۆلكىنىڭ زالىدىن ئۆتتۇق. سېلىشتۇرۇش بىزگە مىللىي سەنئەتنىڭ قەدىر - قىممىتىنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلدۇردى. بېشىمىزنى كۆككە يەتكۈزدى، لېكىن بىز يۇرتىمىزدا ئاشۇ يۈكسەك سەنئەتنىڭ — تەڭداشسىز گۈزەللىكنىڭ ئىجادكارلىرىنى زادى قانچىلىك قەدىرلىدۇق؟!

بىز بېيجىڭدا ھەيۋەتلىك، سۈرلۈك شاھ ئوردىلىرىنى، قەدىمكى مەدەنىيەتكە ئىگە شىئەن شەھىرىدە ئالاھىدە مۇھاپىزەت قىلىنىۋاتقان مەشھۇر ئاسارئەتىقە ئورۇنلىرىنى زىيارەت قىلىۋاتقان چاغلىرىمىزدا «خەلق»سارىيىنىڭ شىنجاڭ زالىدا چاقنىغان ئېسىل سەنئەتنىڭ مىراسخورى بولغانلىقىمىزدىن پەخىرلەنگەن، ئەجدادلار روھىغا ھۆرمەت، سېغىنىشىمىز ھەسسىلەپ ئاشقان بولسىمۇ، ئۆزىمىزنىڭ مىللىي مەدەنىيەت مىراسلىرىمىزنى، قىممەتلىك ئاسارئەتىقە ئورۇنلىرىمىزنى قەدىرلىشىمىزنىڭ، ئاسرىشىمىزنىڭ بەكمۇ يېتەرسىز ئىكەنلىكىنى چوڭقۇر ھالدا ئەسكە ئالدۇق.

دوستلۇق سىمۋولى — ئۇيغۇر دوپپىسى

ئىنسان ئۆزىنى دوستلۇقنىڭ ئىللىق قۇچىقىدا سەزگەن چېغىدا مېھرىبان، ئۈمىدۋار، شاد - خۇرام، كۈچلۈك، ئىجادكار بولۇپ كېتىدىكەن. دوستلۇق رىشتىسى تارىخى، تىل - يېزىقى، مەدەنىيەت ئەنئەنىسى ئوخشاش بولمىغان ئىنسانلارنى بىر - بىرىگە باغلاپ، ئۇلارنى كۆڭۈللۈك، بىر مەنزىلگە باشلىيالايدىكەن. ئېھ، دوستلۇق! سېنى ھەيۋەتلىك دەرەخكە ئوخشاتساق، باراۋەرلىك، ھۆرمەت، ئىشەنچلەر سېنى ئانا زېمىن بىلەن چەمبەرچاس باغلاپ تۇرغان، ساڭا ئۈزلۈكسىز ھاياتلىق شىرنىسى يەتكۈزۈپ بېرىۋاتقان مۇستەھكەم يىلتىزلاردۇر. يىلتىز قۇرۇپ كەتسە، دەرەخ كۆكلەپ تۇرالمايدۇ.

بىز 1997 - يىل 8 - نويابىردىن 28 - نويابىرغىچە داۋاملاشقان 20 كۈنلۈك زىيارەت ھەم ئېكسكۇرسىيە پائالىيىتى جەريانىدا، قەيەرگىلا بارساق، ئوخشاشلا دوستلۇق گۈل - غۇنچىلىرىنىڭ خۇشپۇرىقىدىن ھۇزۇرلاندۇق: پويىز ياكى پاراخوتتىن چۈشكەن ھامان بىزنى شۇ جايدىكى مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى قاتارلىق مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ رەھبەرلىرى ياكى خادىملىرى قىزغىن كۈتۈۋالاتتى ھەمدە ئالدىنئالا تەييارلانغان مەخسۇس ماشىنىلار بىلەن ئۆز جايىدىكى مۇلازىمەت

سۆيپىتى ئەڭ يۇقىرى، ئېسىل مېھمانخانىلارغا ئاپىرىپ ئورۇنلاشتۇراتتى؛ تۇرمۇش ئۆگىنىش، ئېكسكۇرسىيە ھەم زىيارەت قىلىش، يېمەك - ئىچمەك، دەم ئېلىش، كۆڭۈل ئېچىش ھەتتا سوۋغا - سالام، نەرسە - كېرەك سېتىۋېلىش قاتارلىق ئىشلىرىمىزغىچە ئىنچىكە ھەم ئەتراپلىق ئورۇنلاشتۇراتتى. بىزنى ئەڭ ئەزىز مېھمان سۈپىتىدە كۈتۈپ، ئېسىل مەھسۇلاتلارنى تەقدىم قىلاتتى. بۇلار بىر خىل چوڭقۇر ھەم سەممىي دوستلۇقنىڭ ئالامىتى ئىدى...

ئېكسكۇرسىيە ئۆمىكىنىڭ باشلىقى، ئۇيغۇرچە «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلىنىڭ باش مۇھەررىرى ئىدرىس بارات بىزنى كۈتۈۋالغان شىئەن، يەنئەن، بېيجىڭ، داليەن، تيەنجىن قاتارلىق شەھەرلەردىكى مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرىغا ئۆمىكىمىز نامىدىن ئۇيغۇر دوپپىسى تەقدىم قىلغان چاغدا ئۆزىمىزنى دوستلۇقنىڭ تەگداشسىز ئىللىق قۇچىقىدا سەزدۇق. ئۇيغۇر دوپپىسىنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلىپ كىيگەن دوستلار چېھرىدىمۇ دوستلۇق نۇرىنىڭ جىلۋىسىنى كۆردۇق.

ئۆمەك باشلىقى ئىدرىس بارات بىزنىڭ شەرپىمىزگە بېرىلگەن ھەر قېتىملىق كاتتا چاي زىياپىتى باشلانغان چاغدا خەنزۇتىلىدا بېيجىڭ تەلەپپۇزى بىلەن ئۆمىكىمىز نامىدىن تەشەككۈر بىلدۈرگەندە، سورۇننى خۇشاللىق، دوستلۇق سادالىرى قاپلىۋالاتتى. دائىم بېشىغا چىرايلىق دوپپا كىيىپ يۈرىدىغان، چىرايىدىن كۈلكە يېغىپ تۇرىدىغان، كېلىشكەن، تەمكىن ئىقتىدارلىق بۇ يىگىت مۇشۇ قېتىمقى ئېكسكۇرسىيىنى تەشكىللەش ئىشىغا تالاي ئەجرىنى سىڭدۈرگەن، ئېكسكۇرسىيە مەزمۇنىنى شۇ قەدەر ئىنچىكە ئورۇنلاشتۇرغانىدى. شۇڭا بىز 20 كۈن ئىچىدىكى بىرەر سائەت ۋاقتىمىزنىمۇ مەنىسىز، بوش ئۆتكۈزمىدۇق. ئۇنىڭ پىلانلىشى بىلەن سېتىۋېلىنغان ۋە تەقدىم قىلىنغان ئەرمەنچە، ئايالچە دوپپىلار بىزگە نۇرغۇن يېڭى دوست تېپىپ بەردى. بىز ئىدرىس باراتنىڭ ئۇيغۇرچە «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلىنىڭ ئەتراپىغا ئىقتىدارلىق ئاپتورلارنى زىچ ئۇيۇشتۇرۇش، ئاپتورلارغا ماددىي ھەم مەنىۋى جەھەتلەردىن زور كۈچ بىلەن ئىلھام بېرىش جەھەتتىكى ماھارىتىگە شۇنداقلا ياخشى دوستلار بىلەن ھەمنەپەس بولۇش جەھەتتىكى تالانتىغا ھەقىقەتەنمۇ قايىل بولدۇق.

يارىشىملىق، يېقىملىق ئۇيغۇر دوپپىسى! سېنىڭ ھەر بىر تال گۈل، ھەربىر تال يىپلىرىڭغا خەلقىمىزنىڭ مېھىر - مۇھەببىتى سىڭىپ كەتكەن. شۇڭا سەن كۆزىمىزگە ئىسسىق كۆرۈنىسەن. شۇڭا سېنى دوستلىرىمىزغا، قەدىرلىك كىشىلىرىمىزگە، مېھمانلىرىمىزغا تەقدىم قىلىمىز.

سۈرەتتە: ئۆمەك باشلىقى ئىدرىس بارات (سولدىن 2- كىشى) مەشھۇر يازغۇچى ۋاڭ مېڭغا (ئوڭدىن 2- كىشى) ئۇيغۇر دوپپىسى تەقدىم قىلىپ، قىزغىن كۆرۈشمەكتە.

ساڭا ئېرىشكۈچىلەرمۇ زور بايلىققا، قىممەتلىك يالدامىغا ئىگە بولغاندەك شادلىنىپ كېتىدۇ. مۇنداق چاغلاردا بىزنىڭ قەلبىمىزمۇ ئىختىيارسىز لەرزىگە كېلىدۇ. سەن ھەقىقەتەن ئۆزگىچە خىسلەتكە ئىگىسەن! بىز بىلەن تىلى، دىنىي ئېتىقادى، ئۆرپ - ئادىتى، چىراي - تۇرقى ئوخشاش بولمىغان نۇرغۇن كىشىنىڭ يۈرىكىگە دوستلۇق، سەممىيلىك، مېھىر - شەپقەت گۈلخانى ياققانلىرىڭنى ئويلىغاندا، ساڭا بولغان

شەيتان لۇغەت: ئىنتىزام تەكشۈرۈش خاتىرىسى — «قاراتىزىملىكتىكى كىشىلەر» (ئابدۇللەزىز.ت)

ھۆرمىتىم ھەسسىلەپ ئاشىدۇ.

دۇتارنىڭ كارامىتى

بىز پويىز بىلەن سەپەر قىلىۋاتقان بىر كۈنى پويىز ئىچىدە گىتار كۆتۈرگەن ئۇزۇن چاچلىق بىر يىگىت يېنىمىزغا كېلىپ: «مەن سىلەرگە ئۇيغۇرلارنىڭ ناخشىسىنى ئېيتىپ بېرەيمۇ؟» دېۋىدى، بىز دەرھال ماقۇل بولدۇق. ئۇ خەنزۇ تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان «داۋانچىڭ» دېگەن ناخشىنى ئانچە توغرا بولمىسىمۇ، ھەر ھالدا خېلى ھېسسىياتلىق ئېيتتى. كەينىدىنلا ئابلىكىم روزى دۇتار چېلىپ، بۇ ناخشىنىڭ ئۇيغۇرچىسىنى ئېيتىۋىدى، ھەممەيلەن ئۇنىڭغا قېتىلىپ كەتتۇق. قىرغىز يازغۇچىسى خالىپە ساۋۇت، رېژىسسور ئۆمەر سايىم قاتارلىق بىرنەچچەيلەن ئۇسسۇلغىمۇ چۈشۈپ كېتىشتى.

مەن بىر چاغدا ھېلىقى يىگىتكە قارىسام، ئۇنىڭ چىرايىدا قايىللىقمۇ، تېڭىرقاشقىمۇ، شادلىنىشقىمۇ، زوقلىنىشقىمۇ ئوخشىشىپ كېتىدىغان مۇرەككەپ بىر روھىي ھالەتنىڭ ئىپادىلىرى قېتىپ قاپتۇ. خوشلىشىدىغان ۋاقىتتا ئۇ ھەممەيلەننىڭ قولىنى چىڭ سىقىپ تۇرۇپ قايتا - قايتا رەھمەت ئېيتتى. ئارىدىن بىرقانچە سائەت ئۆتە - ئۆتمەيلا بىز ئۇنىڭ پويىزدىكى يولۇچىلارغا گىتار چېلىپ ناخشا ئېيتىپ بېرىپ، پۇل تېپىپ يۈرگەنلىكىدىن خەۋەر تاپتۇق. لېكىن شۇ كۈنى ئۇ بىزدىن ھېچقىمۇ تەلەپ قىلمىدى، ئەكسىچە ئالدىمىزدا قاتتىق خىجالەت بولۇۋاتقاندەك بىر خىل روھىي كەيپىياتتا بىزگە قايتا- قايتا تەزىم قىلىپ، كەينىچە مېڭىپ كېتىپ قالدى. ئۇ، ئېھتىمال، ھەقسىز دۇتار چېلىۋاتقان ئابلىكىم روزىنىڭ ئالدىدا خىجالەت بولغاندۇ ياكى ئۇيغۇر سەنئىتىنىڭ سېھرىي كۈچىدىن تەسىرلىنىپ، پۇلدىنمۇ قىممەتلىك بىر خىل مەنىۋى بايلىقنىڭ بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ قالغاندۇ! ئىشقىلىپ، ئۇنىڭ شۇ كۈنى پويىزدىكى باشقا يولۇچىلاردىن ناخشا - ساز ئاڭلاش ھەققى ئېلىپ، بىزدىن بىر تىيىنمۇ سورىماي كېتىپ قېلىشى بىزنى چوڭقۇر ئويغا سېلىپ قويىدى.

ئىقتىدارلىق سەنئەتكارلارنىڭ قولىدا زۇۋانغا كىرىدىغان دۇتار، سېنىڭ بەزىدە شادلىق، بەزىدە مۇڭ - ھەسرەت تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان تارلىرىڭدىن تارالغان كۈي قەدىمكى ئاستانە شىئەننىڭ مەشھۇر رېستورانلىرىدىن، تارتىپ داڭلىق پورت شەھىرى دالىيەننىڭ پاكىز، ئارامبەخش، ئازادە دېڭىز بويلىرىغىچە سىڭىپ كەتتى. سەن ئۆمىكىمىزنىڭ يۈزىنى يورۇق، روھىنى ئۈستۈن، دىلىنى شاد قىلدىڭ. سېنىڭ ئاۋازىڭنى ئاڭلاپ، دوستلۇق باغلىرىدىن نەغمىكەش بۇلبۇللار ئۇچۇپ كەلدى، دوستلۇق گۈلىستانلىرىدىن خۇشپۇراقلار ئېقىپ كەلدى. بىز ئاشۇ خىسلەتلىك ئېقىننىڭ قوينىدا ھاياتلىق ھۇزۇرىنى سۈردۇق.

قىسقىسى، بۇ قېتىمقى سەپەر جەريانىدا ئۆمەكنىڭ باش كاتىپى، دۆلەتلىك مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى بەنگۇڭتىڭى كۆتۈۋېلىش باشقارمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى خې رۇنىڭ بىز ئۈچۈن چەككەن جاپالىرى، ئىللىق مۇئامىلىسى، قازاقچە «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلىنىڭ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى ساغاتنىڭ قازاق، ئۇيغۇر، خەنزۇ تىللىرىدا راۋان ئېيتقان ناخشىلىرى؛ ئىلى ۋادىسىدىن كەلگەن ئىقتىدارلىق ياش يازغۇچى ماخمۇت مۇھەممەتنىڭ بىر - بىرىدىن قىزىقارلىق يۇمۇر، لەتىپە، ھەزىل - چاقچاقلىرى، ماھىر سازەندە ئابلىكىم روزىنىڭ قولىدا بۇلبۇلدەك سايرىغان دۇتارنىڭ ياڭراق ساداسى بىلەن قوشۇلۇپ، سەنئەت بىلەن دوستلۇقنىڭ تەڭداشسىز گۈزەل بىر دۇنياسىنى ياراتقانىدى. بۇ دۇنيا بىزگە تۈگىمەس ئىلھام ھەم ئارام بېغىشلىدى. ئېھ، تەۋەررۈك مىراس دۇتار، كۈي بۇلاق تارلىرىڭ مەڭگۈ ئۈزۈلمىسۇن، سېنى ھەرگىز توپا بېسىپ قالمىسۇن! سەن ھاياتىمىزنىڭ كۆڭۈللۈك بىر قىسمى!

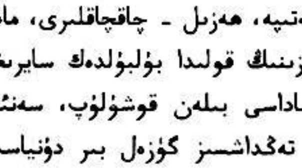

(ئاپتور: «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىنىڭ كاندىدات ئىلىي مۇھەررىرى)

ئەيتان لۇغەت: رۇخسەت سوراش — «قېنى ئەتە بولۇپ باقسۇن» (قابىتۇلەزىت)

دېھقان ئاتا

(نەسر)

● ئەنەيتۇللا قۇربان ●

زېمىنغا سۈرىتىنى سىزغان كىم؟

ئۇ بىر شاھمۇ، پەرمانى بىلەن پەلەكنى تىترىتىدىغان؟ ئۇ بىر سەيياھمۇ، تۈرىنلاردەك قاتالىشىپ ئۇچۇپ كېلىپ، زېمىننىڭ ئاپتىپى، سۈيى، ھىدى،كۆركى ھەم نېمىتىنى ئۆزىنىڭ پەسىللىك سۆيگۈسىدە ئالداپ قويۇپ يەنە قاتارلىشىپ ئۇچۇپ كېتىدىغان؟ ئۇ بىر ئانىمۇ، ئېغىرلاشقان تىنىقلىرى، چاقماقتەك تولغىقى ۋە ئەللەي ناخشىسى بىلەن ئازاب ھېسلىرى ھەم شېرىن تۇيغۇلۇق ئاچچىق ياشلىرى بىلەن زېمىننى تەسىرلەندۈرىدىغان؟ ئۇ بىر بوۋاقمۇ؟ ئۇماق ۋىلىقلاشلىرى، يېنىك گۇگۇرلاشلىرى، شوخ - شوخ ئېغناشلىرى ۋە تويماي-تويماي باغاشلاشلىرىدا زېمىن كۆكسىگە ئۆزىنىڭ سەبىي سۈرىتىنى سىزىپ چىققان؟

ياق ، ياق، ياق!

ئۇ ــ قان - تەرى بەدىلىگە ھالال ياشاپ ھاياتنى كۈلدۈرۈشنىڭ ئۈلگىسى؛ تەمەسىز، مىننەتسىز كۈن ئۆتكۈزىدىغان، تومۇز ئىسسىقى ۋە قەھرىتان قىش سوغۇقلىرىدا تاۋلانغان بەردەم ئىنسان،

ئارىمىزدىكى دېھقان!

ئۇنىڭ سىماسىدا كېسىم - كېسىم ئېتىزلارنىڭ سۈرىتى؛ ئۇنىڭ ئالقانلىرىدا يېرىق - يېرىق قاقشال ھالىتى؛ تومۇرلىرىدا ئېتىسا تۈگىمەس ناخشا، ۋۇجۇدىدا پۈتمەس - تۈگىمەس كۈچ- قۇۋۋەت! ئۇ زېمىندىن ــ ئانا تۇپراقتىن ئەبەدىي ئايرىلماي، يىلتىز بېسىپ تۇپراقنىڭ غەمگۇزارى، ھەمداسى بولۇپ تۇپراققا قوشتەن، تەقدىرداش بولۇپ ياشايدۇ.

ئېتىزلار بىلەن دېھقان تىنىقلىرى گىرەلەشكەن، ئارمانلىرى بىر - بىرىگە سىڭىشكەن: زېمىننىڭ ھەر قېتىملىق پىشىللىققا پۈركىنىشى، ئېتىزلارنىڭ تورزەك ياسىنىشى، جۇلالىنىشى، ھەر قېتىملىق ئالتۇنرەڭ بولۇپ تاۋلىنىشى دېھقان ئارزۇ - ئارمىنىنىڭ بەرق ئۇرۇشى ھەم چېچەكلەپ كۆلۈشى، يۈرىكىنىڭ ياشىرىشىدۇر. دېھقاننىڭ ھاياتى ــ ھەر بىر كۈنى، سائەت، مىنۇت ۋاقتى ئاشۇنداق زېمىن بىلەن كائىنات ئارىسىدا ئاقىدىغان مەڭگۈلۈك كۈيدۇر، ئۇنىڭ چېھرىدىكى قورۇقلار ئۇ ھاياتلىق سەپىرىدە ئىرىشكەن كۈلكە، يىغىلارنىڭ تارىخىي يالدامىسىدۇر. ئۇنىڭ كۈلكىسى شاۋقۇنلارنى بېسىپ چۈشسە، يىغىسى دېڭىزلارنى لەرزىگە سالالايدۇ. ئۇنىڭ مېھنىتى ئانا يەرگە سىڭىپ بارىدۇ، گۈزەل غايىلىرى يەر بىلەن باغلىنىدۇ. ھەر بىر تال كۆچەت، زىرائەت تۈۋىدە ئۇنىڭ ھالال تەرلىرى بار؛ دانلىرىنى كۆتۈرەلمەي ئېگىلگەن ھەر بىر باشاقتا ئۇنىڭ سىماسى، سىياقى بار.

ئەنە، ئۇ ئەزەلدىن داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان ناخشىسىنى باشلىدى.

ئۇنىڭ تىۋىشىدىن زېمىن ئويغاندى.

دەرەخلەر يېگىلا پوتلا چىقارغان شاخلىرىنى ئېگىشىپ ئۇنىڭغا سالام بەردى؛ ئوت -چۆپلەر، زىرائەتلەر ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكۈسى، مۇڭداشقۇسى كەلگەندەك، ئاچچىق-ئاچچىق يۆتىلىشنى سېغىنغاندەك تولغاندى...

ئۇ كېتىۋاتىدۇ، ئەگىزنى باشلاپ كېتىۋاتىدۇ. نورۇز كۈيى ئۇنىڭ ئىرىقلىرىدا، ئېتىزلىرىدا، داللىرىدا. ئۇنىڭ ئاشۇنداق

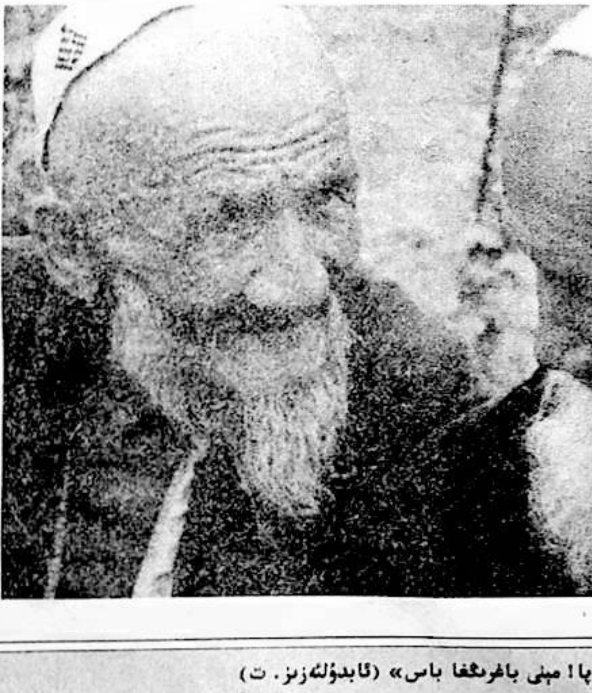

ETHNIC UNITY

مىڭشلىرى ئېچىنىشلىق ئەسلىمىلەر بىلەن، گۈلدەك ئېچىلغان ئارمانلار بىلەن يۇغۇرۇلغان تارىخ، ئۇنىڭ ئىزلىرى بىر داستاندۇر. بىر جۈپ قولى، ئۈستۈپىشىدىكى مەڭگۈ يوقىماس چاڭلار، تىلىم-تىلىم قورۇق ھەم ئىگىلگەن بەستى بۈيۈك داستاندۇر. ئۇنى يازغۇم، ئۇلۇغلىغۇم كېلىدۇ. بىراق ئۇ مەدھىيەمگە ئاشنا ئەمەس، قەسىدەمگە تەشنا ئەمەس...

ئۇنىڭ قىرلارغا يانپاشلاپ قېنىپ ئۇخلىۋالغۇسى، ئېتىزلارغا كىرىۋالغان سۇنىڭ پىقىلىق ناۋاسىنى ئاڭلاپ ياتقۇسى بار. ئالتۇن چەش ۋە «كۈمۈش تاغ» لىرىنىڭ يىللار سىرى ئېكىزلىشىنى كۆرگۈسى بار.

ئۇ قىرلارغا يانپاشلاپ ياتتى. ئۇنىڭ خىيالىدا ساپان سۆرىگەن چاغلار، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا قورۇق قاپنى كۆتۈرۈپ، تەلمۈرۈگلۈك بالىلىرىنىڭ ئالدىغا تاشتىن سۇتەيچىگەندەك ياش تۆكۈپ كىرگەن چاغلىرى...

خىيالى ئاچچىق بولۇۋەرمەيدىكەن. ئۇنىڭ كۆڭۈلسىز ئەسلىمىلىرى كەنجى ئوغلىنىڭ تراكتورنى توكۇلدىتىپ كېلىشى بىلەن ئۈزۈلدى. قورۇسىغا بىر ئاپتوموبىل يەڭگىل توپا توزۇتقىنىچە قۇيۇندەك كىرىپ كەتتى. دېمەك، چوڭ ئوغلى سەپەردىن قايتىپ كەپتۇ. ئۇ ئەمدى ئىچ ـ ئىچىدىن كېلىۋاتقان خۇشاللىقى، رازىمەنلىكىنى كۆلۈمسىرەپ قويۇش بىلەن ئىپادە قىلىپ قويىدى: «يەنە باش چۆكۈرۈپ ئىشلەش كېرەك، تۆزۈم سېلىپ بەرگەن مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئوقۇش، تۇرمۇش ئەھۋالىنى ئۇقۇشۇپ بېقىشىم كېرەك، دوختۇرخانىدىكى ئاغرىقلار ئىچىدە پۇلدىن قىسىلىۋاتقانلار بار بولغىيمىدى؟ يېڭىدىن ياسىلىۋاتقان يول ئىشچۇ...؟»

شۇنداق. ئۇ زېمىنغا، يۇرتقا ئەڭ كۆپ، ئەڭ ساپ مۇھەببىتىنى بېغىشلىغۇچى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدى زېمىندەك بېجىرىم ـ مۇستەھكەم؛ ئۇنىڭ قامىتى زېمىندەك ھەيۋەتلىك، گۈزەل؛ ئۇنىڭ يۈرىكى زېمىندەك قايناق ۋولقانغا تولغان؛ تومۇرلىرى ئېقىنلاردەك، كارىزلاردەك مەڭگۈ ئويغاق، توختىمىغان؛ ئۇنىڭ ئەتلىرى ئانا تۇپراقتەك پىشقان، قىزارغان؛ ئۇنىڭ قوي كۆزلىرى ئانا يەر بۇلاقلىرىدەك نۇرغا تولغان.

دوستۇم، سەن زېمىننى ئۇلۇغلايسەن، تۇپراقنى «مەڭگۈلۈك ئانا» دەپ مەدھىيىلەيسەن، ئۇنىڭدىن سۆيۈنىسەن. ئېيتقىنا قېنى: سەن زېمىننىڭ خاسىيىتى، قۇدرىتىنى، سېھىرلىك كۈچىنى دېھقاندەك زېمىن نېمىتىگە ئۆز ئەجرى بىلەن ئەڭ ياخشى جاۋاب بېرەلەيدىغان، مەڭگۈلۈك مېھىر بىلەن زېمىننى پەرۋىشلەپ، كۈلدۈرۈپ ھەر سەھەر ئويغىتىدىغان ئەزىمەت دېھقان ئاتا ھېس قىلغاندەك ھېس قىلالامسەن؟ ئانا تۇپراققا بولغان سۆيگۈگنى ئاشۇنداق ئەبەدىي ئۆزگەرمەس، مەڭگۈ يوقالماس تۇسكە مۇيەسسەر قىلالامسەن؟!

(ئاپتور: شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ئەدەبىيات فاكۇلتېتىدا دوتسېنت)

گۈلدەستە

(14ـ نۆۋەتلىك دۇنيا ياشلار فېستىۋالىدا ئالتۇن مۇكاپاتقا ئېرىشكەن تۇرسۇنئاي ئىبراھىمجان بىلەن ئايتۇرسۇن نىيازغا بېغىشلايمەن)

مۇختار سۇپۇرگى

باشقا قىتئە، باشقا بىر شەھەر،
ئادەملىرى يوچۇن شۇ قەدەر.
بېرىپ ئاڭا قەدىم دىياردىن
ئاسان ئىشمۇ قۇچماقلىق زەپەر؟!

مۇقام يۇرتى، سەنئەت بۆشۈكى
تۇغدى تالاي چولپان، ھۈكەرنى.
دۇنيا كۆزى ئادىل، ھەق ئىكەن،
تونۇپ يەتتى ئىككى گۆھەرنى.

ئىككى گۆھەر ـــ بىر جۈپ قىزىلگۈل
مەپتۇن قىلدى جاھان كۆزىنى.
ماھارىتى، كارامىتىدە
نۇرلۇق قىلدى مىللەت يۈزىنى.

بارىكاللا چولپان ـــ تۇرسۇنئاي،
بارىكاللا چولپان ـــ ئايتۇرسۇن.
شېئىرىم بىلەن سۇندۇم گۈلدەستە...
سىلەرگە قۇت، شەرەپ يار بولسۇن...

(«شىنجاڭ گېزىتى»دىن ئېلىندى)

ETHNIC UNITY

مەنىۋى مەدەنىيەت مەڭگۈلۈك مەشئەلدۇر

(«م» بىلەن يۈرۈشكەن سۆز ئويۇنى)

● مەھمۇت زەيدى ●

مەلۇمكى، ماركسىزملىق مەدەنىيەت مۇھاكىمە مېتودولوگىيىسى مەملىكىتىمىزدىكى مۇرەككەپ مىللىي مەدەنىيەتنى مۇناسىپ مىقداردا مۇئەييەنلەشتۈردى. مىللەتلەر مۇناسىۋىتىدە مىللىي مۇختارىيەت، مۇقىملىق مۇستەھكەملەندى. مۇقىملىق ــ مەنىۋى مەدەنىيەتنى مەركەزلىك، مۆلچەردىكىدەك مۇۋەپپەقىيەتكە مالىك قىلىشتا، مىللىي مىراسلارنى مۇستەھكەملەشتە مۇھىمدۇر. مانا مۇشۇ مەسىلىلەردە مۇنەۋۋەر، مەردانە مەدەنىيەت مۇخلىس ـ مۇخبىرلىرى مەدھىيىلەشكە مۇناسىپتۇر.

مەدەنىيەت ـمائارىپ ــ مەنىۋى مەدەنىيەتنى مۇكەممەللەشتۈرۈشنىڭ مەرتىۋىلىك مۇرەببىي. مەدەنىيەتنى مەركەزدىن مەھەللىلەرگىچە مايلاشتۇرۇشتا، مەكتەپ مۇدىرلىرى، مۇئەللىملەر ماتوردۇر. ماشىنا ماتورسىز ماڭمىغاندەك مەنىۋى مەدەنىيەتمۇ مەدەنىيەت مەرگەنلىرىسىز مىليونلارنىڭ مېڭىسىگە مۆھۈرلەنمەيدۇ.

مەكتەپلەر مەنىۋى مەدەنىيەتنى مۇددىئا ـ مەقسەتكە مۇۋاپىق مەركەزلەشتۈرۈشنىڭ مۇنبەردۇر.

مەركەز مۇقام، مەشرەپ، مىلىس، مۇزىكىلىق مەرغۇل، مېلودىيىلەردىن، مەڭگۈ تاشلار، مىڭئۆيلەرگىچە مەنىۋى مىراسلارنى مۇئەييەنلەشتۈرگەندى. مىللەت، مىللىي مەسىلە، مۇختارىيەت مۇھاكىمىلىرىمۇ، مەنىۋى مەدەنىيەتنى مۇستەھكەملەشنى مەقسەت قىلغان. مەدەنىيەت مىللەتنى مەردانىلەشتۈرىدۇ.

«مىللەتلەر ئىتتىپاقى» مۇندەرىجە، مەزمۇنىدىن ـ مەقسەتلىرىگىچە مەنىۋى مەدەنىيەتنىڭ مەدەنكارى، مۇئەييەنلەشتۈرۈش، مۇستەھكەملەش، مۇكەممەللەشتۈرۈشنىڭ مەشھۇر مۇنبىرى. مۇشۇنىڭ مۇھەررىر، مۇسەۋۋىر (رەسسام)، مۇخبىرلىرىمۇ مەركىزىي مىللەتلەر كومىتېتىنىڭ مۇھىم مىزانلىرىنى ماھىرانە مۇئەييەنلەشتۈرۈشنىڭ مەشئەلدۇر.

* * *

مىلادىدىن مىڭ يىللار مۇقەددەم مەيدانغا مەلۇملۇق مىڭئۆي، مېيت ـ مەڭگۈ تاشلاردىكى مەخپىي، مۇرەككەپ، مەتىن (ئەسلى تېكىست)لەرنىڭ مەزمۇن ـ مەنىلىرىنى مۇتەخەسسىلىرىمىز مۇئەييەنلەشتۈرۈپ، مۇزېيدىن مەدەنىيەت مەيدان مۇنبىرىگە مالىكلىدى.① مىلادىدىن مۇقەددەم مەيدانغا مەلۇملانغان مومىيا، مېسوـپاتومىيە مەدەنىيىتى، مىسىر مەدەنىيىتى ۋە ماخابخارا تا مىراسلىرىنى مۇھاكىمە قىلىشىمىز، مېغىزلىرىنى مىللىي مىراسلىرىمىزغا مۇۋاپىقلاشتۇرۇشىمىز مەنتىقىغە ماقۇلدۇر.

* *

مىللىتىمىزنىڭ مەشھۇر مائارىپشۇناس مۇئەررىخى② ، مۇددەرىس مەۋلانە مەھمۇد كاشغەرى مىڭ يىلدىن مۇقەددەم مەغرىبتىن ـ مەشرىققە مەشھۇر مەدەنىيەت، مائارىپ، مالىيە، مەرىكە ـ مۇراسىملارنى، مېتال، مەدەن، مال-مۈلۈك، مەدرىسە، مازار- ماشايىق، مەرگەنلەرنى، ماۋارە ئوننەھرىدىن مىرمىنگىچە، مىلتىق دورىسىدىن، مىس كان، مەرۋايىت، مەرمەر تاش، ماتادىن مەشۇتلارغىچە، مىررىخ (قۇياشنى چۆرگىلەيدىغان يۇلتۇزلارنىڭ بىرى)دىن مۇشتەرى (يوپىتر)، مۇنەججىملارغىچە مۇپەسسەل مەلۇماتلارنى مەركەزلىك مەلۇملىغانىدى. مۇئەللىق ماقال-مەتەللەردىن ـ مىخلارغىچە، مەنزۇمە،③ ، مۇرەببە، مەسنەۋىيلەردىن مول-مول مىسال قىلغان.

مەلۇمكى، ماركىتىن ماۋزېدۇڭغىچە، مىرزاھەيدەردىن، مەجالىسۇن نەفا ئىسسىقىچە، مەھمۇد غەزنەۋىدىن مەسنەۋىي خارابەتكىچە، موللا بىلالدىن مايىمخانغىچە، موللا مۇسا سايرامىدىن مەخسۇت مۇھىتى، مەمتىلى تەۋپىق، مەرۇپ سەئىدى، مۇتەللىپكىچە مەرھۇملارنىڭ مەزمۇنلۇق مۇنەۋۋەر ماقالىلىرى، مەنزۇمە، مەسنەۋىيلىرىدەك مەتبۇئات ماتېرىياللىرى مەنىۋى مىراسلىرىمىزنىڭ مەجمۇئەسىدۇر.

مەنىۋى مەدەنىيەت مىزانلىرىنى مەھەللىلەردىكى مەدىكار، مىلچالچى، مېھمانخانا مېھمانلىرىغىچە، ماگىزىنچى ـ مال سانقۇچى، مال باققۇچىلارغىچە، مىراپ، موزدوز، ماشىنىچى، مىسكەرچىدىن مەدداھ، مۇساپىرلارغىچە؛ مەدرىسە-مەسچىتلەرنىڭ مەزىن مۇئەززىنلىرىگىچە مايلاشتۇرۇپ، مەدەنىيلىشىش مۇنازىرىسىنى ماڭغۇزۇپ، مۇنەۋۋەرلىرىنى ماختاپ، مۇنبەرلەردە مۇكاپاتلاپ، مەركەزگىچە مەلۇملاپ مۇبارەكلىشىمىز مۇمكىن ـ مۇقەررەردۇر. مۇشۇنداق مەردانە مۇنەۋۋەرلەرنى مەنسىتمىگەنلەرنى مۇلاھىزە قىلىپ، مۇئامىلىلەردە مۇلايىملاشتۇرۇشىمىز، مەدەنىيلەشتۈرۈشىمىز مۇمكىن-مۇقەررەردۇر!

مەنىۋى مەدەنىيەت مىزانلىرى مەسىلەن، مەركەزدىكى مىنىستىر، مارشاللارغىمۇ، مەھەللىلەردىكى مىرابلارغىمۇ مۇتلەق مۇۋاپىقتۇر.

مەدەنىيەتنىڭ مۇنتەزىر مەرگەنلىرى مەملىكەت مىقياسىدىكى مۇسابىقىلەرگە مۇددىئا مەردانىلىقىنى مەلۇملىماقتا. مەردانىلەرگە مۇبارەك، مەدەنىيەتنىڭ مۇدەنگۈللىرى مۇدەنلىسۇن! مەدەنىيەت مۇخلىسلىرى، مەدەنىيەتلىكلەر مۇراد-مەقسەتلىرىگە مەڭگۈ مۇيەسسەردۇر.

مەدەنىيەت مىللەتنىڭ مەۋجۇتلۇقىنىڭ مۇھىم مەزمۇنى. مەنىۋى مەدەنىيەت مىللەتلەرنىڭ مەڭگۈلۈك مەشئىلىدۇر. مۇراد ـ مەقسەت مۇنازىرىغا مىنىشتە، مەدەنىيەت مارشىدا مەردانىلەرچە مەشىقلىنەيلى، مەشۇقلارمۇ مۇسابىقىگە ماڭسۇن!

(ئاپتور: شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسىدە)

ئىزاھلار:

① مالىكلەش ــ ئىگە قىلىش، خوجا قىلىش
② مۇئەررىخ ــ تارىخشۇناس
③ مەنزۇمە ــ شېئىرلار توپلىمى

ETHNIC UNITY

民族团结

国家民族事务委员会主办

（用汉、蒙古、维吾尔、哈萨克、朝鲜文出版）

出版/民族团结杂志社

社长、总编辑
李金池（苗族）
副社长、副总编辑
刘金锁（蒙古族）
副总编辑
伊德里斯·巴拉提（维吾尔族）
陈乐齐（侗族）
副社长
张德安（蒙古族）

（维吾尔文版）
（总第59期）
编辑：民族团结杂志社维文室
●主编
伊德里斯·巴拉提
●副主编
亚森·阿瓦孜
●值班编辑
哈米提·尼格麦提

地址：新疆乌鲁木齐市和平南路204号2号楼D单元
邮政编码：830001
印刷：新疆日报社印刷厂
发行：乌鲁木齐邮局
订阅：全国各地邮局
全国统一刊号：CN——1557
邮政发行代号：58——117
出版日期：1998年7月15日

1998年第四期要目

●特稿

高举邓小平理论伟大旗帜　切实加强民族工作为实现跨世纪宏伟目标而努力奋斗……司马义·艾买提

在全国民委主任会议结束时的讲话……李德洙

●焦点报道：展示新成就　学习十五大

而今迈步从头越——十四大以来民族自治地方经济发展成就概述……国家民委经济司统计处

●首都维吾尔人

记哲学博士中国社会科学院民族研究所副研究员雅森·吾守尔……吐尔洪·阿布都拉艾孜孜

●民族宝库

回鹘对活字印刷的重要贡献……雅森·吾守尔

●名人与民族

邵华：他们使我感到了美好……西翼

●祝贺《民族团结》杂志维吾尔文版创刊十周年专页

《民族团结》杂志——我生活道路中的终身好友……阿布里米提·阿克优力

●民族与风俗

塔吉克人生活中的天职和禁忌……西仁·库尔班

●民族大家庭

独龙族简介……哈米提·尼格麦提

●理论与研究

论道德品质对加强民族团结的作用……古丽·司马义

●文摘精华

日本人的七个零（等五则）……

●生活顾问

快步走——强体健身新方法

苹果与健康（等六则）

●花坛

东行见影（组诗）……买买提艾力·祖农

欢乐的回忆……艾尼瓦尔·阿布都热依木

农民之父（散文）……艾那亚吐拉·库尔班

●画页

封面：九届全国人大代表，十四届世界青年联欢节荣获杰出艺术家最高表演奖的青年舞蹈家——吐尔逊娜依·伊布拉音江……高维民摄

封二：中国少数民族英才录：布赫……

封三：饰·独龙族……凌风、李东日摄

封底：全国百种重点社科期刊，《民族团结》榜上有名！

«سىرلىق جىلغا» دەپ ئاتالغان دۇلۇڭ دەرياسىنىڭ قىرغاقلىرى ئېلىمىزدىكى دۇلۇڭ مىللىتىنىڭ ئاساسلىق ئولتۇراقلاشقان جايى بولۇپ، ھازىر دۇلۇڭلارنىڭ نوپۇسى 5 مىڭ 800 دىن ئاشىدۇ، ئۇلار ئاساسەن يۈننەن ئۆلكىسىنىڭ گوڭشەن دۇلۇڭ- نۇزۇ ئاپتونوم ناھىيىسىدە توپلىشىپ ئولتۇراقلاشقان.

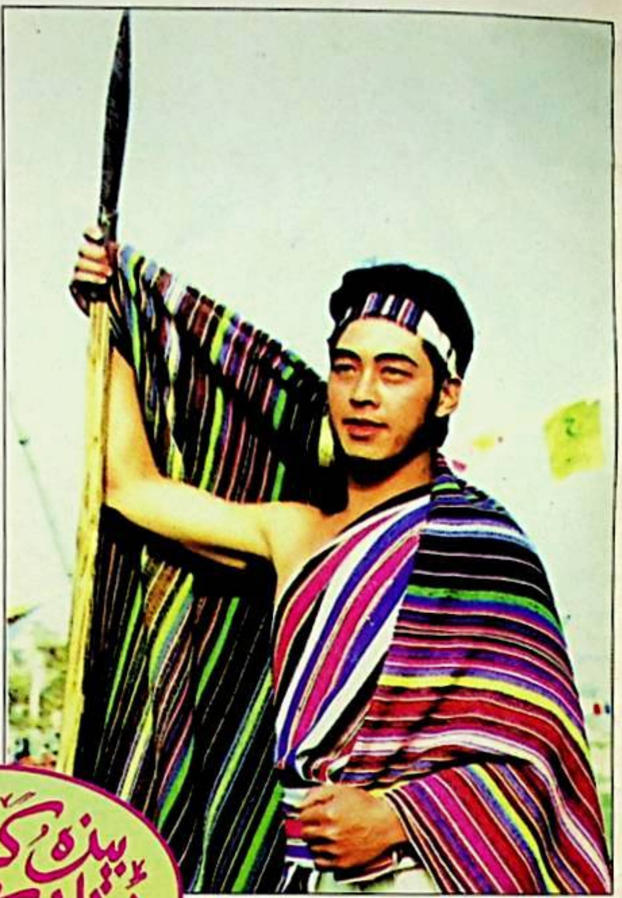

يېزە كېلىسى دۇلۇڭلارنىڭ

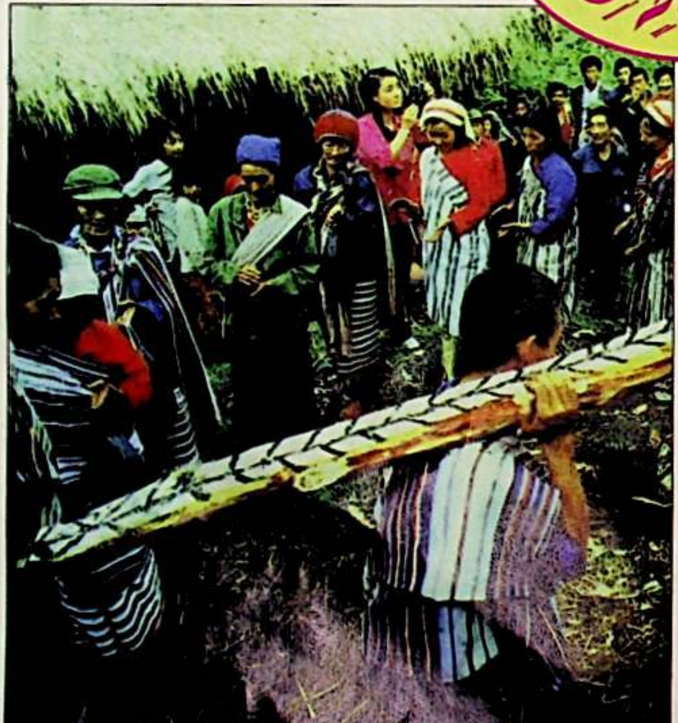

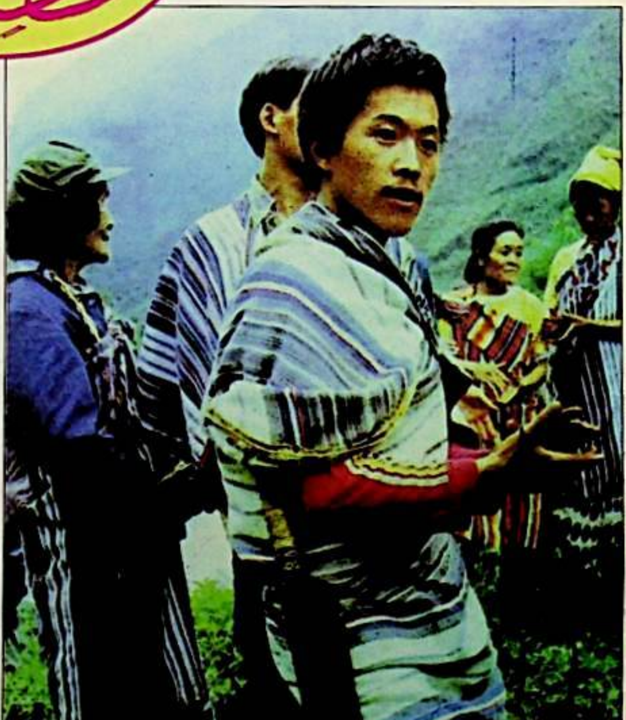

سۈرەتلەرنى لياڭ فېڭ، لى دۇگىرىلار تارتقان

ETHNIC

全国百种重点社科期刊
中华人民共和国新闻出版署
1998-1999

«مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلى

«مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلى مەملىكەت بويىچە ئىجتىمائىي پەن ساھەسىدىكى يۈز خىل نۇقتىلىق قەرەللىك ژۇرنال قاتارىدىن ئورۇن ئالدى

UNITY

1998- يىلى «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» ژۇرنىلى مەملىكەت بويىچە ئىجتىمائىي پەن ساھەسىدىكى يۈز خىل نۇقتىلىق قەرەللىك ژۇرنالنىڭ بىرى بولۇپ باھالاندى. ژۇرنىلىمىز بۇنىڭدىن قالتىس شەرەپ ۋە ئىلھام ھېس قىلىدۇ. مەملىكەتلىك ئاخبارات- نەشرىيات مەھكىمىسى بۇ قېتىمقى باھالاش ئېلىمىزنىڭ قەرەللىك ژۇرنالچىلىق ئىشلىرىنى يېڭى باسقۇچقا كۆتۈرگۈسى، دەپ ئېيتقان. باھالاش ئىنتايىن كۈچلۈك ئادىللىق ۋە نوپۇزلۇقنى گەۋدىلەندۈردى. ژۇرنىلىمىز بۇنى ئوبدان پۇرسەت بىلىپ، غەيرەت ئۈستىگە غەيرەت قىلىپ، يەنىمۇ ئالغا بېسىش يولىدا تىرىشىدۇ!

«民族团结»维吾尔文版（双月刊） «مىللەتلەر ئىتتىپاقى» (قوش ئايلىق ژۇرنال)
国际标准刊号 ISSN 1002 — 9184 خەلقئارالىق ئۆلچەملىك ژۇرنال نومۇرى
全国统一刊号 CN11 — 1557 مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى
定价 3.00 元 باھاسى 3.00 يۈەن
邮发代号 58 — 117 پوچتا ۋاكالەت نومۇرى